

OD PRVIH LJUDI DO VARVARA

Preistorija /// Gali /// Vikinzi

MALI PRINC
BEOGRAD

SVAKODNEVNI ŽIVOT LJUDI

Zbirku pripremio Pjer Mikel, profesor na Sorboni
Sa francuskog prevela Ljubica Bojić

OD PRVIH LJUDI DO VARVARA

Preistorija /// Gali /// Vikinzi

PREDGOVOR

Učenje istorije dugo je za decu predstavljalo hronološko nizanje događaja iz života velikih istorijskih ličnosti i bitaka koje su vodili. Tako sagledana prošlost bila je uglavnom herojska. Sećanje ljudi na ove događaje, iskazivalo se samo kroz moć vladavine, ratove i revolucije.

Autorski tim zbirke „Svakodnevni život ljudi“ bio je od samog početka podstaknut jednom željom: da pokaže kako istorija naroda i prikaz njihovog ličnog i zajedničkog života može u velikoj meri da podstakne interesovanje i radoznalost i da zadovolji dečiju maštu.

Saznanje da su Rimljani voleli cirkuske predstave, da su se Egipćani bavili hirurgijom, da su Grci sagradili grad, čini nam se da je danas mnogo važnije, možda i podsticajnije za mlade čitaoce nego velika otkrića ovog sveta.

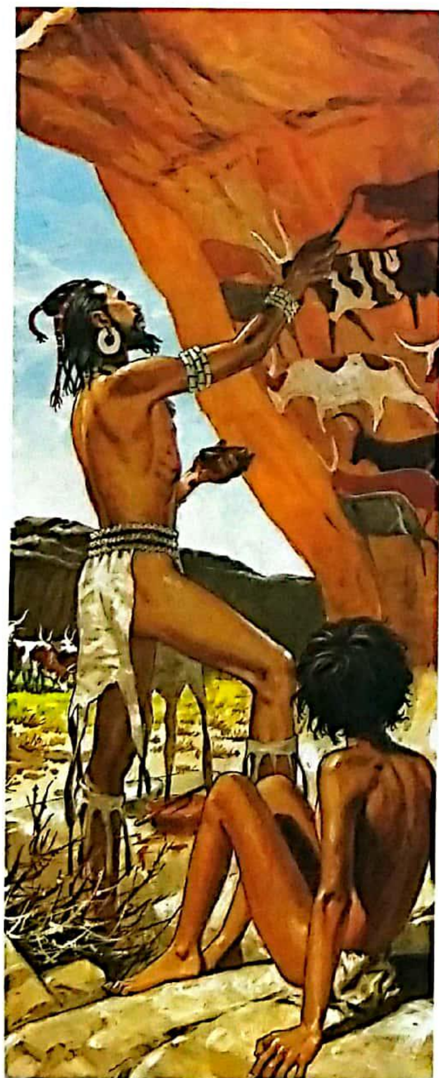
Otkriti zaboravljenu prošlost, oživeti prošlost muškarca i žene predstavlja samo po sebi čudo čije razmere nedovoljno shvatamo.
Zar se najsjajnija dostignuća čovečanstva nisu desila u doba renesanse, kada su ljudi neumorno tragali za zaboravljenim nasleđem antičkog doba?

Spomenimo primer Pompeje.
Ruševine tog grada otkrivaju izvanredno očuvan antički grad posle tragične vulkanske erupcije. Za manje od jednog veka obavljena je rekonstrucija ovog grada koji izranja pred našim očima, snažan i razvijen, okrenut nauci i umetnosti, nadahnut idealima demokratije.

Sa istorijom je kao i sa prirodom: oslobodite je iz sećanja, vratiće vam se živopisna i upečatljiva!

Pjer Mikel

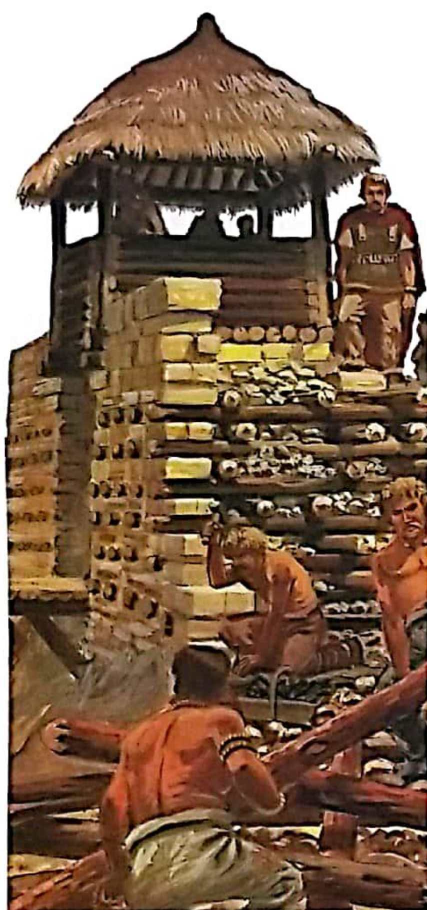
PREISTORIJA

GALI

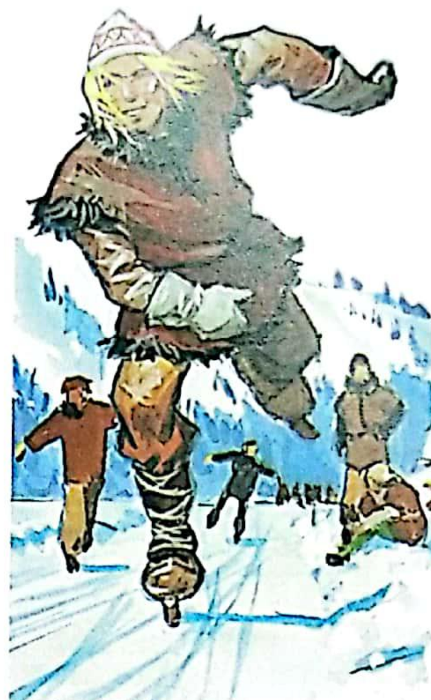

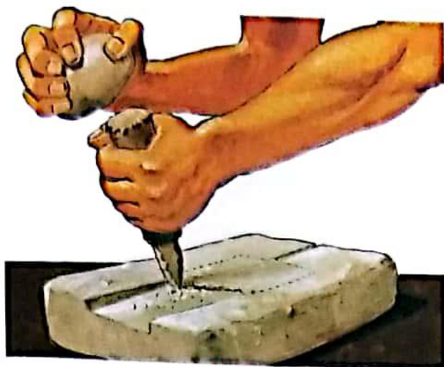

VIKINZI

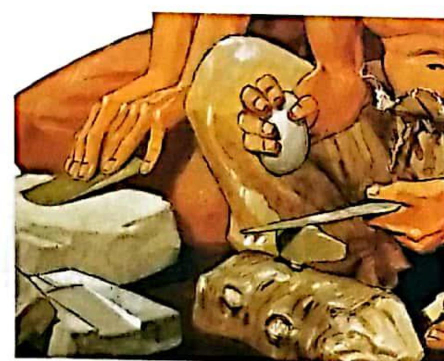

Urednik: Sandra Berte
Urednik zbirke: Pjer Mikele

Autori:
Originalni tekst Luja Renea Nužijea priredio Iv Koa
Rat za vatru: Žozef Anri Rosni Ajne

Ilustracije: Pjer Žuber
Tehničko uređenje: Fransao Lemer

Zahvaljujemo na saradnji:
Ahilu Etnu, Kler Hostalije, Ana-Lauri Esteves

PREISTORIJA

Svakodnevni život naših dalekih predaka

Originalni tekst Luj Rene Nužije
Priredio Iv Koa

Evolucija hominida

-4 m.g. -3,8 m.g. -3 m.g. -2,4 m.g. -1,4 m.g. -1,2 m.g.

Australopithecus anamensis
Australopithecus afarensis
Australopithecus africanus
Australopithecus boisei

HOMO

AUSTRALOPITECI

Njegov stas bio je sličan statusu savremenog čoveka i hodao je uspravno. Mozak mu je bio zapremine između 775 i 1250 cm[3] Koristio se vatrom i umeo je da izrađuje

To su prvi predstavnici hominida. Živeli su u Africi pre 4 do 1 miliona godina pre n.e. Bili su visoki od 1 do 1,5 m i teški između 20 i 50 kg. Hodali su na dve noge, ali su se držali povijeno. Njihov mozak je bio još uvek skromne zapremine, između 400 i 500 cm^3. Nisu koristili oruže i nisu imali staništa.

HOMO HABILIS

Homo rudolfensis
Homo habilis
Homo ergaster

To je, u stvari, pravi čovek. Bio je još uvek malog rasta, između 1,15 m i 1,30 m, ali je njegov mozak dostizao 600 ili 700 cm^3. Živeo je u manjim grupama

-2,4 m.g. -2,3 m.g. -1,8 m.g. -1,6 m.g. -1 m.g.

– 200.000 g.

– 35.000 g.

ERECTUS

Homo erectus

oružje od kamena, kosti i drveta. Živeo je najpre u istočnoj Africi, zatim se seli prema Evropi i Aziji.

Homo neandertalensis

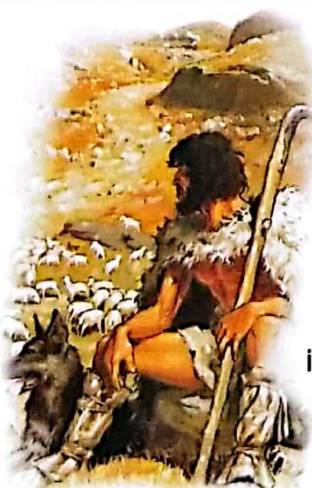
Mada fizički podseća na Homo sapiensa, pripada različitoj ljudskoj vrsti. Pojavio se pre oko 200.000. godina, dospeo je do Evrope pre oko 80.000. godine i naglo iščezao pre oko 35.000 godina. Imao je kapacitet lobanje sličan našoj, upražnjavao je kulturne i ritualne običaje, kao što je sahranjivanje mrtvih.

HOMO NEANDERTALENSIS

u Africi, na istoku i na jugu. Pravio je alatke od kostiju i od kamena i podizao logore u kojima je sa svojom sabraćom delio plodove koje je sakupljao ili divljač koju je lovio.

HOMO SAPIENS

Homo sapiens

Reč je o našem direktnom pretku, savremenom čoveku, koji se pojavio pre oko 100.000 godina. On je usavršio oružje, stvorio umetnost i pripitomio psa. Pre oko 9000 godina počeo je da se bavi zemljoradnjom i stočarstvom pripitomivši najpre kozu, zatim ovcu i nešto kasnije goveče i konja. Pre oko 5500 godina počinje da pravi prvu keramiku. Stvara pismo pre oko 3400 godina i zauvek napušta preistoriju da bi ušao u istoriju.

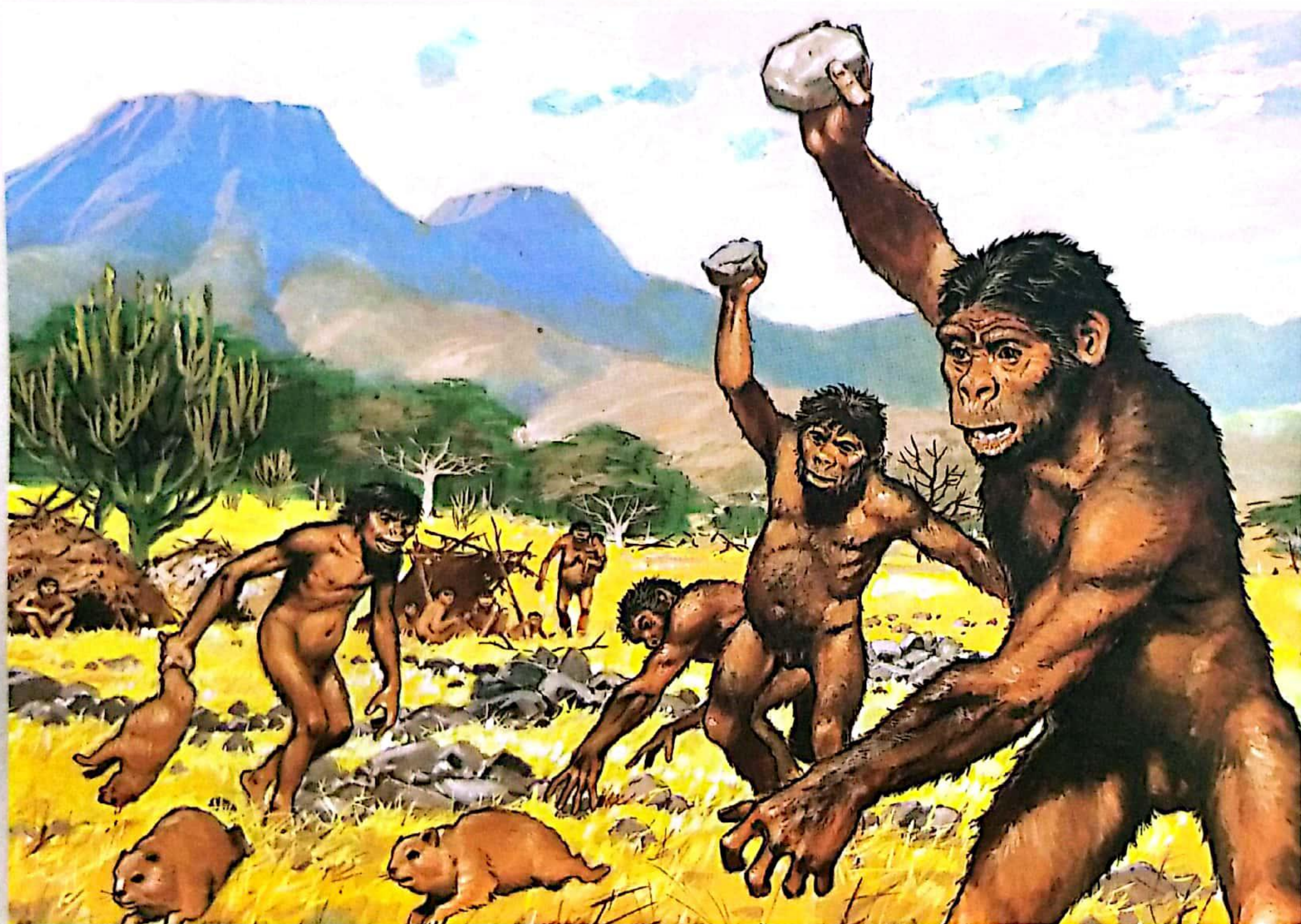
– 100000 g.

– 9000 g.

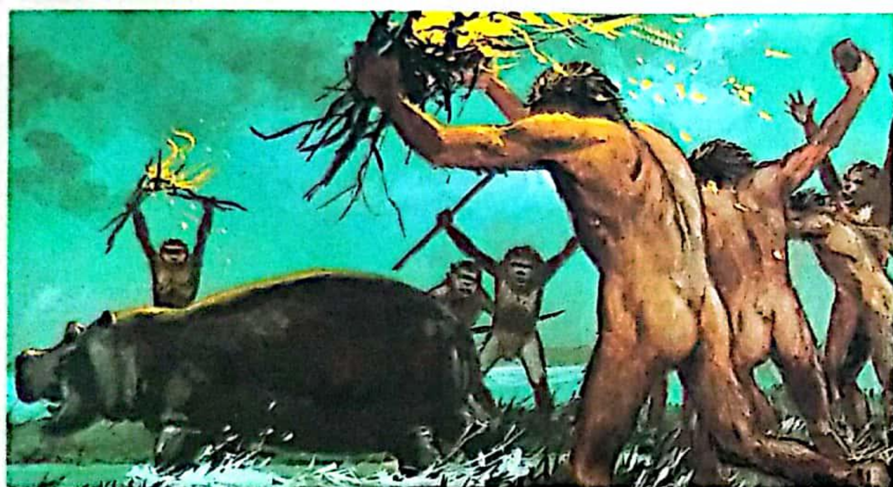
Današnjica

Oruđe stvara čoveka

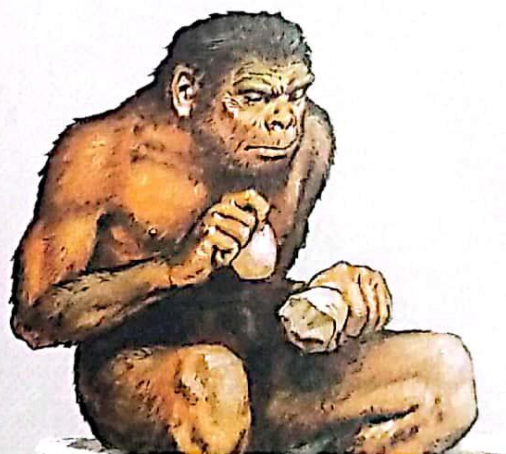
Od kada se, u dugom sledu života na Zemlji, može govoriti o čoveku? Čovek postoji otkako postoji oruđe; otkako je koristeći sečivo kremena da bi isekao na komade svoj ulov, shvatio da kasnije može da izradi i drugo, isto takvo oruđe.

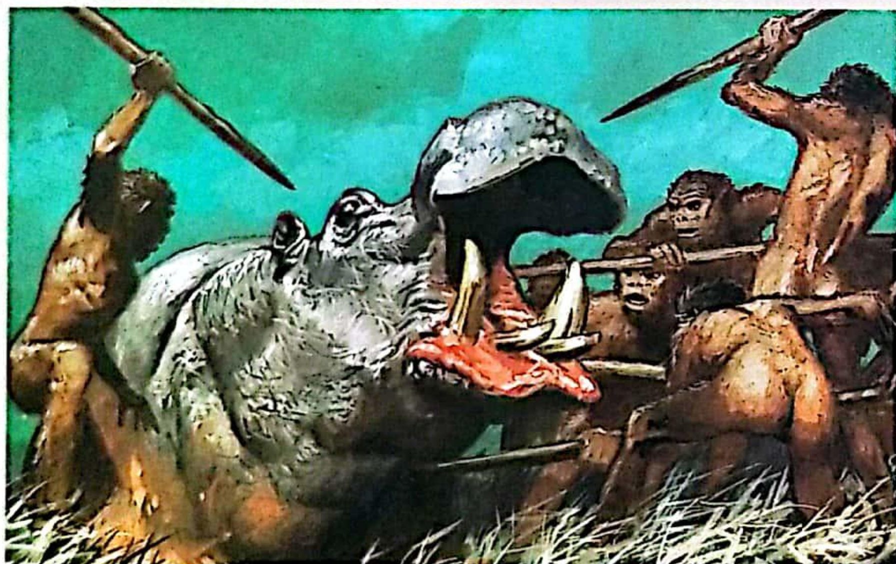

Prva od svih alatki, pre 2, 3, 4 ili čak 5 miliona godina, bila je prost neobrađen kamen. Običan kamen, čvrsto stegnut u šaci, pogodan za svaku upotrebu. Čitava ljudska industrija potekla je od tog oblutka. Bila je to prva alatka koju je australopitek koristio bez doterivanja i obrade. Ali, protekle su hiljade godina od uglačanog oblutka razbijenog na steni do alatke napravljene u željenom obliku. Homo habilis je prvi brižljivo odabrao **kremen** koji je tesao da bi postigao savršen oblik prilagođen njegovoj ruci. Pomoću ogromnog kamenog čekića oblikovao mu je, malo-pomalo željeni izgled: alatku u obliku badema. Bilo je to „univerzalno" oruđe koje je produžavalo ruku i kojim se moglo udarati, lomiti i strugati. Da bi ga još više poboljšao, homo erectus je nastavio ovaj posao. Pomoću komada drveta ili kosti, nastavio je da ga oblikuje i da ga doteruje sve dok nije dobio oštro sečivo i prefinjen oblik.

Ljudi teraju nilskog konja zapaljenim granjem prema močvarama gde se glomazna životinja zaglibljuje u mulj. Onda se homo erektusi približavaju i zabadaju svoja koplja u slabine životinje.

Homo erectus malo-pomalo oblikuje svoju alatku udarajući preciznim i ritmičnim udarcima tvrdim kamenom po kremenu. Posle toga, doteruje njegov oblik i glača sečivo pomoću ploče načinjene od mekše materije kao što je drvo ili rog.

Mrtvog nilskog konja izvlače na čvrsto tle da bi ga raskomadali. Meso se zatim peče na vatri. Sve ono što nije pojedeno istog dana, poješće se sledećih dana i nedelja.

Bogatstva prirode

Kako opstati u prirodi, često neprijateljskoj, bez i najjednostavnijeg oruđa? Tokom stotina milenijuma, australopiteci i prvi ljudi iz vrste Homo ipak su uspeli da opstanu, napuštajući čak i šume da bi se izložili opasnostima koje su vrebale iz savane.

U stvari, australopitek i Homo habilis vrebali su sve ono što ih je okruživalo. Oni su sakupljali, brali i pronalazili sve ono što je priroda mogla da im ponudi, sledeći primere životinja, s kojima su još uvek bili bliski, kao što je bio dinoterijum, predak slona, koji je prekopavao i rio zemlju da bi iskopao korenje svojim kljovama savijenim prema zemlji, ili mali ohoton, vrsta divljeg hrčka, koji je čak pravio i rezerve hrane! Divlje voće, školjke na obali, komad mesa otet od hijena i ptica grabljivica, bili su isto tako izvori hrane za prve ljude. Još uvek malobrojni u ovom okruženju u kome je bujao biljni i životinjski svet, oni nisu umirali od gladi. Posmatrajući narod **Bušmana**, koji danas živi u pustinji Kalahari u Namibiji, zna se da grupa ljudi može da preživi u potpuno prihvatljivim uslovima 100 dana ako 19 dana sakuplja hranu.

Pre nego što su počeli da ih gaje, ljudi su sakupljali seme divljih biljaka. Sekli su stabljike drvenim srpovima na kojima je bio privezan komad kremena, zatim su njime udarali po jednoj rešetki da bi istresli zrna.

Najjednostavnije je bilo sakupljanje voća, bobica i korenja. Posmatrajući male glodare koji su trčkarali oko njih ljudi su počeli da prave rezerve za hladne dane.

U neolitu, ljudi se počeli da se bave razmenom. Na obalama Baltičkog mora, priobalni narodi menjaju komade ćilibara od kojih se prave perle i ogrlice, za hleb i kamenu so koja im je potrebna za njihova stada.

Pećine i skloništa

Sklonište je neophodno! Oduvek je čovek morao da se zaštiti od prevelike toplote, provala oblaka i ledenog vetra koji pojačava hladnoću, da nađe zaklon da bi se sklonio od divljih životinja koje ga okružuju.

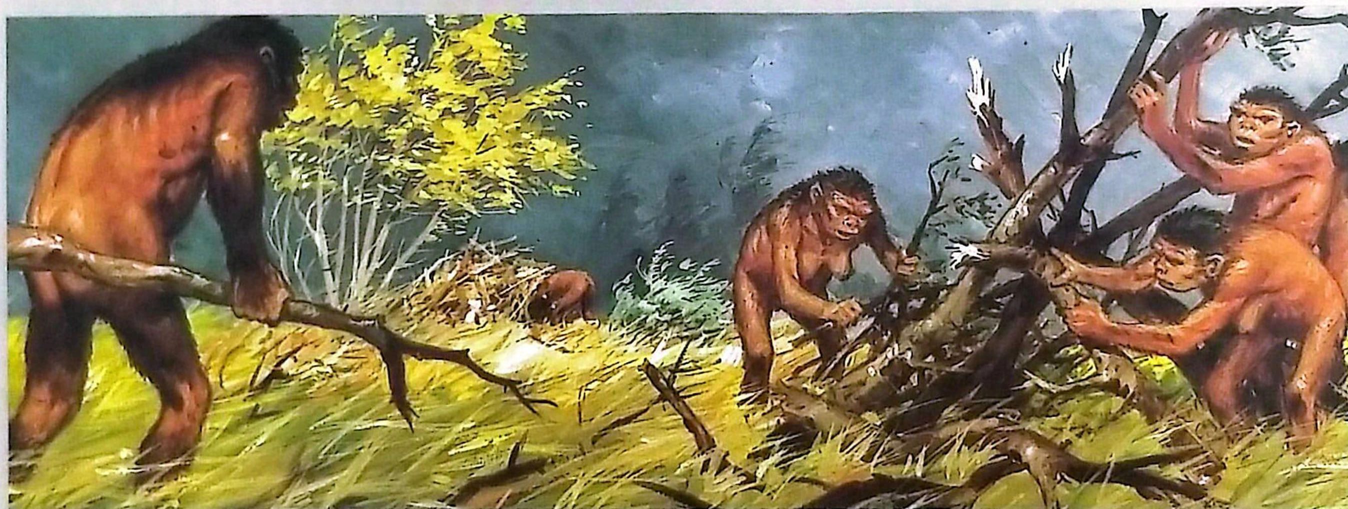

Iako je pećina najbolje prirodno sklonište, ona se ređe nalazi, ograničena je na krečnjačke oblasti gde voda, rastvarajući stene, stvara prirodna udubljenja. Radije nego u dubokom podzemlju, preistorijski ljudi su se sklanjali od nepogoda smeštajući se pod stenovite litice ili u obične rupe koje su preuređivali praveći zaštitne zidove od kamenih blokova koji su se odvaljivali sa litica. Pravili su veštačke pećine, odnosno „zemunice“ bežeći pod zemlju da bi se bolje sačuvali od vetra i iskoristili toplotu zemljišta. Ali, lovci nisu mogli dugo da ostanu u tim toplim i prijatnim podzemnim staništima. Prolaz krda jelena, na primer, često bi ih primorao da krenu na dalek put. Tokom gonjenja, podizali su usput šatore od kože, učvršćene povezanim motkama, koji su im služili kao privremeni zakloni.

Posle lova, Homo erectus se vraćao u svoje stanište gde ga je čekala porodica: bila je to kosa stena ispred koje bi on podigao nadstrešnicu od stabala drveća koje je isekao kamenjem i pokrio granama.

Oluja se diže nad savanom. Grupa Homo habilisa žuri da sagradi zaklon da bi zaštitili decu. Brzo je podignuto nekoliko velikih neotesanih stabala dok jedna žena plete grane praveći nadstrešnicu.

Ovo, dosta plitko sklonište, ne predstavlja dobru zaštitu od vetra i pored toga što je okrenuto suncu. Kromanjonci ga sređuju da bi poboljšali udobnost i podižu zaštitni zid od stena koje su pale sa litica.

Životinje uhvaćene u zamku

Više nego lovci, australopiteci i Homo habilis su bili sakupljači. Koristili su ono što su nalazili tokom svojih skitalačkih pohoda. Nisu se ustezali da promene način ishrane, koja je bila uglavnom vegetarijansku, jedući leševe uginulih životinja.

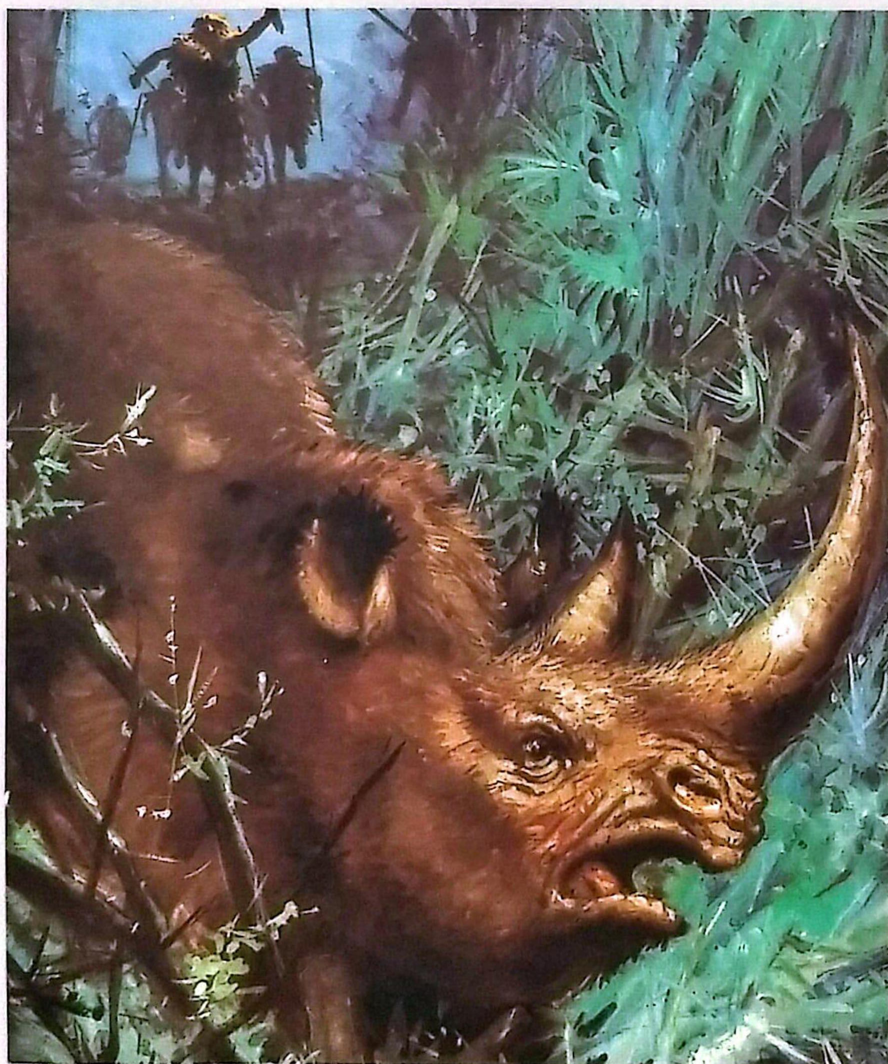
Verovatno je taj stalni kontakt s prirodom i životinjskim svetom uticao na ljude da tražeći divljač prihvate neke oblasti i reljefe kao povoljnije od drugih. Suočeni sa opasnostima kojima su bile izložene njima bliske životinje, oni su usavršavali prvobitne načine lova. Pošto su zapazili da se slonovi zaglibljuju u močvarama na pojilu, prvim lovcima je palo na pamet da ih preplaše kricima, bakljama i kopljima kako bi ih naterali na meko tlo gde bi postali lak plen zarobljeni u gustom blatu. Slična tehnika korišćena je i u planinskim predelima. Progonjene životinje su terane na litice gde su lomile noge ili bi ih gurali na dno neke pećine ili duboke jame odakle nisu mogle da izađu. Tako su najopasnije divlje životinje, kao što su medvedi ili panteri, nemoćni da se brane, postajali lak plen poput bolesnih ili ranjenih biljojeda.

Grupa neandertalaca lovaca priprema zamku nastojeći da uhvati nosoroga. Koristeći bizonove plećke umesto lopata, oni kopaju duboku jamu na čije dno postavljaju zašiljene kočeve.

Ljudi iz paleolita love konja bolama. To su kožni kaiševi na čijim krajevima je vezano kamenje. Ovo oružje bi se obmotalo oko nogu životinja, lomeći im udove ili bi ih obaralo.

Jama je bila dobro postavljena. Neandertalci se približavaju s bakljama u rukama. Dlakavi nosorog se nabio na šiljke na dnu jame koju su iskopali lovci.

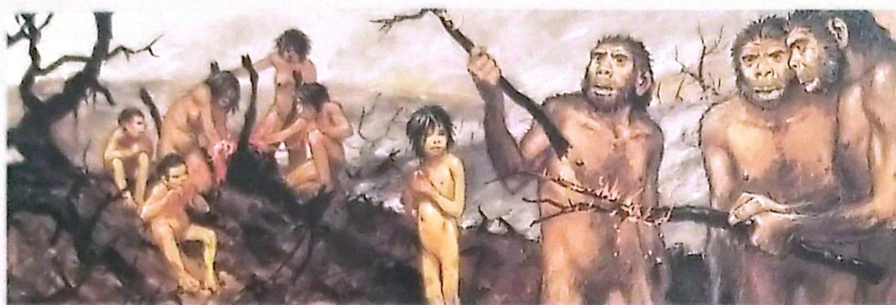
Zimi, kada bi sneg otežavao njihovo kretanje, ljudi iz paleolita nisu mogli da slede krda krupnih životinja, pa su zato premazivali smolom kočeve kojima su hvatali ptice, poput ove bele jarebice.

Osvajanje vatre

Prva vatra je potekla iz prirode. Vatrena stihija kojoj se čovek usudio da približi da bi najzad zagospodario vatrom. Čovek će malo-pomalo naučiti kako da sačuva, savlada i podvrgne svojoj volji vatru nastalu od udara groma ili od lave.

Otkriće vatre, njeno korišćenje, čuvanje i dobijanje predstavljaju etape koje je teško razdvojiti. O tim počecima istorije ljudskog roda nema nikakvih sačuvanih pisanih tragova. Najstariji tragovi o ukroćenoj vatri potiču od pre 700.000 do 800.000 godina. Bez sumnje je Homo erectus, koji je započeo da se širi Afrikom, Azijom i Evropom, pre oko 2 miliona godina, naučio da je ukroti. Ova pobeda počinje da menja sudbinu čoveka. Ubuduće, on više neće podnositi ćudi prirode koja ga okružuje već će delovati na nju i koristiće je za svoje dobro. Zahvaljujući vatri, manje izložen prirodnim katastrofama kao što su potopi i ledeni vetrovi, čovek će se seliti i osvajati svet. Isto tako, moći će uspešnije da se bori protiv divljih životinja i čuvaće svoje namirnice. Najzad, pošto je vatra izvor toplote i sigurnosti, život će se organizovati oko ognjišta gde će se okupljati grupe žena, dece i staraca dok su muškarci u lovu.

Požar koji je izazvao grom, opustošio je savanu. U spaljenoj travi grupa Homo erectusa otkriva nagoreli leš antilope. Žene seku komade mesa i dele ih deci koja se navikavaju na nov ukus.

Da bi našli sklonište, neandertalci su ponekad primorani da se bore sa mo}nim protivnicima. Oslepljen bakljama i izboden kopljima, ovaj medved će najzad podleći pošto je prethodno ranio nekoliko lovaca.

Pored vatre, na kojoj jedna žena, pod znatiželjnim dečjim očima, peče antilopu, lovac Homo erectus oštri na žaru vrh koplja koje je oštrim kamenom istesao od jedne čvrste grane.

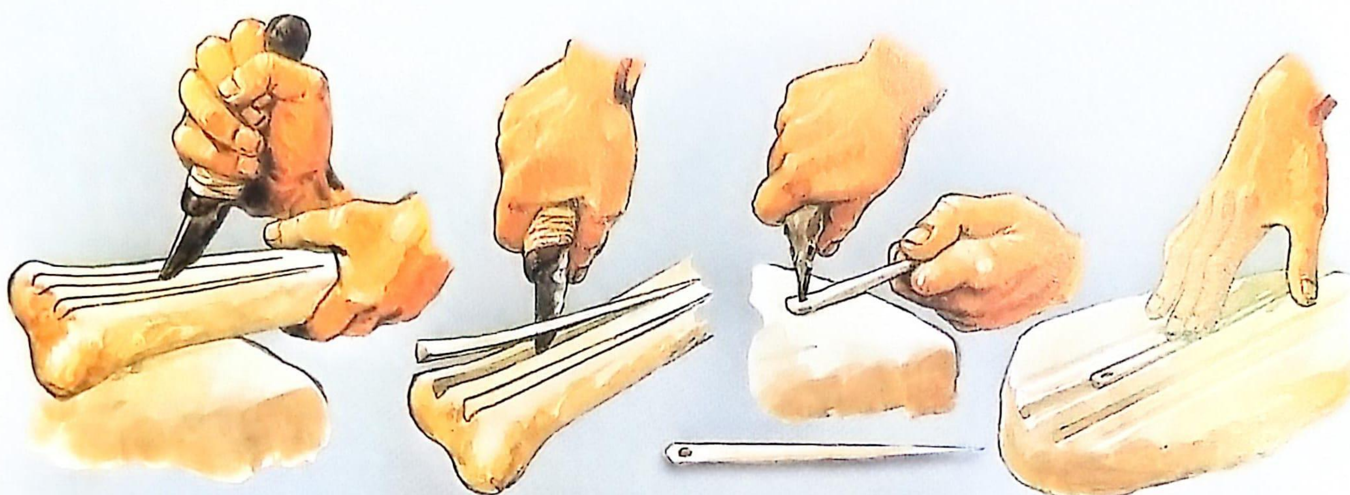
Otkriće igle

Pre oko 16.000 godina, pojavljuje se igla sa ušicom. Retko je neki tako sićušan izum imao tako značajne posledice. Ova tanka grančica, zašiljena na jednom kraju i probušena na drugom, promeniće svakodnevni život i opstanak čoveka.

Jednostavna odeća koja se sastojala samo od kože prebačene preko ramena, sada se izrađuje ručno. Prilagođava se oblicima tela i pogodna je za kretanje pružajući onome koji je nosi dobru zaštitu od hladnoće i kiše. Sastavljajući kože, čovek pravi jaknu sa kapuljačom. To je udobna odeća, topla i nepromočiva, koju još uvek koriste Inuiti.

Sastavljajući više koža, napravili su kožne mešine. Kada se jedna takva mešina napuni vodom, u nju se ubacuje užareno kamenje i tako se zagreva tečnost i kuva hrana. Mešine su služile za prenos vode tokom velikih seoba, a ispunjene vazduhom, služe za lakši prelazak preko reka. Zahvaljujući igli stvoren je kajak, izduženi čamac napravljen od drvenog ili koštanog kostura preko koga je zategnuta zašivena koža. Zahvaljujući lakom, ali čvrstom kajaku, ljudi su mogli da se udaljavaju od obale, da pecaju ili da krenu u otkrivanje nepoznatih obala.

Igle se prave nožem ili dletom, isecanjem dugačkih tankih fragmenata sa veće kosti. Ti tanki fragmenti se odvajaju, a zatim oštre s jedne strane. Preostaje samo da se probuši rupa, da se oblikuje ušica i da se igla izglača.

Zahvaljujući igli, ljudi su mogli da naprave mešine u koje su ubacivani užareni obluci da bi u njima provrela voda, da načine lake i čvrste čamce od koža, sastavljenih i zategnutih preko kostura od drveta.

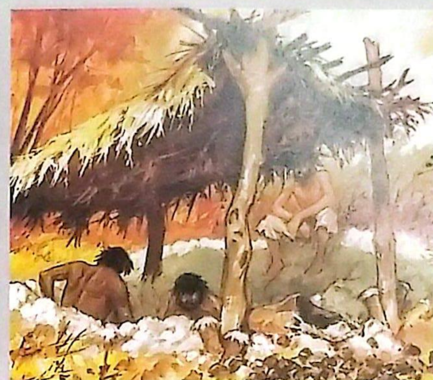
Rudnici soli i kremena

Za seču stabala i obradu drveta korišćene su velike količine kremena. Pošto je prikupljanje kremena na površini zemlje postalo nedovoljno, ljudi su počeli da kopaju jame kako bi doprli do ležišta kremena skrivenih u naslagama krečnjaka.

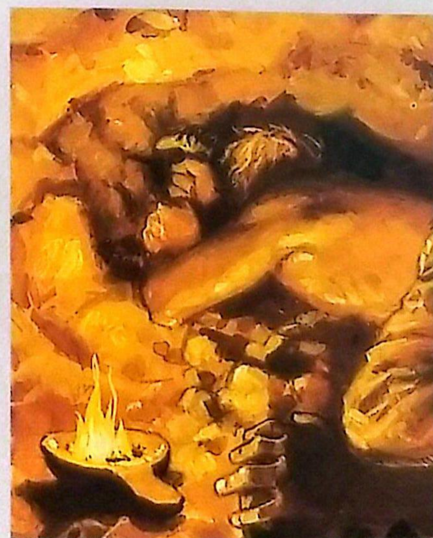

Prve galerije rudnika su bile horizontalne. Kopalo su od obronaka dolina gde su se slojevi kremena pojavljivali na površini. Kada su bile preduboke, ove galerije su postajale opasne i postojala je opasnost da se u svakom momentu obruše. Rudari su tada smislili da kopaju vertikalna okna kako bi sa površine doprli do traženog kremena. Nisu bili zadovoljni kamenjem osrednjeg kvaliteta i eksploatisali su samo dobre žile, ne oklevajući da se spuste i do 15 m dubine, otprilike do visina današnje kuće od 5 spratova. Ako je stena bila tvrda, udarali su je pijucima od kremena; ako je bila meka pijuci su bili od drveta. Kada su isuviše dugačke galerije počinjale da postaju opasne, kopali su nova okna zatrpavajući stara iskopanom zemljom kako bi izbegli svaki rizik od smrtonosnih odrona. Neki rudnici su bili veoma dugo eksploatisani. Pronađeno je jedno okno iskopano pre oko 3390 godina, koje je bilo kasnije zatrpano.

Okna iskopana na jugoistoku Engleske u III i u II milenijumu, imala su ponekad prečnik veći od 5 m. Da bi se spustili u njih, rudari su koristili dugačke lestvice načinjene od hrastovih stabala sa urezima radi lakšeg penjanja i spuštanja.

Manje rudne žile eksploatisala je samo jedna porodica. Otac i sinovi su svakodnevno kopali zemlju izvlačeći komade kremena. Bili su sposobni da se spuste na više od 15 m dubine kako bi doprli do bogatijih žila.

Rudari su radili na galerijama pri svetlosti uljanih lampi. Udarcima dleta rudar je odvajao komade kremena. Ovaj mučan posao odvijao se u gustoj krečnjačkoj prašini koja se uvlačila u pluća ljudi.

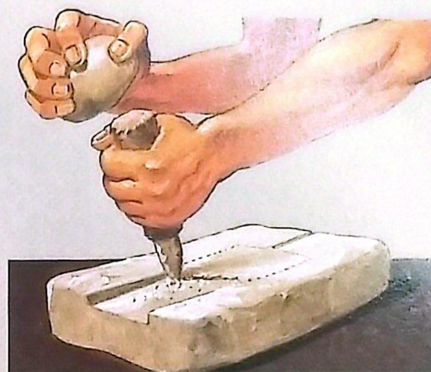
Bakar, bronza i gvožđe

Sredinom III milenijuma, pojavljuju se novi materijali na Zapadu. Tvrdi i čvrsti, oni se teško kuju da bi se dobile, na primer, sekire. Ali, kovani i iskovani, ti materijali postaju tanki kao list.

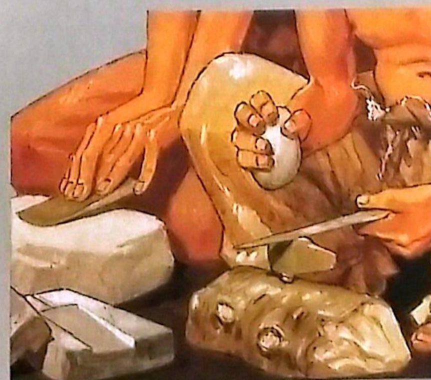
Zlato i bakar su metali koji su se koristili onako kako su nađeni, u „prirodnom" stanju. Tehnika topljenja ovih prvih metala, svakako poznata na Istoku od VI milenijuma pre n.e., dospela je u Evropu tek kasnije. Ona se sastojala u tome što bi se ruda bacala u visoke vrele peći na 1100° C, a zatim bi se sipala u kalupe.
Ovako dobijena sekira od bakra brzo bi se istupila. Tek kada je čovek otkrio da se mešanjem bakra sa olovom i kalajem može dobiti bronza, tvrđi i oštriji metal, njegov život će se značajno izmeniti. Nestaje oruđe i oružje od kamena i drveta a pojavljuje se drugo, mnogo efikasnije; najpre od bronze, a zatim od gvožđa u I milenijumu pre n.e. Nazire se kraj preistorije. Piroge su krstarile Lamanšom u potrazi za kalajem u Kornvolu; pripitomljen je konj a upotreba točka se proširila: korišćen je za izradu grnčarije, kao i na seljačkim ili bornim kolima.

Da bi se iskovalo gvožđe za sekire ili bodeže, trebalo je najpre napraviti dvodelne kamene kalupe za oruđe sa otvorom, nekom vrstom kanala koji je omogućavao ulazak vazduha tokom topljenja.

Oba dela kalupa su brižljivo povezana. Topioničar sipa rastopljeni metal. Kada se ohladi, oruđe se vadi iz kalupa. Onda ga treba iskovati, skinuti metal koji je istekao iz kalupa, izglačati ga i naoštriti na komadu kamena.

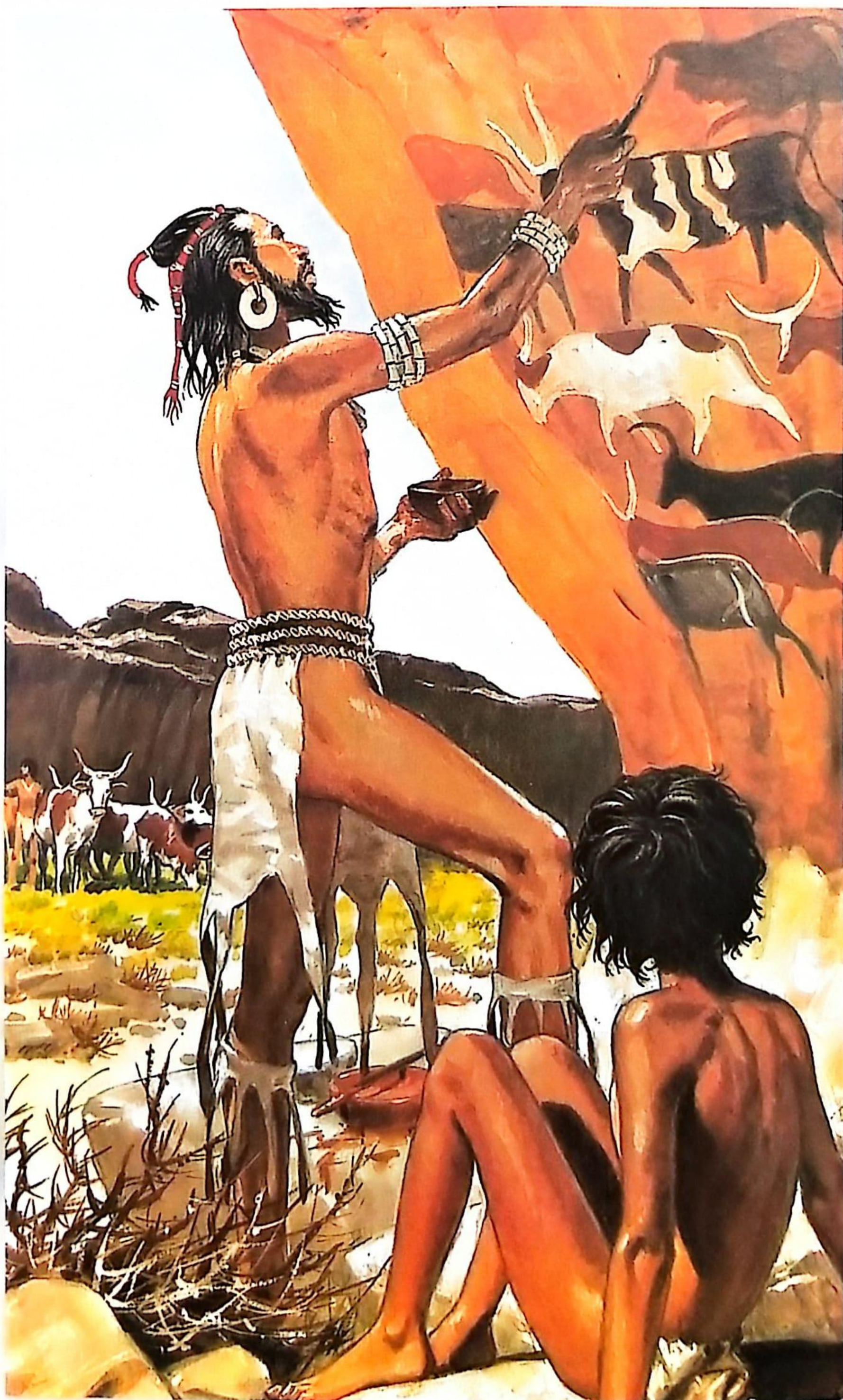

Oružje i predmeti od bronze izazivali su pohlepu; zato su vrlo često nosači komada metala upadali u zasede. Ali, na svoju nesreću, napadači su raspolagali samo oružjem od kremena!

Domaće životinje

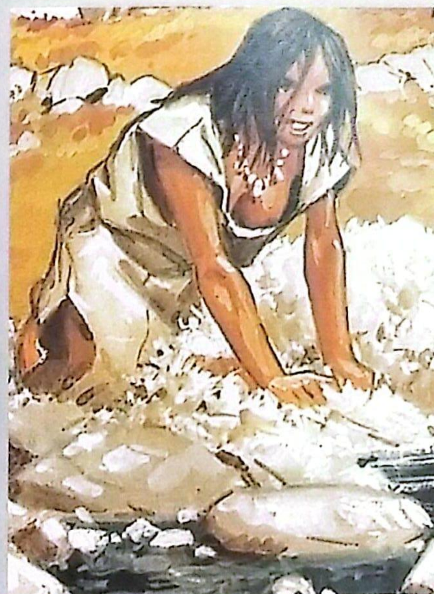
Hiljadama godina čovek je bio izložen neizvesnostima lova. Iako bi se od jednog mamuta ili krda jelena pleme hranilo nekoliko dana, zalihe su se brzo trošile i bilo je potrebno stalno vrebanje i traganje za novim stadima divljači.

Verovatno je neka mlada zalutala ovca ili neka ranjena životinja dozvolila da joj se ljudi približe. Tako nastaju prvi začeci domaćeg stada, to jest divljači koja se gajila i koja je bila čoveku „pri ruci". Kada bi pripadnici plemena ogladneli, oni bi, radije nego da idu u lov, žrtvovali jednu od životinja koje su čuvali u ograđenom prostoru. Pre oko 6000 godina, oko 40% mesa se dobijalo od ovce, a 3000 godina kasnije, ta količina se povećala na 75%. Ovce, koze, zatim goveda, sačinjavali su tada velika domaća stada koja su ljudima obezbeđivala sigurnu ishranu. Međutim, lov je i dalje opstajao: divlje goveče, srndać, vepar, konj ili gazela bili su i dalje na meti lovaca, naročito kada je zbog prirodnih nepogoda, kao na primer od suše, stradala stoka. Mada je razvoj stočarstva uticao na poboljšanje života naših predaka, to je ponekad dovodilo i do velikih ekoloških posledica. Na mediteranskom području ovce i koze su uništile vegetaciju ostavljajući samo opustošeni pejzaž. Plodna zemlja je spirana otkrivajući belinu stenja i kamenja.

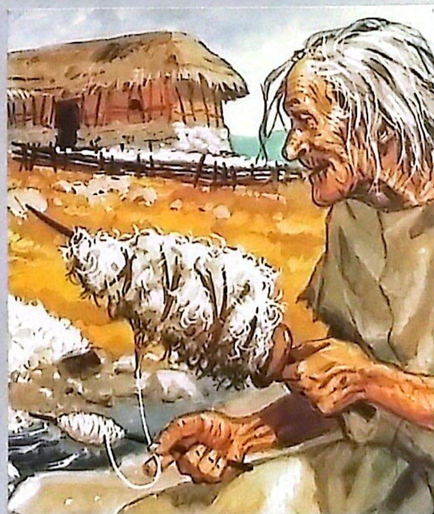

Pastir čuva svoje stado ovaca sa psom pored sebe, spremnim da priskoči u pomoć ako bi se približili gladni vuci. Čovek drži u ruci dugačku savijenu batinu koja mu služi da uhvati i potera ovce.

Prvi tkački zanat bio je vrlo jednostavan. Tegovi od kamena su držali izdužene vertikalne niti između kojih je tkalja provlačila, ukrštajući ih, niti potke pričvršćene za tkački čunak.

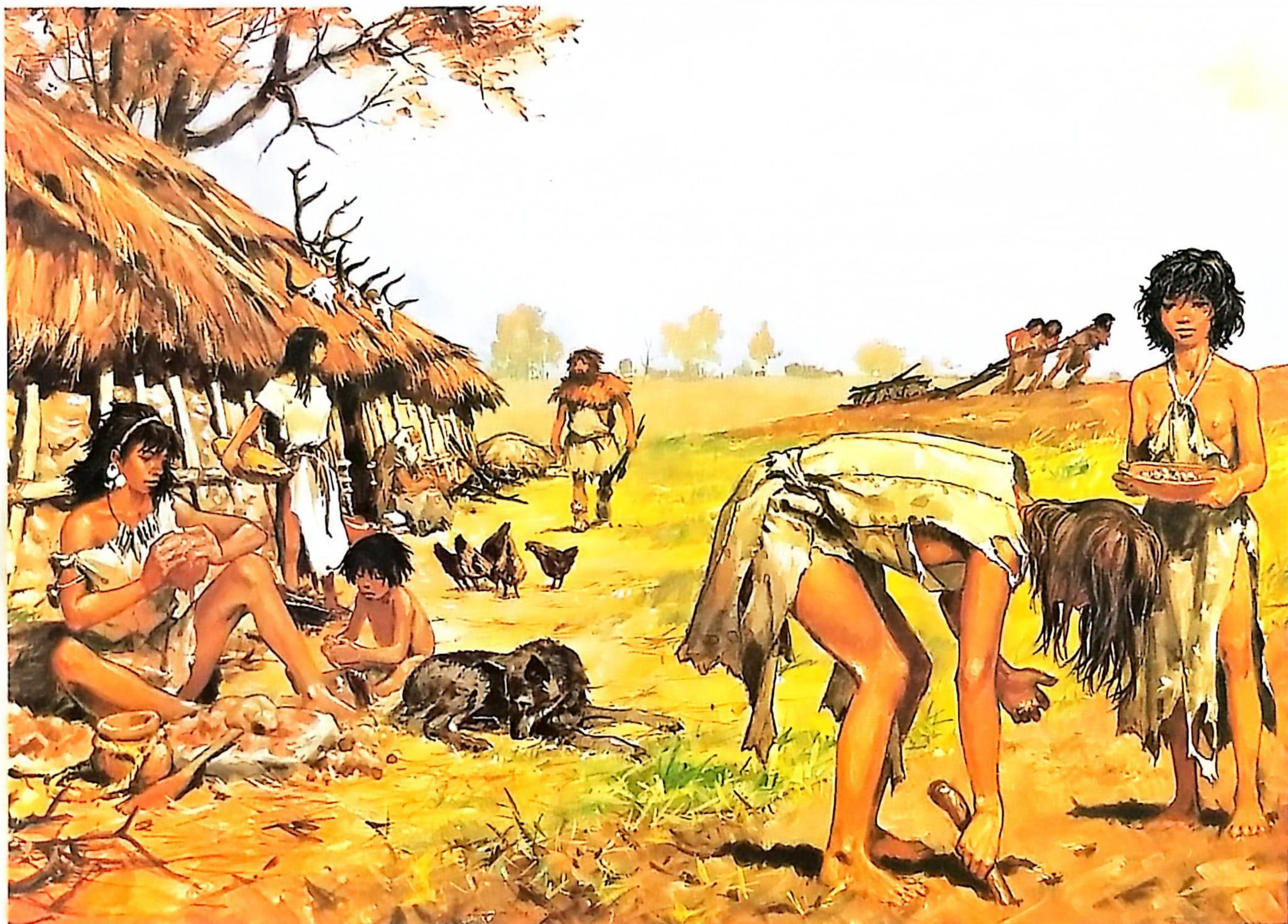

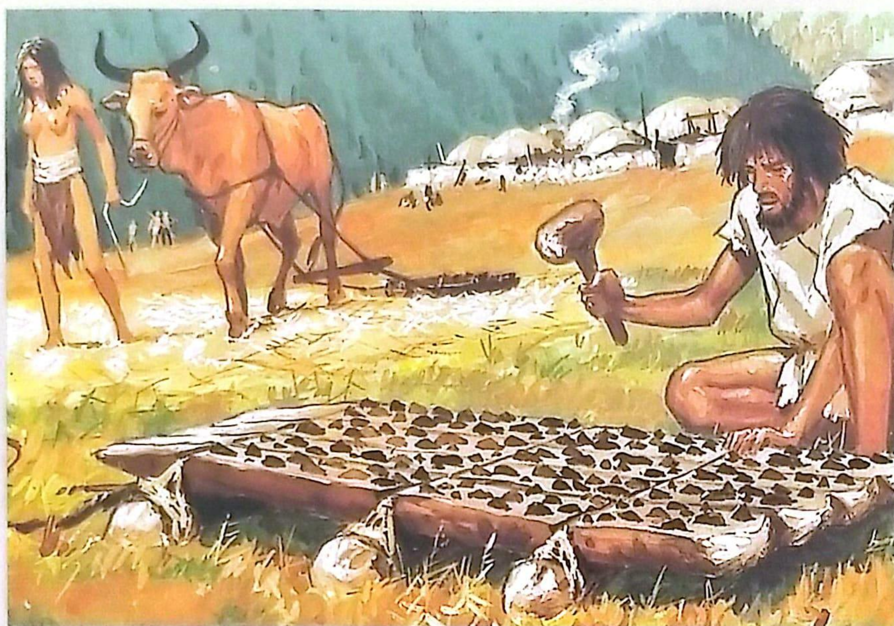
Kada bi čobani ostrigli ovce, žene bi dugo prale vunu u potoku, na velikim kamenim pločama. Zatim bi je prele prstima i namotavale na laku preslicu, sa tegom od pečene zemlje.

Počeci zemljoradnje

Iako su, zahvaljujući pripitomljavanju životinja, kao što su ovce i goveda, stočari imali na raspolaganju rezerve mesa, prva obrađena polja snabdevala su zemljoradnike korenjem i usevima koji su im bili neophodni da bi preživeli.

Zemljoradnja je bila značajno otkriće. Ona je predstavljala novo stanje duha koje je bilo rezultat zapažanja sticanih hiljadama godina. Čovek je najpre sakupljao divlju travu jer je zapazio da ona rađa mnogo sitnih, veoma hranljivih zrna. On je takođe otkrio da se od tih zrna, kada se izmrve, dobije brašno od kojeg je pravio kaše i pogače. Ali, tek kada je shvatio da zrna posađena u zemlju, u proleće daju finu zelenu travu i male cvetove, koji će sazreti početkom leta i dati nova zrna, mogao je da se posveti počecima zemljoradnje. Sa zemljoradnjom se izmenio i način života čoveka pa je njegovo prebivalište, do tada obično sklonište, postalo naseobina. Podizali su ga u blizini obrađivane zemlje koju je trebalo nadgledati, štititi od domaćih i divljih životinja. Održavanje polja, žetva i setva, koji su zahtevali mnogobrojnu radnu snagu i zajednički rad, doprineli su pojavi prvih seoskih naseobina.

Da bi se mlatilo žito, na gumno za mlaćenje dovlače se velike daske (koje se nazivaju „tribulumi“) sa zupcima od kremena; ovi zupci cepaju ljuske i oslobađaju zrno. Ovde jedan zanatlija priprema tribulum: zabija zupce čekićem.

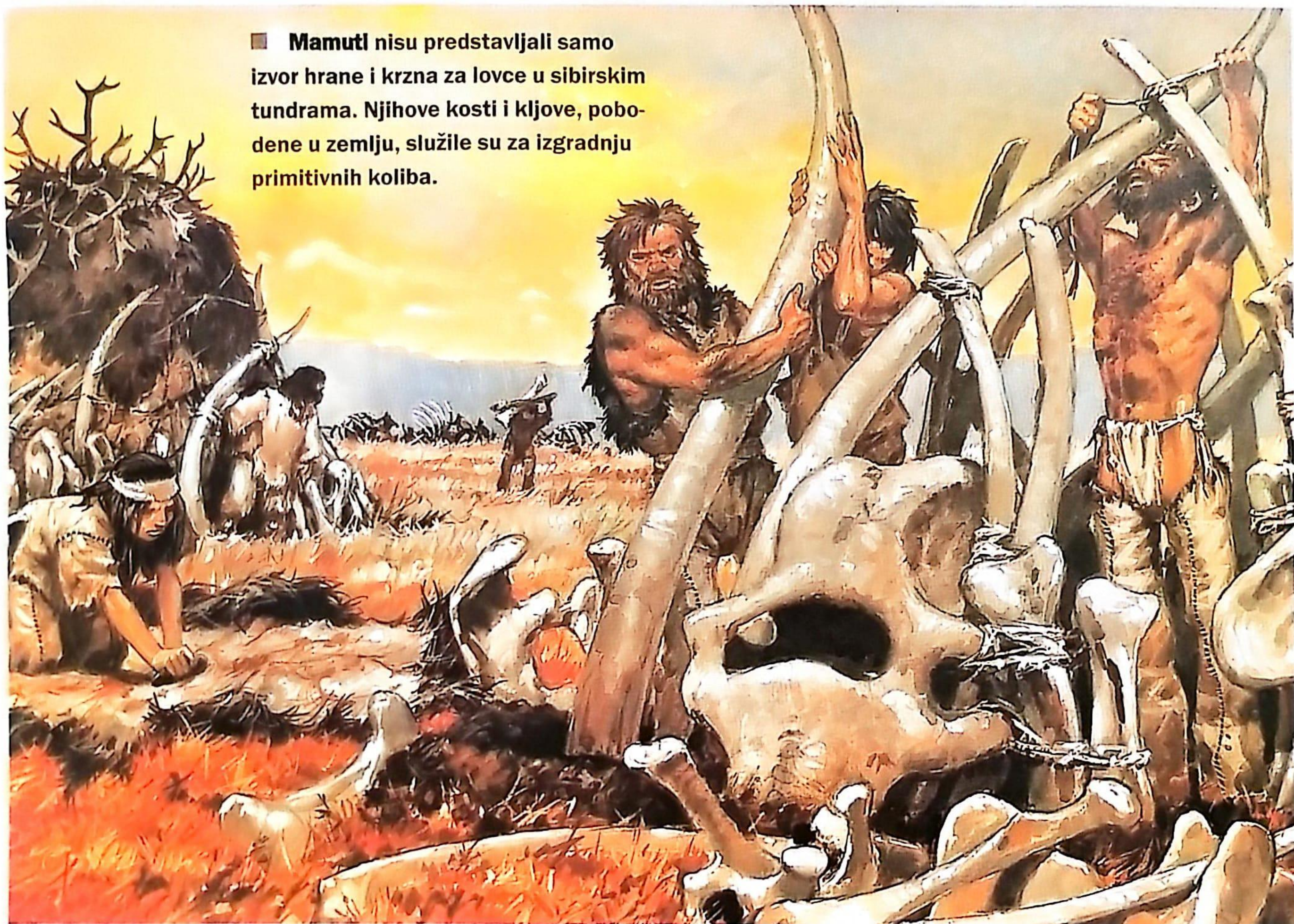

Grnčarka oblutkom glača komad ilovače i pravi posudu postepeno stanjujući ivice. Prvi grnčari su pravili posude u obliku mehove od kože.

Kada bi posuđe dobilo izvesnu čvrstinu, trebalo ga je peći u primitivnim pećima. Ono je slagano naizmenično sa granama. Zatim je sve pokrivano zemljom pa je paljena vatra.

Prave kuće

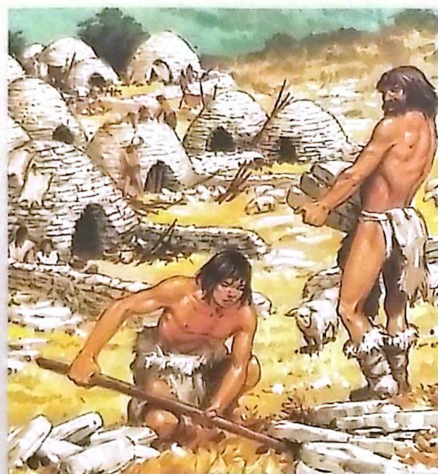
Drvo i ilovača koji odlično štite od hladnoće, vrućine i kiše, bili su prvi materijali koje su vekovima koristili zemljoradnici u neolitu za izgradnju svojih kuća.

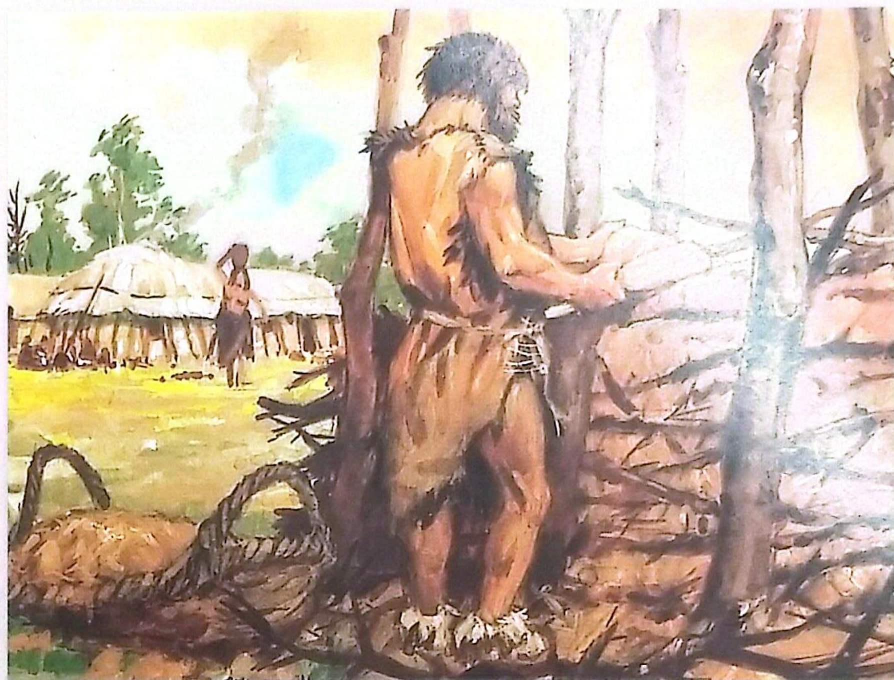

Mamuti nisu predstavljali samo izvor hrane i krzna za lovce u sibirskim tundrama. Njihove kosti i kljove, pobodene u zemlju, služile su za izgradnju primitivnih koliba.

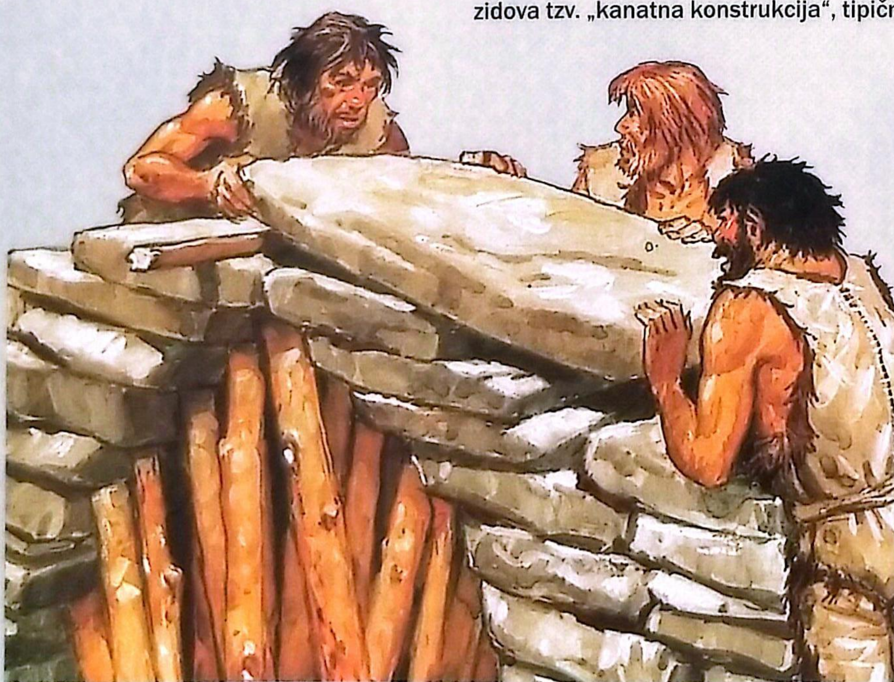
Usled požara izazvanih udarima gromova ili krčenja zemljišta da bi se obezbedile travnate površine za napasanje stada, vrlo brzo su nestajali čestari i šikare. Na taj način je proređeno drvo potrebno za građu koliba. Tako se razvila posebna tehnika izgradnje „na prepust". Krečnjak je bio izuzetno pogodan za tu namenu. Sastavljen od horizontalnih tankih slojeva, on se prirodno komadao u pravilne ploče koje su ljudi mogli da slažu jednu na drugu bez potrebe da ih povezuju da bi ih spojili. Sve ploče su bile blago nagnute kako bi usmerile oticanje kišnice. Mada su ove kolibe od suvog kamenja bile nestabilne i često su se rušile usled atmosferskih nepogoda ili stoga što je teren na kome su bile izgrađene bio mekan, ovaj građevinski materijal mogao je lako da se obnavlja. Tako bi nova koliba zamenila staru koja se srušila.

Izgradnja sela sa kamenim kolibama je pri kraju. Na krovovima kuća se već suše ovčije kože.

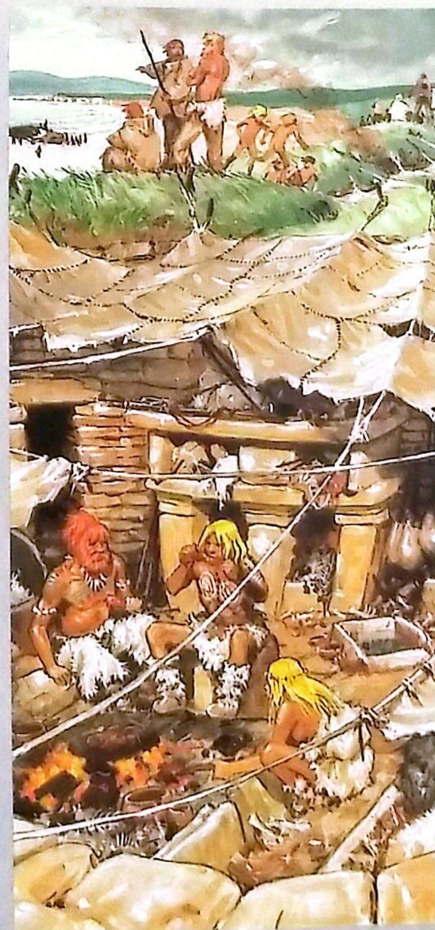

Za izgradnju svoje kuće, zemljoradnik postavlja kolje koje drži zid od međusobno ukrštenog granja oblepljenog ilovačom. Ova tehnika pravljenja zidova tzv. „kanatna konstrukcija“, tipična je za oblasti bogate ilovačom.

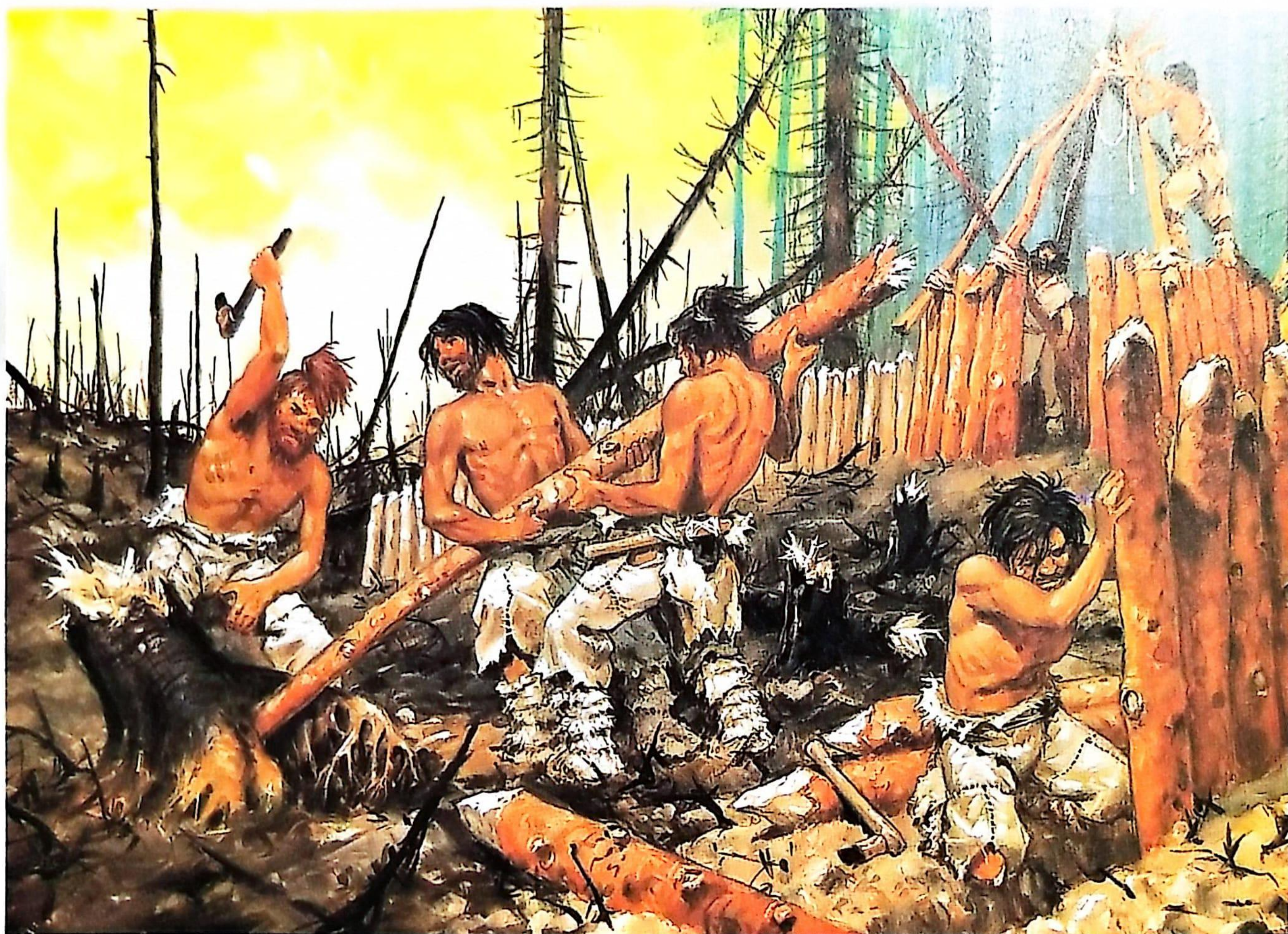
Najdelikatniji momenat izgradnje: postavljanje ključnog mesta jedne kamene kolibe pre nego što se podignu drveni podupirači. Zidovi se podižu od krečnjačkih ploča, raspoređenih „na prepust“.

Ako nema drvene građe, kao na Orknijskim ostrvima na severu Škotske, ljudi kopaju svoje kolibe u zemlji da bi se zaštitili od vetra a nameštaj izrađuju od kamena: krevete, stolove i ognjište.

Krčenje velikih šuma

Kada je preoko 10.000 godine klima postala blaža i vlažnija, tundra i njena retka i zakržljala vegetacija opstale su samo na krajnjem severu, a Evropa je bila pokrivena ogromnim šumama listopadnog drveća, kao što su brest i hrast.

Ove šume, koje su se pružale od Urala do Atlantskog okeana bile su bogate krupnom divljači, kao što su jeleni i divlje svinje.
Prvi naseljenici koji su se ovde doselili, iskrčili su čistine da bi razvili svoju kulturu.
Da bi obarali stabla i koristili drvo, raspolagali su novim oruđem: nožem za sečenje bez drške, nekom vrstom makaza za drvo, pijukom i, pre svega, sekirom čije je sečivo bilo prvo načinjeno od izglačane i isečene ploče od kremena.
Sela ovih kolonista bila su sagrađena od okruglih koliba s kupastim krovovima.
Ograde od oblica štitile su obrađeno zemljište od divljih svinja i držale zatvorena stada goveda i svinja.
Pas, pripitomljen pre oko 17.000 godine, bio je već veran pratilac ljudi; pomagao im je da čuvaju stoku, da se bore sa vukovima i da gone divljač.
Zahvaljujući različitim izvorima namirnica iz šume, stanovništvo se neprekidno povećavalo i sela su postajala sve mnogobrojnija.

Sa sekiricom, kao glavnom alatkom, drvoseča dubi stablo praveći pojilo ili jasle za stoku. Nedaleko odatle, jedna ovca liže grumen soli iz čanka.

U prostranim šumama žive mnogobrojne životinje. Ovde su mnogobrojni jeleni, koji su zamenili severne jelene – losove. Mnogobrojne su i divlje svinje koje lovci hvataju pomoću mreža.

Šumski lovci su uhvatili divlje prasiće koji njuškaju već pripitomljenu svinju. Hrane ih pomijama i kestenjem.

Da bi oborili drvo, ljudi prvo pale vatru u njegovom podnožju. Kada vatra dovoljno nagrize njegovu osnovu, seku stablo sekirama. Onda vešte zanatlije pomoću sekirica izrađuju piroge od jednog debla.

Od sela do tvrđave

Između 5000 i 2000 godine pre n.e., broj stanovnika na Zemlji povećan je sa 30 na 300 miliona stanovnika. U Evropi se stalno povećavao broj sela. Čitavi narodi su se pokretali i kretali i osvajanje sveta sejući na svom putu teror i razaranja.

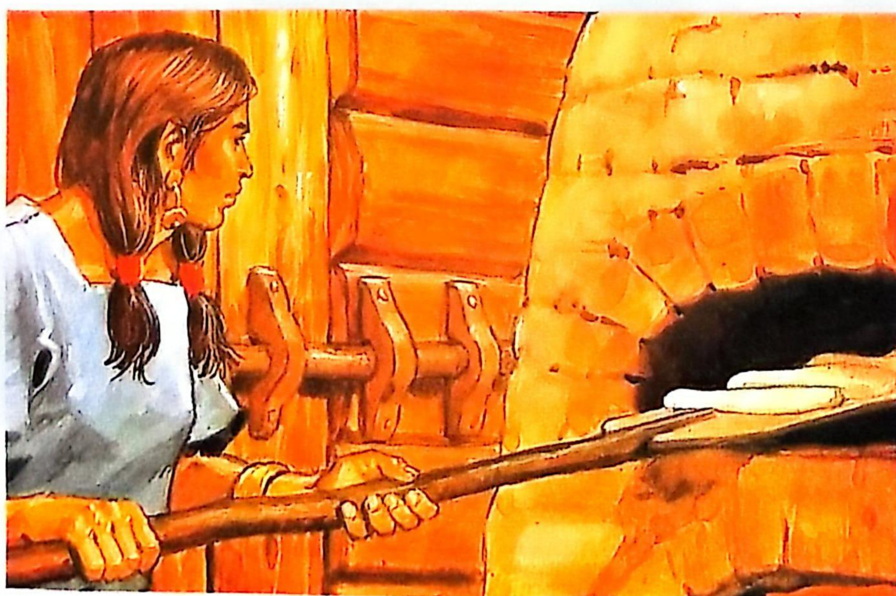

Tokom svog razvitka, sela se obezbeđuju sredstvima za odbranu od osvajača: šančevima, ogradama, zidovima, osmatračkim kulama, pokretnim mostovima i drugim.
Najčešće se podižu na uzvišicama, brežuljcima i na ostrvima. Graditelji postaju vojni stratezi. Dok su se sela sabijala, zahvatajući manje prostore radi bolje odbrane, polja i pašnjaci su se širili. Zemlja pogodna za obradu, već je odavno iskorišćena. Šume se u velikoj meri povlače. Vlasnici ili zajednice budno su pazili na pažljivo razdvojena polja. Vladala je nesigurnost pa su se stoga metali, naročito gvožđe, više koristili za izradu oružja nego za raonike plugova. Ratnik je postajao najmoćnija ličnost u ljudskoj zajednici. Nestaju nekadašnja božanstva zemljoradnje, blaga i smirena, i bivaju zamenjena novim, surovim, grubim i svirepim bogovima, koji više odgovaraju nastupajućim vremenima ratova, sile i razaranja.

Da bi podigli selo na obalama jezera, ljudi su nasipali i utvrđivali obalu zemljom i kamenjem. Zatim su pomoću teškog kamenja zabadali stubove na kojima su podizali kuće.

U IV veku pre naše ere, seljaci su štitili svoje naseobine od mogućih napada podižući visoke bedeme. Pravili su ih od unakrsno naslaganih izdubljenih hrastovih balvana, ispunjenih zemljom. U njihovom podnožju ukoso su pobijali šiljate kočeve.

Da bi unosili vatru u svoje domove izgrađene od drveta, seljaci su pravili peć za hleb van kuće. Napravljena od ilovače na kamenom postolju, peć je spreda imala okrugli otvor kroz koji se unosilo testo za pečenje hleba.

Medicina i hirurgija

Medicinski i hirurški postupci datiraju mnogo pre učenja oca medicine, Hipokrata, čuvenog grčkog lekara iz IV veka pre naše ere. Još su preistorijski ljudi pokušavali da se leče i da se bore protiv tegoba od kojih su patili.

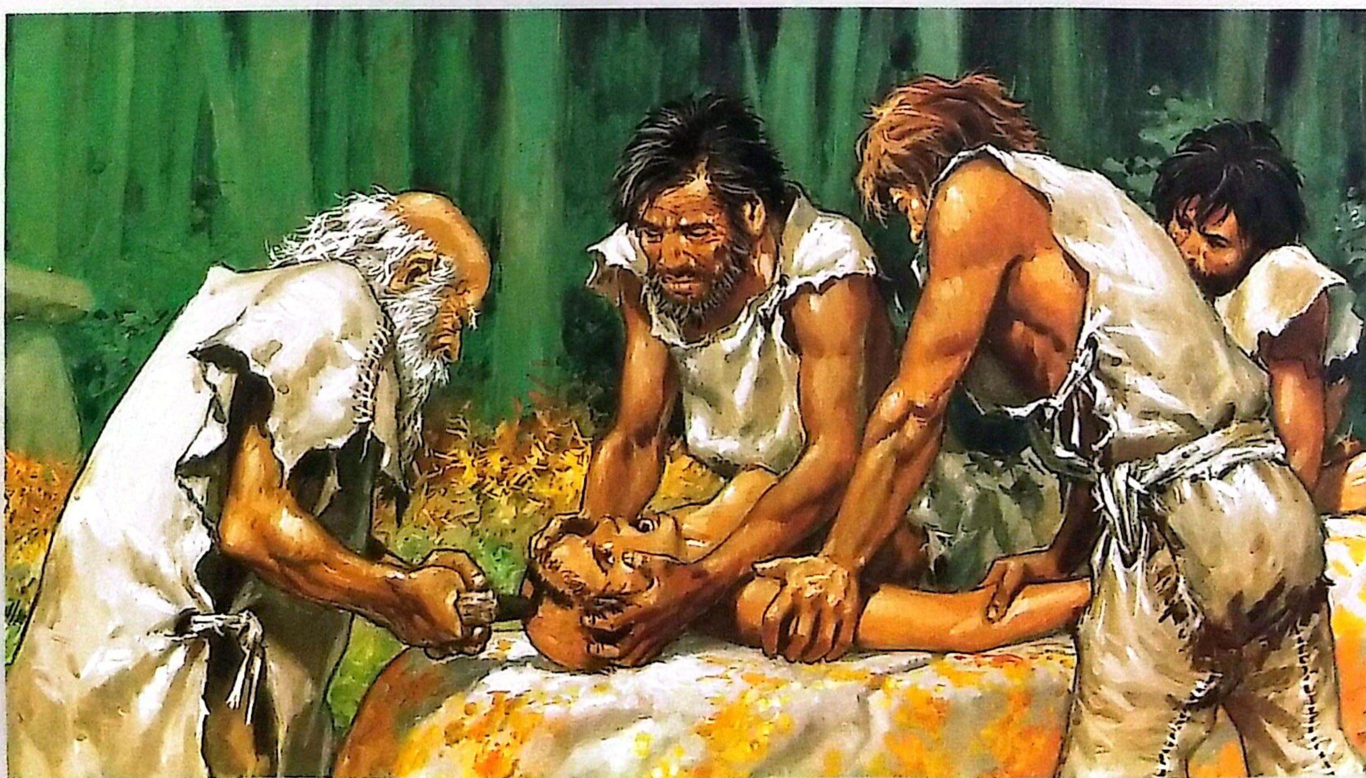
Pre oko 30.000 godina, ljudi su već poznavali terapeutska svojstva ilovače i „crvene zemlje". Ilovača sadrži mikoroorganizme i alge čije su umirujuće i zaceljujuće dejstvo koristili. Pošto ilovača konzervira tela i sprečava truljenja, zidovi grobova premazivani su okerom koji je štitio posmrtne ostatke pokojnika obojivši ga u crveno, boju krvi. Postoji mišljenje da su otisci ruku na zidovima nekih pećina, pokriveni promrzlinama, premazivani okerom da bi se one ublažile i izlečile. Lečenje je bilo lakše primeniti ako bi se ruka naslonila na stenu. Ponekad je uspevala i trepanacija koja je vršena još pre tri hiljade godina. Pronađena je jedna lobanja koja je nesumnjivo otvarana radi odstranjivanja tumora na mozgu. Bolesnik je preživeo ovu operaciju o čemu svedoči koštana izraslina oko otvora. Budući da je ponovo došlo do upale, izvršena je i druga trepanacija, a pacijent je i nju preživeo.

Kada je hteo da izvrši trepanaciju, hirurg s kraja neolita isecao je kremenim dletom koštani kolut na lobanji bolesnika, poput ovog koji nosi kao privezak. Uprkos krajnjoj rizičnosti ove intervencije, dešavalo se da pacijent preživi.

Više zbog estetskih motiva nego zbog zdravstvenih razloga, neki narodi severne Afrike nožem su izbijali sekutiće iz gornje vilice šumskih lovaca.

Iz nepoznatih razloga, graditelji megalita su često na lobanjama mladih žena iz svog plemena urezivali znak „T“ pomoću kremena užarenog na vatri i učvršćenog na komadu drveta.

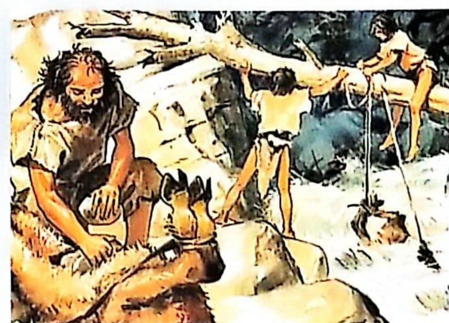
Smelost lovaca

Između XXX i X milenijuma pre n.e., severni jelen, čija su ogromna stada krstarila snežnim ravnicama Evrope, postaje simbol lova: divljač koja je predstavljala osnovne zalihe za preživljavanje. To je bilo „doba severnog jelena“.

Mamut se zaglibio u blatu močvare. Naoružani kopljima lovci čekaju da bude potpuno iscrpljen nastojeći da se oslobodi da bi ga ubili.

Višestruka korist od jelena: izvlači mu se utroba a telo se ispuni kamenjem i čuva u hladnoj vodi potoka, ili se iskomada, a koža seče na kaiševe.

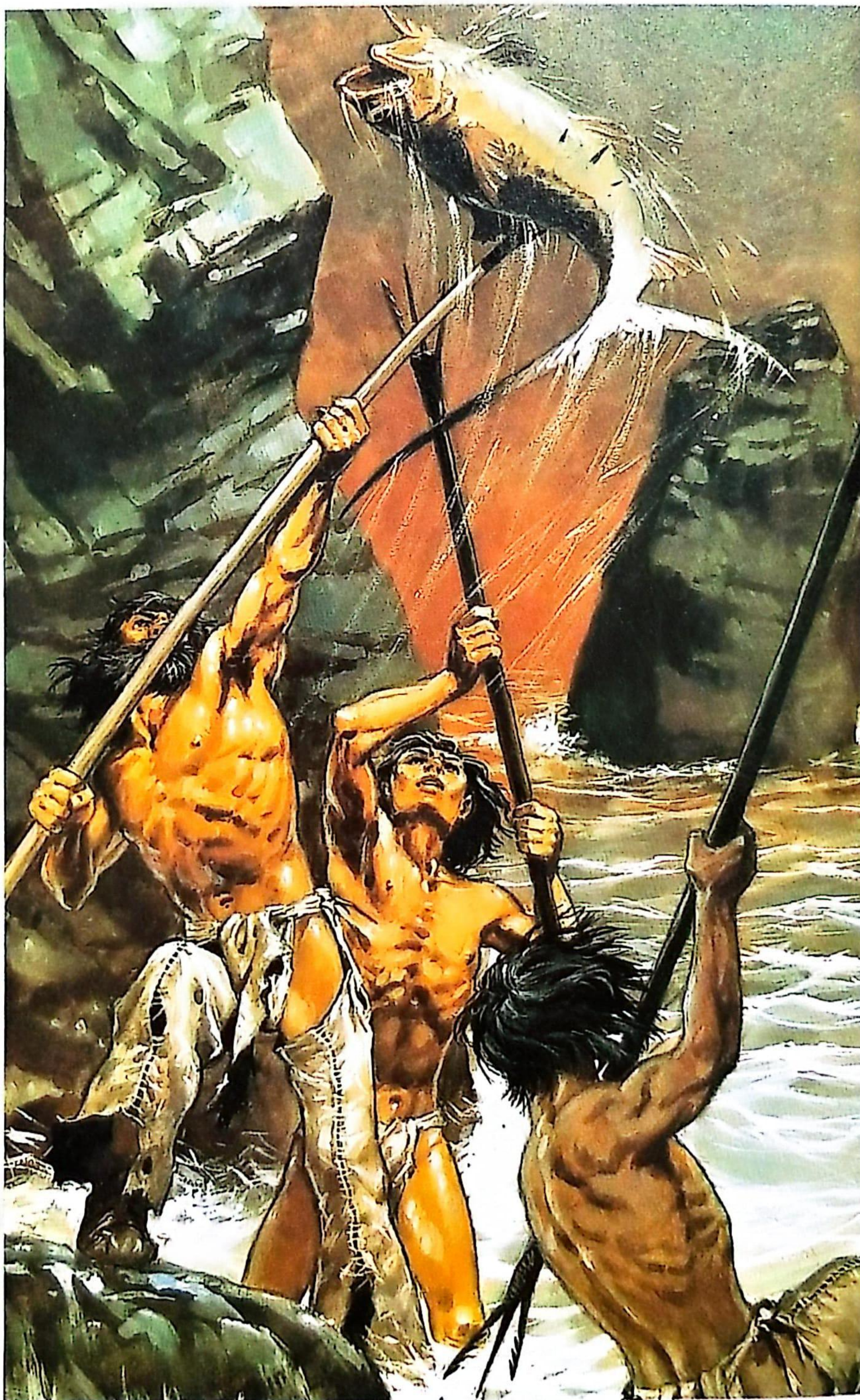
S obzirom na to da su živeli u divljim stadima koja su brojala više stotina životinja, severni jeleni su bili lak plen. Oni su bili mnogobrojniji od magdale-nijanskih lovaca, čija je broj na teritoriji današnje Francuske dostizao jedva 50.000 ljudi. Često prikazivana, urezana ili ugravirana na koštanim glačalicama, probušenim motkama, ova životinja je retko slikana na zidovima pećina. Nasuprot tome, ljudi iz magdalenijuma često su slikali bizone. Ove životinje obuhvataju trećinu naslikanih figura, malo više od konja. Lovcima je strahopoštovanje ulivala snaga i moć bizona i brzina konja. Sa svojih 1500 kg, bizon je bio veoma dragocena životinja. Osim mesa, od njega se dobijala i masnoća, nago-milane u grbi na leđima, koja je obezbeđivala rezerve za zimu.

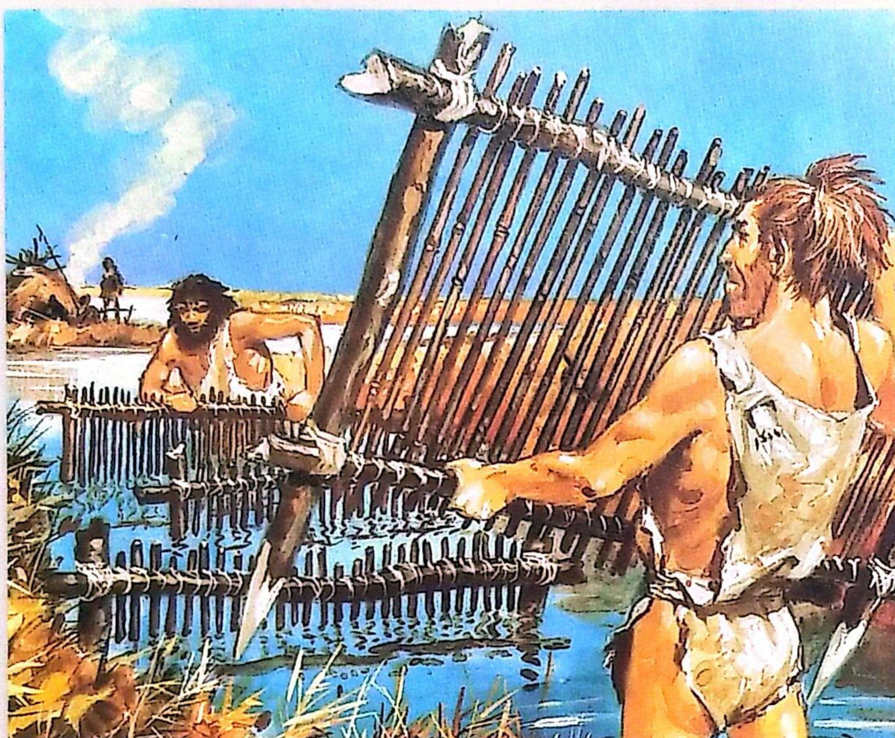

Pribor za ribolov

Mada su preistorijski ljudi bez svake sumnje vrlo rano koristili bogatstva morskih sredina, najstarije tehnike ribolova, koje ne bi trebalo mnogo da se razlikuju od načina lova, ostaju nam nepoznate.

Zbog svoje brzine i živosti, severni jelen i losos bili su podjednako teški za lov. Zbog toga su hiljadama godina koplja, zašiljene kosti i kremenje, učvršćeni na dugačkim drvenim ili trščanim motkama, harpuni sa bodljama koje cepaju, bili istovremeno korišćeni za lov i za ribolov. Tek se u magdalijenumu pojavljuju novi alati kada kromanjonski čovek počinje da pravi udice, prvo od komadića prave, a zatim od savijene kosti. Pre oko 10.000 godina, ljudi koji su se nastanili na obalama reka, jezera i močvara, počeli su da koriste najrazličitije vrste drveta, kao što je leska, da bi pravili koševe za hvatanje riba, brane ili zamke za pecanje riba, koje su pronađene savršeno očuvane, zakopane u tresetu močvara. Otada je, sa ribarskim mrežama, koje su se takođe pojavile nešto kasnije, čovek raspolagao kompletnim priborom za ribolov, skoro identičnim onom kojim možemo da se služimo i danas. Oblici se nisu izmenili, jedino su evoluirali materijali: plastika je zamenila vrbovo pruće za izradu koševa za hvatanje riba a čelik kosti za udice.

U močvarama su postavljane zamke za ribe. Drvenim pregradama zagrađivan je vodeni tok. Poslednja pregrada zatvara zamku. Saterane u taj nazovi „hodnik", ribe nemaju mogućnosti da pobegnu i lako se hvataju rukama, harpunima ili ostima.

Mladi stanovnik Alpa proverava struk pre nego što će ga postaviti na dno nekog planinskog jezera. Umesto olova korišćen je običan oblutak, komadi kore drveta zamenjuju plovak, a udice od zašiljenih parčića kostiju još nisu imale bodlje na vrhu.

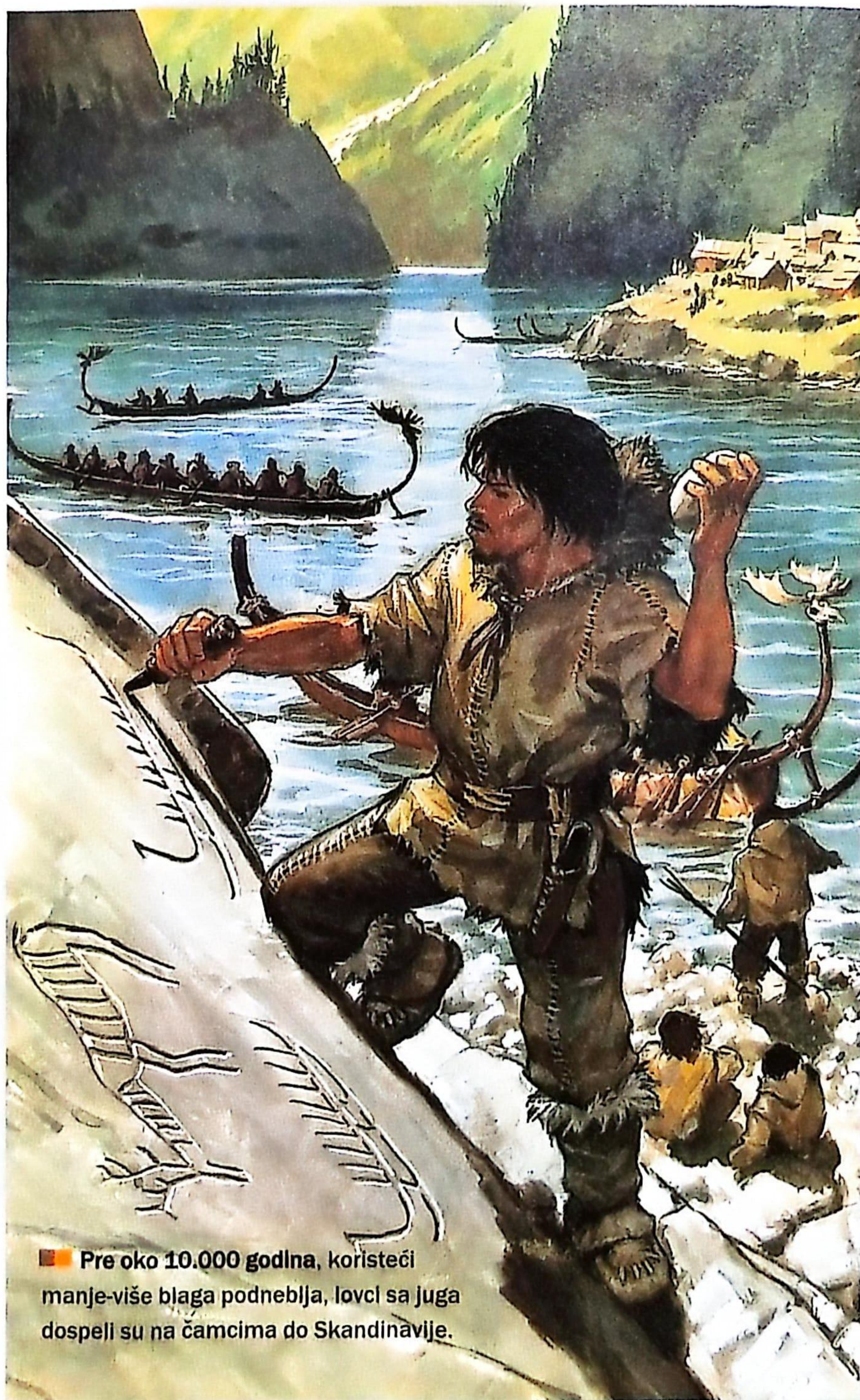

Pre oko 8000 godina ljudi su znali kako da sačuvaju ribe. Pošto bi ih presekle napola i izvukli utrobu, žene su kačile ribe na drvenu ogradu ispod koje je gorela vatra. Tako dimljene mogle su da se čuvaju duže vreme.

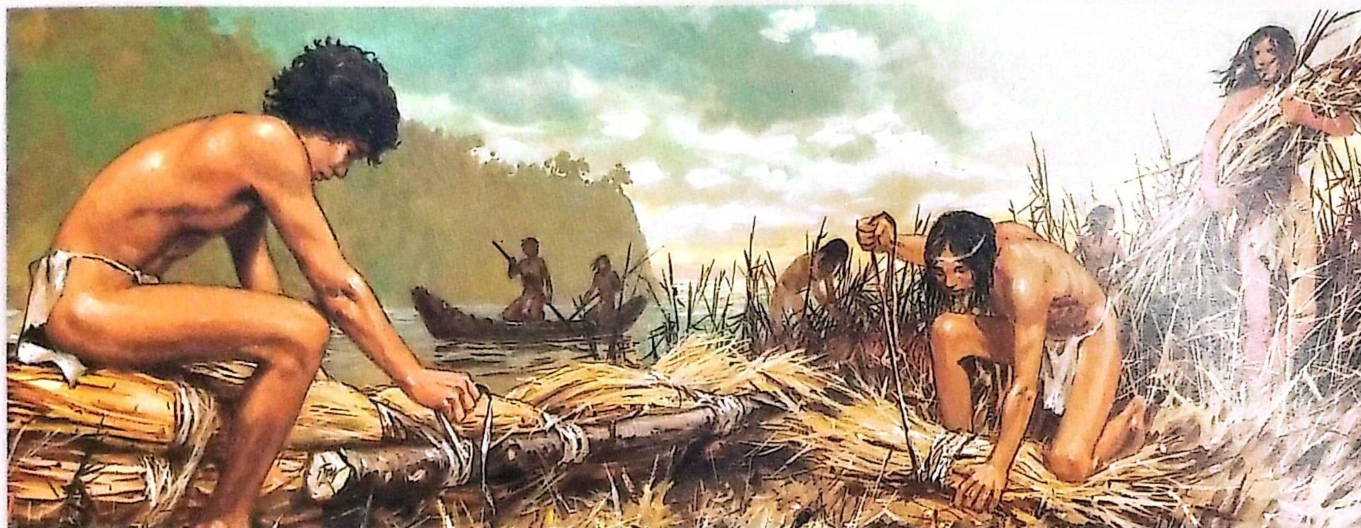
Čunovi se otiskuju na more

Prinuđen na neprestano kretanje u potrazi za hranom, preistorijski čovek je ubrzo morao da savlada svoj strah od vodenih prostranstava, kao što su reke, jezera ili morski zalivi, da bi njima plovio prelazeći ih kada nije mogao da ih zaobiđe.

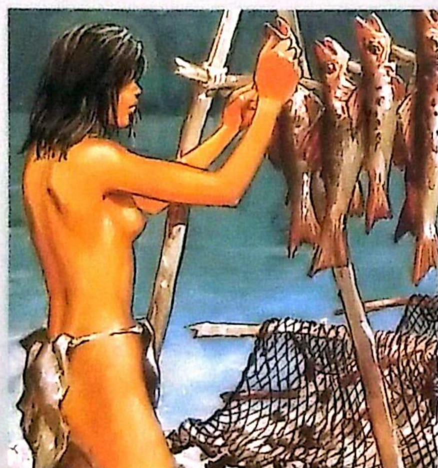
Možemo pretpostaviti da su Homo erectus i neandertalac bili sposobni da pređu moreuze, kao što su Gibraltar ili Bosfor.
Pomoću stabla drveta na kome su jahali, ovi ljudi su mogli uspešno da savladaju vodena prostranstva. Zahvaljujući igli koja im je omogućila da provuku žilu kroz kožu, kromanjonci su umeli da izrade mešine ispunjene vazduhom koje su im služile kao plovci. Nešto kasnije, kada močvara, kao sigurna zemlja, postaje teritorija za lov, lovac-ribar izrađujei čamce od kože zategnute preko lakog kostura od drveta.
Najzad su lovac-sakupljač i zemljoradnik, čije su mnogobrojne delatnosti vezane za drvo, zapazili da stablo drveta plovi; izdubivši ga, oni su napravili čamac od jednog komada drveta.
Oni koji nisu imali na raspolaganju dovoljno velika i jaka debla da bi od njih napravili čunove, koristili su velike snopove trske, koji su, povezani, predstavljali odličan materijal za izradu manjih čamaca.

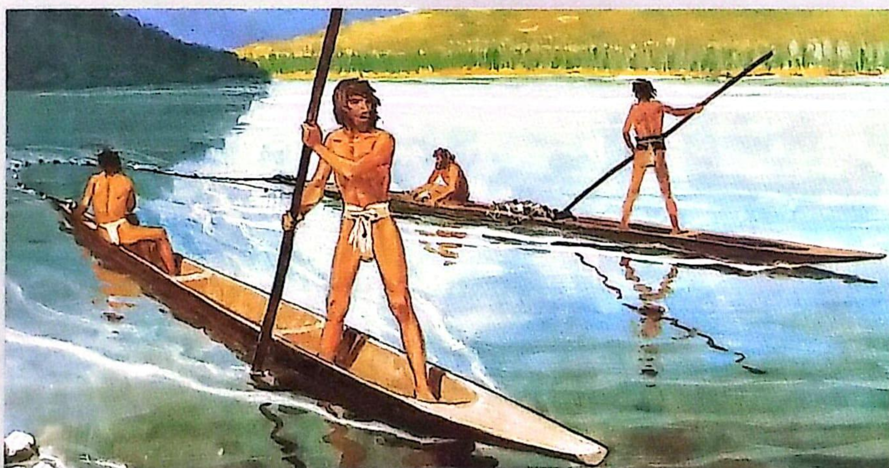

Pre oko 10.000 godina, koristeći manje-više blaga podnebija, lovci sa juga dospeli su na čamcima do Skandinavije.

Na obalama planinskog jezera žene sakupljaju široke naramke trske. Muškarci ih vezuju u velike snopove koje spajaju ili vezuju oko oblica da bi napravili čamce sa izdignutim krajevima.

Kada se očiste, ribe se stavljaju na drvene letve radi sušenja, zatim se čuvaju u zaklonu od nepogoda u kolibama od oblica napravljenim pored jezera.

Na dugačkim čunovima koje pokreću motkama, ribari na jednom alpskom jezeru stižu do obale vukući za sobom široku mrežu pomoću koje su nahvatali mnogo riba.

Kada nemaju drvenu građu, ljudi skupljaju komade drveta koje more izbacuje duž obala. Od njih prave kosture za svoje čamce, koje potom pokrivaju prošivenom goveđom kožom.

Rađanje magije

Pre otprilike 30.000 i 9 000 godina, preistorijski ljudi nisu prestajali da crtaju, slikaju i urezuju mamute i bizone, konje i kozoroge na zidovima dubokih pećina umetničkom veštinom koji nas ispunjava divljenjem.

Kromanjonci, odeveni u životinjske kože i tela obojenih crvenim okerom, prepuštaju se pred okupljenim plemenom magičnoj igri koja će ih načiniti jačim i boljim lovcima.

Međutim, ova dela nisu predstavljala umetnička dela u današnjem smislu te reči. Ona su imala određeni cilj, uzvišen motiv: to je bilo nešto više od crteža ili slika, to je bilo stvaranje same životinje, imala su životni stav, stvaralačku magiju. Tako se rađao obred. Šta se dešavalo u velikoj pećini Nio u Pirinejima? Lovci su se okupili da se dive crtežima bizona koje je načinio „Veliki majstor“ pećine. U naletu snažnog nadahnuća, jedan od njih uzima četkicu i, jednim potezom crta jednu, dve, tri strele koje smrtno „ranjavaju“ životinju. Njegovi drugovi aplaudiraju. Bizon je ubijen, divljač je tu, spremna za svetkovinu. To je novi obred: magija je ubila životinju koja će poslužiti kao hrana. Na drugom mestu, slikali su mamute: dve životinje prodiru u pećinu, a druge dve izlaze u pratnji mladunca. On je „rođen“ u pećini: eto još jednog magičnog čina! Ovi obredi pobeđuju strah i doprinose boljem ulovu.

Stari vođa neandertalaca umro je od rana koje mu je naneo medved. Drugi lovci ga sahranjuju sa oružjem: tako će on moći da lovi i „s one strane". Zatim pokrivaju grob velikim kamenjem da ga hijene ne bi raskomadale.

Pri svetlosti lampi koje gore na loj, jedan magdalenijanski lovac stavlja ruku na zid pećine u kojoj njegova grupa redovno obavlja ritualne obrede. On duva prah crvenog okera, zatim podiže ruke ostavljajući otisak na steni.

Pre polaska u lov na stado severnih jelena, lovci neandertalci se kupaju u reci koja obiluje muljem crvenog okera. Pokriveni blatom moći će neopaženo da se prikradu divljači.

Pećinski umetnici

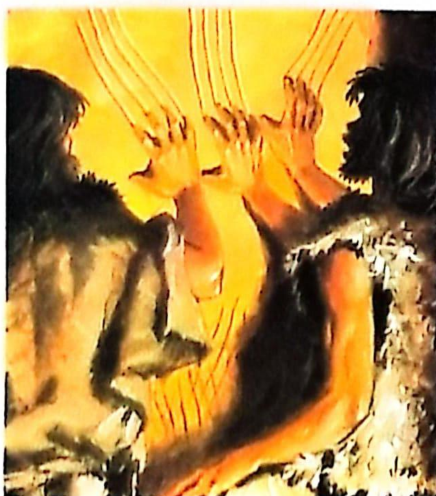
Pre 30.000 godina, preistorijski čovek je počeo da stvara prava slikarska remek-dela. Koristeći sve tehnike – slikanje, graviranje i skulpturu, tokom vremena nije prestajao da dokazuje kvalitet svojih ostvarenja.

Lovci na bizone se pripremaju za polazak u lov. Vođa pritiska desni dlan premazan ilovačom tri puta iznad crteža. Ova tri otiska na steni znak su posedovanja.

Čovek je koristio različite tehnike da bi prikazao jelene i mamute: smotuljak životinjske dlake ili dleto za klesanje.

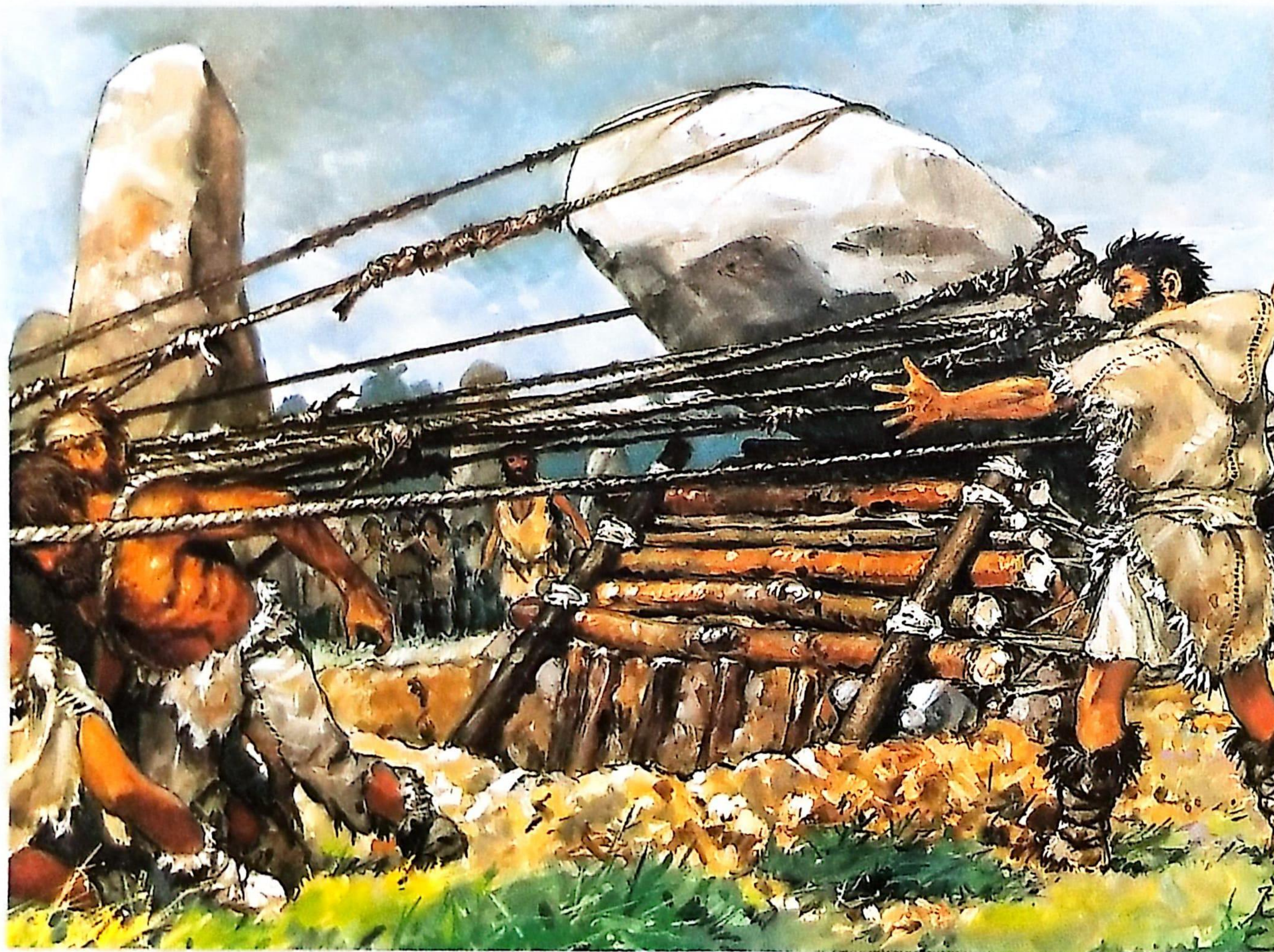

Ne zna se kako su stvarali pećinski umetnici, ali se može pretpostaviti kako jedan lovac na bizone crta prstom po ilovači na zidu pećine zamišljajući kako na tim neveštim linijama razaznaje grbu i slabine bizona. On tada povlači liniju, dodaje joj druge sve dok se ne pojavi obris bizona. Neki obrisi na steni ili prirodne izbočine takođe mogu da podsete na siluetu neke životinje. Tada ostali lovci ugledaju, kako se pred njima, kao nekom magijom, pojavljuje taj čudni crtež. Ako malo kasnije ulove životinju koja im se upravo prikazala, njena slika dobija izvanrednu i tajanstvenu snagu. Neki lovci bili su talentovaniji za crtanje od drugih, kao onaj iz pećine Fon-de-Gom, u Dordonji, koji je veoma vešto crtao bizone. Zato je provodio dane crtrajući ih i ređajući ih na frizu. Kada bi palo veče, lovci iz plemena davali su onome ko ih nije pratio u lov but upravo ubijenog jelena zato što je postao „umetnik“.

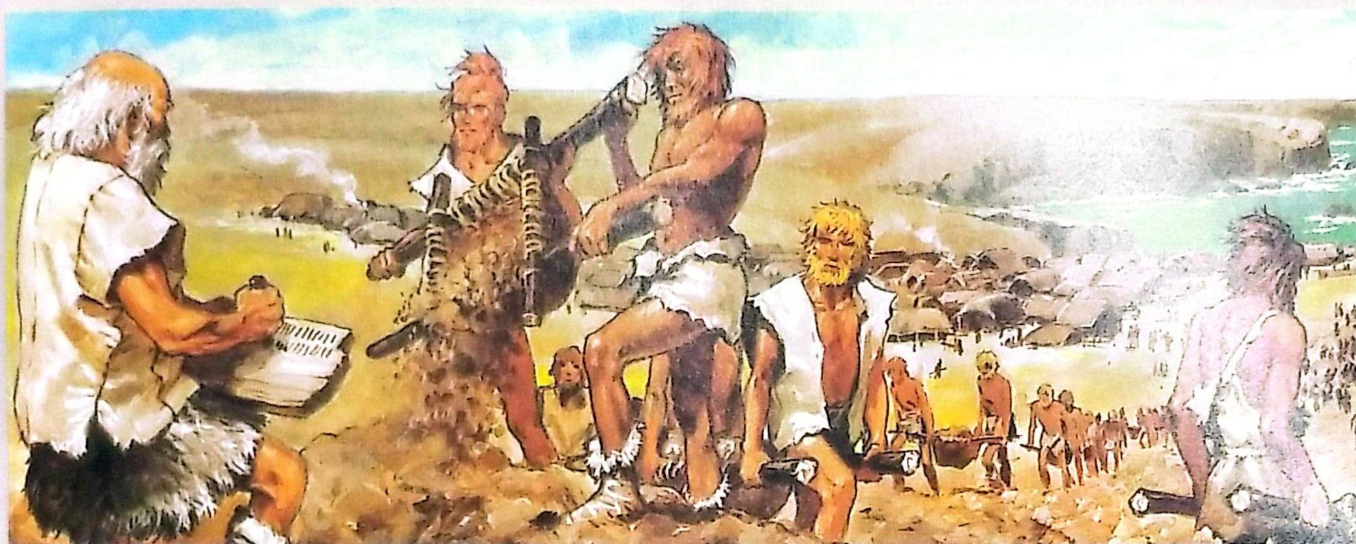

Prvi megaliti

Počev od pre 50.000 godina, čovek više nije prepuštao svoje mrtve pticama i divljim životinjama, već ih je sahranjivao u jame, pukotine ili pećine, i obavljao ceremonije i obrede koji su, vremenom, postajali sve složeniji.

Pre oko 5.000 godina, narodi nastanjeni duž atlantske obale Evrope i organizovani u moćna plemena, gradili su džinovske nadgrobne spomenike od kamenih blokova, megalite, od 20 do 40 tona i više. Ponekad su podizali jednostavne stubove ili menhire (uspravne megalite), ili su, postavljajući na dva stuba ploče kao nadstrešnicu, gradili dolmene. Ponekad je više nadstrešnica postavljeno jedna za drugom praveći pokrivenu aleju. Što je pleme bilo moćnije, vođa je bio cenjeniji i sledbenici su želeli da sagrade spomenik dostojan njegovog ugleda. Tako je nastajalo pravo „takmičenje megalitima" među susednim narodima. Smatra se da su neke ploče dolmena bile teške i do 80 ili 90 tona. Procenjuje se da je za dovlačenje velikog menhira u Lokmarijaku (Morbijan), koji je bio 20,4 m dugačak i težak 34,8 tona, dok ga grom nije prepolovio, trebalo udružiti snagu oko 1750 ljudi ili rad 250 volova.

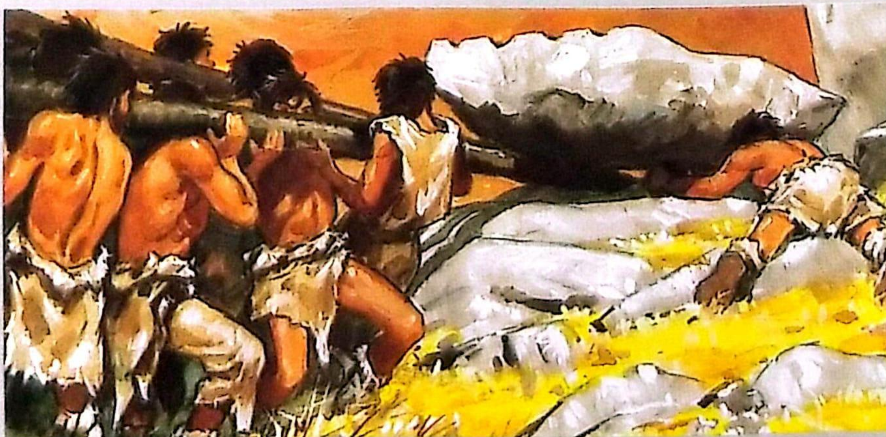

Izgradnja mogile veličine jednog brežuljka zahteva jednogodišnji rad mnogih ljudi. Desetine radnika neumorno izručuju pune tragače zemlje i kamenja pred predradnikom koji upisuje obavljeni posao.

Pripadnici plemena napuštaju ogromnu pokrivenu aleju gde su došli da polože umrlog. Ovi megalitski spomenici su zajedničke grobnice koje nisu namenjene samo vođama, već i njihovim porodicama i članovima njihovog klana.

Za postavljanje i spajanje ogromnih ploča kojima su gradili svoje megalitske spomenike, ljudi nisu raspolagali nikakvim mašinama. Koristili su poluge za podizanje, pomagali se kamenjem za podupiranje i upotrebljavali konopce za vuču i premeštanje.

Graditelji kolosa

U istočnoj Evropi, ali i oko Sredozemlja, sve do Okeanije i Azije, podizani su neobični spomenici na obalama mora. Kao zaostavština tajanstvenih civilizacija, ovo ogromno naslagano kamenje predstavlja početke arhitekture na svetu.

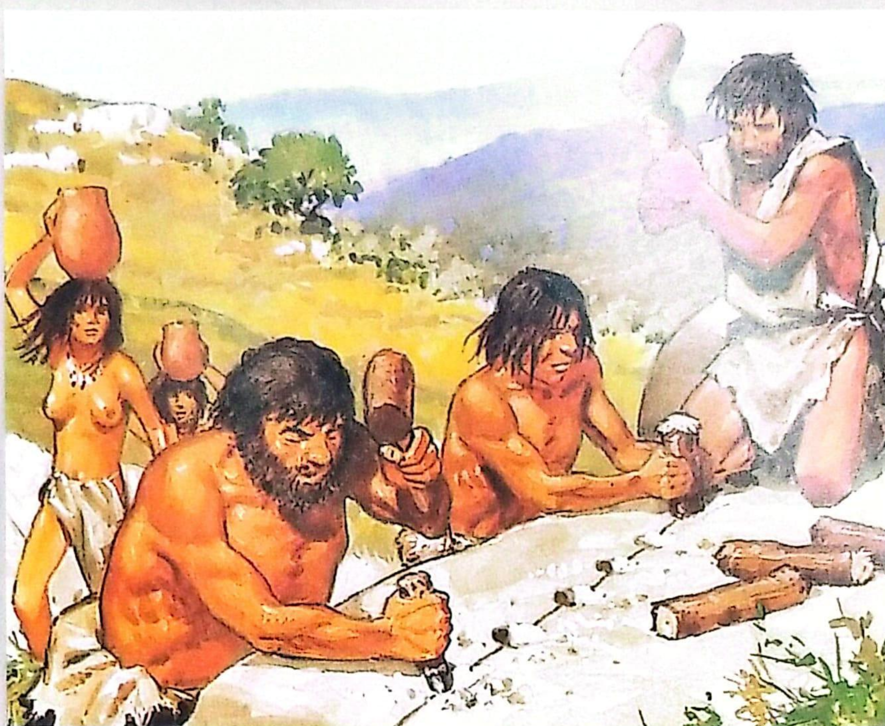
Pri svakoj letnjoj dugodnevici, ljudi su se okupljali u okviru megalitskog kruga u Stounhendžu, na jugu Engleske, da bi ispod spomenika prisustvovali izlasku sunca.

Već od četvrtog milenijuma pre naše ere, graditelj postaje i kamenorezac; on seče kamen tehnikom urezivanja zareza, ili brazdi u koje treba da se uglavi komad drveta. Mada su često glačanje površine kamena i udaranje čekićem brisali tragove ureza, neki megaliti su u svojim osnovama sačuvali po dva, još uvek vidljiva udubljenja okrenuta jedno ka drugom: to su čepovi koji služe da se na njih zakači užad da bi se vuklo kamenje. Orijentisanost ovih spomenika nije bila birana slučajno. Megalitski krugovi Stounhendža u Engleskoj izgrađeni su tako da se Sunce pomalja u podnožju spomenika prilikom letnje ravnodnevice. U Irskoj, tumulus u Nju Grendžu ima jednu galeriju koja vodi do centralne nadgrobne prostorije, koja je svakog 21. decembra, prilikom zimske ravnodnevice, obasjana suncem 17 minuta. Drugo dostignuće ovih graditelja uspravnog kamenja nalazi se u Španiji u Antekeri.

Da bi ogromne kamene table dolmena postavili na mesto, radnici pokrivaju zemljom vertikalne stubove, zatim vuku kameni blok po blago nagnutom nasipu, kotrljajući ga po oblicama. Kada se svi elementi nameste i učvrste, oni uklanjaju višak zemlje.

Pre 5000 godina, u Barneneu, u Finisteru, ljudi se spremaju da sahrane svog mrtvog druga, u jedan od najvećih kerna u Evropi. Širine 35 m, dužine 85 m i visine 8 m, ova građevina ima 10 grobnih prostorija.

Da bi isekli kamene blokove, radnici dletima buše niz rupa u koje zabijaju komade drveta. Žene tada te komade drveta kvase vodom, drvo se širi, proširuje pukotine i stene pucaju.

Rat za vatru

Ulamri beže u stravičnoj noći.
Unezverenima od patnje i umora, sve im izgleda beznadežno pred najvećom zajedničkom nesrećom: vatra je ugašena.
Oni su bdeli nad njom na tri ognjišta još od nastanka horde; četiri žene i dva ratnika su je nadgledali i noću i danju. Bila je održavana i u najtežim vremenima. U zaklonu od kiše, bura, poplava, prelazila je reke i močvare, plaveći se ujutro i žareći uveče.

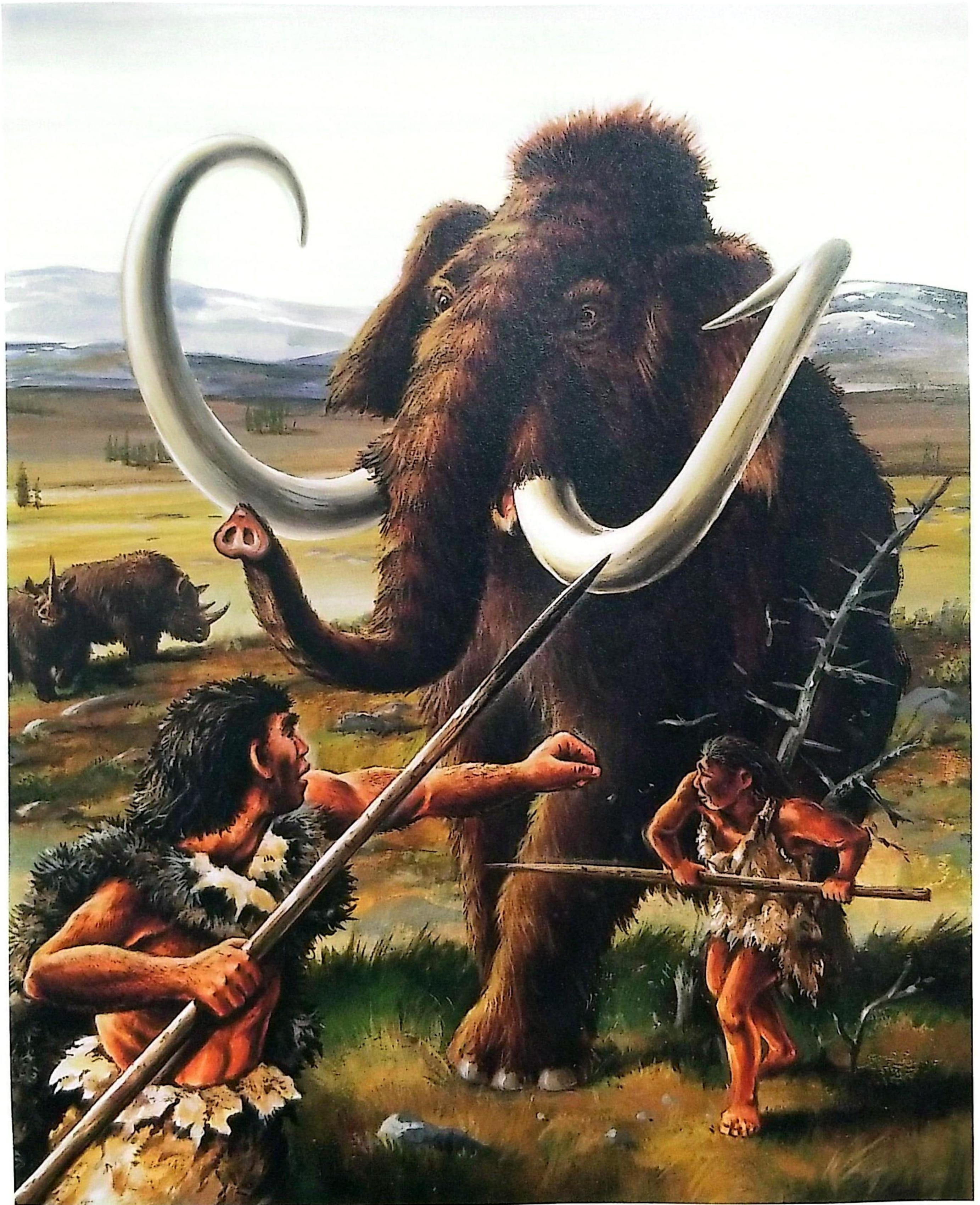
Vatra je ugašena

Ulamri beže u stravičnoj noći. Unezverenima od patnje i umora, sve im izgleda beznadežno pred najvećom zajedničkom nesrećom: vatra je ugašena.

Oni su bdeli nad njom na tri ognjišta od nastanka horde; četiri žene i dva ratnika nadgledali su je noću i danju. U najcrnjim vremenima, bila je održavana: u zaklonu od kiše, bura, poplava, prelazila je reke i močvare, plaveći se ujutro i žareći uveče. Njen moćan izgled udaljavao je crnog lava i žutog lava, medveda iz pećine i surog medveda, mamuta, tigra i leoparda; njeni crveni zubi štitili su čoveka od beskonačnog sveta. Svaka radost se dešavala pored nje. Ona je izvlačila iz mesa sladak miris, omekšavala je vrhove kopalja, usijavala tvrdo kamenje; udovi su iz nje izvlačili slast punu snage; ona je hrabrila hordu u šumama koje su treperile, na beskrajnim savanama, u dnu pećina. Ona je bila Otac, Spasitelj, Čuvar, a ipak, najsurovija, strašnija od mamuta kada bi pobegla sa ognjišta i progutala drveće.

Na suprotnoj strani: Neandertalci love mamuta.

Ona je mrtva! Neprijatelj je uništio dva ognjišta; dok su bežali videli su kako se ne trećem gasi, bledi i polako smanjuje. Tako slaba nije mogla da prođe kroz travu močvare; treperila je kao bolesna životinja. Na kraju, to je bio samo rumeni insekt koga je vetar ugasio jednim dahom... Nestala je... I Ulamri su bežali, opljačkani, u jesenjoj noći. Nije bilo zvezda. Otežalo nebo se spustilo do teških voda; biljke su pružale svoje hladne žile; čulo se kako tiho talasaju gmizavci; ljudi, žene i deca iščezavali su nevidljivi. Dok su mogli, Ulamri su sledili glasove vođe, prateći liniju uzdignutije i tvrđe zemlje, čas po plićacima, čas po ostrvcima. Tri generacije su upoznale taj put, ali nedostajala je svetlost zvezda. U zoru, približili su se savani...

Kromanjonci love severne jelene.

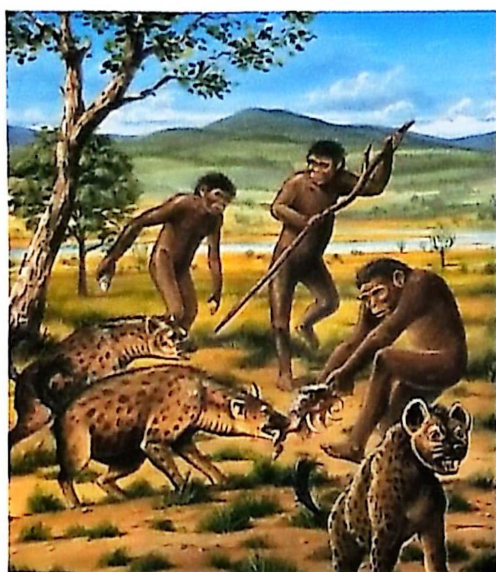
Faum, pri novoj svetlosti, prebrojava svoje pleme prstima i grančicama. Svaka grančica je predstavljala prste obe ruke. Loše je izbrojao, vidi da su mu preostale četiri grančice od ratnika, više od šest za žene, tri grančice za decu i nekoliko staraca.
I stari Goun, koji je računao bolje od svih ostalih, kaže da je preostao jedan čovek na pet, jedna žena na tri i jedno dete na jednu grančicu. Tada su oni koji vode brigu o plemenu shvatili veličinu poraza. Shvatili su da je njihovo potomstvo ugroženo na samom izvoru i da su sile sveta postale mnogo strašnije: oni će lutati zemljom, iscrpljeni i goli...
Faum je posmatrao svoje pleme. Pustoš se nadvila nad njim kao okot gmizavaca: žuta od mulja, okrvavljena, zelena od algi, širila je miris groznice i trulog mesa. Bilo je ljudi koji su se valjali kao pitoni, drugi su puzali kao gušteri, a neki su umirali u ropcu. Rane su postajale crne, užasne na stomaku, još strašnije na glavi, gde su se širile kao crveni sunđer od kose. Skoro sve je trebalo lečiti, najteže ranjeni su klonuli na drugoj obali ili padali u vodu... Faum je podigao ruke prema suncu urlajući.
„Šta će da rade Ulamri bez vatre?“ povikao je. „Kako će živeti u savani i u šumi? Ko će ih braniti od mraka i zimskog vetra? Oni treba da jedu presno meso i gorko bilje; više neće grejati svoje udove; vrh koplja će biti mekan. Lav, zver sa zubima koji razdiru, medved, tigar, velika hijena, žive će ih proždirati noću. Ko će ponovo naći vatru? To će biti Faumov brat; njemu će pripasti tri dela od lova, četiri dela od plena; dobiće na dar Gamlu, kćer moje sestre i, ako ja umrem, on će preuzeti palicu za upravljanje.“
Onda je ustao Naoh, Leopardov sin i rekao:
„Dajte mi dva brzonoga ratnika i otići ću da uzmem vatru od Mamutovih sinova ili od ljudoždera, koji love na obalama Dvostruke reke.“
Faum ga ljutito pogleda. Naoh je rastom bio najviši među Ulamrima. Njegova pleća su još rasla. On nije imao okretnost ratnika, niti je pri trčanju bio mnogo izdržljiv. On je obarao Moua, Urusovog sina, koji

se po snazi merio sa Faumom. I Faum je zazirao od njega. Davao mu je teške zadatke, udaljavao ga od plemena, izlagao ga smrti.
Naoh nije voleo vođu; ali, on se zanosio Gamlom, vitkom, gipkom i tajanstvenom, kose kao lišće. Vrebao ju je u vrbaku, iza drveća ili iza brežuljaka, vrele kože i drhtavih ruku. Čas je bio uzbuđen od nežnosti ili od besa. Ponekad je širio ruke da je zagrli nežno i blago, ponekad je sanjao kako skače na nju, kao što je činio sa devojkama iz neprijateljske horde, i da je baca na zemlju snažnim udarcem.

Neandertalci vrše magične obrede.

Na ovoj i suprotnoj strani: *Homo habilis* se bori sa hijenama za komad mesa.

Međutim, on joj nije želeo nikakvo zlo: kada bi mu ona bila žena, postupao bi prema njoj bez grubosti ne želeći da vidi na njenom licu strah koji bi ih razdvajao.

U drugo vreme, Faum bi loše primio Naohove reči. Ali, on se povinovao pred porazom. Možda će savez sa Leopardovim sinom biti dobar; ukoliko ne bude, on će znati da ga pošalje u smrt. I, okrećući se prema mladiću, reče: „Faum ima jedan jezik. Ako doneseš vatru, imaćeš Gamlu bez ikakvog otkupa. Bićeš Faumov sin."

Govorio je s uzdignutom rukom, sporo, grubo i prezrivo. Zatim je dao znak Gamli.

Ona je prišla, drhteći, podižući vlažne oči. Ona je znala da je Naoh vreba u travi i u pomrčini: kada se pojavljivao iznenada iz trave, kao da će nasrnuti na nju, ona ga se plašila; ponekad joj njegov lik nije bio neprijatan. Želela je u isti mah da ga ljudožderi ubiju i da donese vatru.

Gruba Faumova ruka se spustila na devojčino rame. Povikao je u divljoj gordosti:

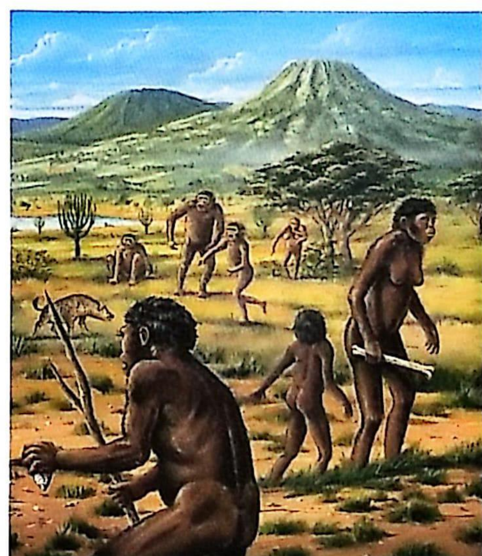
„Koja je snažnija među devojkama? Ona može da nosi košutu na ramenima, može da ide ne posustajući od ujutru do uveče, da podnosi glad i žeđ, da pripremi životinjsku kožu, da pređe jezero plivajući; ona će roditi snažnu decu. Ako Naoh donese vatru, uzeće je ne dajući sekire, rogove, školjke, niti krzno!..."

Onda je istupio Ago, Orohov sin, najdlakaviji među Ulamrima, ispunjen pohlepom.

„Ago želi da osvoji vatru. On će poći sa braćom da vreba neprijatelja preko reke. I umreće od sekire, koplja, tigrovih zuba, kandži džinovskog lava ili će doneti Ulamrima vatru bez koje su bespomoćni kao jeleni ili majmuni."

Na njegovom licu su se videla samo surova usta i ubilačke oči. Njegov zdepast stas isticao je dužinu njegovih ruku i ogromnu širinu ramena, čitavo njegovo biće odražavalo je sirovu moć, neumornu i neumoljivu. Nije se znalo odakle potiče njegova snaga: on je nije ispoljavao ni protiv Fauma, ni protiv Moua, ili Naoa. Znalo se da je

ogromna. On je nije pokazivao ni u jednom mirnom nadmetanju: svi oni koji su se našli na njegovom putu, podlegli su, bilo da se ograničavao da im osakati udove, ili da ih ubije i da priključi njihove lobanje svojim trofejima. Živeo je izdvojeno od drugih Ulamra, sa svoja dva brata, maljavim kao on, i više žena podvrgnutih užasnom ropstvu. Mada su Ulamri bili prirodno surovi prema sebi samima i okrutni prema drugima, oni su strepeli od tih osobina kod Orohovih sinova. Neka nejasna odbojnost je povezivala gomilu.

Jedna grupa se zbijala oko Naoha kome je većina zamerala njegovu blagost u osveti. Ali, taj nedostatak, pošto je u pitanju bio tako strašan ratnik, sviđao se onima koji nisu bili obdareni snažnim mišićima niti brzim nogama.

Faun nije manje mrzeo Agoa od Leopardovog sina; mrzeo ga je više. Podmukla i dlakava snaga braće izgledala je neranjiva. Ako je jedan od trojice želeo smrt nekog čoveka, onda su je želela sva trojica; ko god da im objavi rat biće ubijen on ili oni.

Vođa je želeo savez s njima; oni su se povlačili, zakopani u svoje nepoverenje, nesposobni da veruju ni u reči niti u dela drugih bića, razjareni dobronamernošću, shvatajući samo teror. Faum, i sam nepoverljiv i neumoljiv, ipak je posedovao osobine jednog vođe: one su podrazumevale naklonost prema pristalicama, potrebu za pohvalom, čvrst društveni instinkt, postojan, redak, isključiv.

On je odgovorio s grubom snishodljivošću:

„Ako Orohov sin vrati vatru Ulamrima, uzeće Gamlu bez otkupa, biće drugi čovek u plemenu, koga će svi ratnici slušati u odsustvu vođe.

Ago je slušao surovog izraza lica: okrenuo je svoje maljavo lice prema Gamli, posmatrao ju je s pohlepom. Njegove okrugle oči sevnule su pretеći. „Kći močvare pripašće Orohovom sinu; svako ko bude stavio ruku na nju, biće mrtav."

Ove reči su naljutile Noaha. Besno prihvatajući izazov, objavio je: „Pripašće onome ko donese vatru!

Kremen tesan za različite namene.

– Ago će je doneti!"

Oni su se gledali. Do tog dana među njima nije postojao nikakav razlog za razdor. Svesni svoje međusobne snage, bez uzajamne sklonosti niti neposrednog rivalstva, oni se nisu sudarali, nisu ni lovili zajedno. Faumov govor je posejao mržnju.

Ago, koji do tada nije uopšte zapažao Gamlu, kada se neprimetno kretala savanom, zadrhtao je celim telom, dok je Faum hvalio devojku. Sklon naglim impulsima, on ju je tako snažno poželeo kao da ju je želeo godinama. Od tog trenutka, on je osudio svakog suparnika. On čak nije doneo ni odluku; njegova odluka je bila u svakoj žilici njegovog bića.

Naoh je to znao. Stisnuo je sekiru u levoj ruci, a koplje u desnoj. Na Agoov izazov, njegova braća su se ćutke primakla, podmukli i strašni. Oni su neobično ličili na njega, još dlakaviji sa ostrvcima crvene kože, sa sjajnim očima kao krilima vilinog konjica. Njihova složnost je bila još opasnija od njihove snage.

Sva trojica, spremni na ubijanje, vrebala su Naoha. Ali, među ratnicima se začuo žamor. Čak i oni koji su osuđivali Naohovu blagost, nisu hteli da gledaju kako on strada posle tolikih nesreća koje su zadesile Ulamre i kada je obećao da će doneti vatru. Znali su da je on lukav, neumoran, sposoban da održi i najslabiju vatru i da je rasplamsa iz pepela; mnogi su verovali u njegovu pobedu.

Istini za volju i Ago je takođe posedovao strpljenje i lukavost koji dovode do ostvarivanja poduhvata i Ulamri su shvatili prednost dvostrukog pokušaja. Nastao je metež. Naohove pristalice, ohrabreni opštom grajom, postrojili su se za borbu. Ne znajući za strah, Orohov sin nije zaboravio na opreznost. Odložio je kavgu za kasnije. Goun-Suve Kosti razrešio je nejasne ideje gomile: „Da li Ulamri žele da nestanu sa ovog sveta? Da li zaboravljaju da su neprijatelji i voda usmrtili tolike ratnike? Od četiri, ostao je samo po jedan! Svi oni koji mogu da nose sekiru, koplje i maljeve treba da žive. Naoh i Ago su jaki među ljudima koji idu u lov u šumu i u savanu: ako jedan od njih umre, Ulamri će biti slabiji kao da su poginuli njih četvorica. Kći

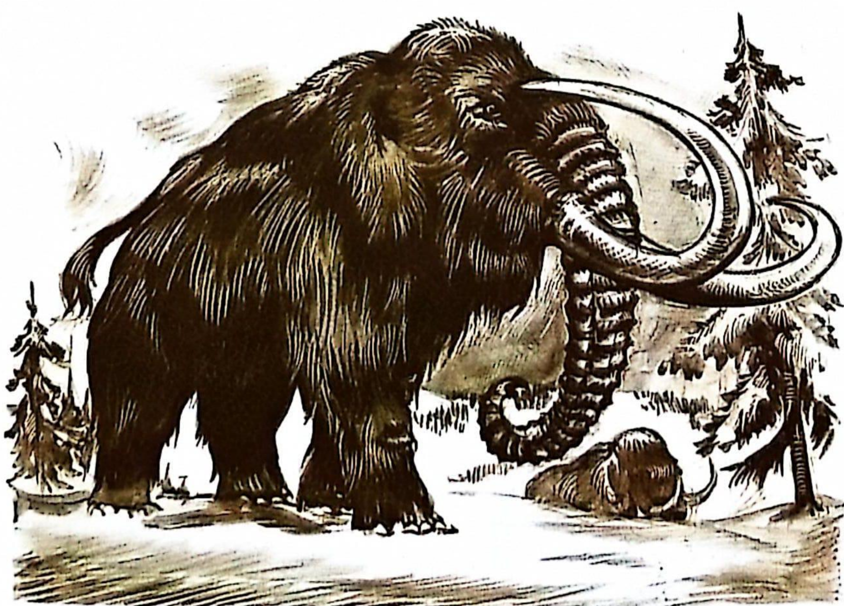
močvare će služiti onoga koji nam donese vatru: horda želi da bude tako."

„Neka bude tako!" začuli su se hrapavi glasovi.

A žene, zastrašene njihovim brojem, njihovom snagom, jedinstvenošću njihovih osećanja, povikaše:

„Gamla će pripasti donosiocu vatre!"

Ago sleže svojim maljavim ramenima. On je prezirao gomilu, ali nije smatrao korisnim da je izaziva. Siguran da će pobediti Naoha, uzdržao se da se sukobi sa svojim suparnikom i da ga ubije. Prsa mu se napeše od samopouzdanja.

Mamut.

A

Alpska koka: velika ptica severne hemisfere i arktičkih oblasti s nogama pokrivenim perjem koje joj omogućavaju kretanje po snegu.

Ambra: fosilna smola četinara koja je postojala u tercijaru.

Armatura: spoj komada drveta ili metala koji služi za podupiranje neke konstrukcije.

Arsenal: zalihe alata ili materijala.

B

Bušmani: narod lovaca-skupljača koji žive u polusušnim oblastima južne Afrike.

D

Dolmen: megalitski spomenik iz neolita i bronzanog doba u obliku stola.

G

Glačalica: sprava za glačanje kože, tkanine ili hartije.

H

Harpun: vrsta rogulja, najčešće s tri zuba, koristi se za lov riba.

Horda: čopor, krdo divljih životinja.

I

Inuiti: Eskimi.

K

Kamenorezac: klesar kamena u kamenolomu.

Kern: tumulus (mogila) napravljen od zemlje ili od kamenja.

Klin: ispupčeni deo komada kamena ili drveta koji ulazi u otvor na drugom kamenu.

Kornvol: oblast na jugozapadu Engleske.

Kremen: sedimentna stena koja se sastoji od silicijum-dioksida.

Kromanjon: preistorijski predeo u Dordonji po kojem se naziva najstariji primerak homo sapijensa otkriven u Evropi, star oko 40.000 godina.

L

Leska: žbun rasprostranjen u celoj Evropi čiji je plod lešnik.

M

Magdalenijum: poslednji period starijeg paleolita, pre oko 15.000 godina; odlikuje se veoma uspelom pećinskom umetnošću.

Maklja: vrsta mediteranske vegetacije žbunastog oblika.

Menhir: uspravan megalit.

Mešina: – naduvana životinjska koža koja služi za čuvanje tečnosti..

N

Nadstrešnica: ploča od drveta ili od kamena koja sačinjava gornji deo prozora ili vrata na nekoj građevini.

Neolit: istorijski period između 8000 i 3000 pre n. e.; reč „neolit" znači „novo kameno doba".

Nož za sečenje bez drške: služi za sečenje kože i krzna.

O

Oker: mineralna smesa žute, braon ili crvene boje.

P

Paleolit: preistorijski period od 4 miliona do 8000 pre n. e., u kome su se pojavili čovekovi preci; reč „paleolit" znači „starije kameno doba"

Pastir: čovek koji čuva stoku.

Pleter: pletena ograda.

Plovak: mali komadić drveta na pecačkom struku koji drže udicu iznad dna.

Potka: niti koje prilikom tkanja prolaze po širini između niti osnove.

Promrzlina: lezija na koži nastala dejstvom hladnoće.

R

Ralo: primitivni plug

S

Savana: travnata ravnica bez drveća i cveća, stecište mnogobrojnih životinja.

Satara: vrsta široke sekire.

Sekvestar: komad slomljene kosti.

Š

Šikana: prepreke postavljene u cik-cak liniji koje nateruju ribe u zamku.

Šikanirati: mučiti, zanovetati, osporavati.

Šikara: mediteranski predeo prekriven šipražjem.

T

Tkački čunak: mala sprava od drveta pomoću koje tkalja provlači konac potke između vertikalnih niti osnove.

Trepanacija: operacija koja se sastoji u otvaranju lobanje.

Trčak: insekt tvrdokrilac metalnog sjaja.

Tumulus: gomila zemlje iznad nekog groba.

Tundra: stepa u arktičkoj oblasti.

Tur: izumrlo veliko divlje goveče bez grive.

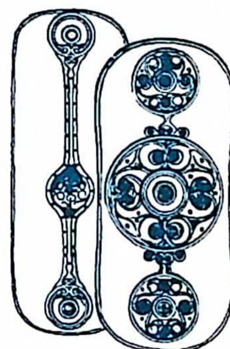
U

Ugarak: vrsta baklje od grančica ili zapaljene slame.

V

Vrbak: teren obrastao vrbama.

Urednik: Sandra Berte

Urednik zbirke: Pjer Mikele

Autori:

Originalni tekst Luja Renea Nužijea priredio Iv Koa

Vetcingentoriks: Sandrina Mirza

Ilustracije: Pjer Brošar

Tehničko uređenje: Fransao Lemer

Zahvaljujemo na saradnji:

Ahilu Etnu, Kler Hostalije, Ana-Lauri Esteves, Agati Rožer

G A L I

Keltska osvajanja teritorija pod rimskom vlašću

Originalni tekstovi: Luj-Rene Nužije
Priredio: Iv Koa

Svet Kelta

između VI i III veka pre n. e.

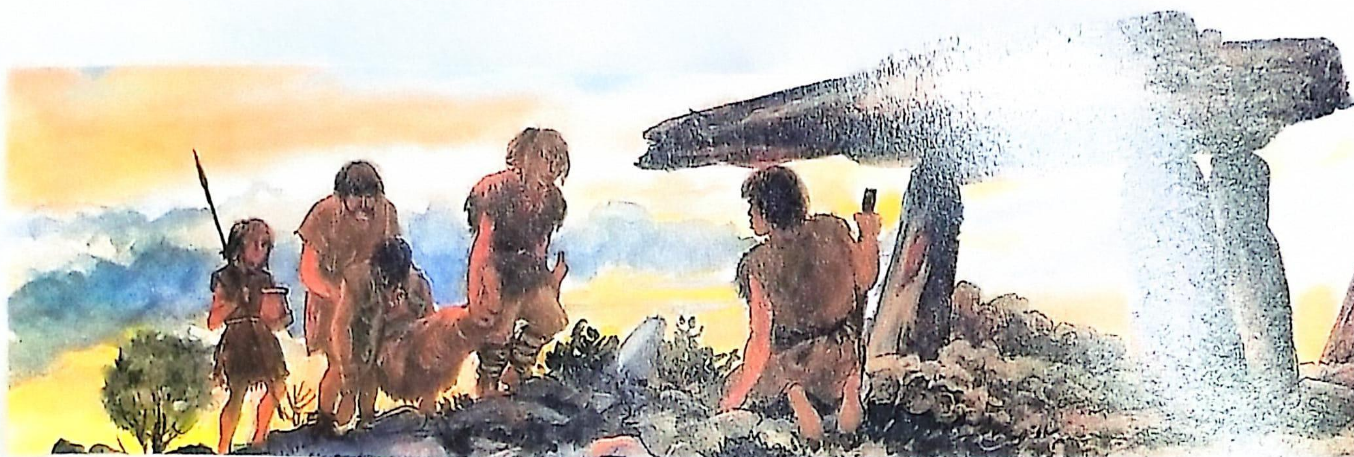

Osvajači

Tokom više decenija, sredinom prvog milenijuma pre nove ere, keltski narodi pristigli iz šumskih oblasti centralne Evrope, nastanjuju se u Galiji u više uzastopnih prodora.

Napredujući polako sa teškim i sporim teretnim kolima, prepunim žene, dece i staraca, okruženi konjanicima koji su obezbeđivali sigurnost transporta, keltski narodi prodirali su u zapadnu Evropu, ujedinjeni zajedničkim jezikom i nagoveštajima civilizacije koja sačinjava njihovu snagu. Nosili su sa sobom novi metal, gvožđe: umeli su da ga kuju i obrađuju praveći od njega sečiva sekire kojom će obrađivati stabla i kresati drveće; od gvožđa će praviti i raonike za svoje drvene plugove kako bi bolje obrađivali zemlju; najzad, koristili su ga za izradu noževa, mačeva i vrhova koplja koja su predstavljala strahovito ubojito oružje. Kelti su tražili nove zemlje da bi se nastanili: izgradili sela, razvili kulturu, napasali stada svinja i goveda. Putevi njihove seobe sledili su tokove reka i rečica. Prešli su dolinom Dunava i krenuli prema zapadu gde su se spustili na reku Marnu. Ali, teritoriju koja će se tokom nekoliko vekova nazivati Galija, već su u znatnoj meri okupirali zemljoradnici neolita. Zahvaljujući gvožđu, Kelti su ih savladali s obzirom na to da su ovi još uvek koristili oruđe od uglačanog kamena ili, ponekad, od bronze.

Kelti su zadržali neobične pogrebne običaje zemljoradničkih naroda koje su pokorili. Umesto grobnica, oni podižu veliko kamenje pokriveno pločom, dolmene, pod kojima sahranjuju svoje mrtve.

Koriste primitivne alatke za obradu zemlje, plug koji vuku žene i motiku od drveta.

Žito se mrvi pomoću običnog oblutka koji se valja po ravnom kamenu.

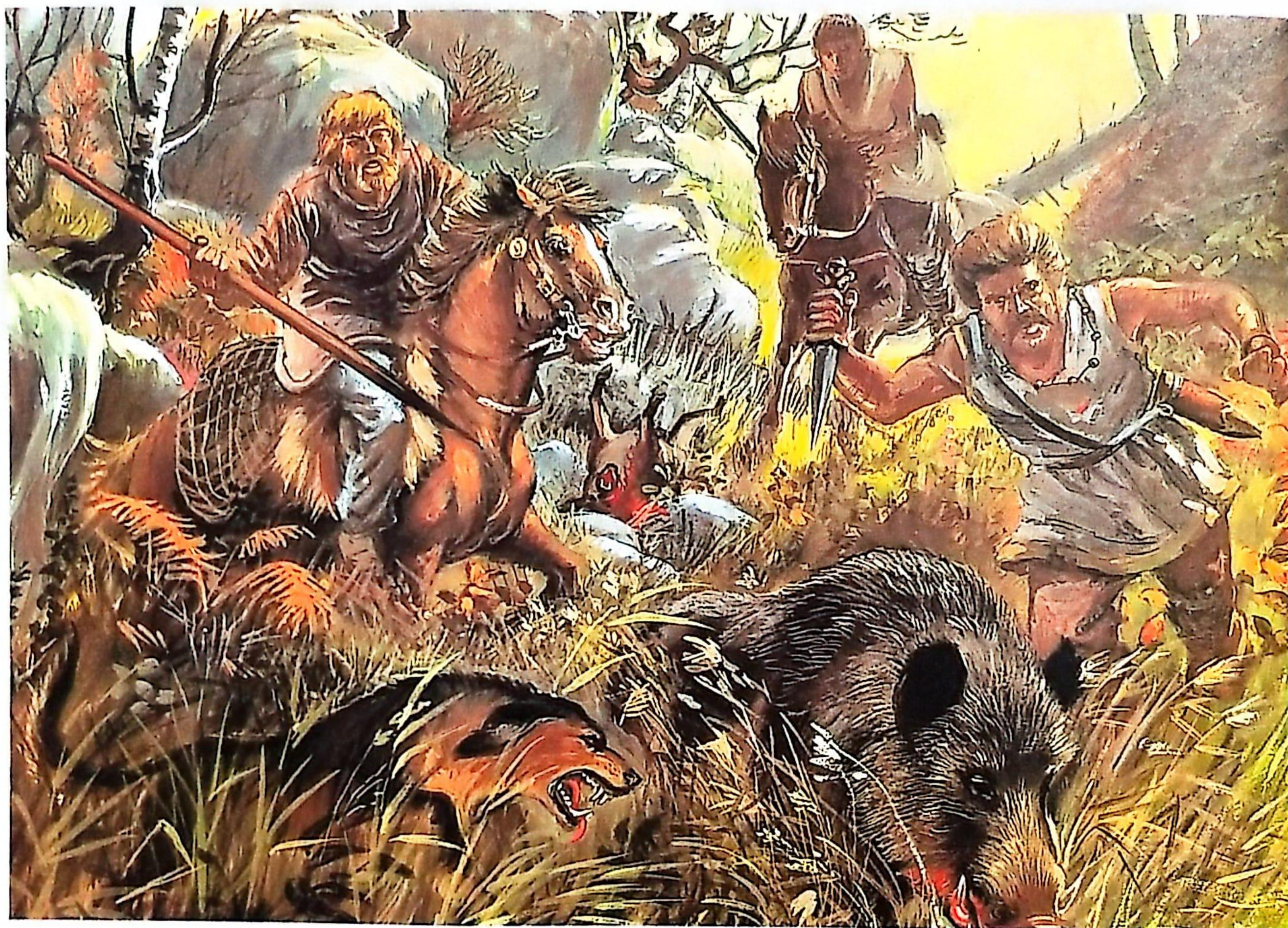

Pre Kelta, narodi neolita doživeli su mnoga osvajanja koja su im donela sekiru od bronze i kotao, 2000 godina pre n. e.

Lovci i stočari

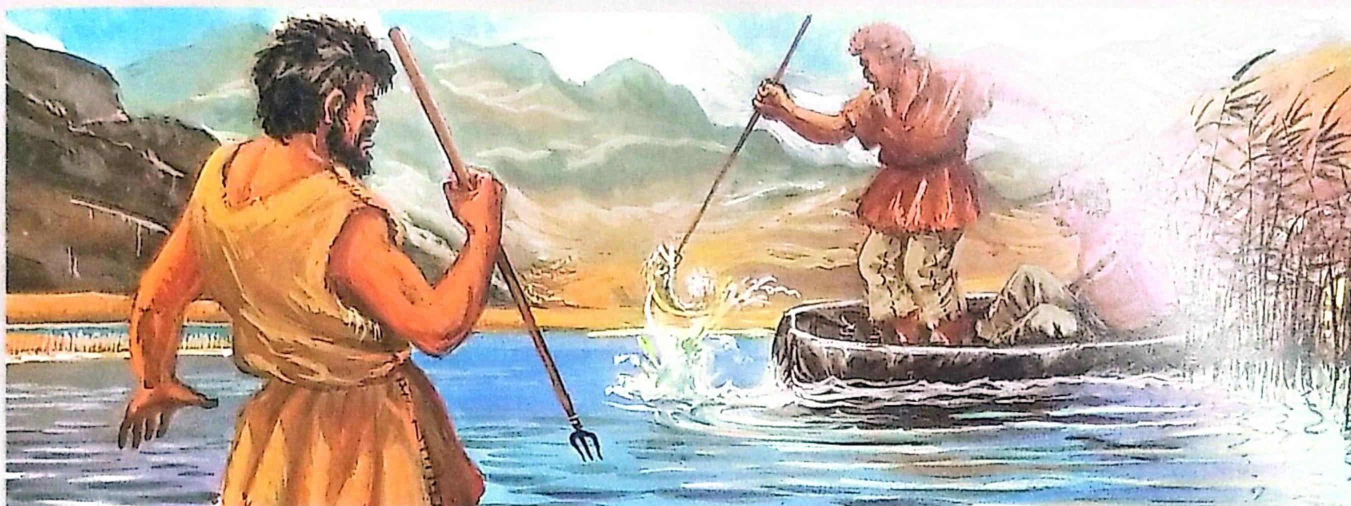
Za Kelte lov postaje zadovoljstvo, vrsta „sporta“, a ne samo sredstvo za preživljavanje kao što je bio slučaj u preistorijska vremena. Da bi se snabdeli hranom, oni se bave ribolovom i gajenjem domaćih životinja.

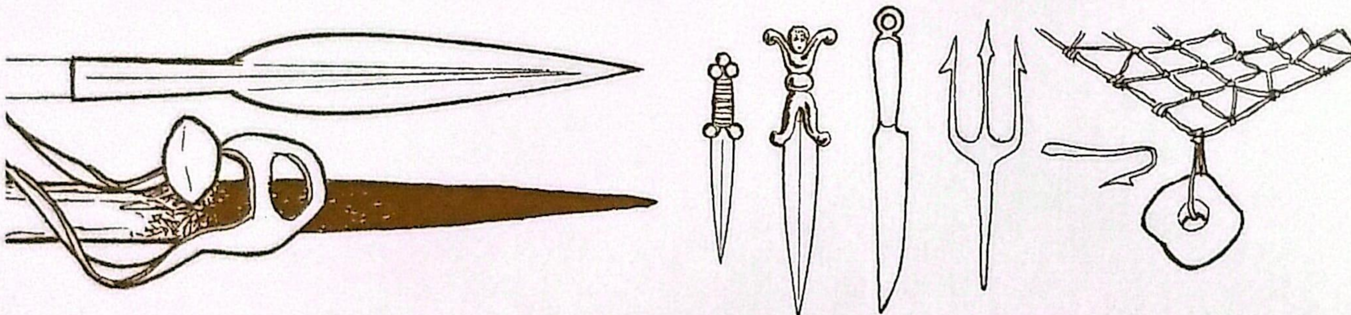
Keltski lovac bio je konjanik. Njegova jahaća životinja mu je omogućavala da bude u isti mah brži od divljači i da proširi svoju teritoriju za lov. Kao los ili bizon 10.000 godina ranije, sada je vepar bio glavna meta lovaca. Kao vrsta „svestrano korisne“ životinje, on je u potpunosti ispunjavao čovekove potrebe. Ali, njegova snaga, njegova silovitost, njegovo lukavstvo, činili su ga strašnim protivnikom. Jednim udarcem kljova, razdirao je pse goniče. Pred neminovnim krčenjem šuma, staništa šumskih životinja, a posebno divljih svinja, stalno se smanjuju i one se približavaju nastanjenim oblastima. Seljaci su podizali ograde, gradili zidove od neobrađenog kamenja ili sadili živice kako bi se zaštitili od njihovih upada.

Ovi posedi, različiti po prostoru i svojoj zamisli, koristili su na najbolji mogući način prirodne neravnine tla. Neke su služile da bi se zaštitili usevi, druge su omogućavale da se ograde i zatvore divlji prasići koji su uhvaćeni živi.

Naviknuvši se na čoveka koji ih hrani, oni postaju domaće životinje.

Gali su lovili losose harpunom sa tri oštra metalna šiljka. Njihovi čamci, sa drvenim kosturom presvučenim prošivenom kožom, ličili su na one koji su se koristili i na Tigru ili Eufratu.

Čitava zbirka oruđa kao što su praćka, koplje od drveta obrađeno na vatri, koplje od gvožđa, nož, bodež, trozubac, udica i mreža, korišćena je za lov ili ribolov.

Ovce su bile isuviše nemirne pa ih nisu čuvali samo psi, nego i čobani.

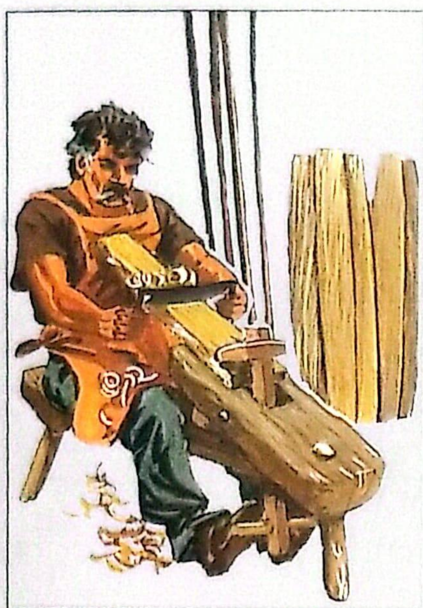
Uobičajeni povratak iz lova na krupnu divljač. Pošto predstavlja prevelik teret za jednog čoveka, životinju nose u mreži okačenoj o dugačku granu. Jedan od lovaca drži koplje u ruci a o pojasu mu je okačena sekira.

Savladana šuma

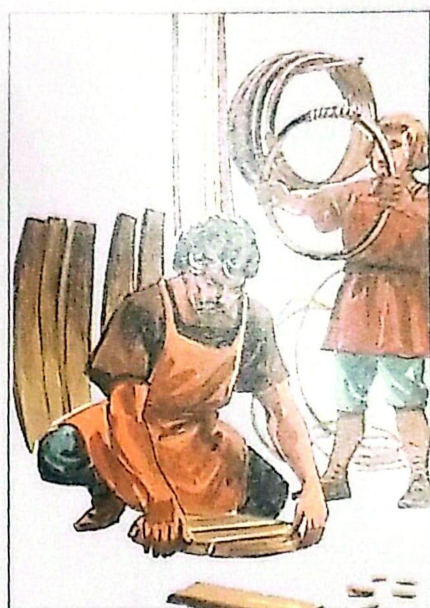
Najveći deo Galije bio je pokriven ogromnim šumama listopadnog drveća, kao što su hrast, brest ili kesten. Sakupljanje plodova, lov i upotreba drveta predstavljali su izvor neiscrpnog bogatstva.

Šume su bile sistematski eksploatisane: lov na jelene ili divlje svinje, ali i na medvede, bizone i koze; skupljanje žira, kestenja i pečuraka. Najzad, zahvaljujući gvožđu od koga su Kelti izrađivali sekire, sekirice, dleta, testere i mnoge druge alatke, svake godine je obarana znatna količina drveća za obradu. Zanatlije su ga zatim obrađivale i pravile raznovrsne predmete potrebne za svakodnevni život.
Tesar i bačvar su, sa kovačem, bili predani radnici u keltskom svetu. Oni su sekli stabla, obrađivali drvenu građu za kuće ili mostove, kao i za brodove.
Kolar je pravio obruče od gvožđa za kola, kao i bačvar bačve, vedra i čabrove.
Užari su obrađivali savitljivu koru kestena; ugljari su sekli šikare da bi napunili primitivne peći za topljenje rude; majstori koji su izrađivali drvene klompe dubili su cepanice praveći obuću s drvenim đonom;
stolari su izrađivali sanduke i stolice; korpari su pleli vrbovo pruće za kotarice, košnice ili velike korpe za kola.

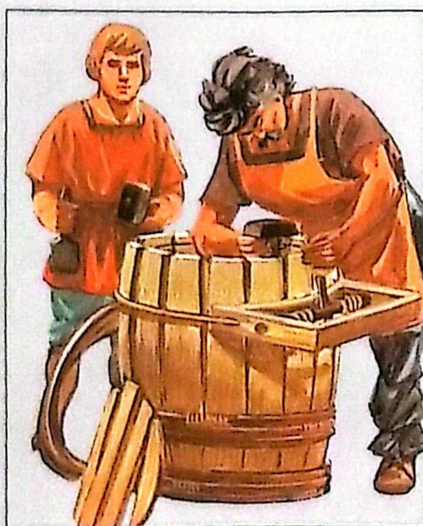

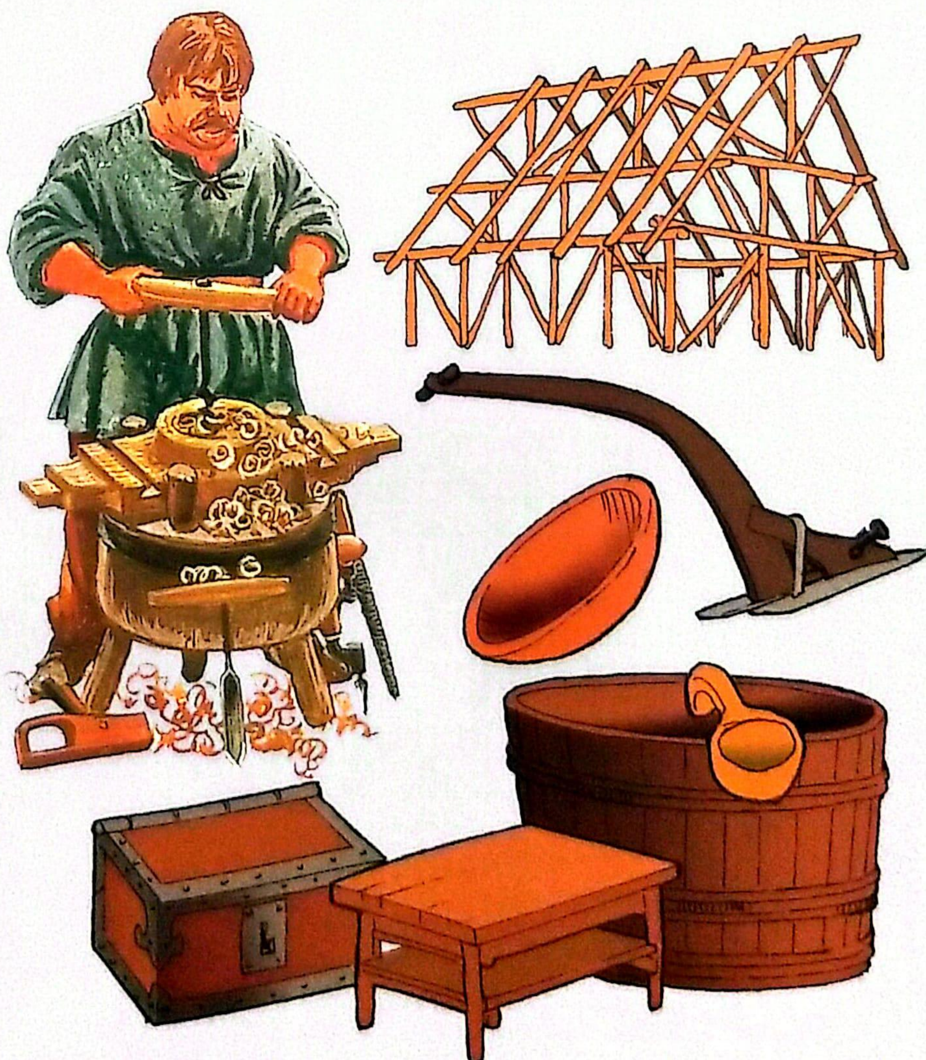

Burad se još uvek pravi kao što su to nekad činili Gali: najpre se prave duge za burad.

Zatim bačvar savija duge na pari pre nego što rascepi stabljike kestena i poveže ih vrbovim prućem da bi dobio obruče.

Najzad stavlja duge u kružne useke koje je napravio pri dnu, obuhvata ih obručima i postavlja poklopac da bi učvrstio bure.

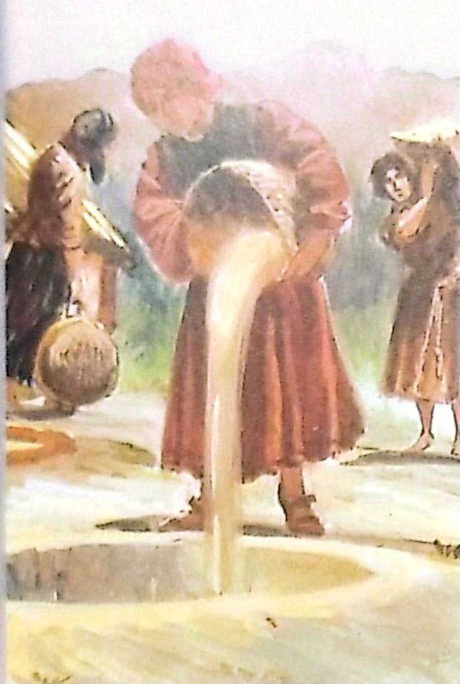
Samo pomoću nekoliko alatki Gali su pravili kutlače i čanke, kao i kola, vedra ili osovine za kola.

Počeci zemljoradnje

Kelti su bili izvanredni ratari, pravi stručnjaci za zemljoradnju. Bez sumnje da su mnogo naučili u dodiru sa narodima neolita koji su pre njih naseljavali teritorije koje su osvojili.

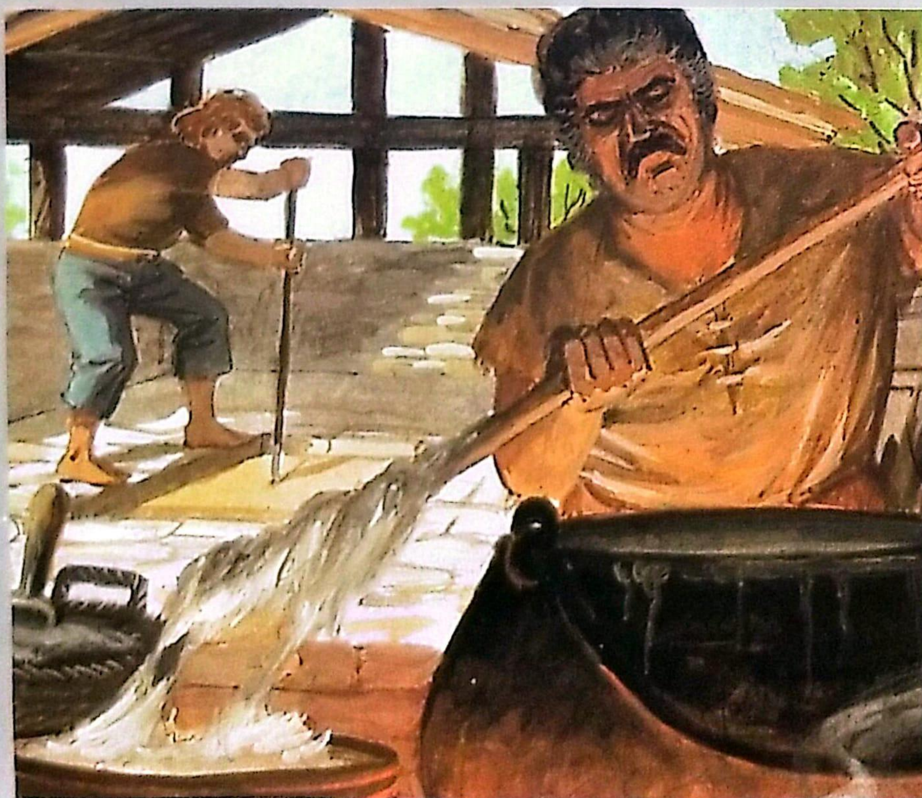
Keltski seljak umeo je da „hrani zemlju zemljom". U krečnjačko ili isuviše peskovito zemljište, unosio je škriljac i ilovaču, koji su bolje zadržavali vlažnost i tako ga činili plodnijim. Međutim, kada je zemljište bilo natopljeno vodom, dodavali su mu krečnjak da bi bilo propustljivije.
Oni su takođe raspolagali tehnički usavršenim oruđem. Raonici na plugovima, motike i pijuci izrađivani su, kao i danas, od gvožđa. Srpovi i kose bili su isti kao i oni koje srećemo na našim poljima.
Kelti su izumeli i žetelicu sa točkovima!
Postavljenu na osovinu sa dva točka, ovu mašinu gurala je mazga upregnuta između dve rukunice. Ispred se nalazio otvoren sanduk sa šiljatim zupčanicima na dnu.
Jedan čovek išao je ispred žetelice ispravljajući stabljike žita ispred mašine u pokretu. One su se zatim lomile na šiljcima koji su odvajali slamu od klasja.
S takvim umećem i usavršenim alatom uvećani su prinosi. Galija postaje velika plodna oblast kao Egipat ili Andaluzija.

Pošto je omlaćeno i ovejano na vetru, šito se čuva u silosima, širokim okruglim jamama.

Grožđe se najčešće gazilo nogama, ali se ponekad koristila i presa. Jedna ogromna greda, koju je guralo nekoliko ljudi, gnječila je grožđe u bačvi.

Seljak topi životinjsku mast da bi dobio loj. Izmešavši ga sa pepelom, dobija smesu koja, kada se ohladi i stavi u kalupe, predstavlja prve komade sapuna.

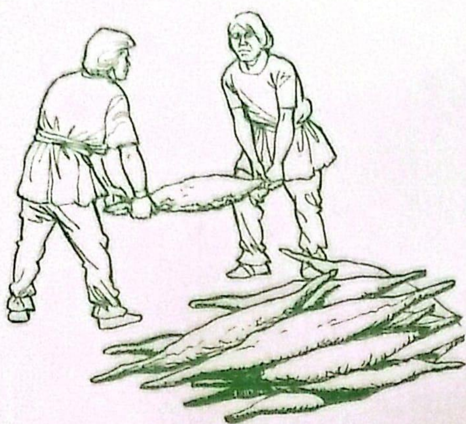
Zahvaljujući gvozdenom vrhu na drvenom raoniku pluga, galski zemljoradnik mogao je, iako uz mnogo truda, da preore tvrdu zemlju povećavajući time obradive površine.

Veština kovanja

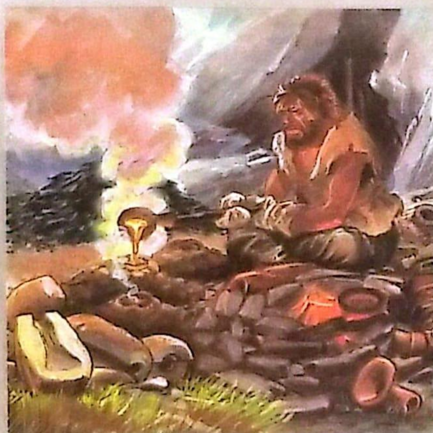
Uspeh seoba keltskih naroda zasniva se uglavnom na upotrebi novog metala: gvožđa. Ono počinje da se upotrebljava pet vekova pre n. e. zamenjujući kremen i bronzu za izradi alata i oružja.

Gvožđe je postiglo munjevit uspeh. Ova ruda, koji se u velikim količinama nalazila na površini zemlje ili se vadila iz podzemnih rudnika, zamenila je najpre kremen, koji je bio isuviše krt i težak za obradu. On počinje da nestaje oko 1800 godina pre n.e. Zatim je gvožđe zamenilo i isuviše mekanu bronzu, koja se koristi sve manje počev od VIII veka. Gvožđe je izuzetno pogodno za izradu poljoprivrednih alatki kao što su raonici na plugovima, sekire za krčenje šuma i rudarski pijuci. Ono je izvanredno i za kovanje ubojitog oružja, kopalja i mačeva uglednih ljudi i ratničkih vođa. Kovač je bio magična ličnost, neka vrsta boga. On je uzimao tamnosmeđe ili mrko kamenje, drobio ga, stavljao ga među slojeve drvenog uglja, raspaljivao i održavao usijani žar topeći gvožđe koje je teklo u potocima. Tečno rastopljeno gvožđe sipao je u zemljane lonce za topljenje da bi, na kraju, vešto pravio oružje i oruđe koje je bilo tvrđe, trajnije i oštrije.

Prilikom prvog topljenja rude odstranjuje se nečistoća i prave se komadi sa zašiljenim krajevima koji olakšavaju prenošenje.

Kovač zahvata istopljeni metal kutlačom napravljenom od pečene zemlje, s dugačkom drvenom drškom, pa ga izliva u kamene kalupe.

Komad užarenog gvožđa se dugo udara čeki}em. Zatim se, pod veštom rukom kovača, postepeno oblikuje na nakovnju.

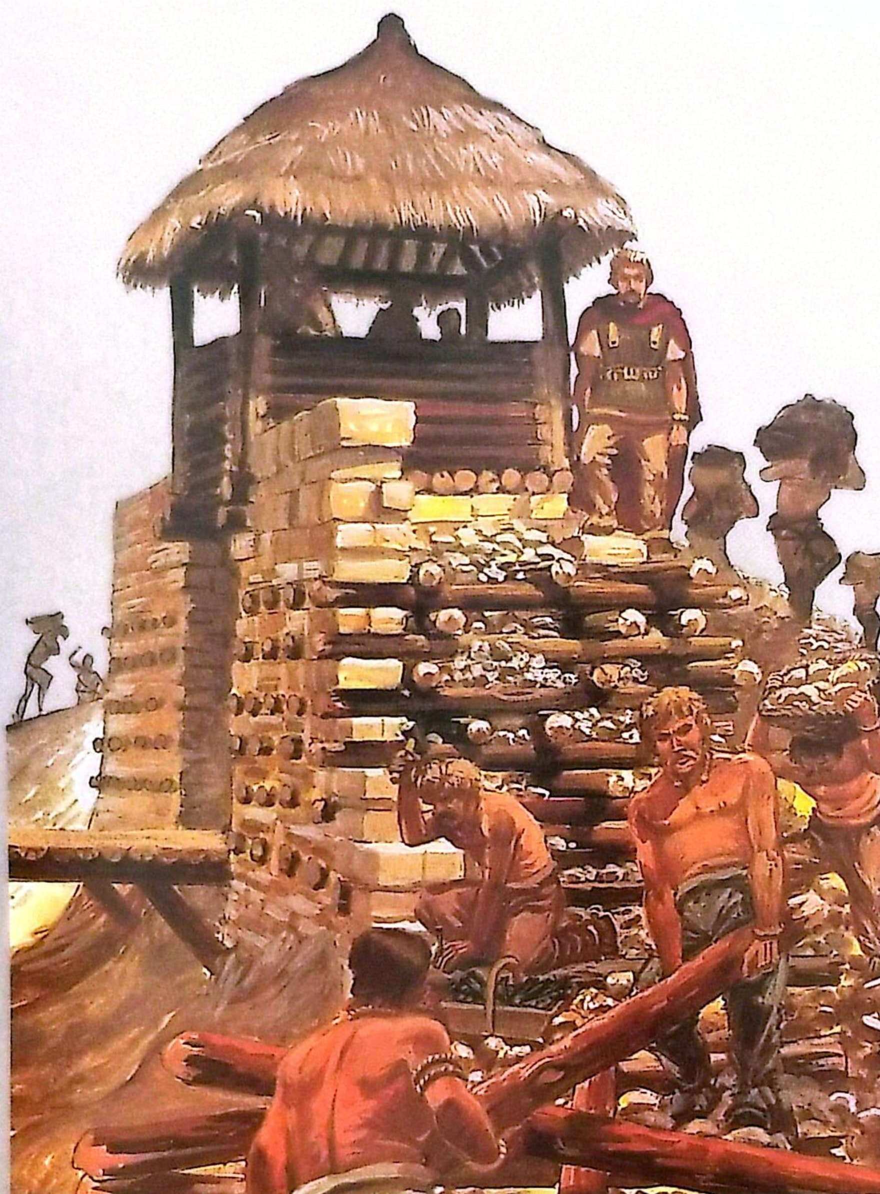
Da se galerija rudnika ne bi obrušavala, Gali su je podupirali gredama. Ugalj neophodan za topljenje metala dobijao se od drveta.

Obrada drveta

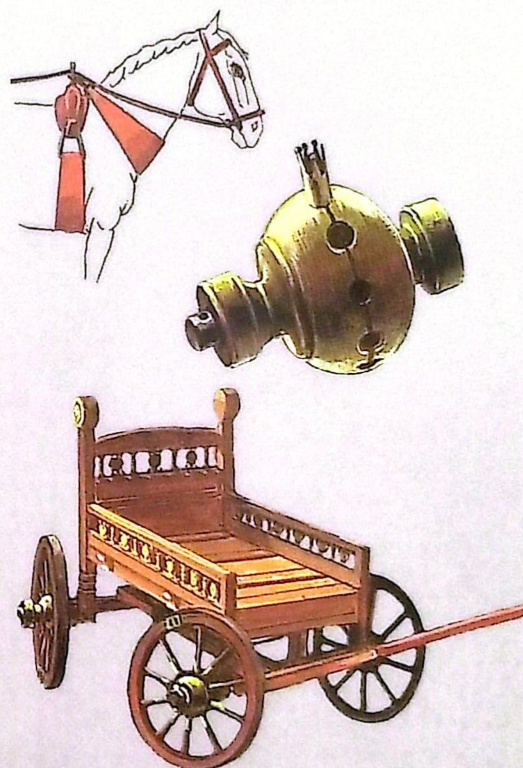
Drvo je bilo jedno od najznačajnijih prirodnih bogatstava Galije koje su Kelti naučili da obrađuju. Kao vešte zanatlije pravili su brodove da bi osvojili more. Osim toga, znali su da ga koriste za podizanje čvrstih zidova ili za izradu kola.

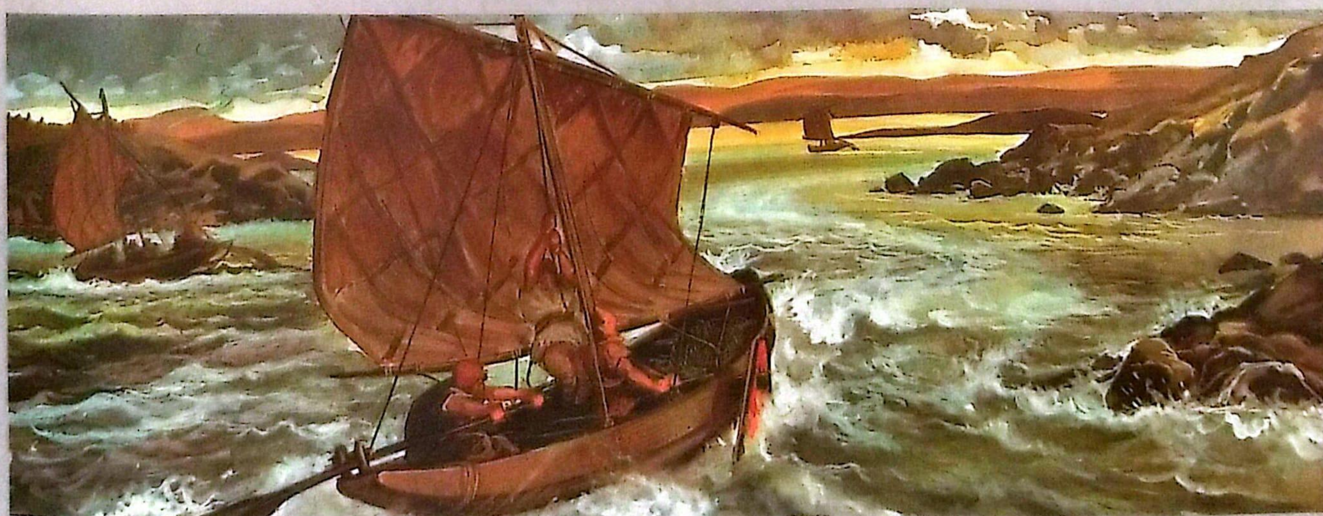
Dugotrajne seobe Kelta kroz Evropu vodile su ih preko mnogo teritorija dok nisu stigli do armorikanskog masiva, „vrha sveta", kraja kopna.
U odnosu na more, Atlantski okean im se činio tajanstvenim i nepremostivim. Ali, ubrzo su naučili da koriste prirodna bogatstva pored mora. Ovi ljudi, čije su brojne aktivnosti bile usmerene na drvo i obradu drveta, postaju izvanredni graditelji brodova. Snabdeveni čvrstim drvenim čamcima oni sada mogu da se snabdevaju kalajem, psima i robovima na susednim Britanskim ostrvima. Drvo je takođe bilo veoma važno za odbranu utvrđenja. Ono se koristilo za izgradnju običnih ograda, ali i za mnogo složenije odbrambene zidine. Međutim, najveću umešnost Gali su pokazali pri izradi kola. Točak sa gvozdenim obručem korišćen je ne samo u Evropi već i mediteranskom delu Male Azije. Kola su imala takav značaj da su keltski poglavari, gospodari zemlje, sahranjivani sa svojim kolima, kao što su vikinški ratnici, gospodari mora, sahranjivani sa svojim drakarom.

Kada bude završen, ovaj zid će biti dugačak dva kilometra. Debljina zida bila je između 5 i 10 m. Tako stenovita uzvišica na kojoj je podignut postaje utvrđenje.

Teška svečana kola sa 4 točka vukao je upregnuti konj.

Veneti sa atlantske obale uspešno su odolevali lošem vremenu. Četvorougaono jedro njihovih malih čamaca, načinjeno od ručno izrađenih kožnih traka, moglo je da odoli strahovitim udarima vetra.

Prerada vune i kože

U emporijumu, kvartu oko pijace, mnogobrojne zanatlije bavile su se preradom vune i kože. Obojena odeća, obuća od kože, oprema za konje: svi ti predmeti iziskivali su rad kvalifikovanih majstora.

Striža ovaca, predenje i tkanje vune bili su veoma česti poslovi na severu Galije. Svaki keltski narod imao je svoje vunovlačare i tkače. To su ljudi koji su se tradicionalno bavili preradom ovčijeg krzna. Koristili su neobične alatke koje se sastoje od po 2 gvozdena sečiva, trouglasta i paralelna, međusobno povezana čvrstim sečivom kao oprugom: to su bile makaze. S druge strane, predenje i tkanje, dugotrajan i dosadan posao, koji se obavlja u kućama, prepuštan je ženama.

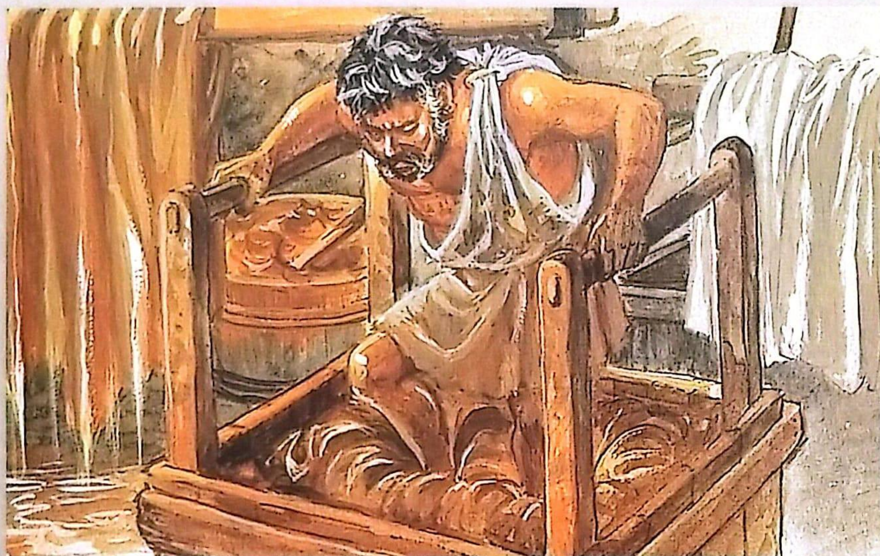
Kao ljubitelji odeće živih boja, Kelti su usavršavali umetnost bojenja. Ljubičastu boju su dobijali od borovnice.

Purpur, izuzetno omiljen u antičko doba, dobijao se od zumbula ili od male školjke, volaksa.

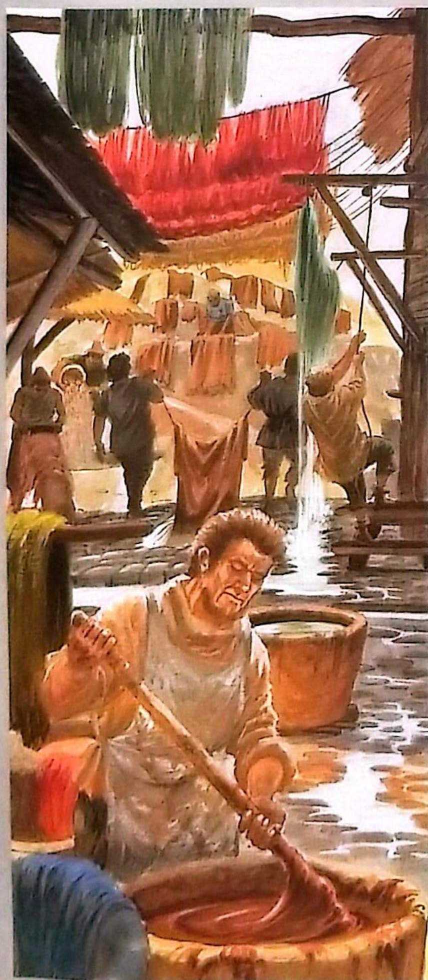
Štavljenje životinjskih koža bilo je u punom zamahu. Koža je korišćena za izradu konjske opreme, mešina, pregača, pojaseva, obuće. Ona se takođe upotrebljavala i za izradu delova ratničkog oružja: kanija za mačeve, konjskih sedla, kaciga i štitova. Koža je imala veliku promenu u svakodnevnom životu.

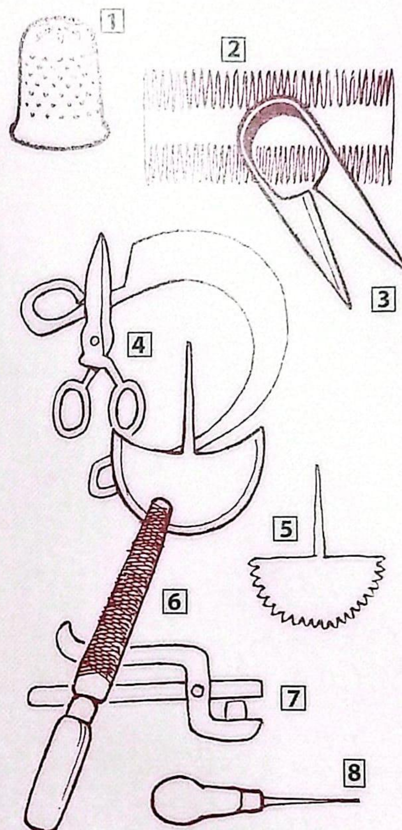
U jednom drvenom sanduku suknar čisti vunu od životinjskog loja gnječeći je ilovačom za koju se lepe masne i prljave čestice.

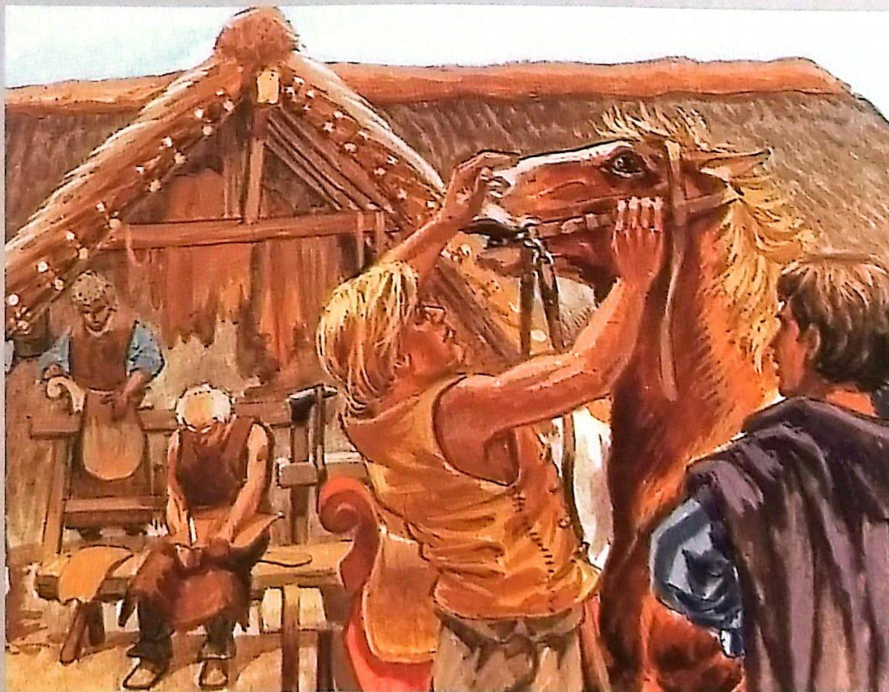
Kvart bojadžija bio je uočljiv po živim bojama kotlova za bojenje i vuni koja se suši.

Alatke koje su koristili Gali: 1) naprstak, 2) češalj za raščešljavanje vune, 3) makaze, 4) male makaze, 5) sekač za kožu, 6) turpija, 7) klešta, 8) šilo.

Majstor sarač namešta konju uzde koje je upravo napravio. One se sastoje od kožnih kaiševa i đema.

Grnčarstvo i keramika

Prva galska grnčarija se pravila na grnčarskom točku. Glina se oblikovala rukom dok se okretala na drvenom koturu. Zatim se uvodi izrada ukrašene, žigosane keramike iz Grčke. Iz te zemlje Gali prihvataju i upotrebu novca.

U Galiji se upotreba točka širi počev od V veka pre n.e. Zahvaljujući točku, zanatlije dobijaju veoma različite oblike: vaze sa stalkom, vaze sa trakama, itd. Neki od ovih grnčarskih predmeta ukrašeni su geometrijskim motivima. Međutim, ova delatnost ostaje zanatlijska.
U isto vreme u Grčkoj se izrađuje raznovrsna keramika na pravi industrijski način! Ovi predmeti se prave od smese koja se sipa u kalupe od pečene zemlje. Ova keramika, tzv. „žigosana", jer ima ukrase utisnute poput žigova, najpre je bila prihvaćena u Italiji, a zatim u Galiji. Ona postiže značajan uspeh zahvaljujući svojoj čvrstini, ukrasima i blistavom crvenom laku kojim je premazana. Sredinom I veka, u radionici koja se nalazila nedaleko od sadašnjeg grada Miloa, između 400 i 500 grnčara izrađivalo je milionske količine vaze izvanrednog kvaliteta! Gali kopiraju i novac koji koriste susedni narodi. U IV veku pre n.e. Averni kopiraju grčki zlatni novac. Postepeno, novac osvaja sve oblasti severne i centralne Galije: ubrzo će svaki grad kovati svoj novac.

Smesa se stavlja u kalup. Grnčar potpisuje svoje delo utiskujući na još svežu smesu svoj poseban znak. Zatim se potapa u tečnu glinu i ostavlja da se osuši. Poslednja faza pečenja je najosetljivija. Posude treba peći na 950° C duže od jednog dana.

Gali su bili veliki ljubitelji predmeta od stakla. Žene su čuvale svoje pomade u obojenim flašicama i nosile su staklene ogrlice.

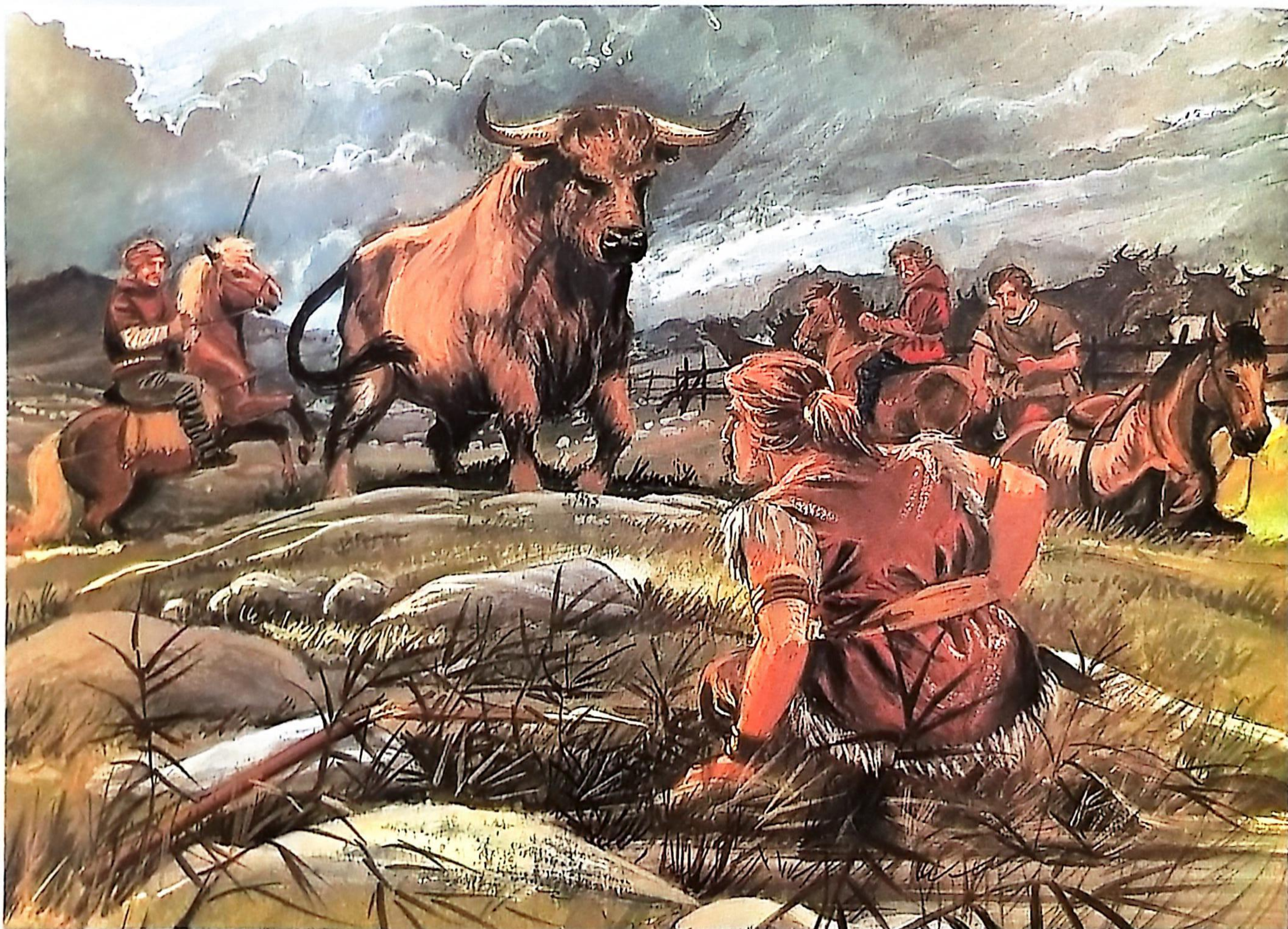
Svaki komad novca je „kovan“, to jest utisnut na matricu snažnim udarcima čekića.

Prvi galski novac napravljen je po uzoru na grčki, sa likovima bogova, ili, kao ovde na slici, slikom kola ili Vercingetoriksovim portretom.

Zaseoci, varošice i sela

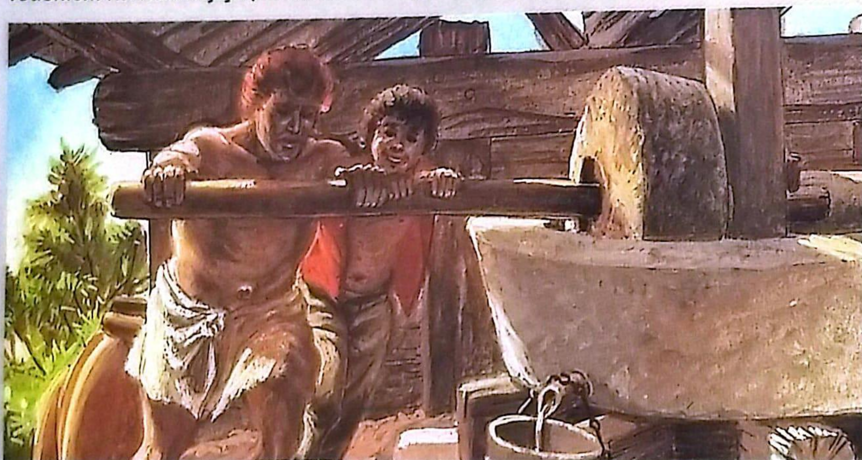
Mada izdvojene kuće nisu retke, razvoj zemljoradnje i umnožavanje malih zanata podstakli su Gale da se okupljaju i da žive u zajednicama nedaleko od polja, pašnjaka i ivica šuma.

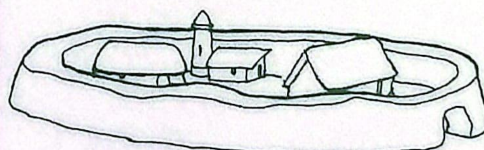
Kelti su se uglavnom bavili zemljoradnjom. U zaseocima rasutim po poljima, grupisano je po nekoliko imanja čiji stanovnici žive isključivo od sopstvenog rada: oni proizvode sve ono što im je potrebno. Uostalom, zahvaljujući poboljšanju ratarske tehnike, Gali nisu oskudevali ni u čemu. Razvija se gajenje konja, kao i gusaka, krava ili svinja. Kože, krzna i vune bilo je u izobilju. Galija postaje i zemlja raznovrsnih i brojnih sireva. Trgovina između sela svodi se samo na neke neophodne proizvode, koji nisu uvek dostupni u samom mestu, kao što je so, ili luksuzni predmeti kao što su amfore ili bačve vina. Osim zaseoka, postoje i utvrđena naselja ili utvrđenja: velika sela koja okupljaju više poljoprivrednih imanja i zanatlijskih zajednica, okružena sopstvenom zemljom. Ove varošice postaju trgovačka središta koja omogućavaju zemljoradnicima iz okoline da na pijaci razmenjuju svoju robu.

U južnoj Evropi, Gali su za mlevenje maslina i ostalih vrsta voća koristili pokretni vodenični kamen koji je pronađen već u prvim godinama otkrića gvozdene rude.

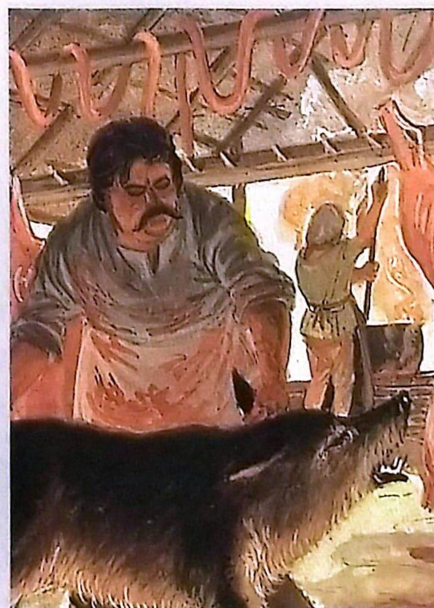

U vreme Kelta, Evropa je doživela značajan napredak sela. Zavisno od oblasti, zemljoradnici prihvataju različite načine izgradnje seoskih kuća.

Zrele mahune graška i pasulja ostavljane su da se osuše a zatim su zrna odvajana mlatilom (2 štapa povezana kožnom trakom).

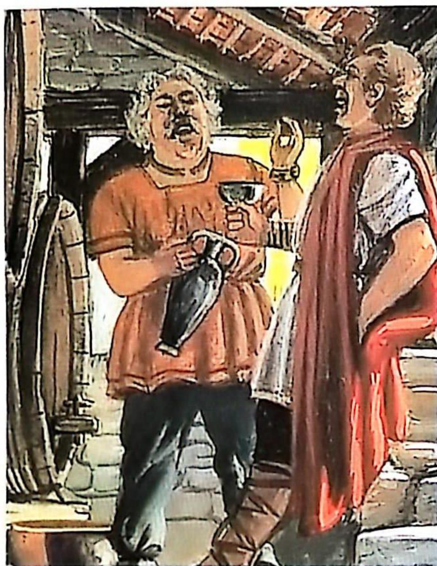

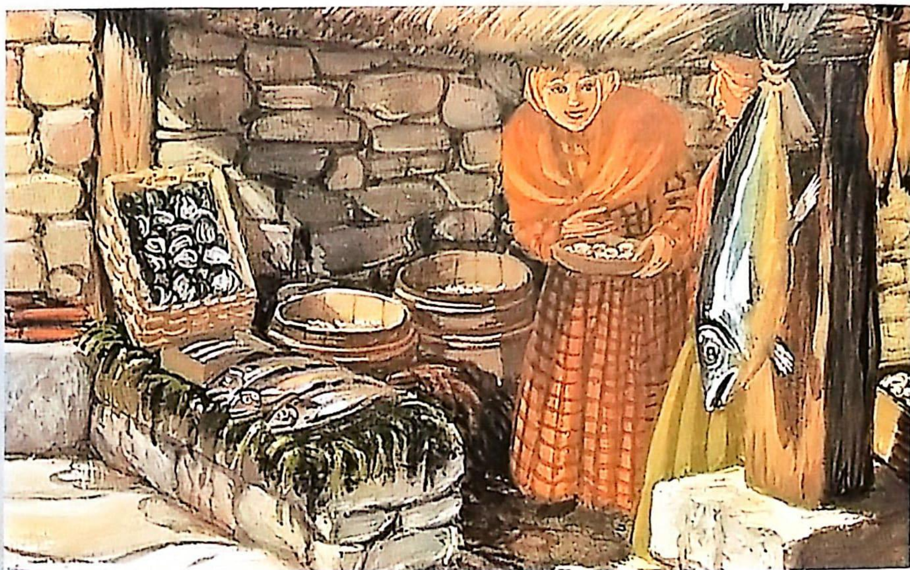

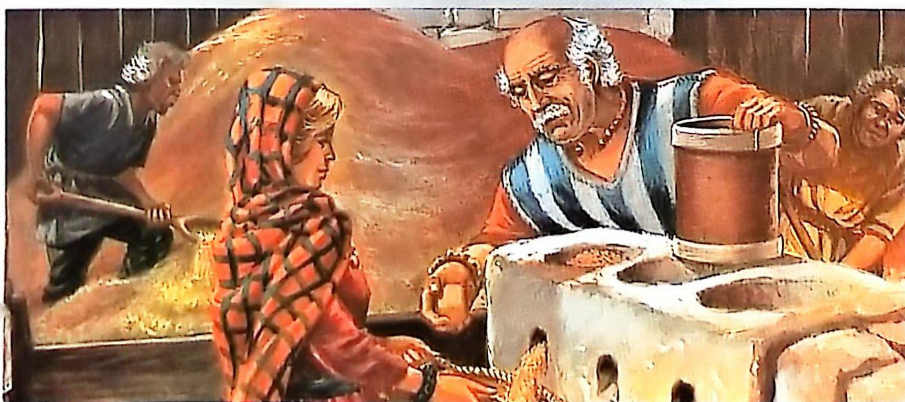
Svinje se u celosti korišćene za ishranu; od njih je korišćeno usoljeno ili dimljeno meso, slanina, mast i suhomesnati proizvodi.

Rađanje gradova u Alpima

U masivima Alpa, na raskrsnici trgovačkih puteva kojima su prenošene rude i žitarice, najčešće blizu lekovitog izvora neke reke, Kelti podižu skromna svetilišta, koja se na latinskom zovu *fanum*.

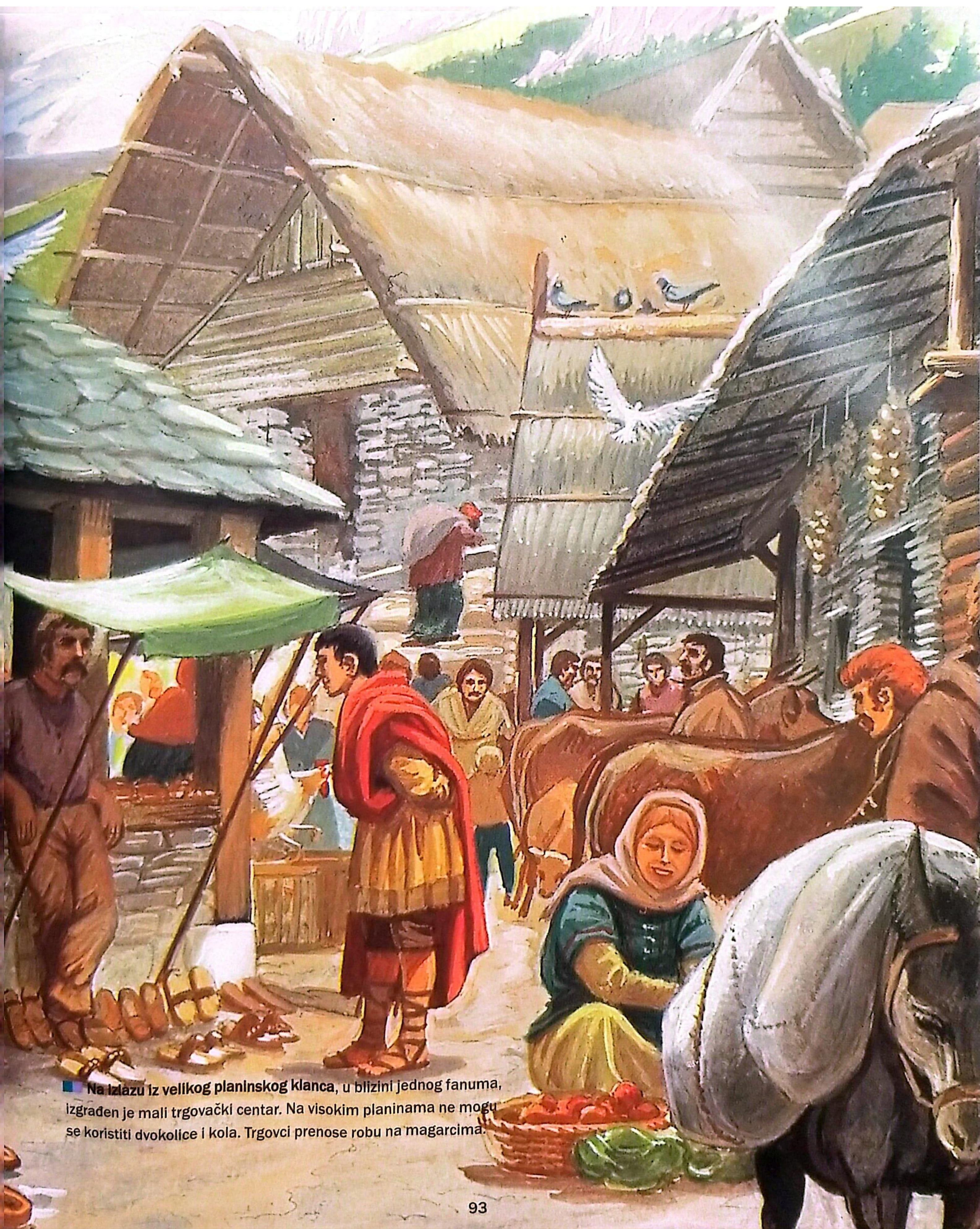

Željni morskih plodova Gali izdaleka donose tune iz Sredozemlja, losose iz reka koje se ulivaju u Atlantski okean i ostrige iz reka Vandeje.

Pošto bi izručio žito u „merice", šupljine u kamenom bloku, trgovac vadi zapušač i žito curi u korpu kupca.

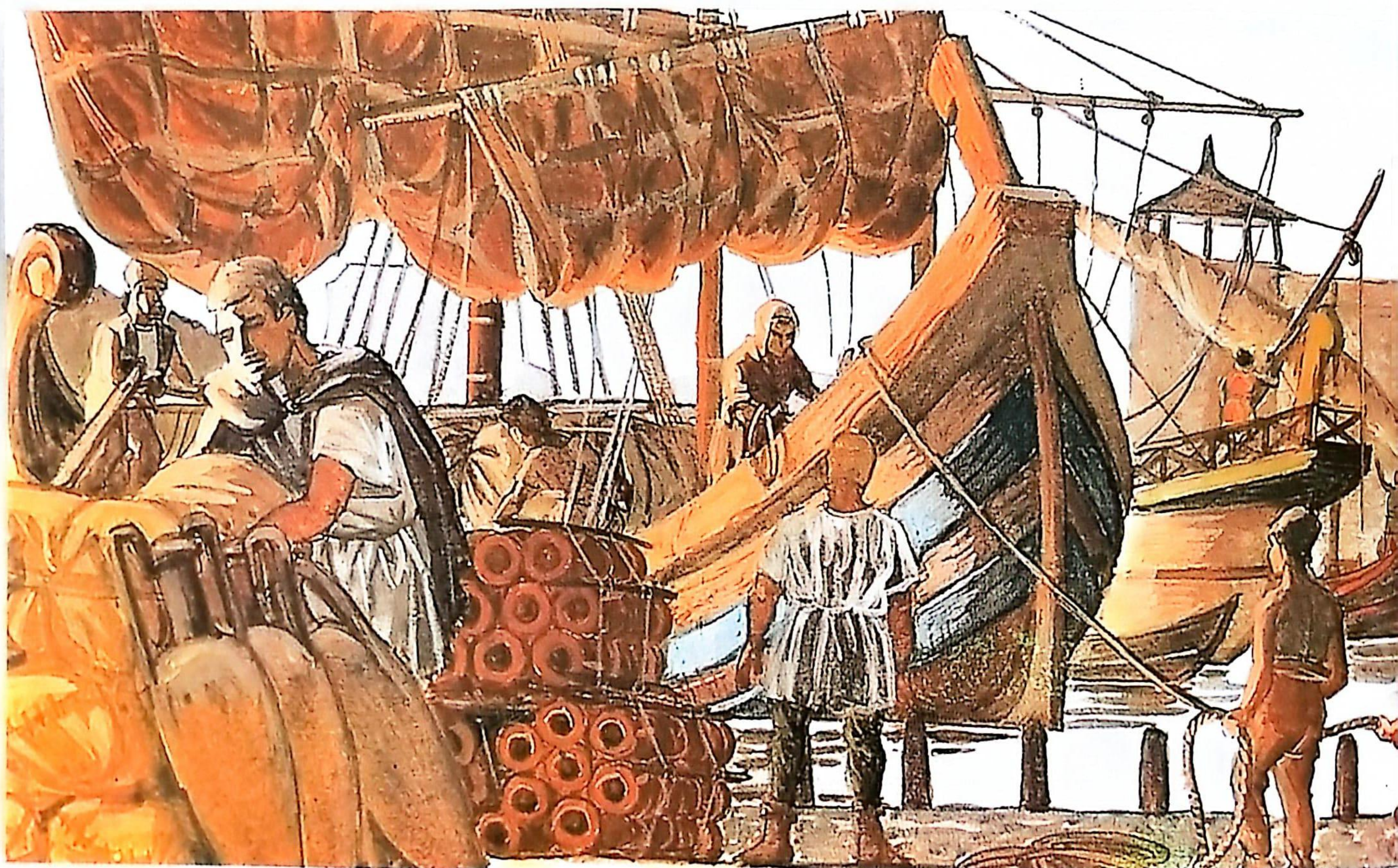
Putnici, trgovci, torbari i vodiči, obično se zaustavljaju u fanumu da bi se odmorili i razmenili novosti. Na taj način mesto postaje središte susreta i trgovine; tu se razvija pijaca, zatim centar trgovine i svakovrsne razmene. Bogovi svetilišta jamče za časnost trgovačkih pogodbi. Kuće zanatlija i trgovaca naležu jedna uz drugu. Građene su od greda i pruća, oblepljene ilovačom. Prazan prostor između ovih staništa predstavlja mali trg ispred svetilišta. Tu su grupisane radnjice trgovaca i zanatlija. Što se tiče seljaka, oni se navikavaju da iz doline donose proizvode koje dobijaju obrađivanjem svojih polja i gajenjem stoke. Tu se mogu kupiti živina, suvo povrće, žito, pa čak i krave. Sa Dunava stižu bronzane kopče vojničkih opasača, iz Italije ogledala i vina. Tako se, u senci fanuma, razvija grad. Nekoliko vekova kasnije, galsko božanstvo zameniće rimski bog, zatim će svetilište ustupiti mesto hrišćanskoj crkvi usred velikog srednjovekovnog grada.

Na izlazu iz velikog planinskog klanca, u blizini jednog fanuma, izgrađen je mali trgovački centar. Na visokim planinama ne mogu se koristiti dvokolice i kola. Trgovci prenose robu na magarcima.

Na putevima i rekama

U prvim vekovima nove ere, preko Galije su prelazili mnogi trgovački putevi, kako kopneni, tako i rečni, koji su spajali oblasti severne Evrope i Sredozemlje s Malom Azijom.

Reke su bile pogodne za transport velike količine robe koju su Gali izvozili ili nabavljali. Po Roni, Somi i Seni, plovile su lađe prenoseći amfore sa vinom iz Italije, sa Kikladskih ostrva ili iz oblasti Narbona. Od Marselja Rona je omogućavala transport iz čitave sredozemne oblasti. Grad Nant, na Loari, razvijao se zahvaljujući trgovini kalajem koji potiče iz Bretanje ili Engleske. Drvo za ogrev ili za građu prenosi se ogromnim splavovima, napravljenim od tek oborenih stabala. Uporedo sa tim rečnim putevima, postojala je i značajna mreža kopnenih puteva. Stotine teretnih kola odlazile su u planine u potrazi za rudom gvožđa, ili donoseći dragoceni ćilibar sa obala Baltičkog mora. Većina ovih puteva je savršeno održavana. Ako bi se na nekom putu napravile rupe usled klizanja zemljišta, ta mesta su odmah pokrivana gredama: napravili bi kolovoz od drveta po kojim su mogla da prolaze teško natovarena kola. Štaviše, mnogobrojni mostovi omogućavali su transportima da prelaze preko reka čak i u vreme poplava.

Dva lađara vuku čamac natovaren hrastovim bačvama pomoću užeta vezanog za vrlo kratku katarku. Treći čovek upravlja barkom dugačkim veslom. Ovi lađari, okupljeni u udruženje, rade samo na jednoj reci.

U lukama na ušću Loare razmenjuje se roba pristigla iz raznih provincija Galije, kao i iz Kornvola u Engleskoj, iz Irske, naseljenim keltskim narodima još od IX veka pre n.e.

Planine i snežni vrhovi nisu bili prepreka za trgovinu i razmenu. Natovarena na mazge roba se prenosi i preko najnepristupačnijih vrhova..

Teška kola, koja vuku volovi, prenose ogromne bačve vina koje potiče sa juga Galije. Posebno su ga cenili bogati stanovnici u doline Marne i Sene.

Galska kuća

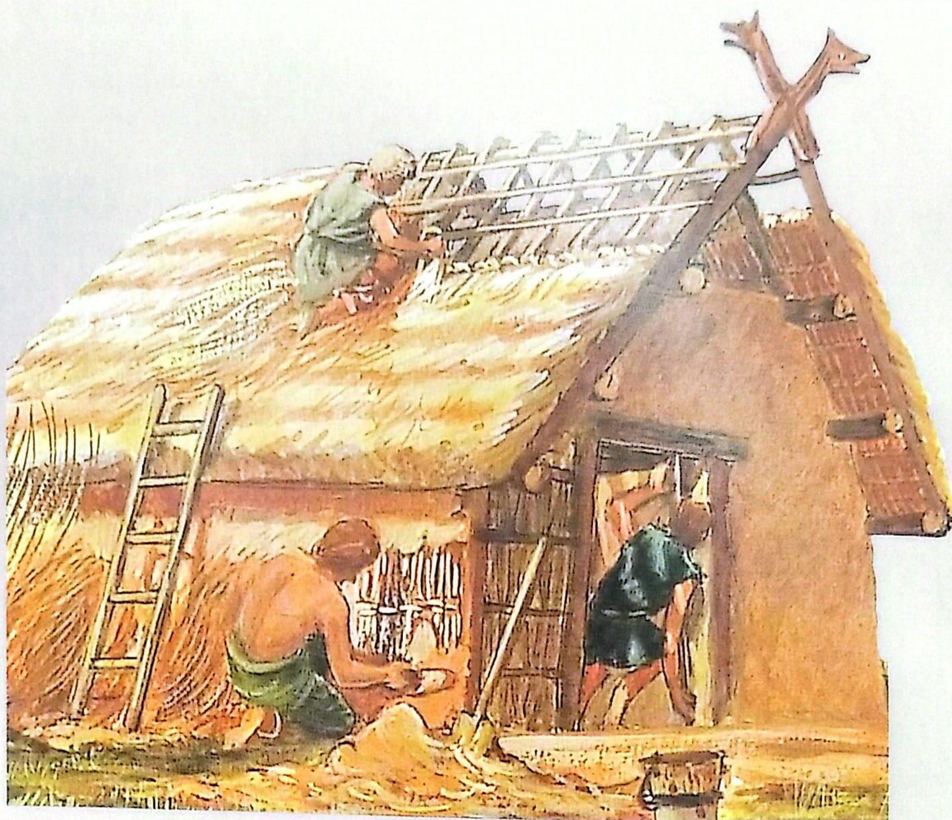
Najčešće sagrađena od drveta, galska kuća se gradila prema planovima starim oko pet milenijuma. Na ovom imanju živi i radi čitava porodica. Gajenje stoke, zemljoradnja, tkanje i priprema hrane bili su svakodnevni poslovi.

Pravougaonog oblika, kuća je bila sagrađena od drvenih oblica sve do krova. Konstrukciju su činile grede na koje su pomoću užeta privezane krovne grede. Krov je bio napravljen od lisnatih grana i snopova trske, ili od sloja slame. Nameštaj je bio jednostavan, sastavljen uglavnom od niskih stolova i sanduka.
U bakraču okačenom iznad ognjišta kuvala se supa od hleba začinjena solju i svinjskom mašću.
Odmah pored, na podu od nabijene zemlje, nalazilo se tocilo, posuđe, posuda za sir i činija u kojoj se mesilo testo od pšenice: bili su to predmeti neophodni za svakodnevne poslove u kući.
Kuća predstavlja osnovnu ekonomsku jedinicu: to je najčešće poljoprivredno imanje koje se samostalno izdržava obradom zemlje, berbom voća i pečuraka, žetvom, gajenjem svinja i krupne stoke.
U tome učestvuje čitava porodica. Zaštićene od nevremena, žene se u kući bave tkanjem, izrađuju debele tkanine od vune od kojih će se praviti odeća i pokrivači.

Tesar pravi ureze na krajevima oblica u koje se precizno uklapa druga oblica.

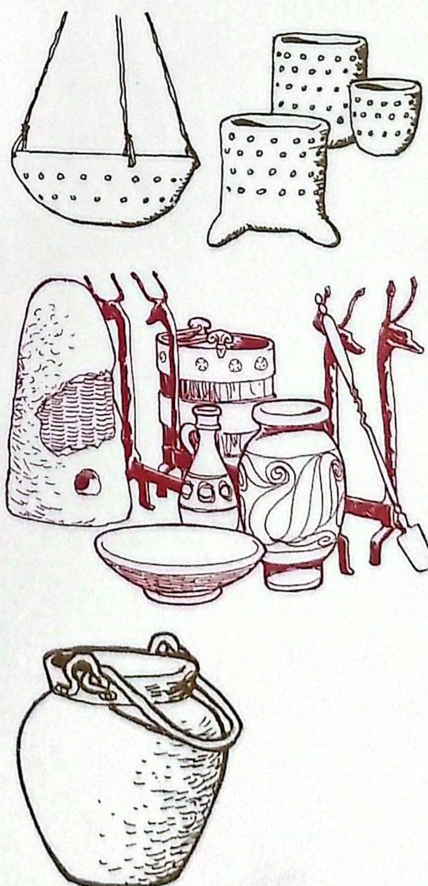

Dok jedan radnik završava popunjavanje zidova od pruća smesom ilovače i slame, drugi slaže svežnjeve slame na krov.

Žena brižljivo soli komad svinjetine kako bi se očuvao duže vremena. U ćupove stavlja naizmenično red soli i red slanine. Njena kćerka raspaljuje vlažno granje na ognjištu iznad kojeg se dimi meso.

Predmeti iz svakodnevnog života: kalupi za ceđenje sira, košnica od vrbovog pruća, slanik i krčag za pivo.

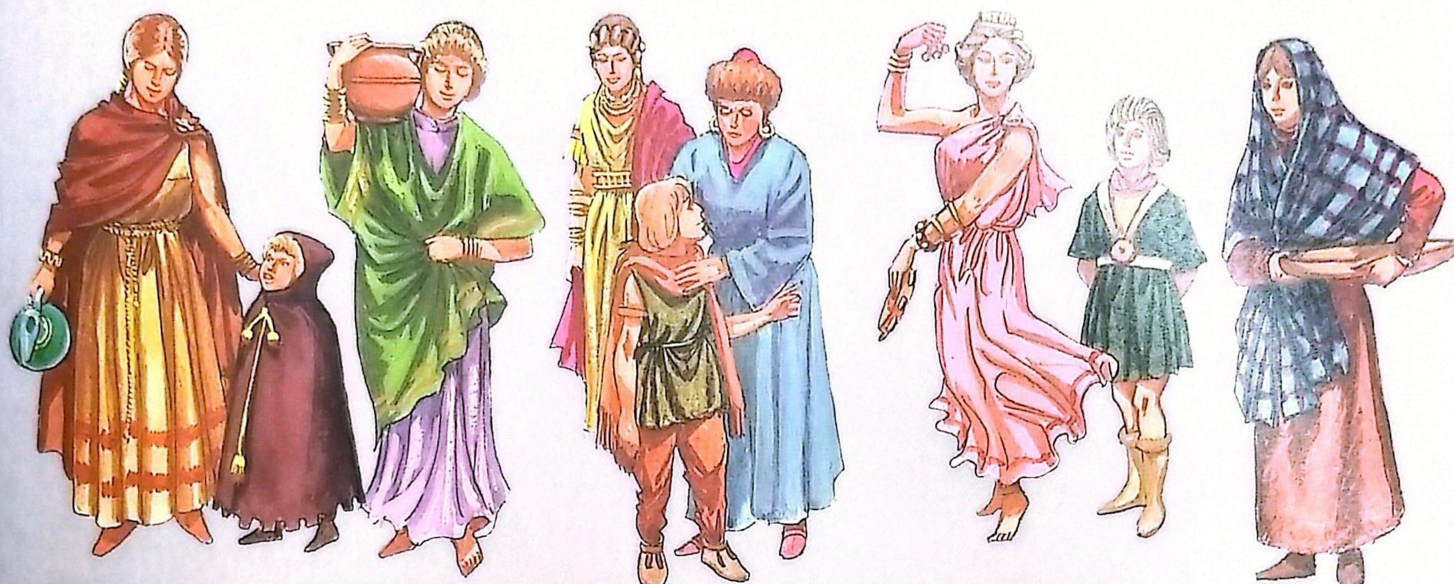

Porodični život

Keltska porodica nije se svodila samo na bračni par. Ona je obuhvatala roditelje i njihovu decu, dede i babe, braću i sestre, rođake. Zajednica više takvih porodica sačinjavala je klan (ili pleme) podređen autoritetu jednog uglednog moćnog vođe.

Poglavar porodice posedovao je pravo na život i smrt svoje žene, dece i svojih robova. Međutim, galska žena mogla je sama da izabere svog supruga. Ona je celog života ostajala vlasnica svojih dobara i raspolagala njima u slučaju razvoda, jer je brak, jednostavan ugovor bez crkvene ceremonije, mogao da se raskine. Prilikom rođenja deteta, bogovima se posvećuju male drvene statue, zavetni dar. Smatralo se da ovi predmeti donose novorođenčetu zaštitu jednog od mnogobrojnih božanstava keltskog panteona. Tokom čitavog svog detinjstva, to jest sve dok devojčice ne stasaju za udaju a dečaci za nošenje oružja, svet mladih Gala ograničavao se na porodičnu sredinu. Poslovi vezani za gajenje bilja i domaćinstvo rado su prepuštani ženama: one su mlele zrnevlje, pravile keramiku i tkale vunu. Muškarci su se bavili teškim poljoprivrednim radovima, kao što su oranje, žetva žitarica, obrada drveta i metala, kao i gajenje domaće stoke i sve što ide uz to: striža ovaca, muža krava, klanje svinja i tranžiranje mesa.

Kelti su vodili računa o oblačenju. Ravne tunike sa rukavima, šivene su od tkanina živih boja. Dečaci su nosili široke pantalone, stegnute na člancima. Odeća je ukrašavana nakitom.

Medovina se spravlja od meda pomešanog s vrelom vodom koja zatim vri u bačvama.

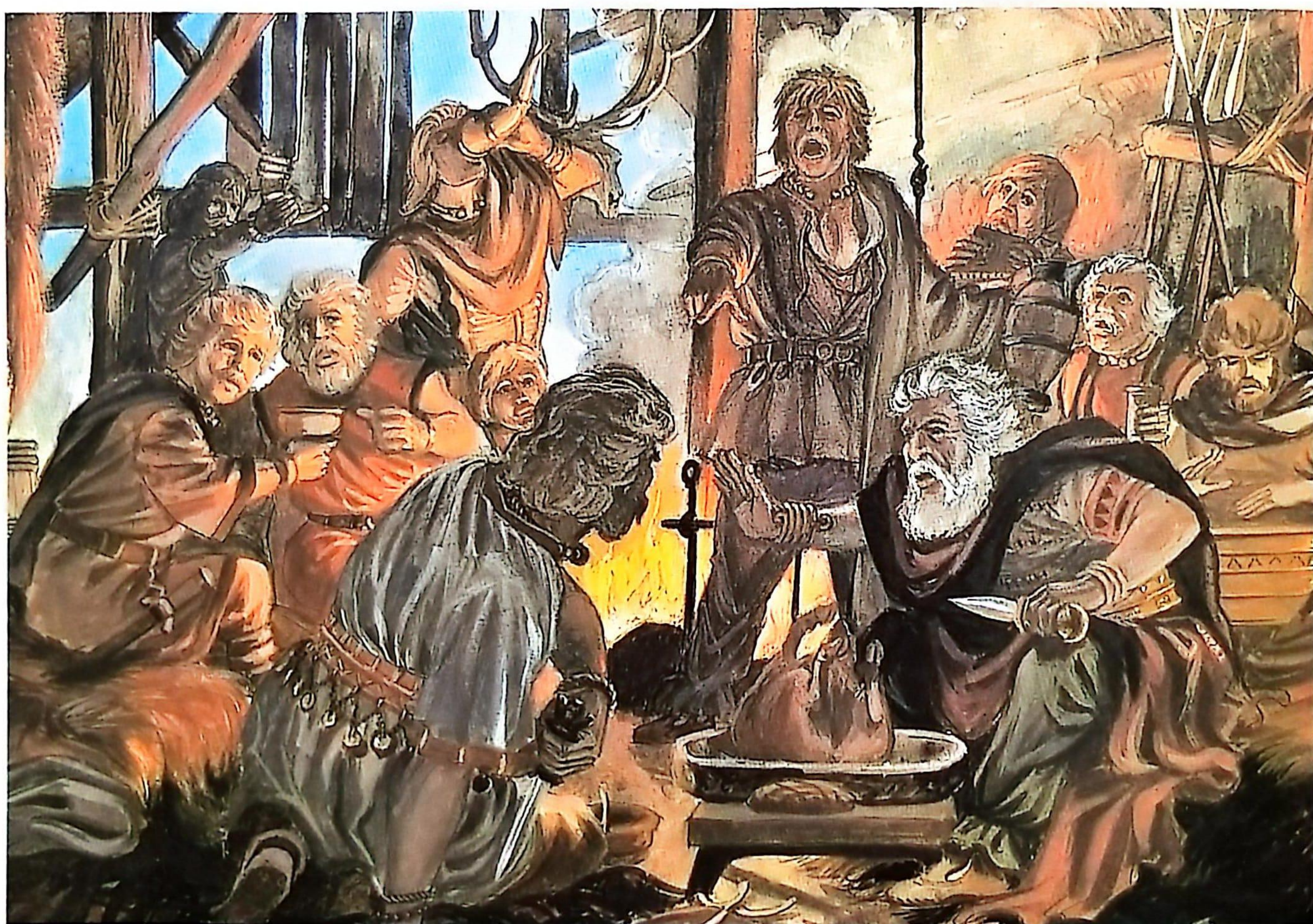
Najcenjeniji nakit su čvrste ogrlice, dugačke igle (fibule) i dijademe.

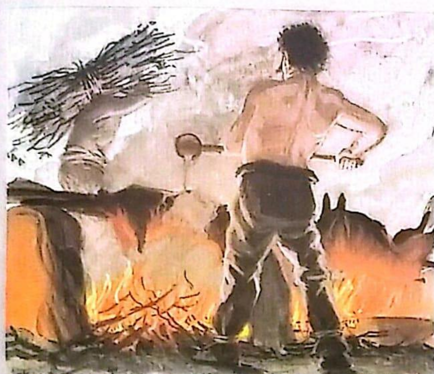
U podnožju krečnjačkih litica koje okružuju Morvan, nedaleko od Vezeleja, Gali su koristili termalne vode „Slanih izvora". Kopali su bunare u zemlji ojačavajući ih drvenom oplatom.

Gozbe i igre

Galske gozbe, na kojima je bilo jela i pića u izobilju, bile su i prilika da se pred drugim zvanicama govori o podvizima u lovu i ratu. Između priča su, radi zabave, organizovana takmičenja u veštinama i odmeravanju snage.

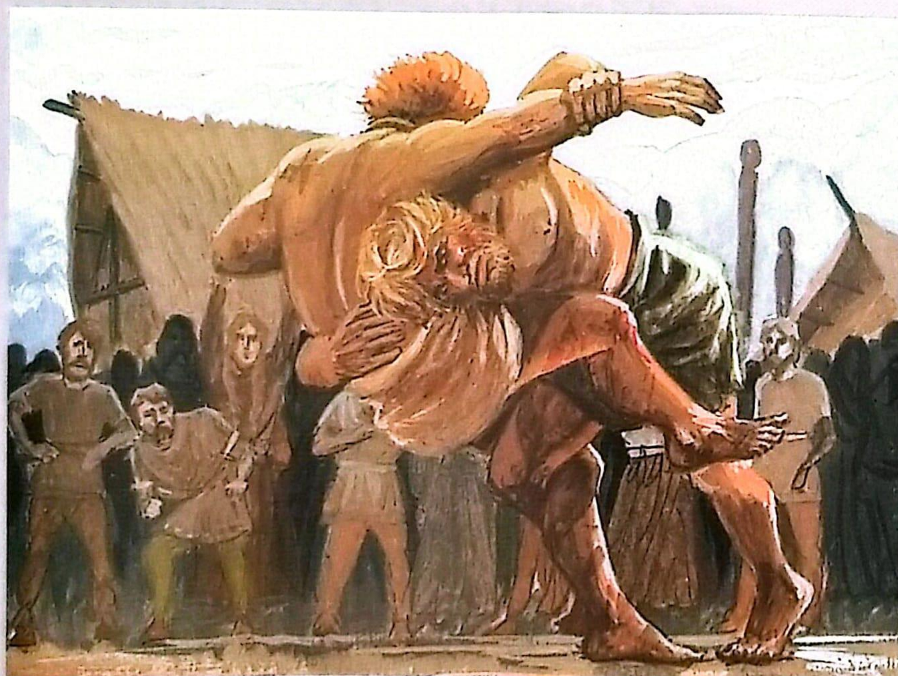
Za praznovanje je korišćena svaka prilika: povratak iz lova, iz rata, ili posle obične čarke sa susednim plemenom. Uspešna gozba nije se mogla zamisliti bez prisustva nekog barda (keltskog pesnika), koji bi pričao o podvizima junaka i bogova. Svoju pesmu pratio bi sviranjem na nekoj vrsti lire. Kelti su veoma poštovali bardove. U Irskoj su neki dobijali i pratnju prilikom svojih putovanja i zauzimali počasna mesta za stolom prilikom gozbi. Najcenjenije je bilo meso divlje ili domaće svinje. Lovljena kopljem, mačem ili lovačkim nožem, divlja svinja se tako žestoko branila da je često bila potrebna prava hrabrost da bi se savladala. Njeno meso korišćeno je za ishranu u svim mogućim oblicima: usoljeno meso, dimljena slanina, šunka, džigerica, kobasice i krvavice. Kuvalo se na slanini i naročito na svinjskoj masti. Brđani su koristili orahovo ulje, a bogati trgovci iz gradova su upotrebljavali maslinovo ulje koje su iz Grčke donosili trgovci koji su prelazili dolinu Rone. Pravila se i supa od zeleni sa koprivom, ili od kiseljaka, kupusa i sočiva.

Prilikom gozbi, najbolji komadi tradicionalnog pečenja od divlje svinje bili su namenjeni najhrabrijim ratnicima.

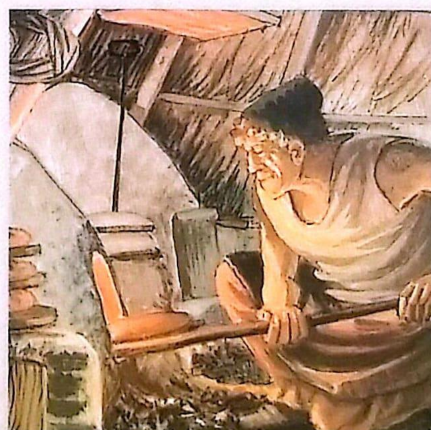
Vatrena borbenost stišavala se kada bi pala noć. To je bilo vreme za igre, veštine, žonglere, takmičenja u bacanju noževa pa čak i za mađioničarske veštine.

Prilikom velikih svetkovina, posle burnih diskusija, organizovale su se borbe golim rukama koje su bile prilika za izazivanje na dvoboj i za sklapanje opklada.

Pekar pravi tanak hleb od mekog brašna za velike svetkovine. Gali su obično jeli hleb od raži, ovsa ili ječma.

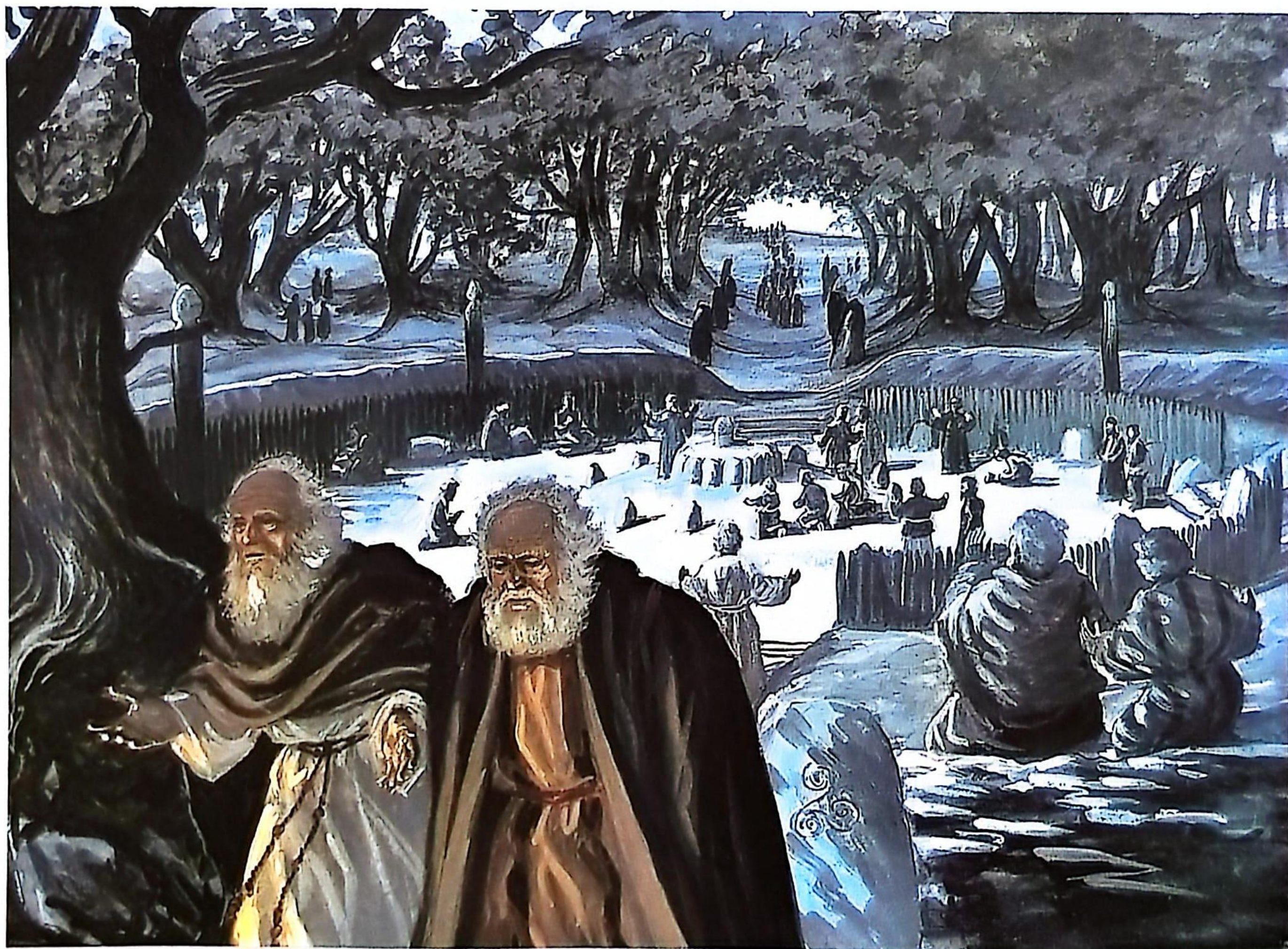

Najuzbudljiviji trenutak svetkovine je trka kola. Po tri posade bore se na kolima u koja su upregnuti jaki i robusni konjići koji se često uvoze sa britanskih ostrva.

Moć druida

Druidi su bili posrednici između bogova i ljudi. Raspolažući apsolutnim saznanjem, oni su izjednačavani sa velikim vojskovođama. Predstavljali su neku vrstu „klana" na istom stepenu sa izabranim vođom: imali su predstavnike u čitavoj Galiji.

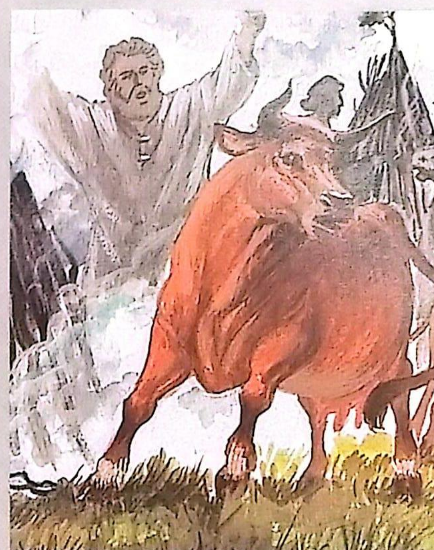

Druidi posvećuju dugi niz godina proučavanjima. Znanje im je prenošeno isključivo usmenim predanjem jer Gali dugo nisu poznavali pismenost mada su neki poznavali grčko pismo iz kontakta sa trgovcima pristiglim iz Sredozemlja. Baveći se predskazanjima, oni su iskazivali ćud i volju bogova. Postojalo je više od 400 keltskih božanstava: njihova imena bila su različita u zavisnosti od plemena, ali su njihovi simboli i njihova delovanja bili identični. „Najjedinstvenije" božanstvo zvalo se Teutates. To je bio bog ujedinitelj, zaštitnik plemena. Središte religioznog života bilo je u šumi gde imela raste na hrastu lužnjaku. Ona se sekla prema određenom obredu: šestog dana prve četvrtine meseca, druid, obučen u belo, bere imelu zlatnim srpom. Zatim se održava sveti obred pod drvetom i žrtvovanja u toku kojih sveštenik prinosi kao žrtvu dva bela bika. Druidi su imali i ulogu sudija. Rešavali su sukobe i određivali kazne. Oslobođeni od poreza i vojne službe, išli su od plemena do plemena, šireći drevne priče i prenoseći reči bogova.

Za praznik žetve odaje se pošta bogu Lugu, simbolu mladosti i lepote. Slavljenje tog božanstva, koje vlada ratom i trgovinom, prilika je za ratnike da odmere svoju snagu u međusobnim borbama.

Prvog maja Gali slave boga Belenusa koji štiti mlade izdanke i tek rođenu stoku. Druidi tada teraju stoku da prođe kroz vatru da bi se pročistila.

Noću između 31. oktobra i 1. novembra slavi se praznik koji označava početak nove godine. Dok traje noć, duhovi mrtvih lutaju i uznemiravaju žive. Obredi, žrtve i svete igre treba da ih umire.

Kult prirode

Gali nisu podizali monumentalne spomenike u čast svojih bogova jer su oni svuda u prirodi: u drveću i šumama gde raste imela, simbol života; u izvorima i rekama gde prebivaju boginje plodnosti.

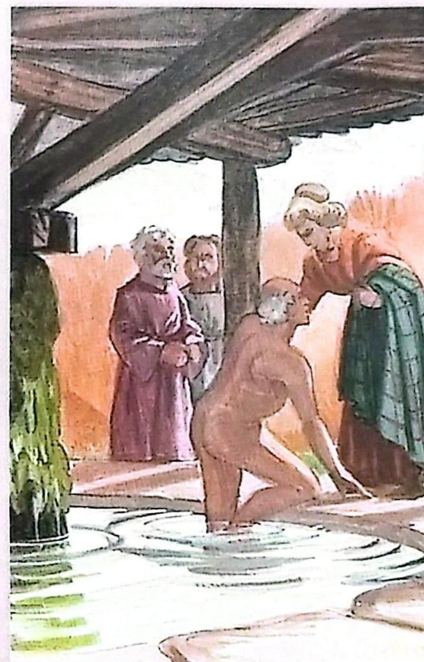

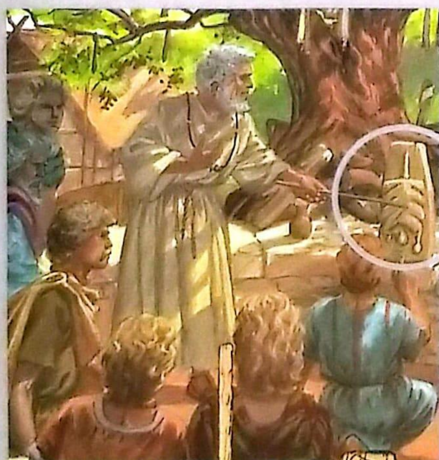
Jedno od najpoznatijih svetih mesta se nalazilo na izvorima Sene. To je kraljevstvo boginje Sekvane, po kojoj je reka dobila ime. U I i II veku pre n.e. ovo mesto je u isti mah mesto prinošenja darova božanstvima vode, hodočašća za bolesne i zanatsko središte gde se izrađuje veliki broj „suvenira". Ovde su desetine zanatlija izrađivale predmete od drveta: glave, noge, ruke, koje odgovaraju obolelim delovima tela. Ovde je pronađen i komad drveta, dužine 70 cm, na kome su izrezbarene tri glave, jedna iznad druge. One su bile pripremljene za prodaju, trebalo ih je samo razdvojiti kada naiđe kupac. Bačeni u čudotvornu vodu, ovi darovi treba da donesu izlečenje bolesnima. Oni koji nisu mogli da kupe te statuete, zadovoljavaju se time što o žbunje ili niske grane drveća kače „đavolčiće", neku vrstu malih lutkica napravljenih od vune ili platna. Tu se ostavljaju i zavetni darovi da bi se zahvalilo boginji koja svojim čarolijama otklanja bolesti.

Neke žene su zauzimale visoke verske položaja, druge postaju babice, isceliteljke ili prave mirise, deleći trgovačke poslove sa svojim muževima, kao ova travarka koja prodaje biljke i prašak.

Kelti su cenili lekovite vode; starci i bolesnici često su se kupali u izvorima da bi ublažili bolove.

Obrazovanje mladih Gala povereno je druidima. Ispod svetog drveta, ovaj sveštenik poučava medicinu pomoću anatomskih crteža.

Ovaj lekar obavija delikatnu operaciju oka, uklanjanje katarakte. On koristi fine izrađene metalne instrumente. Prethodno je pripremio mešavinu za smirenje i meleme od trava i jaja u jednoj maloj činiji.

U slavu mrtvih

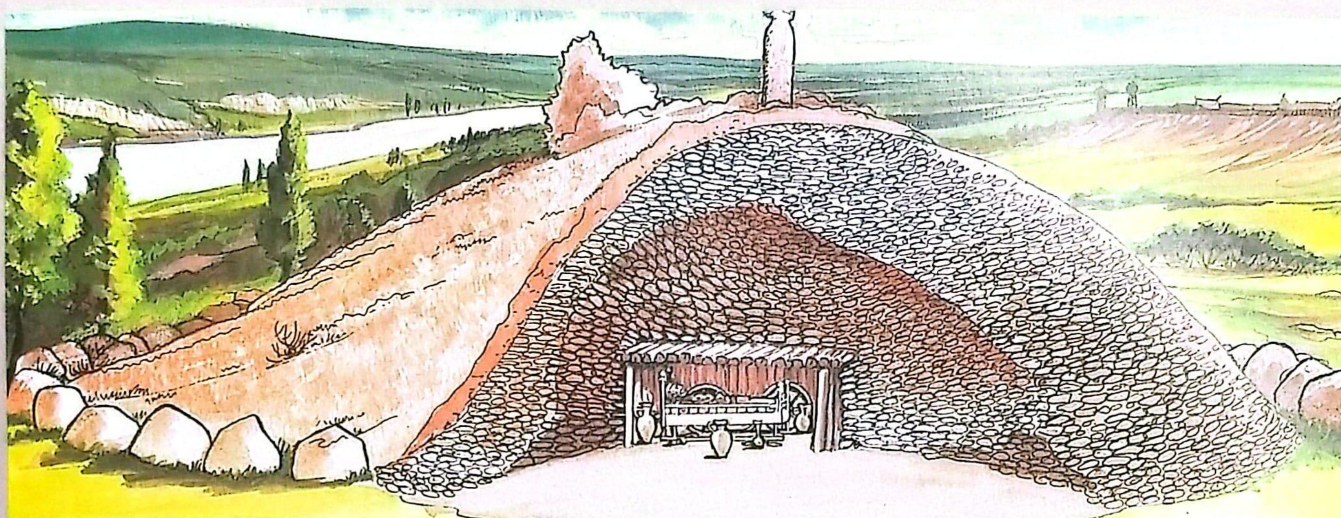
Po verovanju Gala, ljudska duša, koja ispunjava telo, odlazi posle smrti u neki drugi svet i može da se reinkarnira u životinju, biljku ili neki mineral. Tako su živi i mrtvi blisko povezani.

Keltsku grobnicu uglavnom predstavlja grob iskopan u zemlji i pokriven humkom. Ovo malo veštačko uzvišenje sastoji se od gomile zemlje i kamenja.

Keltski ratnik odlazio je u borbu sa svojim oružjem, jašući konja. Zato i posle smrti odlazi na „drugi svet" noseći sa sobom sve predmete vezane za njegovo delovanje tokom njegovog zemaljskog prebivanja. Sahranjivan je sa svojim mačem, kopljem i nožem. U grobnicu su stavljana i njegova kola. Bio je okružen posudama punim hrane, peharima punim medovine, piva i vina. Ponekad su ga na poslednje putovanje pratili i njegove sluge, omiljeni konj, lovački pas, robovi, a ponekad i njegova saputnica.

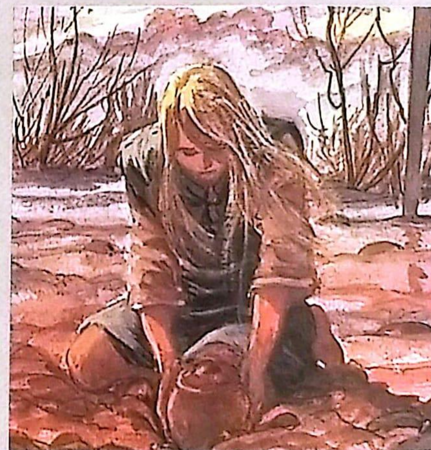
Kada umre zanatlija, sa njim su sahranjivani i njegov alat, njegova žena i nakit i jedno ogledalo. Odeveni u svoju najbolju odeću, preminuli nose sa sobom i svoje najdragocenije fibule (broševe), remek-dela zlatara. Živi pridaju veliku pažnju mrtvima kako bi im omogućili udoban put na „onaj svet", ali i da bi pridobili bogove i, za svaki slučaj, blagonaklonost duše onoga koji počiva pod zemljom.

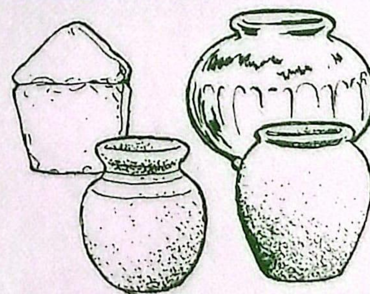

Pod humkom, grobnica je izrađena od snažnih hrastovih stabala. Procesna kočija je demontirana, četiri točka su obešena o zid. Pokojnik nosi krunu, ogrlicu i pojas ukrašen zlatom.

Početkom naše ere, mrtvi se u nekim provincijama više ne sahranjuju već se spaljuju. Pepeo se zatim stavlja u urne ili se zakopava.

Pošto su poređali vaze i žrtve oko mrtvog ratnika, njegovi drugovi ga pokrivaju dugačkim štitom koji će ga štititi „na onom svetu".

Ljubav prema oružju

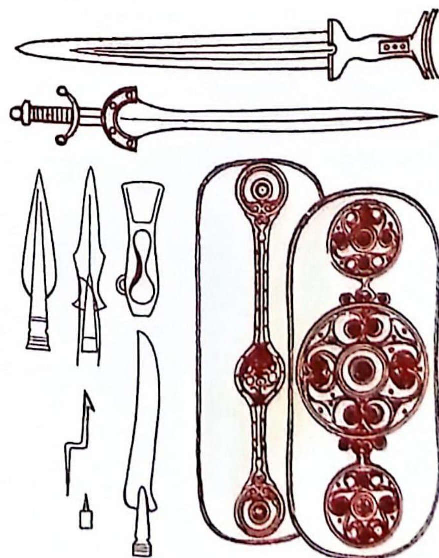
Kelti su uživali ugled surovih ratnika. Njihovi susede su često bili meta žestokih vojnih pohoda. Ovu njihovu osobinu podsticali su i neprekidni unutrašnji i međuplemenski sukobi koji su se vodili radi sticanja novih teritorija.

Na bojnom polju, kada se suoče dve vojske, svaka nastoji da zaplaši svog protivnika vitlajući mačevima i bacajući koplja pre strašnog sudara oružjem u kojem će najsnažniji ili najsmeliji rasturiti neprijateljske redove. Kada sukob započne, ljudi počinju da trče u zbijenim redovima. Uskoro se iznad bojnog polja čuju stravični krici. Mada se ratnici bore na nogama oni koriste i dvokolice, sa jednim vozačem, da bi progonili neprijatelja u bekstvu... ili da bi sami, u brzom galopu, pobegli!

Omiljeno oružje Kelta bili su mačevi. Gvozdeno sečivo bilo je brižljivo izglačano po dužini. Sa svake strane se zaleme po dva mala elementa od mekog gvožđa kako bi se dobile dve oštrice koje se lako oštre. Korice za mač takođe su izrađene od gvožđa, presvučene tankim slojem rupičaste bronze, zakopčane kopčama. Ratnici su uglavnom nosili kupaste kacige, često na vrhu ukrašene perjanicom, nekim ukrasom, figurom neke fantastične ili strašne životinje ili rogom.

Oprema galskog ratnika sastojala se od dugačkog mača, velikog noža, koplja, sekire i bogato ukrašenog oklopa.

Slabo disciplinovana galska vojska kreće se predvođena stegovima u obliku divlje zveri – simbolima različitih klanova.

Usred okršaja, jedan ratnik uleće u bitku skočivši sa svojih dvokolica, ne obraćajući pažnju na neprijatelja koji ga gađa svojom praćkom.

Posle svake bitke, kovač popravlja oštećeno oružje. Stavlja ga u žar, kuje, a zatim spušta u vodu da bi se kalilo.

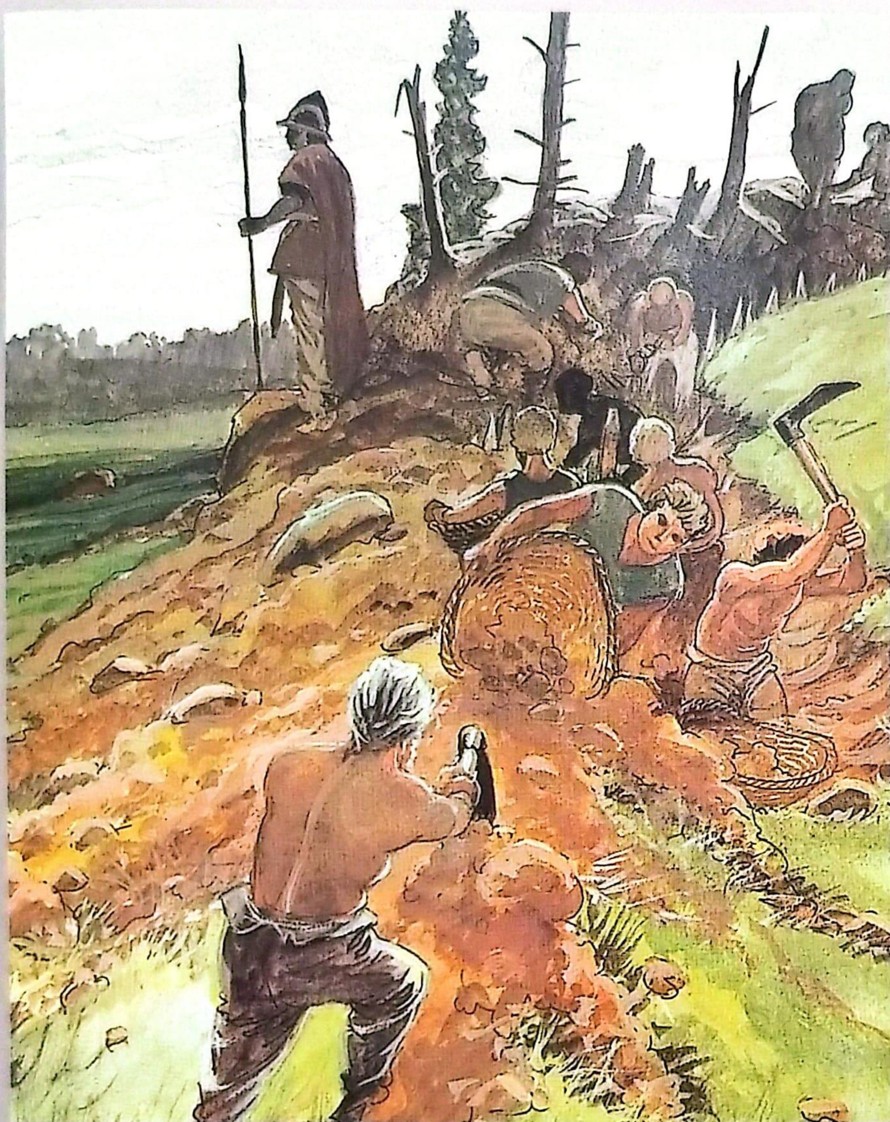
Na čelu svojih ljudi, keltski vojskovođa je okružen sa dva vojnika koji nose trube u obliku životinja.

Utvrđenja i bedemi

Na galskoj teritoriji vlada neprekidna nesigurnost. To primorava stanovništvo velikih sela da se skloni iza utvrđenih bedema, spajajući čvrste zidove sa dubokim šancima. Ova utvrđena mesta se zovu opidumi.

Kao izvanredni graditelji, Gali nisu nasumice utvrđivali svoje gradove. Utvrđenje je podizano uglavnom na mestu pogodnom za odbranu, najčešće na vrhu nekog brega. Ono po čemu se opidum zaista razlikuje od drugih tvrđava je kvalitet zidina i način izgradnje. U keltskim zemljama, ovi zaštitni zidovi su vrlo različiti, kako po svjim karakteristikama, tako i po strukturi. U istočnoj Evropi, odbrambeni sistem obuhvatao je jedan spoljnji šanac u zemlji, zatim pleteni zid sastavljen od kamenog podnožja na kome su dozidane cigle. U zapadnoj Evropi, zidine su često napravljene od zemlje. Greben se učvršćuje iskopanim rovom i uzdignućem od nagomilane zemlje. Ograda od greda pojačava efikasnost odbrane. Ali, pravi odbrambeni zid, nastao na osnovu iskustva, koji su pravili seljaci, drvoseče i šumari je *murus gallicus*. Načinjen je od kombinacije kamena, zemlje i drva. Galski zid se sastoji od horizontalnih greda međusobno povezanih pragovima i dopunjen blogom od tesanog kamena i zemlje koja ispunjava pukotine između greda. Takav način gradnja čini građevinu izuzetno čvrstom.

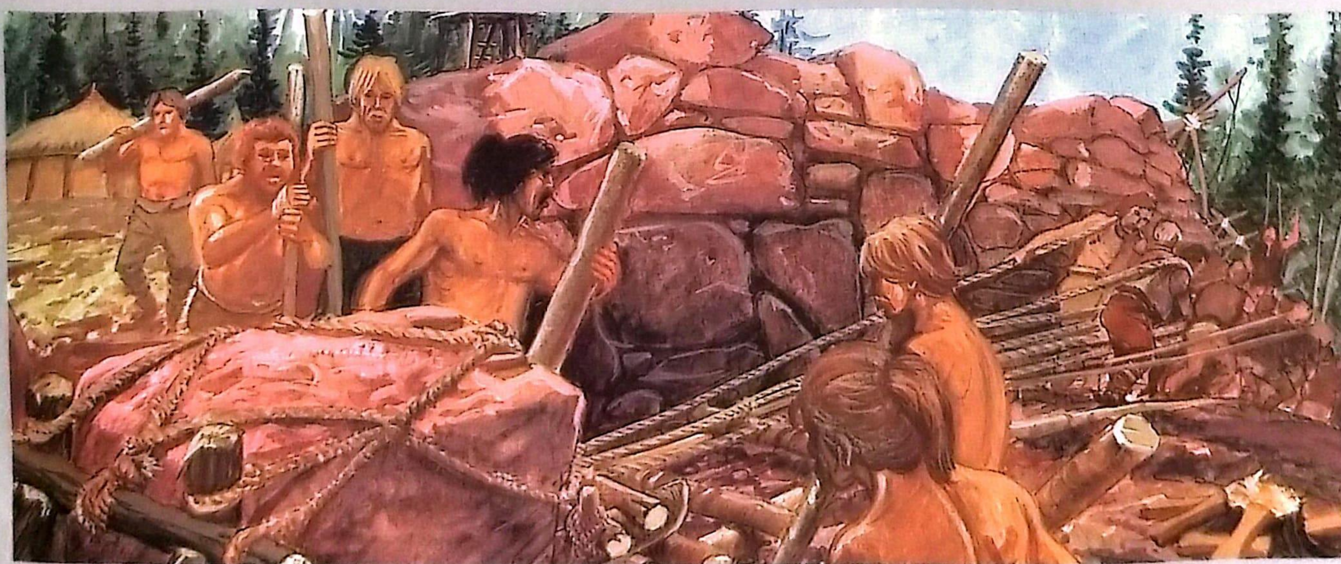

Ljudi utvrđuju padinu uzvišice na kojoj je podignuto utvrđenje: oni grade zid od zemlje pored kojeg je jarak u koji su zabili oštre kočeve.

Da bi isekli kamene blokove, Kelti u njima buše niz rupa. Zatim u te rupe stavljaju komade drveta koje kvase i oni se tada šire i izazivaju pucanje kamena.

Drvene saonice natovarene kamenim blokovima dovlače se na oblicama iz obližnjeg kamenoloma do puta.

Veliki vojni pohodi

U IV veku pre n.e. deo galskih plemena okončao je period neprekidnih međusobnih trvenja i obrazovao dve vojske koje, krenuvši u pravcu juga i istoka, kreću u osvajanje novih teritorija.

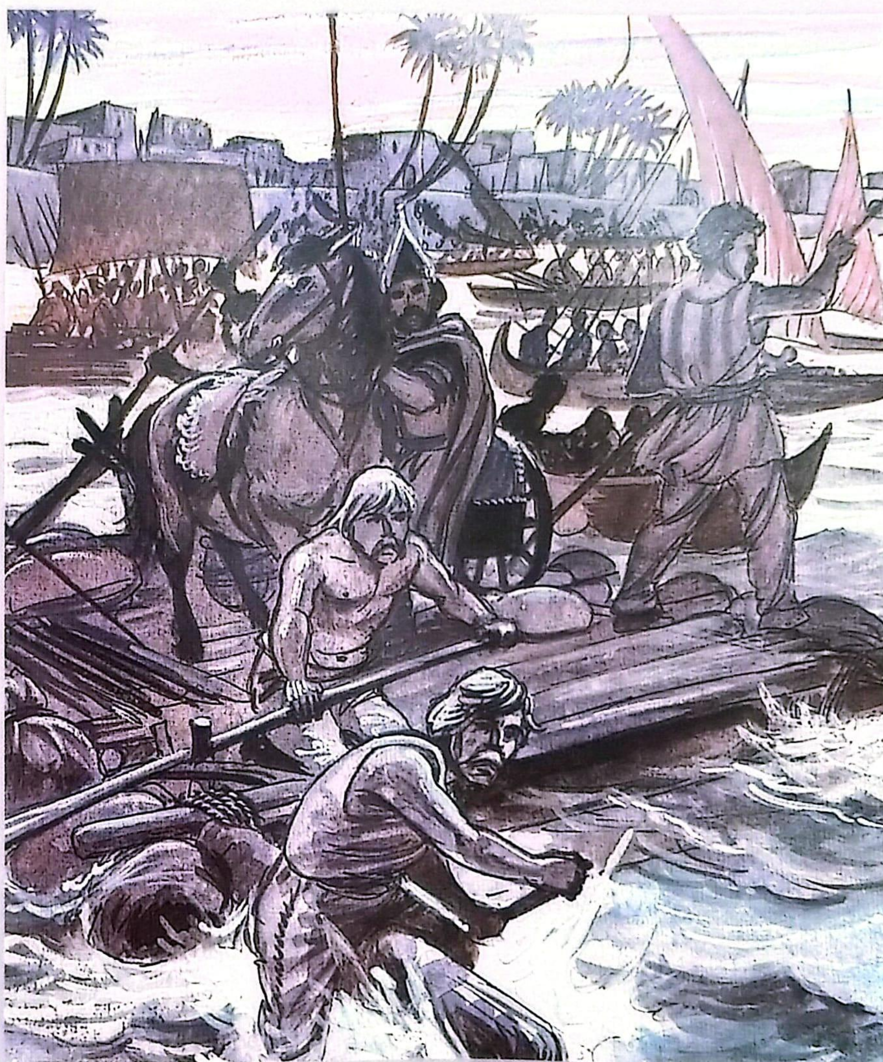

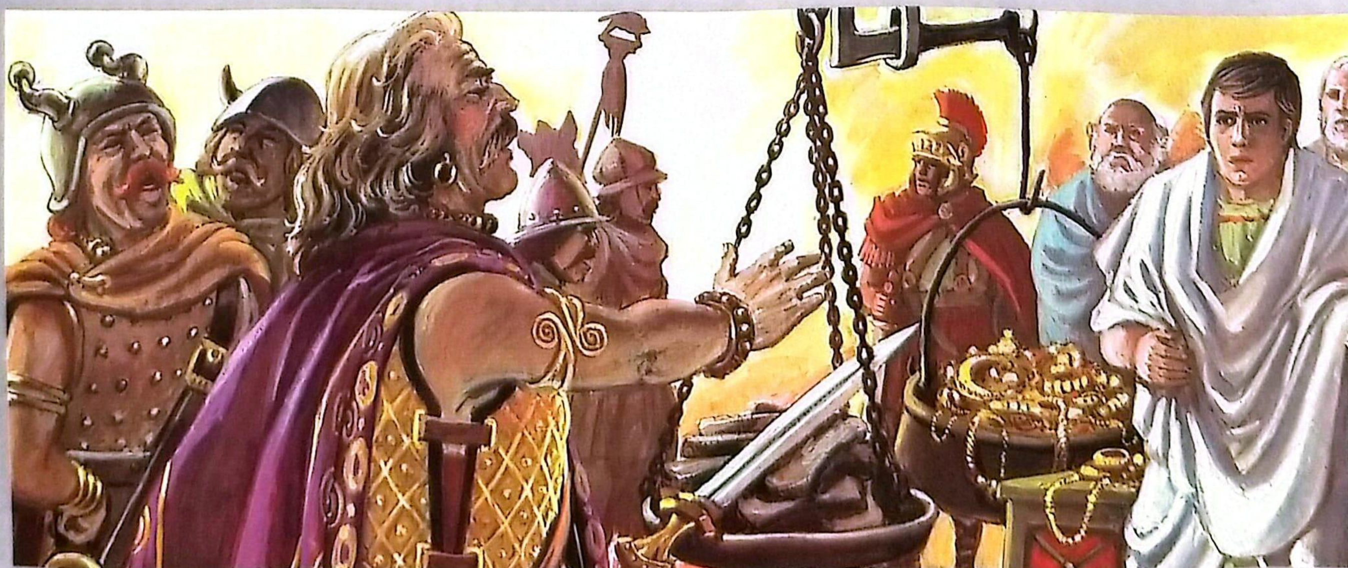
Gali koji su se uputili na jug, najpre su se zaustavili u severnoj Italiji. Na ovom bogatom žitorodnom zemljištu, pridošlice se sukobljavaju sa Etrurskim carstvom koje drži ovu oblast već dva veka. Ali, starosedeoci su nemoćni protiv borbenih osvajača koji brzo osvajaju gradove Melpum i Felsinu i ponovo ih izgrađuju pod imenom Mediolanum (Milano) i Boniona (Bolonja). Kada su opkolili glavni grad Kjuzi, Etrurci pozivaju u pomoć svoje rimske susede. Gali se onda spuštaju na Rim koji opsedaju i pljačkaju. Što se tiče Kelta koji su se uputili prema istoku, oni stižu do Dunava. Neka plemena se onda nastanjuju s jedne i druge strane reke, kao Boieni, koji daju svoje ime Boemiji, a drugi odlaze prema Karpatima i osnivaju Galiciju. Jedan deo vojske odlazi dalje na jug, prelazi Termopile i pljačka Delfsko proročište. U isto vreme, 20.000 Gala prelazi Dardanele i Bosfor i nastanjuje se u Maloj Aziji. Tu osnivaju kraljevstvo Galata koje označava krajnju tačku keltskih osvajanja na istoku.

Da bi dospeli na obale Male Azije, Gali prelaze Bosfor prenoseći oružje i teret na splavovima koje su izgradili na licu mesta.

Godine 390. pre n.e. Kelti potiskuju rimsku vojsku i osvajaju Rim. Jedino utvrđeni Kapitol uspeva da odoli pljačkašima.

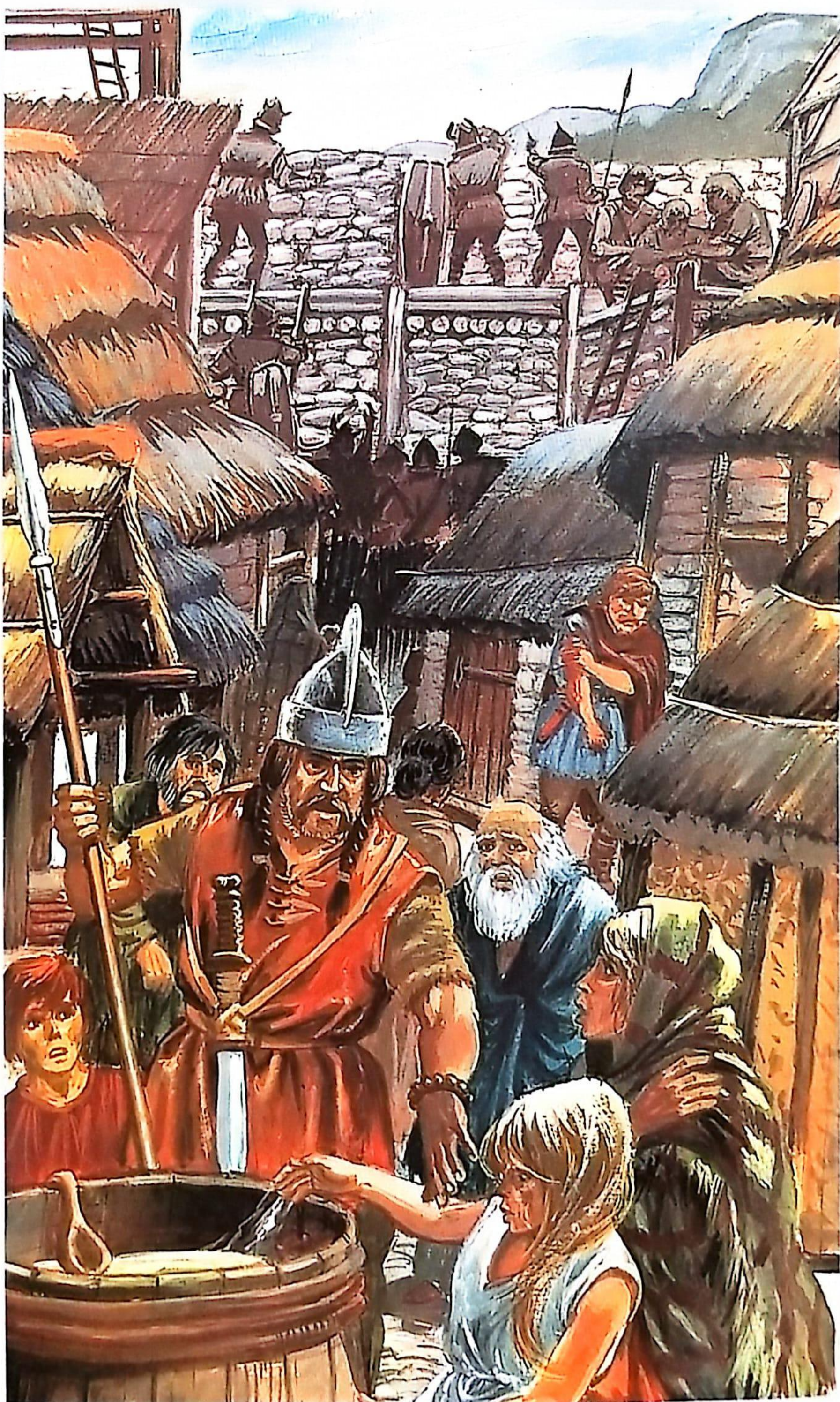

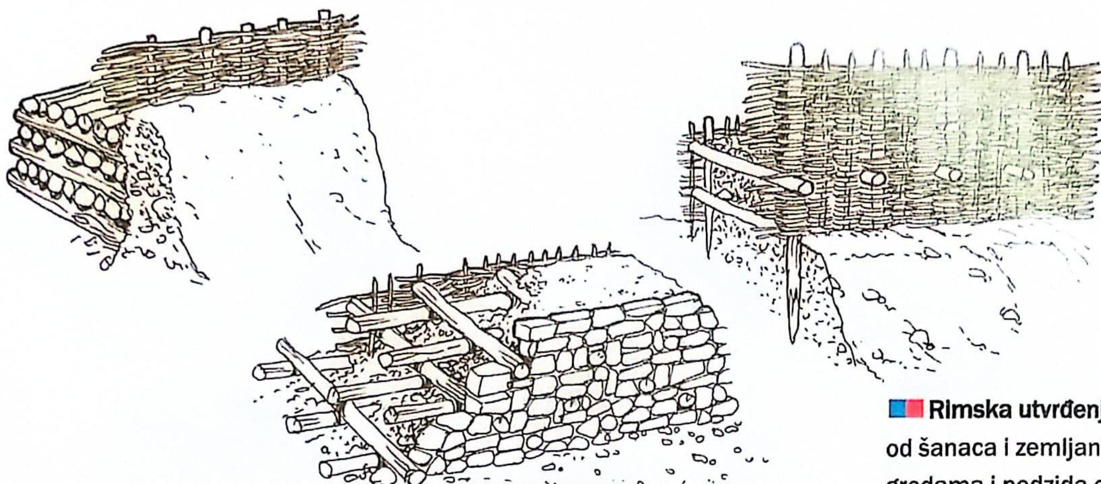
Da bi se odbranili od osvajača, Rimljani plaćaju njihovo povlačenje. Vođa Gala, Brenus, zahteva više zlata i baca svoj mač na vagu. Legenda kaže da je tom prilikom rekao: „Teško pobeđenima!"

Ratni pohodi Gala

Od 58. godine pre n.e. rimske legije su pošle u osvajanje Galije. Njihovo napredovanje se suočava sa surovim otporom koji se pojačava od 52. pre n.e. kada mladi vođa plemena Averna, Vercingetoriks, podiže plemena na opšti ustanak.

Vercingetoriks primenjuje taktiku „spaljene zemlje". On uništava namirnice, spaljuje gradove i sela da bi izgladneo Cezarove legije. Uprkos uspehu ove taktike, Avarikum (Burž) se odlučuje da se suprotstavi osvajaču. Posle herojske opsade, „najlepši grad Galije" pada u ruke Rimljanima koji ga pljačkaju i ubijaju bez milosti. Grad Gergovija pruža herojski otpor. Njegov opidum zauzima vrh jedne planine i osvajači bezuspešno nastoje da izoluju grad. Cezar je primoran da prekine opsadu. Dok se rimske legije povlače, Vercingetoriksove trupe ih neumorno proganjaju. Nadomak pobede Gali postaju nepromišljeni. Bio je dovoljan jedan vešt manevar legija i neočekivano dejstvo germanske konjice na Cezarevo naređenje što je izazvalo paniku u keltskoj vojsci. Vercingetoriks je onda bio primoran da se povuče sa svojim ljudima u utvrđenu Aleziju. Odvojeni od spoljnog sveta, izgladneli i čvrsto ubeđeni da ne mogu očekivati pomoć, Gali se predaju. Više od četiri veka narod će biti pod rimskom okupacijom.

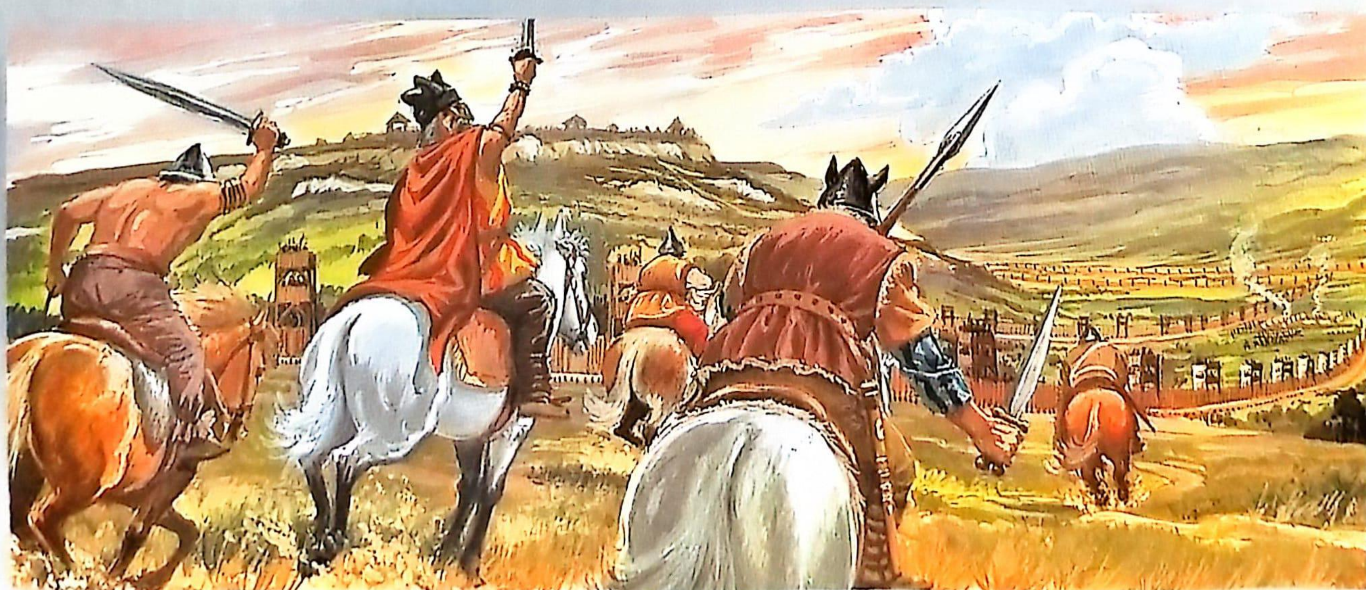
Prilikom opsade jednog grada, Rimljani bi ga opkolili sa svih strana kako bi protivnicima presekli svaku odstupnicu.

Rimska utvrđenja su se sastojala od šanaca i zemljanih nasipa, ojačanih gredama i podzida od kamena koji je dostizao visinu od 10 m.

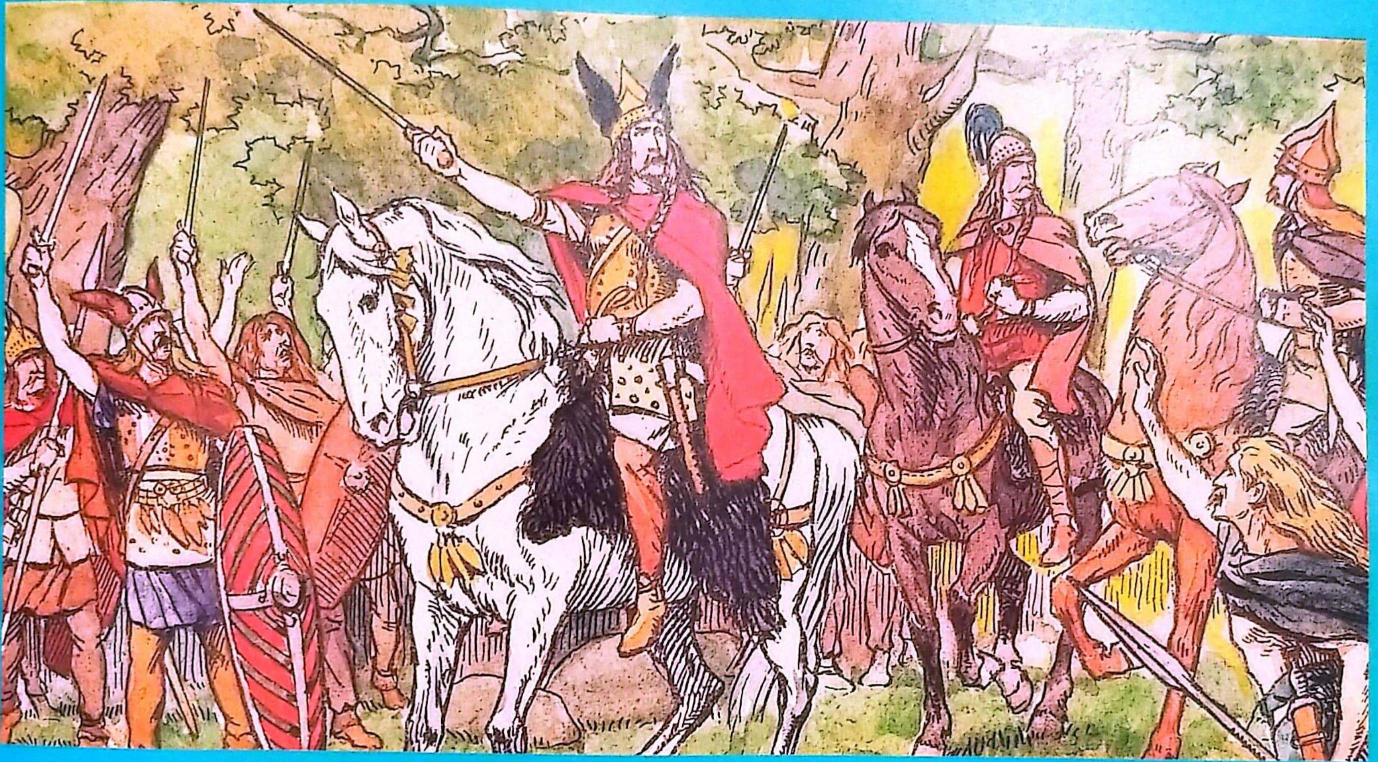

Pored bedema, Cezar je naredio da se oko Alezije iskopa pet šanaca na čijem su dnu bili pobodeni šiljati, međusobno povezani kočevi.

Kada je galska vojska najzad stigla u pomoć u podnožje Alezije, svi njeni pokušaji da oslobode opkoljene bili su bezuspešni. Utvrđenja i ratna veština Rimljana bili su jači od borbenog zanosa konjice.

Vercingetoriks

„Jer one države koje se sa ostalim Galima razilaze, on će svojim zauzimanjem povezati i jedan će poredak u celoj Galiji zavesti, a takvom se savezu čak ni ceo svet ne može odupreti.“

Julije Cezar

Vercingetoriksu

U prvom veku pre naše ere, Galija je imala oko petnaest miliona stanovnika. Gali, keltsko stanovništvo Galije, bili su podeljeni na stotine nezavisnih plemena.

Tradicionalna oprema galskog ratnika sastojala se od štita, teškog mača i gvozdene kacige.

Najmoćniji su bili Biturigi, Karnuti i Edueni, a pre svega Arverni. Jug Galije su okupirali Rimljani koji su tamo osnovali jednu provinciju. Galska plemena su zavidela jedna drugima. Zemlja je bila politički razjedinjena. Ova duboka podela Galije objašnjava relativnu lakoću s kojom je izvršeno rimsko osvajanje. Svakim plemenom je rukovodilo po nekoliko uglednih ličnosti koji su pripadali bogatim porodicama. Galski ratovi su bili česti i nemilosrdni. Unutar galskih klanova vladala je podela. Plemićke porodice često su pribegavale sili da bi rešile međusobne sukobe i zato su nastojale da se okruže vernim ljudima koje su oni naoružavali, hranili i plaćali. Moć ovih porodica je zavisila od broja plaćenika i pristalica koje su one pridobijale svojom izdašnošću. Seljaci, preopterećeni dugovima, kao i zanatlije, bili su uvek spremni da u vreme ratovanja slede onoga ko se pokaže najplemenitijim. Keltil, vođa Arverna, koji je želeo da postane kralj, bio je srušen u jednoj pobuni koju je verovatno podigao njegov brat Gobanicije; osuđen je da bude spaljen na lomači.

Njegov sin, Vercingetoriks, koji još nije napunio deset godina, bio je pošteđen, ali je bio pod nadzorom svog strica. Njegovo vaspitanje bilo je povereno druidima. Ovi ugledni sveštenici, neprikosnovenog autoriteta, prenosili su svoje znanje mladim plemićima u šumama ili pećinama, isključivo usmenim putem, jer je pisanje bilo zabranjeno. Zahvaljujući njima Vercingetoriks je naučio veštinu govora, koja je, čini se, bila jedan od glavnih razloga njegovog uspeha. Oni su ga, takođe, mnogo godina kasnije, tajno izabrali za vođu pobunjene vojske.

Na jugu Galije nalazila se Italija. Za vlast u Rimu borili su se

mnogi: Kras, Pompej i Cezar. Da bi pobedio i stao na čelo Rimske republike, Cezaru su bile potrebne dve stvari: vojnička slava i novac jer je bio u dugovima. Sa svojim bogatim žitorodnim zemljama i unutrašnjim podelama, Galija je delovala kao lak plen. Od invazije Kimbra i Tevtona, oko 110. pre n.e. Gali su živeli pod terorom germanskih naroda koji su došli preko Rajne. Oko 60. pre n.e. Ariovist, jedan od germanskih vojskovođa, pokušao je da obnovi napade na Kimbre i Tevtone. Godine 58. pre n.e. Ariovistovi Germani odlučuju da osvoje zapadni deo Galije. Pod izgovorom da štiti Eduene, rimske saveznike, koji tada pozivaju Rimljane u pomoć, Cezar prodire u Galiju: pobeđuje Helvete i potiskuje Ariovista preko Rajne.

Cezar na taj način pridobija zahvalnost galskog plemstva koje ga prihvata kao oslobodioca i pristaje da služi u rimskoj vojsci sa stranom konjicom koja obrazuje pomoćnu konjicu.

I sam Vercingetoriks će služiti u rimskoj vojsci kao konjički oficir,

Jedan druid podučava Vercingetoriksa.

savlađujući na taj način metode ratovanja rimske vojske. Za šest godina Cezar nameće svoj jaram celoj Galiji potukavši Belge i Venete.

Cezar je verovatno smatrao da su Gali oslabljeni svojim podelama, mada oni u stvari, nisu bili. Posle šest godina Cezara smatraju pohlepnim i tiranskim osvajačem. Nezadovoljstvo raste. U zimu 52. pre n.e. dvadesetogodišnji Vercingetoriks okuplja vojsku nezadovoljnih i ulazi u opidum Gergoviju gde ga njegove pristalice proglašavaju za kralja Arverna. On tada šalje izaslanike u galske gradove pozivajući ih na pobunu protiv Rima. Vercingetoriks prenosi svoj entuzijazam na sve one koji ga slušaju: „Zar nije bolje umreti boreći se" govorio je on, „nego ne steći slobodu koju su nam naši preci ostavili u nasleđe?"

Znak za početak pobune daju Karnuti. Oni ubijaju rimske trgovce u Cenabu (Orlean). Deset časova kasnije, zahvaljujući signalima vatrom, novost se prenosi preko polja i stiže do zemlje Arverna, 240 km od Orleana. Mnoga plemena i svi narodi pored Atlantskog okeana im se pridružuju.

Ali, pobunjena plemena predstavljaju samo polovinu Galije. Vercingetoriks je jednoglasno izabran za vrhovnog vođu.

Saznavši za ustanak, Cezar usred zime prelazi planinski masiv Sevena, pokriven snegom, osvaja i pustoši teritoriju Arverna. Zatim opkoljava Cenabu; zauzima grad a stanovništvo pretvara u robove. Prvi sukobi galske konjice sa rimskom pešadijom ukazuju Galima na opasnost sukobljavanja sa Cezarevim legijama svrstanim u borbene redove. Vercingetoriks tada primenjuje novu taktiku: on organizuje otpor u neosvojivim opidumima i prekida snabdevanja Rimljana namirnicama spaljujući sela, imanja i žitnica kako bi ih primorao na dugačke mukotrpne marševe.

„Sve ovo vam se čini kao isuviše surova žrtva" rekao im je vođa, „ali mnogo je teže gledati kako vaše žene i vašu decu pretvaraju u roblje, a vas same osuđuju na smrt."

Avarik, bogata prestonica Bituriga, nije se povinovala njegovom

Vercingetoriks ohrabruje Gale da krenu u borbu protiv Rimljana.

Galski vođa pre pobede Rimljana.

upozorenju. Posle 27 dana opsade, Cezar je zauzima i naređuje da se pogubi 40.000 branilaca. Tada odlučuje da što pre napadne Vercingetoriksa i da prenese rat na arvernsku teritoriju kako bi osvojio prestonicu, Gergoviju.

Gergovija je bila izgrađena na teško pristupačnoj uzvišici. Štaviše, Vercingetoriks je rasporedio svoje trupe na sva uzvišenja koja su okruživala grad. Svakog dana je galska konjica napadala odrede rimske vojske koji su obezbeđivali dostavljanje namirnica i stočne hrane. Ne mogavši da prekine započetu opsadu i da tako prizna poraz, Cezaru je preostalo samo jedno rešenje: da iznenada napadne grad. On je tačno uočio da za vreme popodnevnog odmora Nitiobrigi slabo brane jedan deo bedema. Rimske trupe su oko podne, u potpunoj tišini, prešle 1800 m bedema. Ali, Teutomat nije dozvolio da ga iznenadi lukavstvo protivnika i obavestio je Vercingetoriksa koji šalje svoje ljude na napadače šireći paniku među njima. Ubijeno je 700 vojnika i 46 rimskih centuriona. Ne prihvatajući poraz, Cezar raspoređuje svoje legije u bojne redove protiv Vercingetoriksa koji ne odstupa. Kao pobednik, galski vođa pridobija neodlučne. Edueni, rimski saveznici, takođe prilaze pobunjenicima.

Pred pretnjom koju predstavlja povezivanje moćnih Eduena sa Galima, Cezar odlučuje da uputi forsiranim maršom četiri legije svog poručnika Labijena, koji se nalazio severnije, u oblast Sans. Marširajući danju i noću, on uspeva da pređe Loaru za vreme poplave pre dolaska galske vojske. Pridružuje se Labijenu u oblasti Langr i regrutujući tajno germansku konjicu, Cezar odlučuje da se povuče prema rimskoj provinciji i napusti Galiju. Njegova vojska silazi u dolinu Sone.

Vercingetoriks, možda isuviše lakoveran, odustaje tada od svoje gerilske taktike. On namerava da iznenadi rimsku vojsku u kolonama na putu, to jest razvučenu na više kilometara i preopterećenu teretom. Napada je na brisanom prostoru. Plan se čini uspešnim. Prethodnica podleže, ali, germanska konjica, za

koju Vercingetoriks nije znao, pritiče u pomoć legionarima i nanosi poraz Galima. Vercingetoriks se povlači u Aleziju, opidum koji se smatra neosvojivim, i u kome je nagomilao namirnica dovoljno da se izdrži tridesetodnevna opsada.

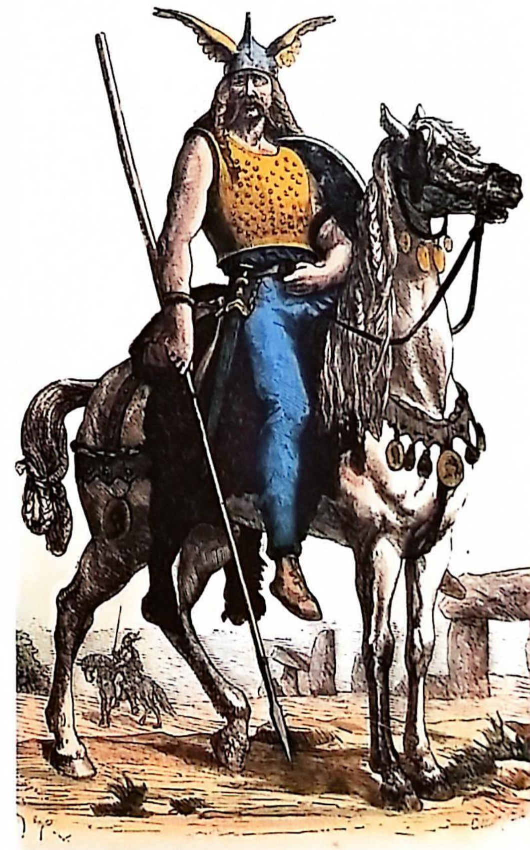
Došavši na lice mesta, Cezar shvata da uzvišenje štiti Vercingetoriksa od svakog napada. On tada naređuje da se izgradi dvostruki pojas utvrđenja od zemlje i drveta da bi sprečio Galima svaku komunikaciju sa ostalim delom zemlje i da se postave klopke i zamke da bi zaštitio svoje legije od vojske koja bi došla u pomoć Vercingetoriksu. Ovaj je sada shvatio da Cezar neće odustati i da neće napustiti Galiju u šta je bio uveren početkom godine.

U Aleziji su se zalihe iscrpljivale, nedostajala je voda. Arvernski vojskovođa Kritognat, tada predlaže da se žrtvuju najstariji i najslabiji da bi ostali mogli da se prehrane! Pre nego što se pristupilo tom drastičnom rešenju, vođe su odlučile da iz opiduma proteraju pleme Mandubijena, koje se ovde sklonilo sa ženama i decom. Proterani od strane Rimljana, nesrećnici umiru od gladi između svojih sunarodnika i neprijatelja.

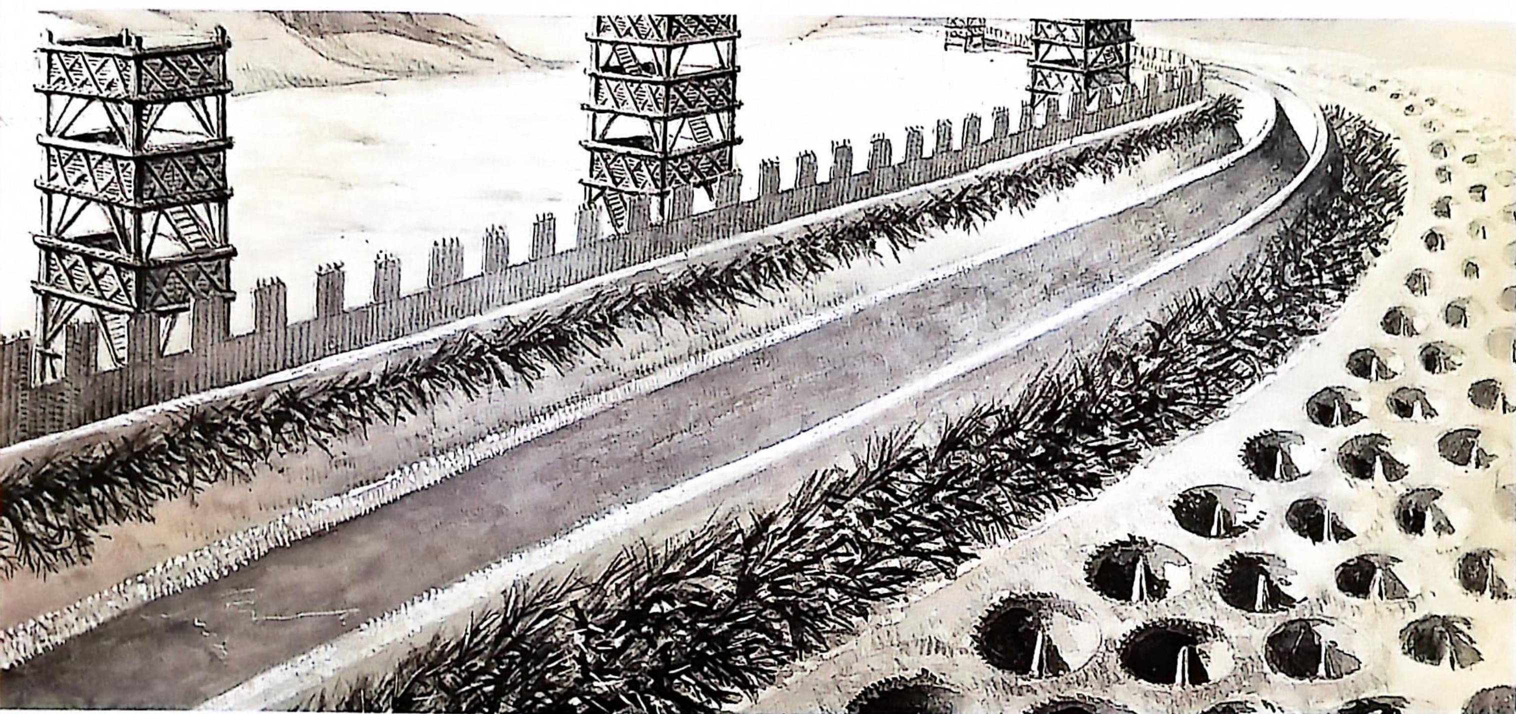
Krajem avgusta najzad stiže u pomoć konjica pod komandom Verkasivelauna, Vercingetoriksovog rođaka. Vojska je ogromna: 250.000 ljudi koji postepeno zauzimaju položaje u dolini, s druge strane utvrđenja.

Okupila se takoreći čitava Galija. Ako Cezar bude pobeđen, nijedan Rimljanin neće ostati živ. Ako pobedi Cezar, rimski vođa će porobiti celu Galiju!

Poslednji čin tragedije trajaće više od nedelju dana: tri dana borbi sa po jednim danom odmora. Vojska koja je došla u pomoć neoprezno napada na rimska utvrđenja. Ona je dva puta odbijena pretrpevši velike gubitke. Poslednji zajednički juriš izvršili su istovremeno Verkasivelaun i Vercingetoriks. U tom odlučujućem momentu, Rimljanima pritiče u pomoć germanska konjica. Vojska koja je došla u pomoć povlači se u toku noći. Tako je bitka okončana. Vercingetoriks je doživeo poraz.

Galski konjanik posle invazije Rimljana.

Cezar je naredio da se pred Alezijom izgradi dvostruki pojas utvrđenja od zemlje i drveta i da se postave klopke.

Sutradan poslednji put okuplja savet vođa koji prihvataju predaju. Posle toga šalju izaslanstvo Cezaru, koji zahteva da mu se preda sva vojska i da mu se Vercingetoriks živ preda. Ceremonija je održana istog dana. Pred rimskim logorom, unutar zidina, podignut je jedan podijum na kojem je sedeo Cezar, odeven u purpurni ogrtač. Na zvuk truba, pojavilo se tridesetak konjanika okružujući mladog arvernskog vojskovođu. Oni su sjahali, dopustili su da ih razoružaju i peške se uputili do podijuma. Rimski vojnici su prišli i vezali ruke Vercingetoriksu.

Vercingetoriks je zatražio od Cezara da poštedi njegov narod. Ali, pobednik se pokazao neumoljivim. Poslao je Vercingetoriksa u mračnu tamnicu, u Rimu. Ostali zarobljenici su odvedeni u ropstvo: svaki rimski vojnik je dobio po jednog roba kao plen.

Posle pada Alezije, slomljen je otpor Gala. Cezar ostaje još godinu dana u Galiji da bi dovršio osvajanje zemlje. Pri tom ispoljava veliku surovost. Posle toga je poželeo da stane na čelo Republike. Uklanja svoje protivnike i osvaja glavne rimske provincije. Po povratku u Rim, godine 46., proslavlja pobedu nad Galima.

Vercingetoriks je izveden iz tamnice u kojoj je čamio šest godina, da bi zauzeo istaknuto mesto u povorci koja je pratila pobednika, sve do Kapitola. Kada je ceremonija završena, Cezar je izdao naređenje da se mladi vođa galske pobune pogubi.

Vercingetoriks polaže oružje pred Cezara.

A

Ambra: providna fosilna smola nastala od četinara koji su postojali u tercijaru.

Amovi: deo zaprežne opreme konja.

B

Bačva: bure koje se koristi za čuvanje vina, ulja, alkohola.

G

Gubica: njuška divlje svinje iz koje štrče očnjaci kojima životinja rije zemlju u potrazi za korenjem.

H

Harpun: osti, najčešće sa tri zupca, koja se koriste za lov na ribe.

K

Kalkanska greda: komad drveta koji drži letve na koje se stavlja krovna konstrukcija neke kuće.

Kaljuga: blatnjavo ulegnuće zemljišta ispunjeno vodom.

Kanija: vrsta futrole koja se nosi okačena o pojas u koju ratnici stavljaju svoje mačeve.

Kostur, građa: drvena konstrukcija kuće ili neke druge građevine.

Kotao za topljenje: posuda u kojoj se topi ruda.

Krčenje: seča stabala u šumi ili čupanje korova da bi se raščistio teren za poljoprivrednu obradu zemljišta.

L

Lužnjak: vrsta niskog hrasta.

M

Matrica: kalup pomoću koga se prave reljefni oblici.

Meh, mešina: prošivena životinjska koža koja služi kao posuda.

Motika: alatka za kopanje zemlje.

N

Neolit: period u istoriji između 8000. pre n.e. i 3200. pre n.e. Reč „neolit" znači „novo kameno doba".

O

Oblica: komad drveta kružnog preseka.

Oplata: metalna obloga oko točka.

Osovina: dugačka drvena greda koje povezuje dva točka.

Ovčiji loj: masna materija koju luči koža i koja prožima ovčju vunu.

P

Perjanica: ukras od perja.

Perjanica na šlemu: ukras na vrhu kacige.

Pleter: snopovi pruća i drvenih kočeva koji podupiru zemljani nagib.

R

Raonik: deo pluga trouglastog oblika koji preorava zemlju.

Rt: greben, deo kopna koje zalazi u more.

S

Salo: svinjska mast.

Sekirica: povijena alatka za sečenje drveta.

Splavarenje: jednostavan način spuštanja drvenih trupaca niz vodeni tok.

Svetilište: mesto ili građevina namenjena verskim ceremonijama.

T

Talpa: noseća greda.
Tesanje: obrada kamena ili komada drveta naročitom alatkom.

Tocllo: kameni točak koji služi za glačanje i oštrenje alatki.

Trava: najrasprostranjenija porodica biljaka u koju spadaju i pšenica, pirinač, ječam i ovas.

V

Valjar: zanatlija koji nogama gazi tkaninu da bi se skupile vunene niti.

Velmoža: uvažena ličnost u nekoj ljudskoj zajednici, kao što su grad ili selo.

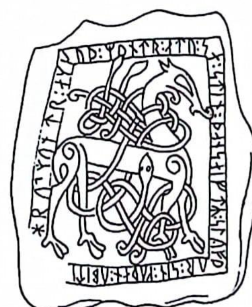
Z

Zavetni dar: predmet koji se namenjuje nekom božanstvu u znak zahvalnosti za učinjenu milost.

Ž

Žir: plod hrasta.

Urednik: Sandra Berte
Urednik zbirke: Pjer Mikele

Autori:
Originalni tekst Luja Renea Nužijea priredio Iv Koa
Legenda o Balduru: Sandrina Mirza

Ilustracije: Pjer Žuber
Tehničko uređenje: Fransao Lemer

Zahvaljujemo na saradnji:
Žan Pjer Leblanu, Ahilu Etni, Kler Hostalije, Ana-Lauri Esteves

V I K I N Z I

Prinčevi mora, istraživači dalekih zemalja

Originalni tekstovi: Luj-Rene Nužije
Priredio: Iv Koa

Civilizacija Vikinga

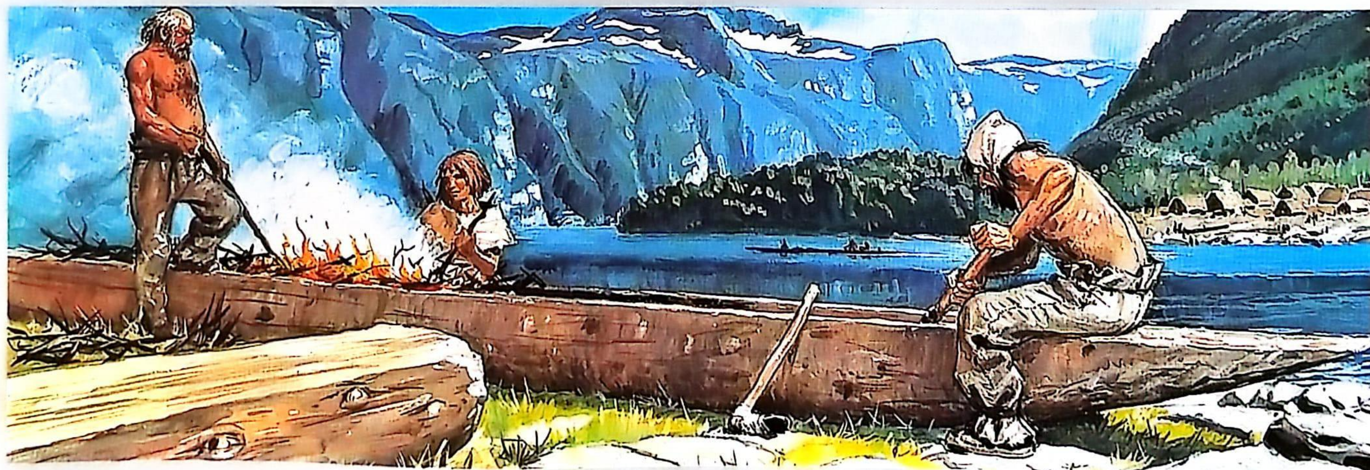

Vikinški preci

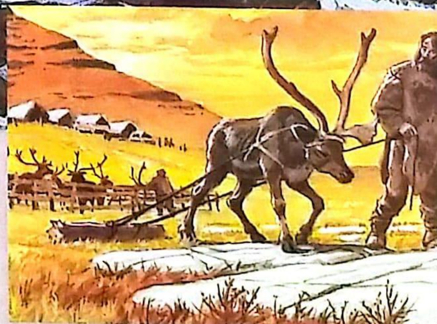
Oko X milenijuma pre n.e., nemački i danski lovci nastanili su severnu Evropu. To su bili prvi Skandinavci koji su došli prateći migracije velikih stada severnih jelena i sobova koje je klimatsko otopljavanje usmerilo ka severu.

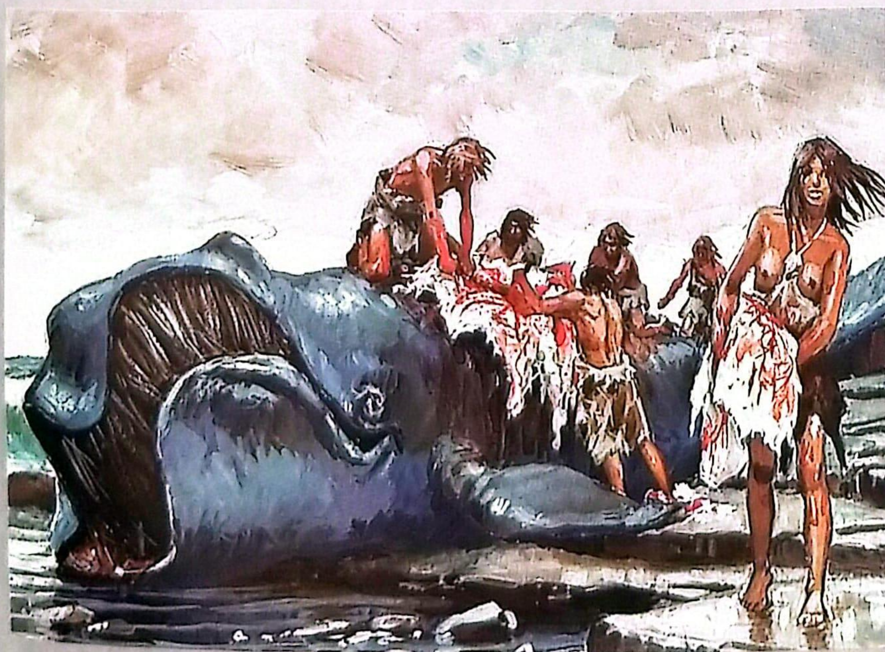
Logori lovaca građeni su od običnih šatora načinjenih od prošivene kože prebačene preko lake drvene armature. Bili su smešteni na obali okeana jer su lovci koristili piroge izdubljene u drvenim balvanima.

Ljudi iz kamenog doba, veoma malobrojni i većinom nomadi, živeli su od lova sve dok novi narodi nisu doneli sa sobom poljoprivredu oko 4000. pre n.e. Pripitomljeni severni jelen postaje nezamenljivi izvor mesa i mlečnih proizvoda. Lovci-nomadi postaju zemljoradnici, vešte zanatlije i vični pomorci. Oni grade sela od drvenih kuća na kamenim postoljima, smeštena na zaštićenim mestima koja krče da bi na njima obrađivali zemlju i sejali useve. Na svojim pirogama odlaze na pučinu da bi lovili ribu i prelaze fjordove i reke da bi trgovali s drugim narodima. Ubrzo se njihova oprema usavršava. Oko 3000. pre n.e. započinje obrada bronze. Alati i oružje postaju mnogo efikasniji, a svakodnevni predmeti dobijaju novi sjaj: u Danskoj je nađen nakit od zlata i bronze, odeća od fino tkane vune, pa čak i brijači i pincete za epilaciju!

Prvi Skandinavci gone krdo severnih jelena. Pomoću lasa hvataju životinje i zatim ih odvode sa sobom da ih pripitome.

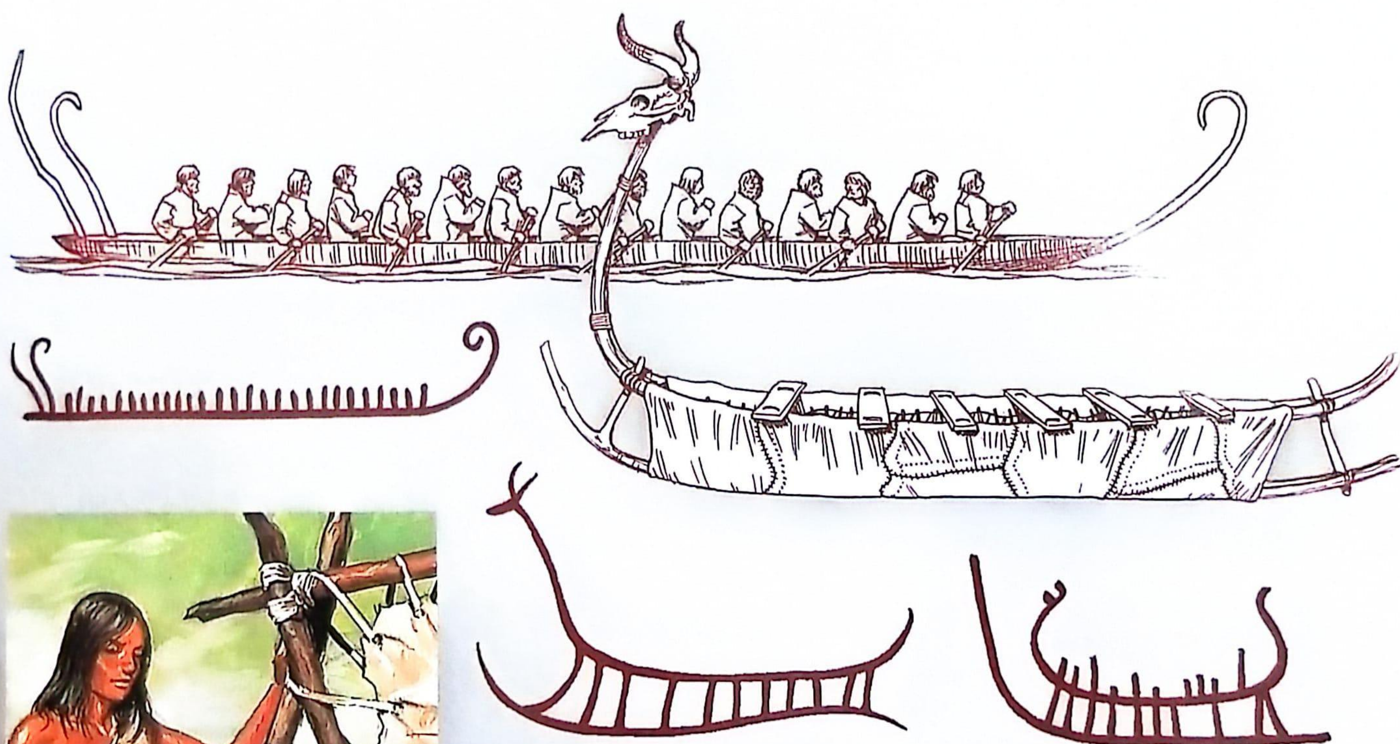
U priobalnim vodama Skandinavije ima mnogo kitova. Nasukani kitovi, koji mogu dostići dužinu i do 20 m, predstavljaju pravu dobit za pleme koje od njih može dugo da živi.

Prva pomorska bitka

Novodošavši zemljoradnici i drvoseče, ubrzo dolaze u sukob sa starosedeocima, lovcima, s obzirom na to da donose promene u lovna područja. Ovi uzvraćaju protivnapadom u sredini koja im je najvažnija: na moru.

Lovci se sukobljavaju sa svojim protivnicima ploveći na lakim kanuima, kojima sa lakoćom upravljaju četvorica ili petorica ljudi. Savršeno oblikovana, visoko iznad vode, dobro zaštićena od talasa, ova plovila su mnogo podesnija za manevrisanje od teških, grubo tesanih piroge, koje su izrađivali seljaci-šumari. Nesposobni za brzo kretanje, oni se ubrzo suočavaju sa teškoćama u borbi sa veštim strelcima koji ih gađaju sa svih strana.
U metalno doba (između 1800 i 300 pre n.e.), obrada drveta i napredak pomorske tehnike omogućavaju da se izgrade prave flotile sposobne da savladaju more: trgovina alatima, oružjem i retkim sirovinama, kao što je ambra, odvija se na rastojanjima većim od više stotina kilometara. Sukobi koji su se odigravali na skandinavskom tlu podstiču najhrabrije da potraže bogatstvo duž obližnjih obala. U unutrašnjosti kopna, kao i preko mora, oni već utiru puteve budućoj ekspanziji Vikinga.

Kože se ostavljaju da se suše na nogarima. Pošto se prvo štave u kadama od hrastove kore i maste ovčijim lojem ili kitovom mašću, one postaju nepromočive i savitljive.

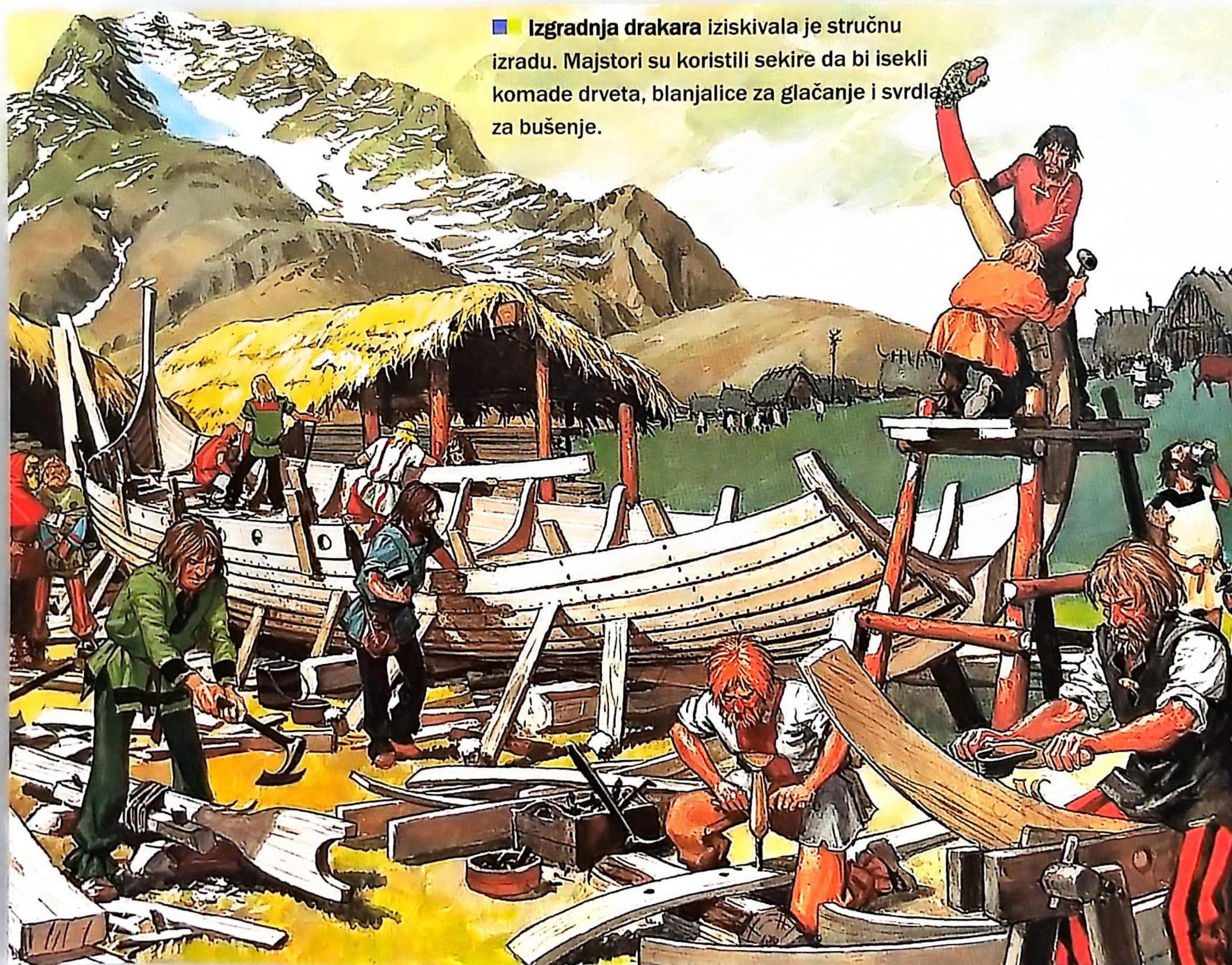
Ove gravire potiču iz bronzanog doba. One prikazuju veoma različita plovila, dugačke piroge ili čamce sa armaturom preko koje je razvučena koža.

Armatura čamca se pravi od komada jasenovog drveta natopljenog kitovom mašću, povezanih i čvrsto uvezanih tankim kožnim remenima. Pokrivena je kožom prošivenom fino upletenim tankim užadima. Na Aranskim ostrvima, u Irskoj, još uvek se koriste slični čamci: korakli.

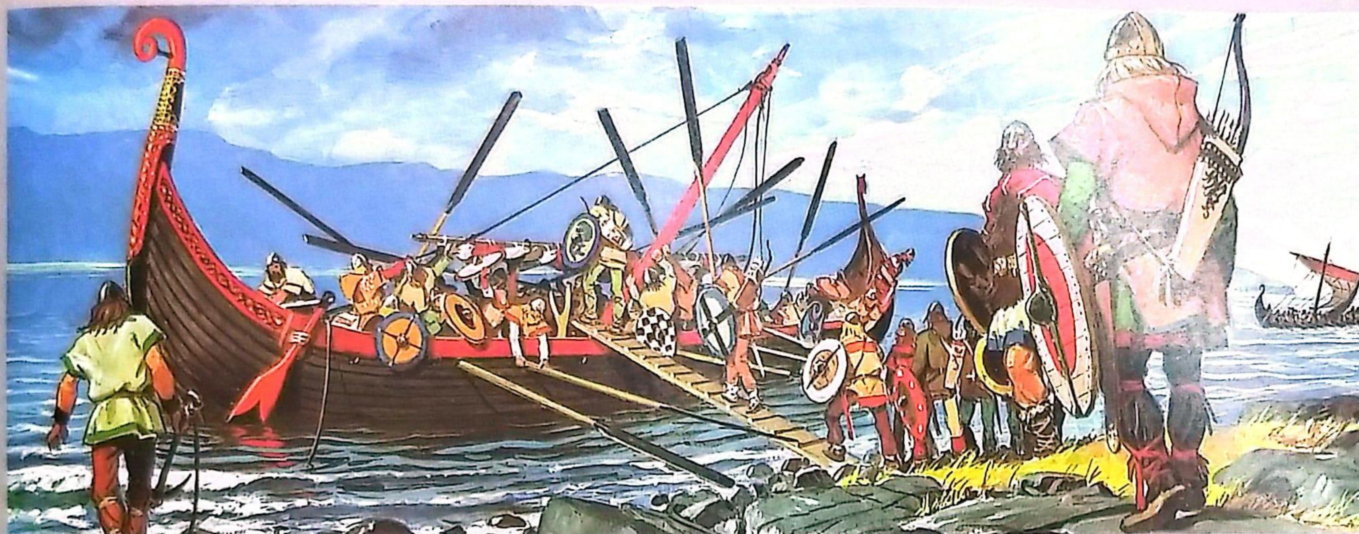
Gradnja drakara

Brod je bio u središtu vikinške civilizacije. Kao sredstvo transporta i povlašćena tekovina za žive, on je predstavljao i mrtvački kovčeg za mrtve na njihovom poslednjem putovanju.

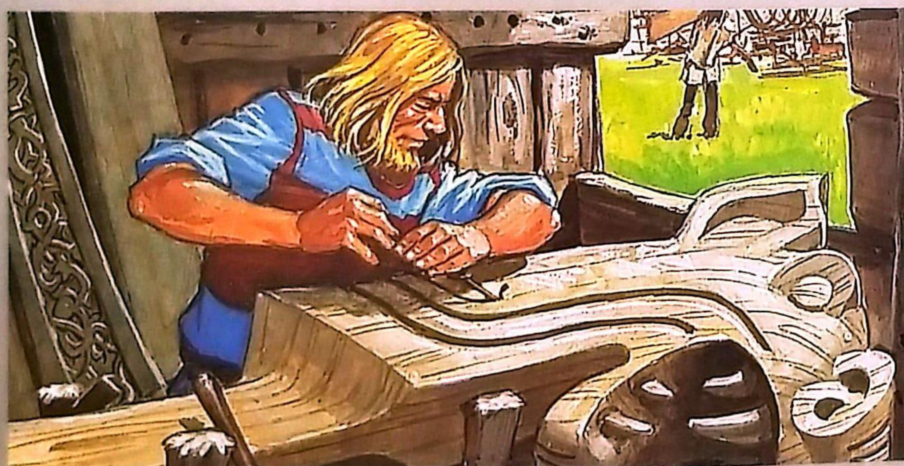
Izgradnja drakara iziskivala je stručnu izradu. Majstori su koristili sekire da bi isekli komade drveta, blanjalice za glačanje i svrdla za bušenje.

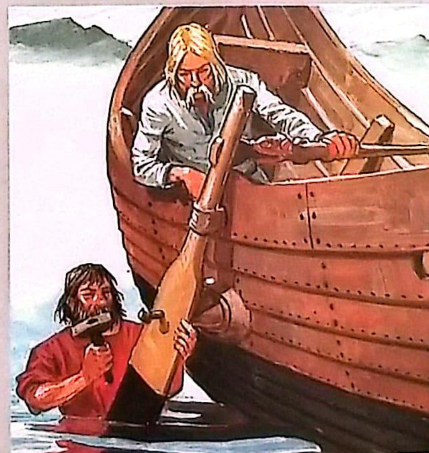
Zahvaljujući čvrstoj i lakoj konstrukciji i pokretljivosti, uz upotrebu vesla i četvrtastog jedra, drakar je omogućavao odvažnim moreplovcima sa severa da se udalje od obala i da krenu na duga prekookeanska putovanja. Ljudi sa severa su na svojim brodovima između VI i VII veka pošli u osvajanje sveta da bi trgovali ili sejali užas među narodima Evrope, severne Afrike, Azije, pa čak i Amerike. Skandinavija je obilovala hrastovim i borovim šumama. To je, uz posedovanje različitog gvozdenog oruđa, ubrzavalo gradnju. Brod je na mestu gradnje stavljan na poduprte drvene grede. Oplata broda rađena je „na preklop“, tako što je svaka daska delimično pokrivala onu prethodnu. Otvori su zatim zapušavani kučinom od katranisanih biljnih vlakana. Ova originalna tehnika omogućavala je dobijanje pokretnog i vrlo otpornog brodskog trupa.

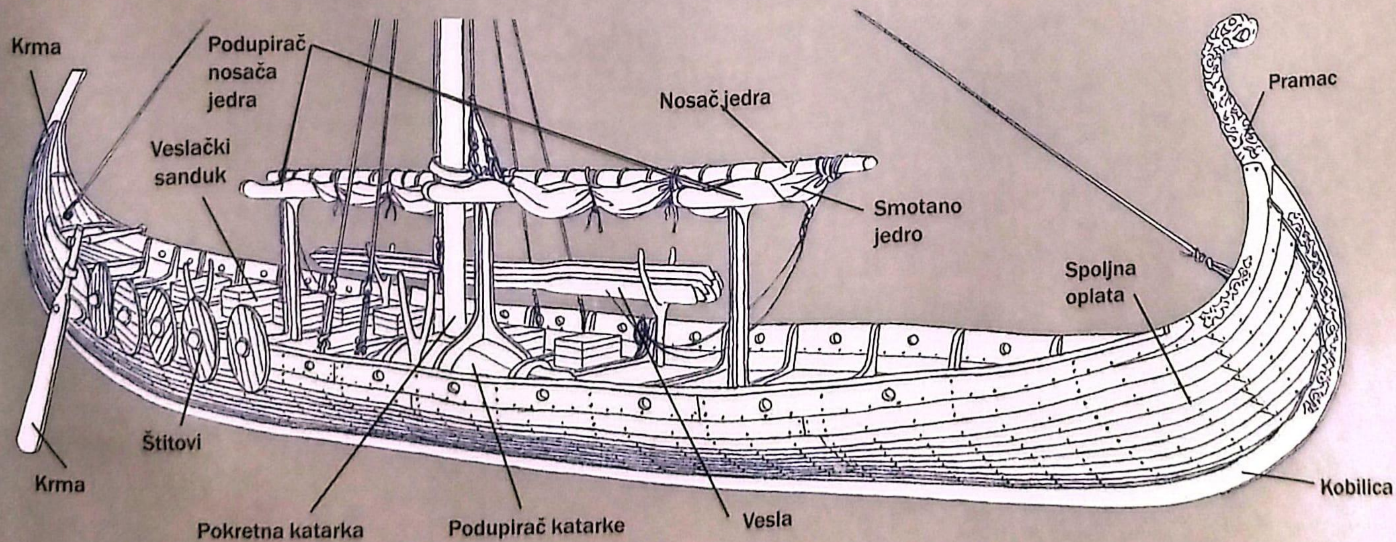
Pri polasku u neki pohod, Vikinzi su kačili svoje štitove duž brodskog trupa. Vesla su provlačili kroz otvore za vesla i, sedeći na svojim sanducima, snažno veslali da bi se udaljili od obale. Ako je vetar bio povoljan, podizali su katarku i razvijali jedro.

Ovo veliko bočno veslo pričvršćeno za trup broda i privezano kožnom trakom omogućavalo je upravljanje drakarom.

Glava zmaja koja je ukrašavala pramac drakara terala je zle kobi i uterivala strah neprijatelju.

Bogatstva mora

U vodama Baltičkog i Severnog mora i Severnog ledenog okeana buja život. U svako godišnje doba bogat životinjski svet pružao je ljudima izvore hrane koji su Vikinzi naučili da koriste.

Žene kače bakalare na drvene rešetke radi sušenja. Žar od smrekove smole i zelenog drveta stvara dim koji je potreban za konzerviranje i tera komarce.

Arsenal vikinškog lovca se sastoji od zastrašujućeg oružja. Harpun za lov krupnih riba ima oštar vrh i 6 divergentnih kuka koje onemogućavaju da se riba oslobodi. Četiri koplja sa fino izrezbarenim osnovicama.

Mnoštvo riba – bakalara, skuša, oslića – love se harpunom, na struk ili mrežom. Sušene ili usoljene, ribe se dugo čuvaju i služe kao namirnice za vreme dugih pomorskih ekspedicija. Morski sisari, kitovi i foke, žive uz obale Norveške. Morževi, koji dostiže dužinu do 4 m, često su teški više od tone ali su i pored toga vešti i brzi plivači. Oni predstavlja neuhvatljiv plen u vodi. Vikinzi su ih stoga napadali na kopnu jer se tada kreću sporo pomažući se pri tom sa dva duga gornja očnjaka okrenuta ka tlu.

Od uhvaćenih morževa korišćeni su meso, mast, koža i kosti. Mali kitovi i foke naterani u bekstvo i isterani na obalu gde se teško kreću, ubijani su hladnim oružjem. Od jednog kita može se dobiti 1500 l ulja i više od 2000 kg mesa. Kosti i rožnate ploče se koriste za male alatke ili za izradu ukrasnih predmeta. Najzad, školjke predstavljaju cenjenu dopunu ishrani, dok se alge i morske trave koriste za obezbeđivanje komfora u kući.

Na zaleđenim obalama Severnog mora Vikinzi love morža kojeg napadaju kopljima i gvozdenim sekirama.

Velike trgovačke luke

Kao veliki avanturisti, Vikinzi su bili i vešti trgovci uvek spremni za nalaženje novih proizvoda i tržišta. Osim izduženih drakara kojima su krčili nove puteve, koristili su i teške trgovačke brodove, natovarene robom: knore.

Zaštićen uzvišicom na kopnu, iznad koje je podignuta ograda od balvana koja je okruživala luku i grad, zaliv Hedebi mogao je istovremeno da primi više desetina brodova. Kanal zaštićen odbrambenim kulama, mogao je da se zatvori u slučaju napada.

Vikinzi, neustrašivi moreplovci, nisu oklevali da krenu na duga putovanja da bi nabavili robu i da bi privukli trgovce iz cele Evrope.
Na taj način skandinavski gradovi doživljavaju nagli razvitak i Vikinzi postaju prava buržoazija, to jest građani koji ne žive od manuelnog rada, nego poseduju dobra i žive u gradovima. Grad Hedebi koji je istovremeno bio trgovačka luka i utvrđeni logor, lepo simbolizuje dvostruko lice vikinških delatnosti.
Kada obiđu nasipe koji zatvaraju zaliv, sa lađa se istovaruje tovar. Roba se slaže na kola i zatim se upućuje u grad. Roba se iz svake luke šalje u unutrašnjost zemlje.
Zato su ovi gradovi posebno zaštićeni.
Međutim, kod Vikinga su se često istovremeno odvijali ratnički pohodi praćeni trgovinom. Time se objašnjava uspeh njihovog prodora na više kontinenata.

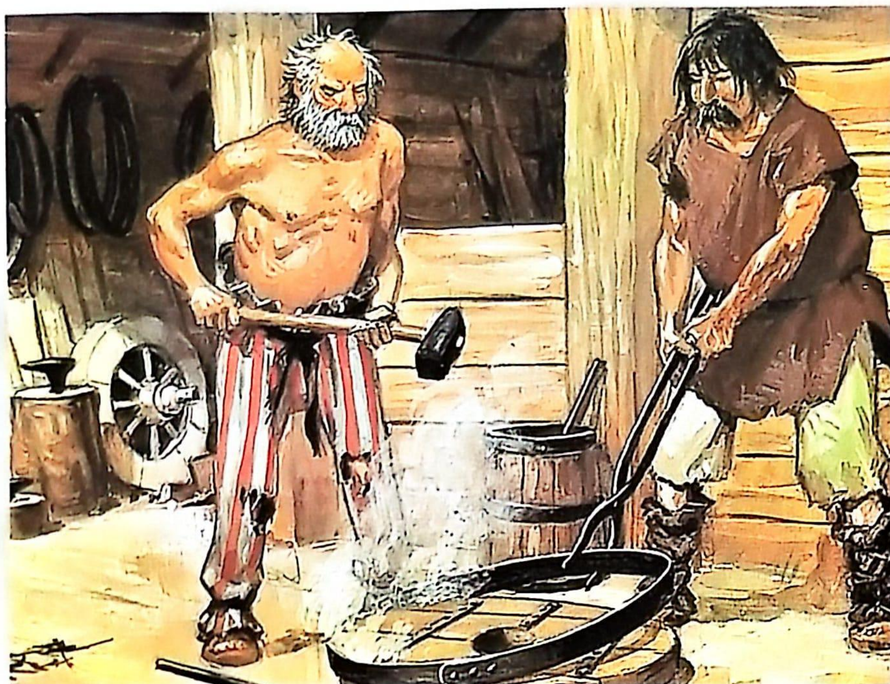
Knor je teška trgovačka lađa, šira od drakara, veoma dobro prilagođena priobalnoj trgovačkoj plovidbi kao i plovidbi na otvorenom moru. Bio je natovaren stranom uvezenom robom koja se odvozila iz danske luke Hedebi u manje trgovačke centre.

Dok osmatrač s vrha bedema nadgleda okolinu grada, unutar zidina veoma je živo. Skandinavski gradovi su u usponu, pre svega zahvaljujući blizini mora koje olakšava trgovinu.

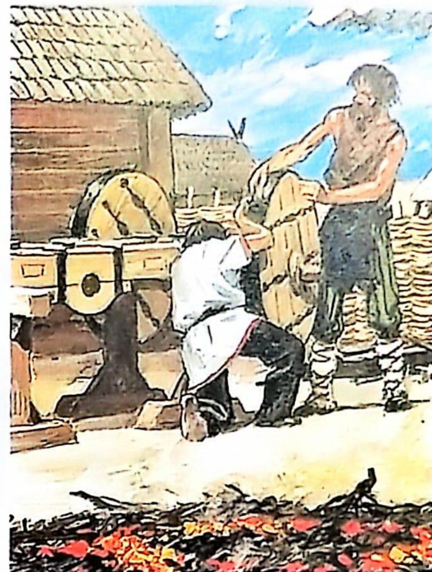

Kovači, zlatari i graveri

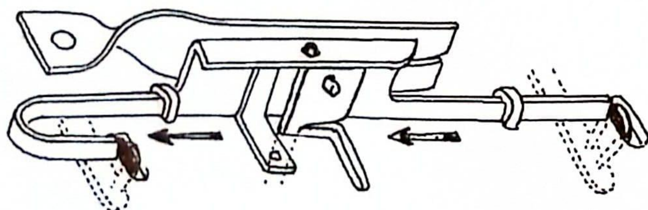
Svet Vikinga koji je, naročito u Švedskoj, raspolagao značajnim nalazištima gvožđa, bogatim i dostupnim za eksploataciju, sledio je i razvijao, tokom svoje istorije, tradiciju obrade metala nastalu u bronzano i gvozdeno doba.

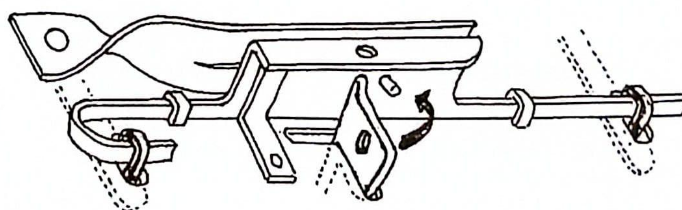

Pomoću dugačkih mašica, kolar stavlja obruč od usijanog gvožđa na točak. Desno, druga dvojica stavljaju pune, tipično vikinške točkove na kola.

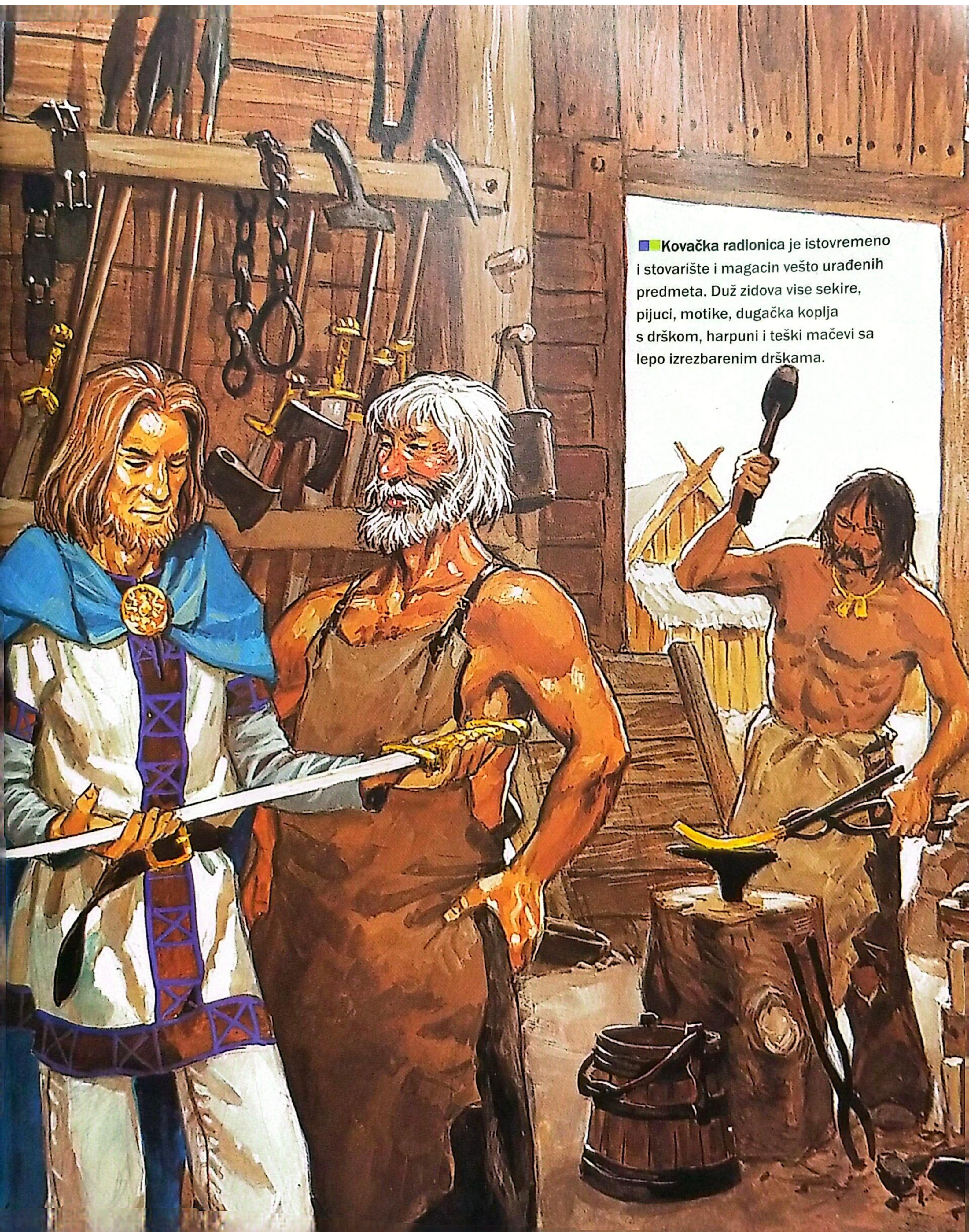

Vikinzi su bili izvanredni bravari. Ove brave su služile za zatvaranje zajedničkog kućnog kovčega od hrastovine ili brodskog sanduka koji je svaki mornar donosio na drakar.

Zahvaljujući gvozdenoj sekiri, vikinški seljaci su krčili šume i iz njih dovlačili za njih najvažniji materijal: drvenu građu.
Zahvaljujući svom gvozdenom oružju ratnici Severa osvojili su Zapad. Bilo da je bio mornar, ratnik ili seljak, svaki Viking bio je i vešt zanatlija. Ipak, neki zanati su specifični, naročito metalurški.
Svako selo, svaka luka, svaki logor imao je radionicu u kojoj su zanatlije kovači i drvodelje zajednički gradili kuće, brodove, izrađivali kola, nameštaj, oružje i nakit. Zanatlije su znale da izrađuju i nakit, novac i zlato, da rezbare drške mačeva, ogrlice i broševe, komplikovane motive čvorova i prepleta, filigranske radove.
Vajari i drvodelje takmiče se, takođe, u umešnosti ukrašavanja brodova ili izradi nameštaja u duborezu.

Kovačka radionica je istovremeno i stovarište i magacin vešto urađenih predmeta. Duž zidova vise sekire, pijuci, motike, dugačka koplja s drškom, harpuni i teški mačevi sa lepo izrezbarenim drškama.

Kuća: središte života

U predelima sa surovom klimom, izgradnji staništa posvećivana je posebna pažnja. Sagrađene od drveta, vikinške kuće bile su grupisane u sela po dobro smišljenom planu, duž morske obale ili na ivici šuma.

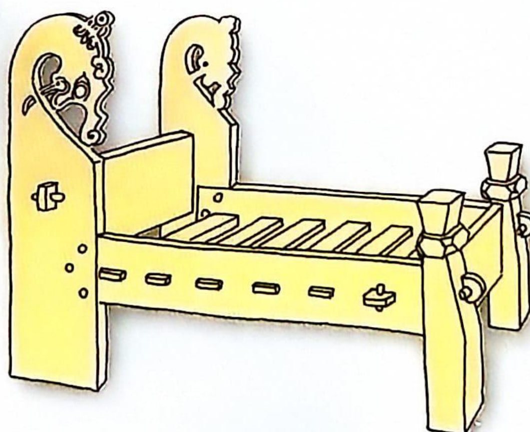
Oko 950. godine vikinška sela su obuhvatala jedan kružni ograđeni prostor koji je bio izdeljen na četiri sektora. Svaki od njih imao je po četiri zajednička staništa kvadratno raspoređena oko centralne čistine. Spolja, izvan opkopa oko sela, petnaestak identičnih kuća, dužine oko 30 m i širine oko 8 m, bile su raspoređene u polukrug. U slučaju opasnosti, ove kuće su bile napuštane, a njihovi stanovnici su se sklanjali iza bedema. Unutrašnje uređenje bilo je jednostavno. Kuća u obliku prevrnute lađe, oslanjala se na dva reda stubova. U sredini zajedničke prostorije nalazilo se kameno ognjište koje je služilo za grejanje i kuvanje. Klupe pokrivena krznima duž zidova bile su namenjene za sedenje i spavanje. Pregradni zidovi delili su glavnu prostoriju na dve ili tri intimnije sobe. Bilo da su bili mornari ili zemljoradnici, Vikinzi su pridavali veliki značaj ognjištu oko koga se sedelo tokom dugih zima koje su onemogućavale svaki izlazak.

Radi zaštite od jakih vetrova ogromni drveni krov ove zajedničke kuće spuštao se veoma nisko prema tlu praveći spoljni prolaz koji je služio kao zaklon. Greda na slemenu krova podseća na kobilicu broda.

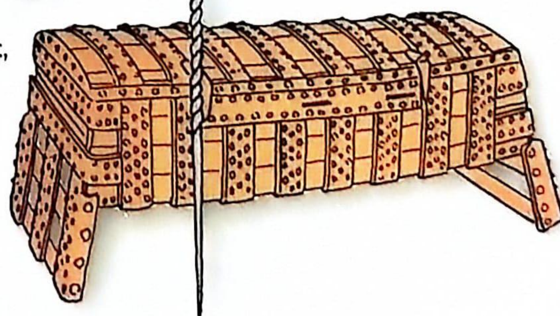

Zidovi se grade od debelih balvana čiji se usečeni krajevi međusobno uklapaju. Biljna ili životinjska vlakna, natopljena mašću foka ili kitova, ugurana u međuprostore, obezbeđuju nepromočivost.

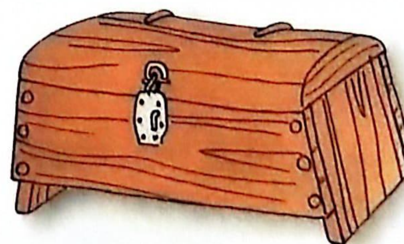

Nameštaj je oskudan. Drveni krevet, ukrašen glavama životinja iz bajke; brižljivo zaključan sanduk za žito; okovan i ukrašen kovčeg za odeću; vedro sa gvozdenim obručima; lampa sa nosačem pobodenim u pod od nabijene zemlje.

Da bi sačuvali svoje namirnice Vikinzi su ih slagali u neku vrstu hladnjaka: običnu rupu iskopanu u zemlji i pokrivenu prućem i snegom radi izolacije od spoljašnje toplote.

Vikinška moda

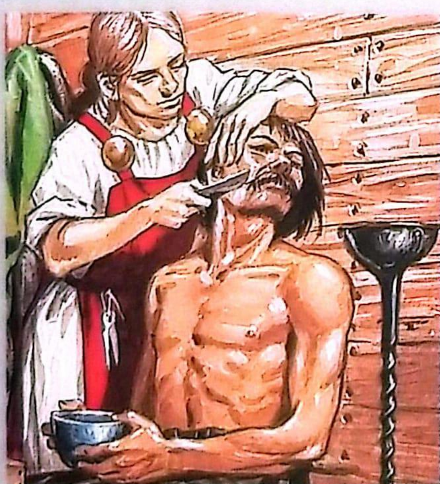
Vikinzi su pridavali veliku pažnju svom fizičkom izgledu. Kupali su se bar jednom nedeljno (što je izuzetak u to doba) i to najčešće subotom. Tog dana su menjali rublje i prali veš.

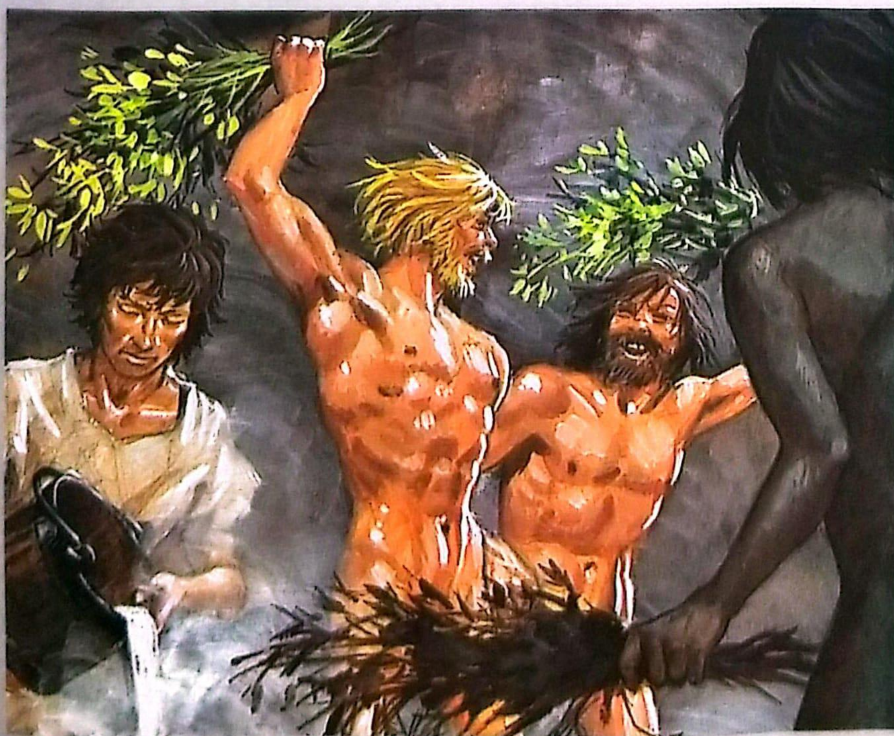
Svaka kuća imala je kupatilo i toalet. Muškarci su nosili lepo sređene brkove i bradu, koji su predstavljali znak društvenog i ratničkog statusa. Odeća je bila istovremeno udobna za nošenje i elegantna: muškarci su nosili gaće stegnute na člancima ili pantalone i tuniku ili mantil bez rukava; žene su imale dugačke haljine, suknje, žipone i bogato ukrašene kecelje. Struk je naznačen širokim pojasevima ili kožnim kaiševima.
Na nogama su imali suknenu obuću, čizme ili cipele od meke kože. U dane praznika stavljali su široke ogrtače s bogatim motivima, pričvršćene kopčama, iglama, pravim umetničkim delima.
Vikinzi su bili izuzetni zlatari. Dragoceni metali, kupljeni ili opljačkani tokom ekspedicija, obrađivani su uz mnogo prefinjenosti i s obiljem ukrasa. Nakit, koji se polagao u grob, nošen je kao ukras i kao znak bogatstva. Zbog toga su i najmanji predmeti brižljivo ukrašavani.

Vikinški muškarci i žene rado su nosili izvanredno izrađen nakit: broševe i igle za prikopčavanje odeće i druge manje predmete, kao što su ogrlice i kopče.

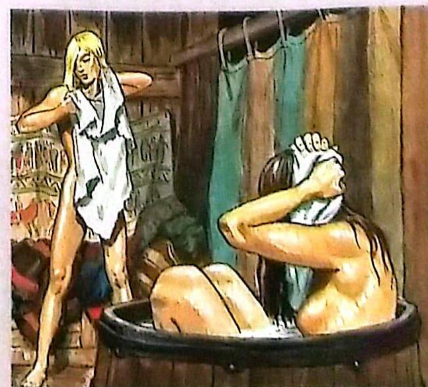

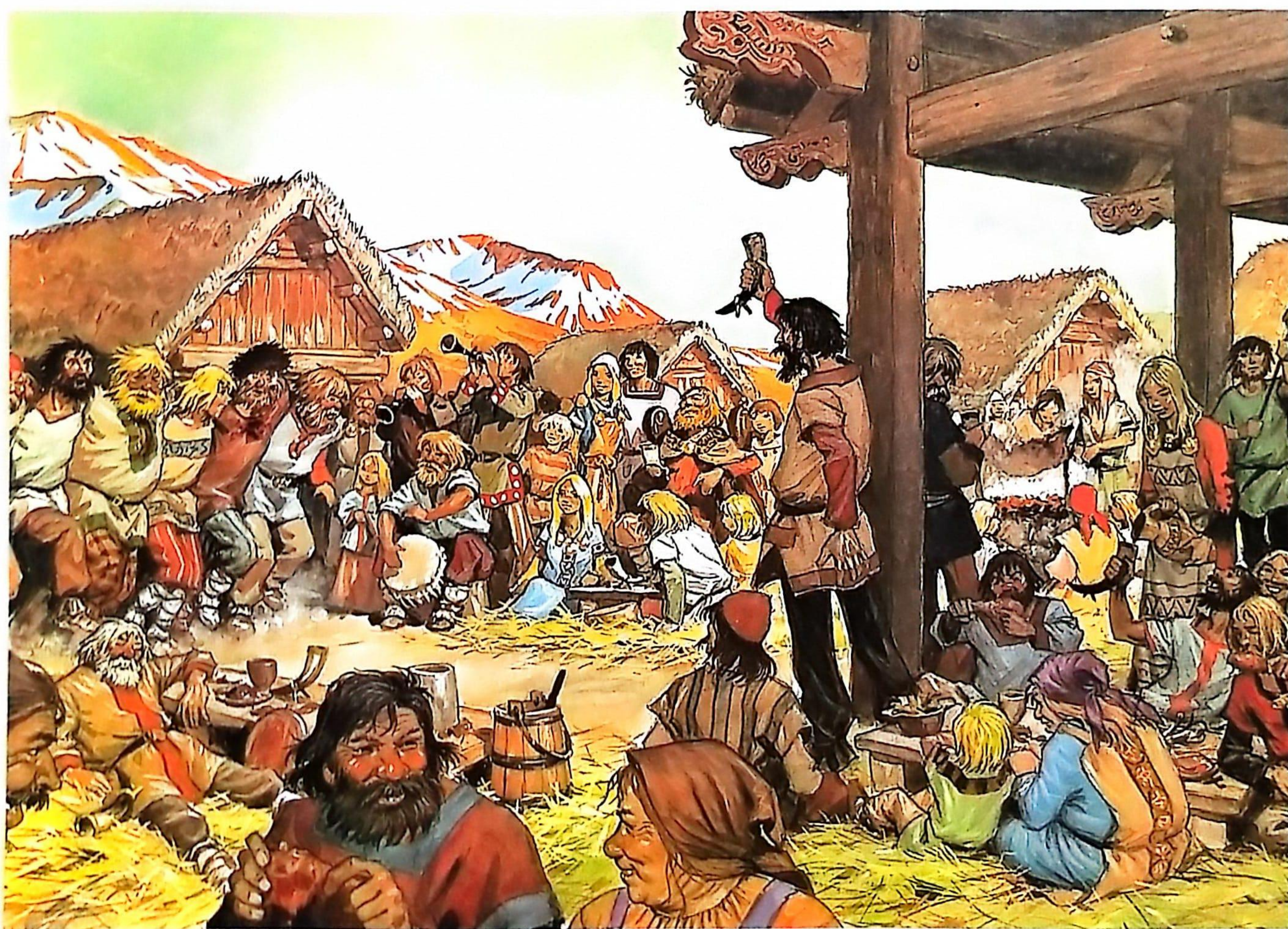
Vikinzi su se kupali u kadama punim tople vode. Posle toga su se brižljivo brijali, a muškarci su makazama sekli svoje duge brkove.

Posle kupanja Vikinzi su odlazili u saune. Tamo su sluge sipale vodu na užareno kamenje da bi se prostorija ispunila okrepljujućom parom, dok se kupači šibaju brezovim grančicama.

Igre i svetkovine

Vikinzi su koristili svaku priliku za okupljanje i praznovanje. Glavne svetkovine su povezane s godišnjim dobima, poljoprivrednim radovima i plovidbama po moru, ka izvorima bogatstva.

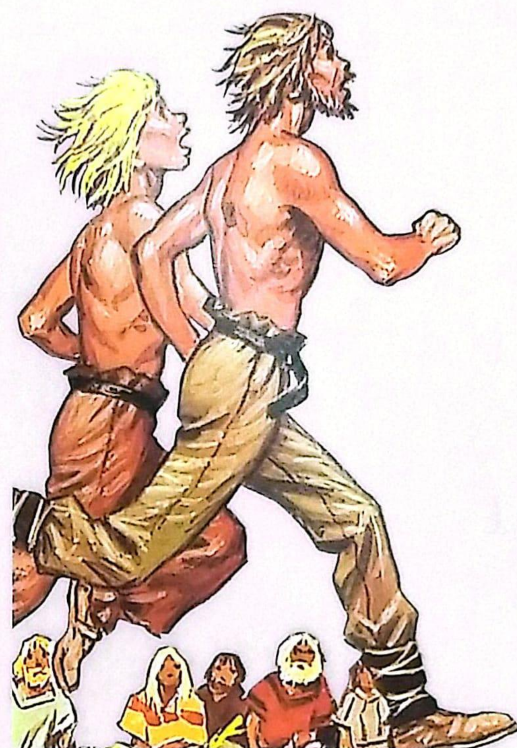
Za vreme letnje dugodnevice, kada su završeni svi poljski radovi i krajem jeseni, po obavljenoj žetvi i povratku lađa, celo selo se okupljalo na igru, pesmu i gozbe obilno zalivane pićem. Zimi, kada su zbog hladnoće morali da borave u kućama, vreme su provodili u društvenim igrama: kocki, damama i šahu! U stvari, Vikinzi su bili skloni razmišljanja i njihova društvena organizacija, kao i svi njihovi poduhvati, svedoče o značajnim sposobnostima zapažanja i maštanja. Veoma su cenili dugačke pesme koje su recitovali „skaldi", kao keltski bardi, koje govore o ratničkim podvizima predaka.

Ove poeme, koje su prenošene usmenim putem, zauzimaju značajno mesto u kulturi Vikinga, koji se nisu koristili pisanjem.

Ljudi Severa poklanjali su veliku pažnju svom telu pa je sport imao istovremeno važno mesto pri održavanju higijene i prilikom razonoda. Često su organizovane i konjske trke i trčanje u grupama.

Šah, poreklom iz Persije, oduševljavao je Vikinge. Često su kao pione koristili neobične i smešne figure.

Takmičenja u trčanju jačala su snagu vikinških ratnika. To su bile prilike za mnogobrojne opklade, povod za žustre rasprave i žestoke svađe među gledaocima.

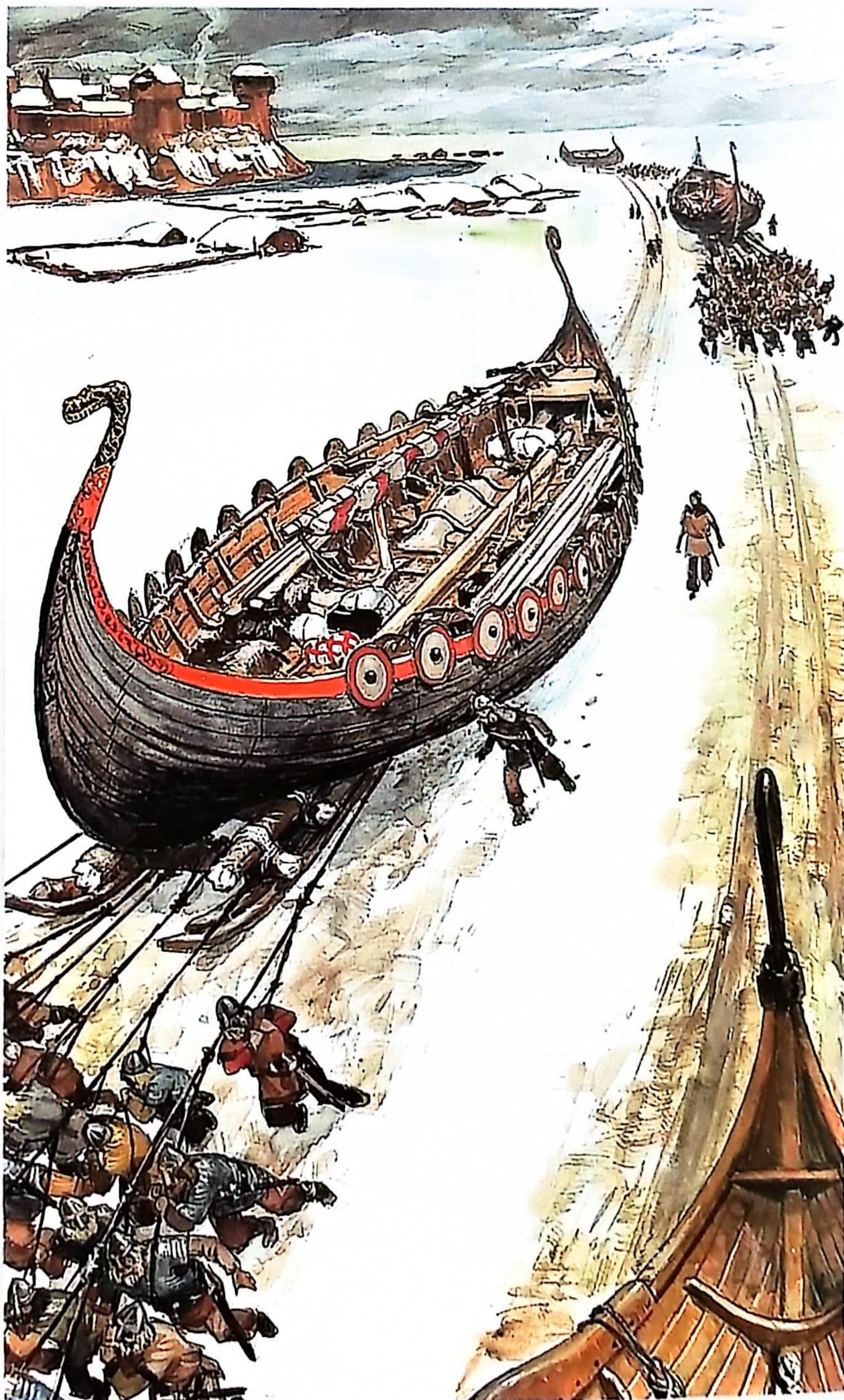

Skald uz pratnju laute pripoveda pasioniranim slušaocima o podvizima „jarlsa", slavnih vikinških vođa. On peva o dugim lutanjima ovih junaka, o bogatim pašnjacima Grenlanda, prostranim šumama Marklanda i o vođu Vinlanda.

Kopneni putevi

Vikinzi nisu plovili samo morima. Njihovi preci su kopnenim putevima dospeli sa zapada u Skandinaviju koju su potom osvojili. Na svoje osvajačke pohode Vikinzi su polazili i kopnenim putevima.

U nordijskim zemljama sneg i led pokrivaju zemlju veći deo godine. Znalački iskorišćeni, oni su omogućavali brzo kretanje. Još vrlo davno lovci na skijama gonili su severne jelene i losove. Zatim su počeli da koriste i sanke i klizaljke, čiji bogati ukrasi predstavljaju prava remek-dela. U proleće i leto sanke su zamenjivala kola. Najlakša i najlepše ukrašena, u koja su upregnuta po dva konja, brzo su prevozila ljude i dragocene predmete, čak i po putevima raskvašenim od istopljenog snega. Teška, čvrsta i jaka kola, koja su ljudi često sami vukli, radije su korišćena za prevoz dragocenog tereta. Vikinzi su bili pravi majstori kombinovanja različitih načina prevoza. Da bi zaobišli brzake na nekoj reci ili da bi prešli iz jednog vodenog toka u drugi, prevlačili su svoja plovila na točkovima ili na drvenim klizaljkama, ponekad čak i na pravim šinama, i vukli ih po nekoliko kilometara.

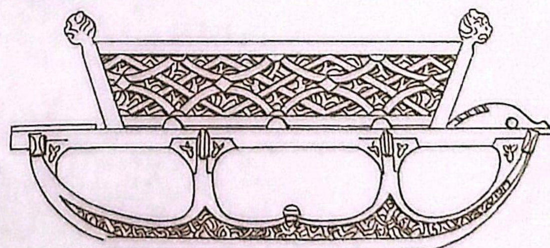

Grad koji preseca reka bio je isuviše jak da bi Vikinzi mogli da ga opkole tokom zime. Oni ga zaobilaze vukući svoje drakare po smrznutoj zemlji na drvenim klizaljkama i nastavljaju plovidbu nizvodno.

Pred polazak na put, Vikinzi pune kola prtljagom. U velikom kovčegu smeštena su krzna i teški vuneni prekrivači koji će putnike i konje štititi od hladnoće tokom putovanja.

Klizači i sanke mimoilaze se na zaleđenom putu koji je vodio u selo. Saonice namenjene svakodnevnoj upotrebi bile su ukrašene jednostavnim romboidnim motivima.

Ove izvanredno urađene paradne sanke nađene su u grobnici kod Oseberga u Norveškoj.

Oštrica klizaljke uglavljena je u svinjsku kost.

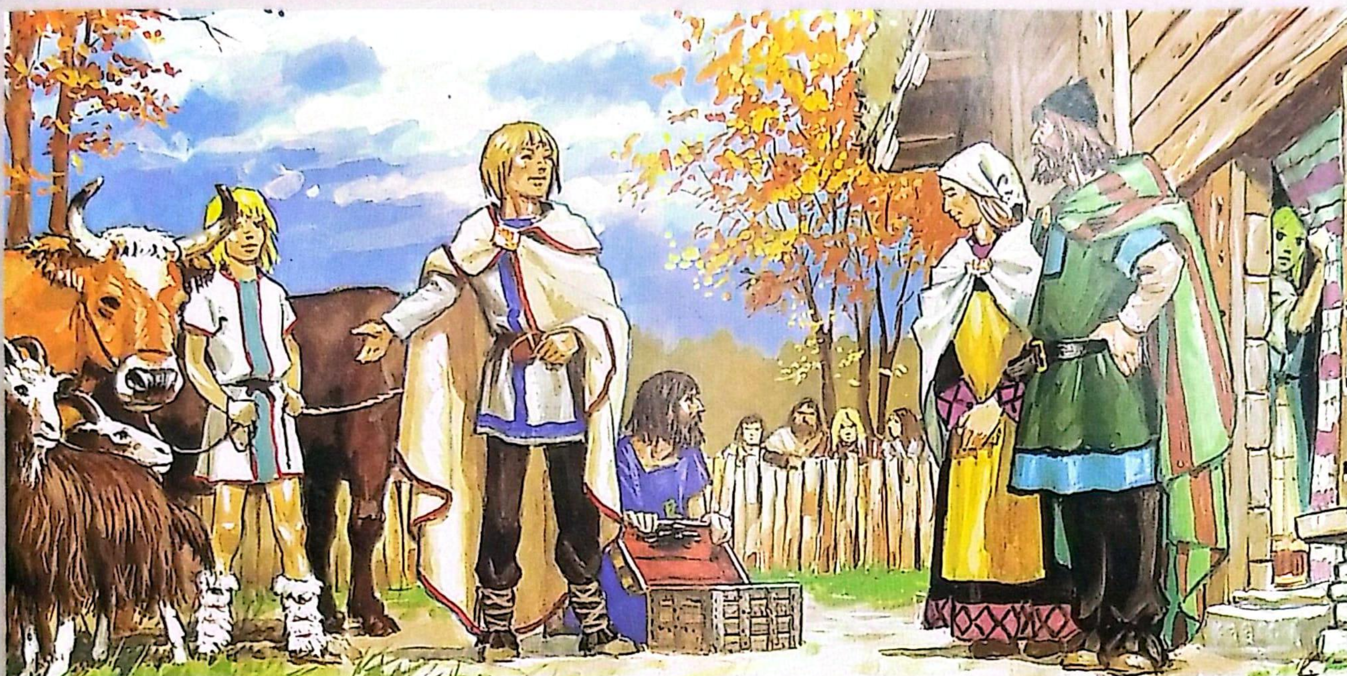
Vikinška porodica

Venčanje je bio najvažniji događaj u društvenom životu Vikinga. Prilikom te ceremonije, žena je donosila svom suprugu i njegovom klanu moć i dobra svoje porodice. Zato su roditelji odlučivali o vezama svoje dece.

Mladenci odeveni u najlepšu odeću i sa najdragocenijim nakitom, pojavljuju se pred vikinškim poglavarom koji u ruci drži mač nad kojim će biti izgovorena svadbena zakletva.

Prosac je morao da pruži dokaze o svom društvenom položaju poklonima koji su predstavljali neku vrstu kupovine buduće supruge. Imovinsko stanje trebalo je da bude odgovarajuće za obe strane kako bi se izbeglo slabljenje jednog člana klana. Svadbena ceremonija bila je vrlo jednostavna: brak se sklapao udarcem čekića, ritualnog obeležja boga Tora, u prisustvu članova oba klana. Veselje i slavlje trajali su dugo: pivo i medovina tekli su u potocima. Mlada supruga prelazila je u kuću svog muža, ali je zadržavala svoje ime i pripadnost roditeljskom klanu. Kao gospodarica kuće, nosila je ključeve domaćinstva i kovčega sa dragocenostima okačene o pojas. Od nje se očekivalo da dobro održava kuću i mnoštvo zdrave dece. Poligamija je bila dozvoljena: kralj Herald imao je devet žena. U slučaju razvoda ili ako ostane udovica, žena je zadržavala svoje imanje. Često se ponovo udavala unutar svoje porodice, za svog devera, na primer.

Prosac je prihvaćen. On stiže pred kuću roditelja svoje verenice sa poklonima: stokom i kovčegom punim nakita. Skrivena u kući, devojka stidljivo izviruje.

Na svadbi, deca sede za istim stolom pod nadzorom žena i nekog starog „čike“, poglavara klana.

U slučaju ozbiljnog neslaganja, supruzi izlaze pred poglavara sela kome pomažu dva savetnika. Pre donošenja presude supružnici izlažu svoje žalbe.

Žene menjaju život

Položaj žena u vikinškim zemljama mnogo je bolji u odnosu na ostali deo Evrope. Muškarci su se prema njima ophodili s poštovanjem smatrajući ih sebi ravnim, naročito kada su bile supruge i majke, jer su tada imale veliku odgovornost.

Za vreme poljskih radova, mnogi muškarci su odlazili u ratne pohode. Mnogi se nisu nikada vratili. Zato su žene obrađivale zemlju ili su gospodarile grupom robova. Često se dešavalo da u slučaju potrebe nose noževe, lukove i strele. Ali, njihov domen bio je prvenstveno domaće ognjište i kućni poslovi. Žene su se bavile kuvanjem: koristile su med, ali i voće i školjke skupljane na obali. Bavile su se i obradom tkanina: valjanjem tkanina, bojenjem, tkanjem i vezom, izražavajući sklonost ka živim bojama i komplikovanim motivima. Bilo je normalno da žene mogu uzeti učešće u političkim zbivanjima i da poseduju zemlju, šume i brodove. Mnogi junaci saga, tih dugih junačkih pesama su žene, poput kraljice „dubokih očiju“. Mnoge među njima poznaju umetnost poezije skalda i znaju da crtaju rune, zagonetno vikinško pismo.

Vuna, konoplja i lan: ovim materijalima obilovale su vikinške zemlje. Ova mlada žena pažljivo i vešto veze dugačak komad tkanine, pričvršćen na drvenom ramu.

Kada su muškarci na moru, žene preuzimaju poljoprivredne radove. One nadgledaju i zapovedaju robovima, koji oru, seju pšenicu i žanju.

Ove seljanke, zaštićene maramama, dime košnice smeštene u deblo bora. One izvlače saće natopljeno medom, koji se koristi za zaslađivanje hrane i pravljenje medovine.

U svakoj vikinškoj kući nalazio se razboj. Vunene niti se zatežu na vertikalnom ramu pomoću kamenih tegova. Pored mlade žene, pomoćnica prede vunu koja će, kada bude obojena, poslužiti za drugi komad tkanine.

Pravosuđe: opšta stvar

Kod Vikinga nije postojao stručnjak za pitanje pravosuđa. Tekuća pitanja rešavana su tokom lokalne skupštine (ting); najteže slučajeve razmatra „nacionalna skupština", poput islandskog altinga koji je islandski savet prvi put sazvao 930. godine.

Posle svog izgnanstva, Crveni Erik kreće na zapad u otkrivanje novih zemalja sa članovima svog klana i svojim celokupnim bogatstvom.

„Ting" koji okuplja slobodne ljude, bavi se razmiricama među susedima, svađama oko nasledstva, političkim sporovima ili fizičkim nasiljem. Pred „tingom" kao arbitrom, prisutne stranke izlažu svoje žalbe, poveravaju ponekad svoju odbranu nekoj rečitoj uglednoj ličnosti, prijatelju klana. Tužilac ima dužnost da donese presudu. To je najčešće novčana kazna koja treba da nadoknadi štetu koju je pretrpela žrtva. Postoji čitava skala tarifa bilo da se radi o smrti nekog psa, krađi odeće ili ubistvi nekog čoveka.
Pored vešanja, vrlo retkog i nesumnjivo religioznog karaktera, najveća kazna je stavljanje van zakona. Krivac tada biva prognan i primoran da se ukrca na brod u potrazi za novim životom. Tako je 982. godine Erik Crveni, osuđen na tri godine izgnanstva zbog ubistva, otkrio Grenland.
U nekim slučajevima odluka se prepušta bogovima.
Dvojica suparnika, iskrcavši se na neko malo ostrvo, bore se do smrti jednog od njih koga je Odin na taj način osudio kao krivca. To je „holmganga".

Dvojica protivnika rešavaju sukob s oružjem u ruci. Dvoboj je bio ogorčen, ali je Odin presudio. Čamac dolazi po pobednika i vraća ga u klan.

Presuda se često sastoji u plaćanju odštete. U slučaju ubistva, krivac je dužan da obešteti udovicu i oca žrtve.

Optuženi izlazi pred skupštinu. On izlaže svoj slučaj i izlaže svoju odbranu, uz podršku nekog prijatelja. Zatim mirno očekuje presudu.

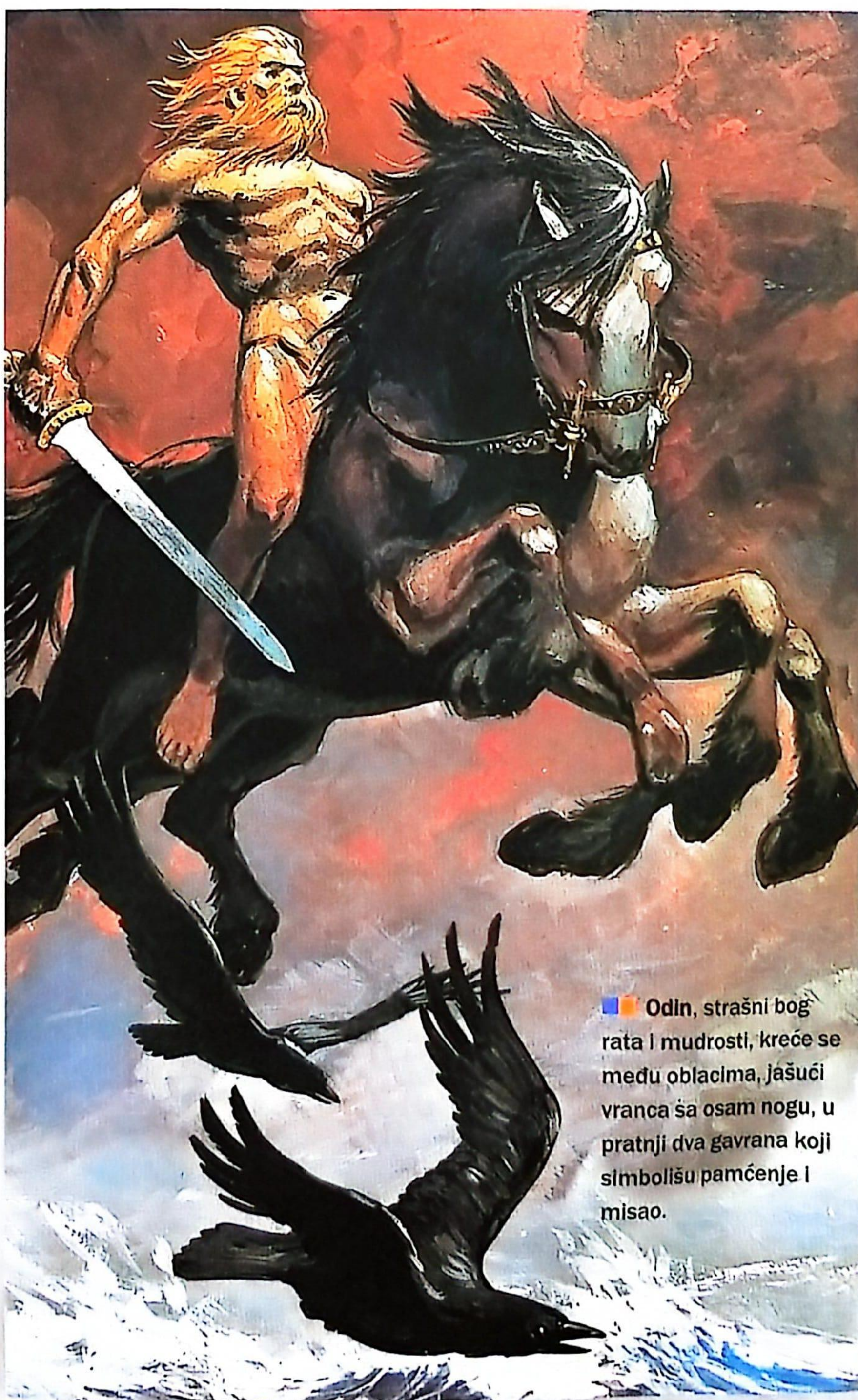
Legende i božanstva

Nordijski panteon je složen i pokretan. Vikinški bogovi nastanjuju Asgardr, visoku planinu koja se nalazi u središtu sveta, pomalo nalik na grčki Olimp. Vrhovni vladar je strašni Odin.

Mudar i žestok, u pratnji svoje supruge Frig, zasenjujuće lepote, Odin prelazi preko neba u kolima koje vuku dva jarca. Tor, bog groma, najbliži je ljudima. Vitlajući jednim čekićem, on je hrabar, pravedan i dobroćudan. Prasak njegovog smeha odzvanja čitavim svemirom. Kada nastupi kraj sveta, treba da nastane sumrak bogova koji će tada izgubiti svoju besmrtnost... U očekivanju toga, ljudi im iskazuju poštovanje pod vedrim nebom. Oni se nadaju da ih posle smrti očekuje Valhala: ratnički raj koji se nalazi na vrhu Asgardra, čija se 540 vrata otvaraju samo za najzaslužnije borce.

Epske legende o bogovima tema su bogatog razvoja velikih poema koje su prenošene usmeno i čije su runske stele sačuvane u fragmentima.

Ova religija, bez dogme i bez crkve, u različitim vidovima i ponekad konfuzna, navela je Vikinge da budu prijemčivi za druge veroispovesti. Na taj način je, zbog političkih, društvenih i duhovnih razloga, hrišćanstvo veoma brzo napredovalo među Vikinzima, u onoj meri koliko su imali dodira s drugim evropskim narodima.

Odin, strašni bog rata i mudrosti, kreće se među oblacima, jašući vranca sa osam nogu, u pratnji dva gavrana koji simbolišu pamćenje i misao.

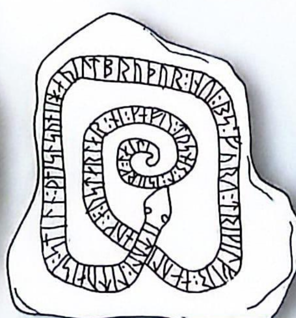
Frig, Odinovu suprugu, uvek prate dve mačke, njene verne družbenice. Ona ima zlatnu čarobnu jabuku koja sprečava bogove da ostare.

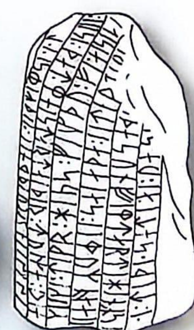
Tor, bog groma, štiti ljude od zlih bića, kao što su džinovi i „trolovi“, od šumskih demona, prirodnih pojava i divljih zveri.

Broj znakova runskog pisma, kojih je najpre bilo 24, smanjen je na 16 oko 900. godine. Vikinzi su ih urezivali pomoću bodeža (stileta) ili dleta na brezovu koru, na komade drveta, kamenje ili na stele.

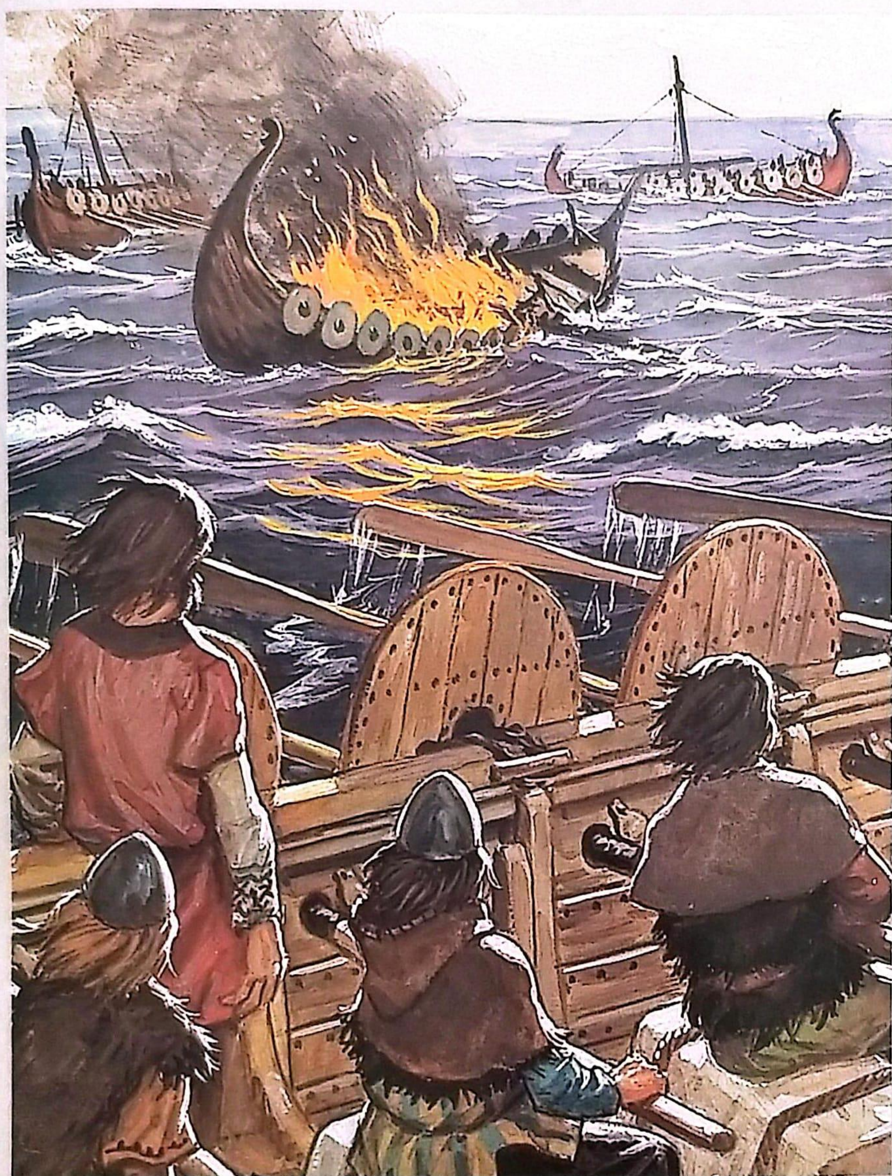
U Valhali, ratničkom raju, Vikinge pale na bojnom polju, primaju Valkire, ratničke device. One nose njihovo oružje, okrepljuju ih, i služe im medovinu, napitak besmrtnosti.

Poslednje putovanje

Vikinzi veruju da se život nastavlja i „na onom svetu". Zato za svoje poslednje putovanje, preminuli mora da bude opremljen kao što je to bio tokom svog zemaljskog života. Najbogatiji među njima, muškarci i žene, sahranjivani su na svojim drakarima.

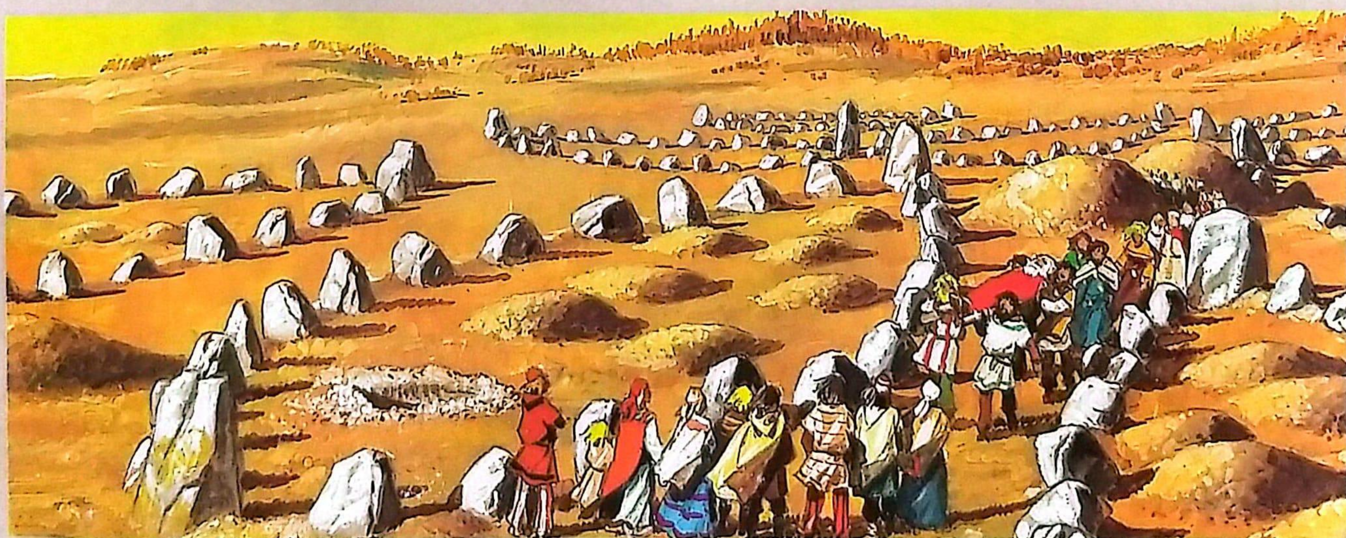
Savršeno očuvan grob norveške kraljice Ase od Vestfolda, otkriven 1904. u Osebergu, pokazuje kako je lađa bila preneta u unutrašnjost kopna, nekoliko kilometara od mora i odvučena na drvenim oblicama do ogromne jame iskopane u tu svrhu. Na dan pogreba, na zvuk bronzanih truba koje su objavljivale žalost živih, telo kraljice i njene služavke bilo je spušteno na most drakara, okruženo skupocenim blagom. Kraljevska grobnica je zatim bila pokrivena drvenom konstrukcijom na koju je nagomilana zemlja stvarajući uzvišenje koje je predstavljalo humku (tumulus).
Međutim, u većini slučajeva, koristila se stara lađa, u veoma lošem stanju, ili jednostavno poređano kamenje u obliku broda. Ali, preminuli odlazi uvek sa svojim najdragocenijim dobrima, kao što su psi, konji, sluge i ponekad konkubine. Zavisno od doba i mesta, leš je spaljivan ili sahranjivan. Kada je pogreb obavljan na moru, vatra je paljena na drakaru da bi plamen ostavio utisak na žive.

Pratioci vikinškog vođe, umrlog u toku pomorske ekspedicije, polažu ga sa njegovim omiljenim oružjem u drakar. Zapaljena lađa nestaje na talasima odnoseći svog gospodara do Valhale.

Tela mrtvih počivaju pod tumulusima okruženim nanizanim kamenjem. To kamenje ima oblik lađe. Dva uzdignutija kamena predstavljaju pramac i krmu.

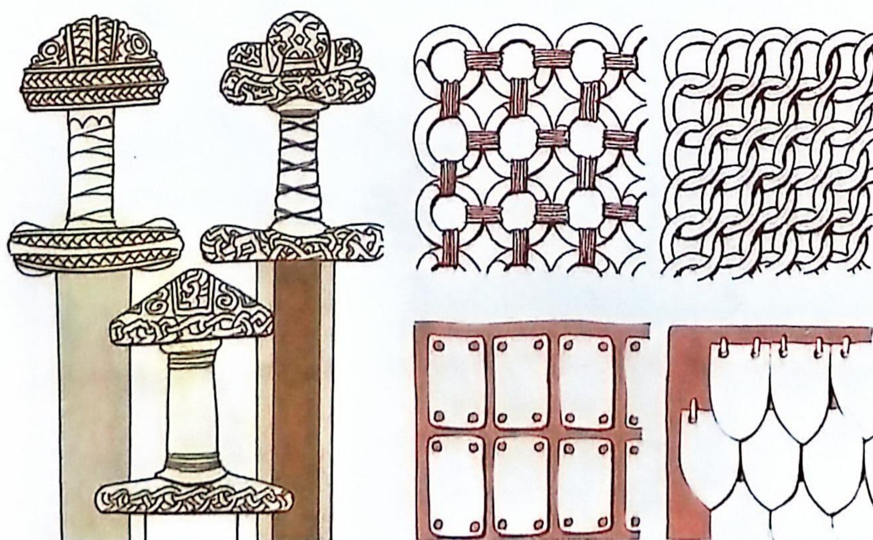
Strašni ratnici

S kupastim šlemom na glavi koji mu je pokrivao potiljak i na kojem se ponekad nalazio par rogova, vikinški ratnik je delovao zastrašujuće svojom snagom, prezirom prema smrti i pokretljivošću. Bio je disciplinovan pa su trupe nastupale u redu i poretku.

Na rastojanju, Vikinzi odapinju strele iz velikih lukova i bacaju koplja s metalnim vrhom. Štite se oklopom ili pancirom kada su u mogućnosti da ih nabave ili kada ih dobiju u nasleđe.
U levoj ruci drže okrugli štit ojačan u sredini okruglim komadom kože. Oružje predstavlja najdragocenije blago ratnika. Ono predstavlja istovremeno umetničko delo i borbeno sredstvo. Sečiva mačeva, kojima se rukuje s obe ruke, često su donošena iz franačkih i germanskih zemalja, a zatim su ih ukrašavali vikinški umetnici koji su im dodavali raskošne jabuke na balčaku. Sekira je u potpunosti nordijskog porekla. Nastala je od sekira kojima su vikinške drvoseče krčile šume. Ovo teško i moćno oružje sejalo je smrt u neprijateljskim redovima. Sečivo, oštro kao brijač, načinjeno je od kaljenog gvožđa i pričvršćeno za dugačku dršku koja mu omogućava precizno rukovanje.
Uz ovo oružje ide i bodež, kao poslednje sredstvo koje je uvek okačeno o pojas i koje žene često nose oko vrata.

Oprema vikinškog ratnika bila je vrlo raznovrsna: dugačak mač s dvostrukim sečivom ili ratna sekira, pancir ili obični naglavci i šlem koji pokriva glavu i štiti lice.

Drške mačeva su izvajane i ukrašene kao nakit.

Oklop od sastavljenih prstenova; pravi pancir je načinjen od isprepletanih prstenova koji mu daju čvrstinu.

Ovi modeli lakih oklopa načinjeni su od komadića kože ušivenih na četiri ugla ili u vidu „ribljih krljušti".

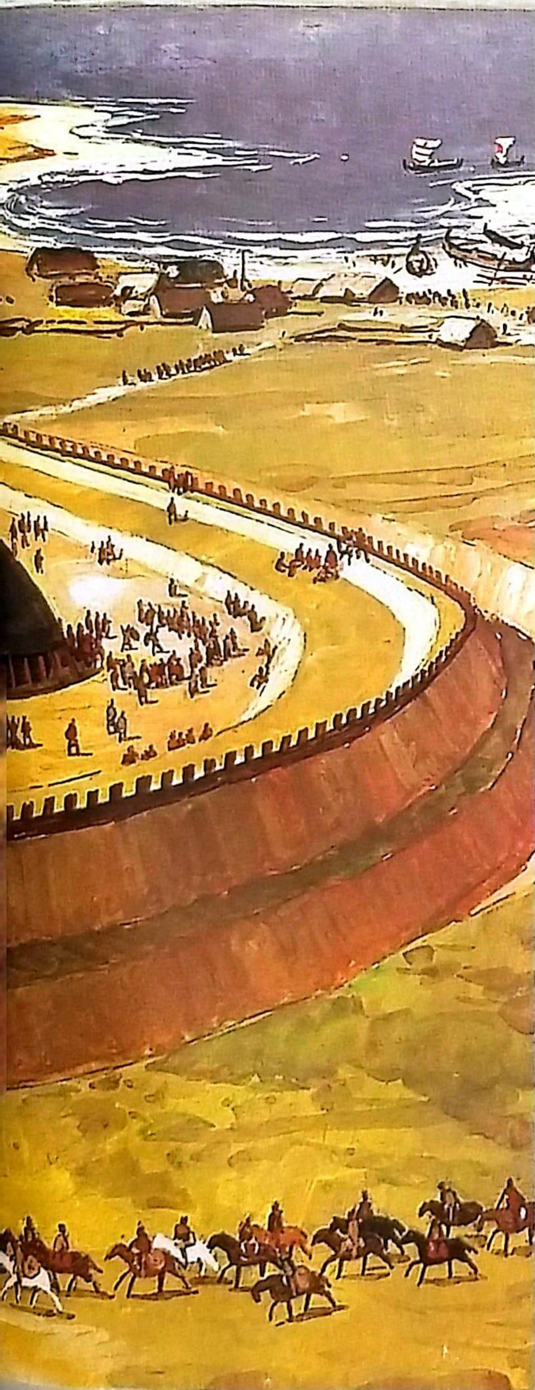
Život u garnizonu

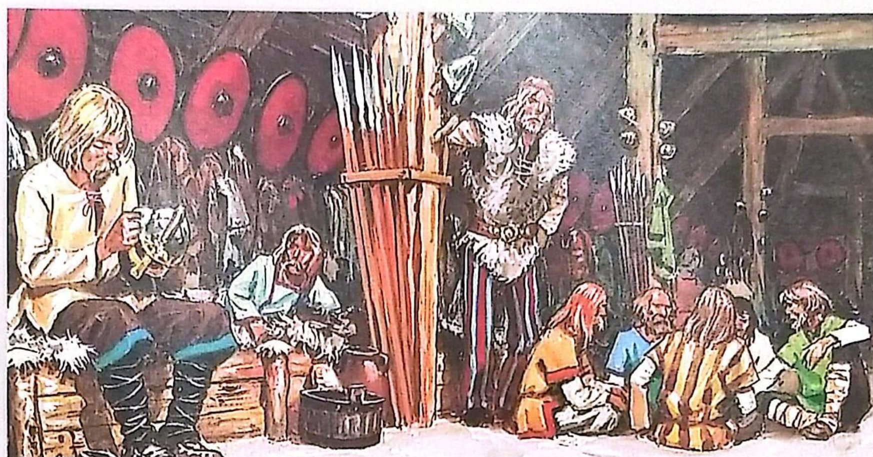
Vikinzi su bili vešti u podizanju vojnih logora, koji su istovremeno i utvrđenja, garnizoni i mesta polazaka u vojne pohode. Ovi logori su kružnog oblika, verovatno prema planu vizantijskog porekla.

Logor se uvek podizao pored reke ili pored ušća reke u more: to je omogućavalo lak pristup brodovima.
Bio je okružen dubokim šancem, opasan zidinama širim od 15 m i visokim 6 m. Na vrhu nasipa nalazio se red kolja.
Vojni logor Jomsborg, smešten na ušću reke Odre, nalazio se delimično na moru i mogao je da prihvati 300 brodova.
Unutar bedema, gde je stanovništvo iz okoline moglo da nađe pribežište, odvijao se kolektivan život i vojničke dužnosti: tu su bile rezerve hrane i stoke, štale, radionice oružja i sprave za opsadu i nastambe za ljude.
Ovi logori iznenađuju velikom preciznošću svojih planova. Vikinzi su bili vešti arhitekte. Najneobičnije utvrđenje je Danevirke, ogromno zemljano uzvišenje ojačano blokovima granita koje je od istoka na zapad zatvaralo poluostrvo Jitland i koje je postojalo još od početka IX veka.
Druge građevine, skromnijih proporcija, bile su podignute u Engleskoj i Normandiji i predstavljale su dokaz osvajanja ljudi sa severa.

Vojni logor Treleborg, na velikom ostrvu Šelandu, kontrolisao je moreuz Veliki Belt kojim se odvijala trgovinu između Severnog i Baltičkog mora.

Pošto je trubom odsvirano povečerje Vikinzi se odmaraju u velikoj kući. Dok jedan od njih glanca svoju kacigu, ostali se odmaraju ili se kockaju u svoj deo plate ili plen.

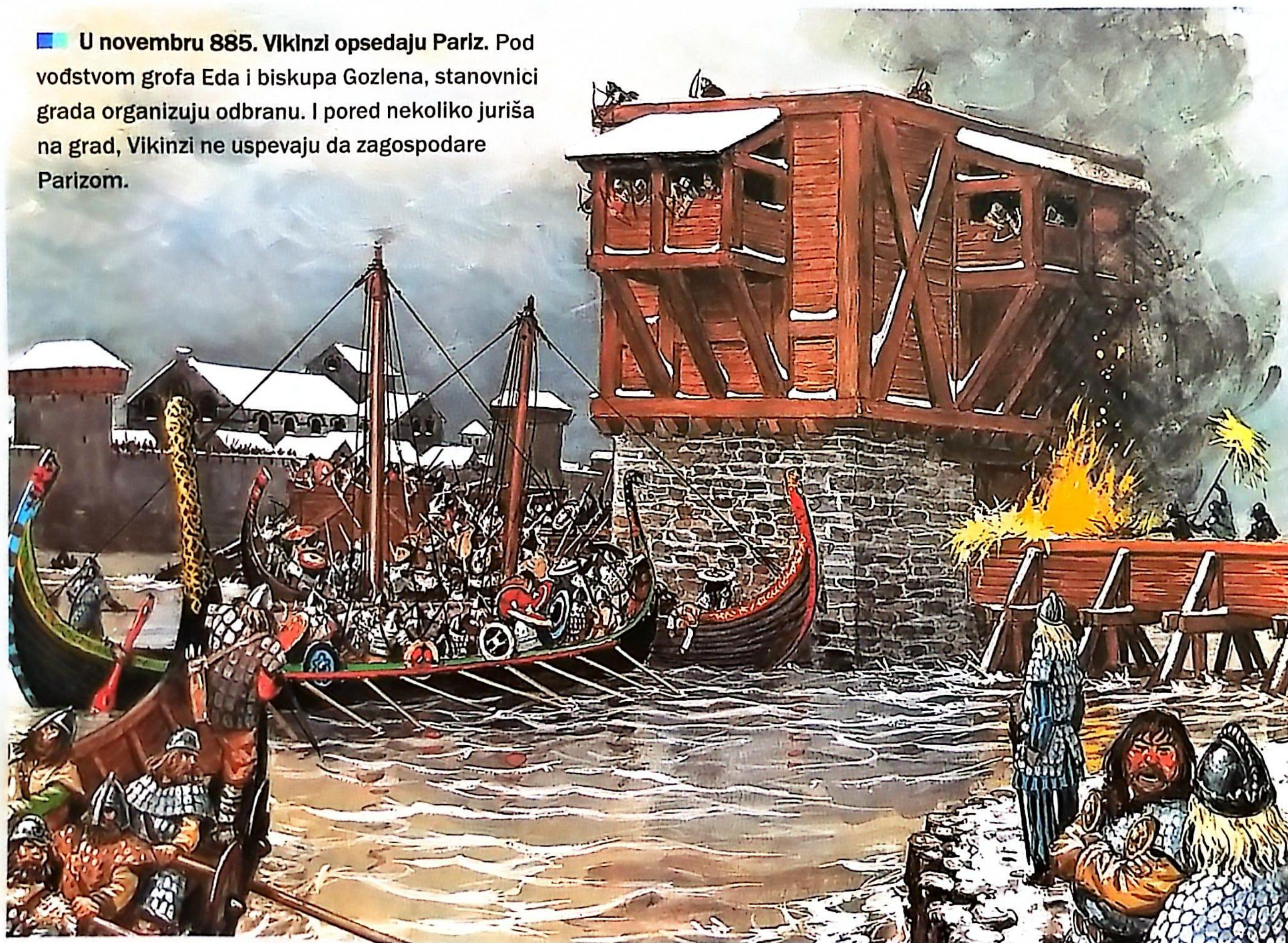

Da bi se ocenile sposobnosti mladih regruta, zadaje im se da osvoje na juriš bedem od balvana podignut prethodne nedelje. Stariji im bez mnogo obzira upućuju primedbe s batinama u rukama.

Osvajači i pljačkaši

Krajem VIII veka, Danci i Norvežani dolaze u dodir sa Evropljanima. Iznenađenje je ogromno. U javnosti se brzo šire glasine koje predstavljaju Vikinge kao zastrašujuća i surova bića.

U novembru 885. Vikinzi opsedaju Pariz. Pod vođstvom grofa Eda i biskupa Gozlena, stanovnici grada organizuju odbranu. I pored nekoliko juriša na grad, Vikinzi ne uspevaju da zagospodare Parizom.

Pohlepni na zlato i srebro koje sami nisu imali, ljudi sa severa napadaju crkve i, naročito, manastire u Engleskoj ili na kontinentu. Kaluđeri i biskupi, istoričari tog doba, daju zastrašujuću sliku pljačkaša, ispred kojih su uglavnom bežali čim bi saznali da dolaze, noseći sa sobom relikvije svetaca. Panika koja se širila hrišćanskim zapadom, uvećana je brzim prodorima Vikinga. Oni su nekoliko godina sejali teror od Islanda do Andaluzije i Italije, vraćajući se svakog proleća da uzmu porez i globu, prodirući neprestano sve dalje duž vodenih tokova u unutrašnjost kopna. U IX veku, oni se šesti put pojavljuju pred Parizom. Odbrana nije organizovana na vreme jer franačke vođe više vole da skupo plate odlazak osvajača nego da se bore. Gradovi se zatim utvrđuju i Vikinzi, malo-pomalo prestaju sa svojim invazijama uspostavljajući sa lokalnim stanovništvom mirnije odnose. Međutim, Vikinzi će dugo predstavljati sinonim za užas.

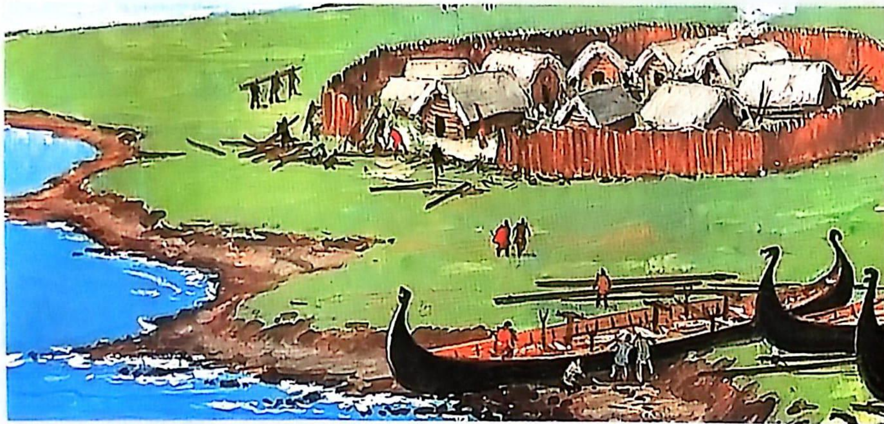

Osmog juna 793. Vikinzi spaljuju manastir na ostrvu Lindisfarnu. Ovaj događaj užasava hrišćanski Zapad. Radi zaštite od opasnosti koja dolazi s mora, nastaje čuvena molitva: *„Zaštiti nas Gospode od ljudi sa severa.“*

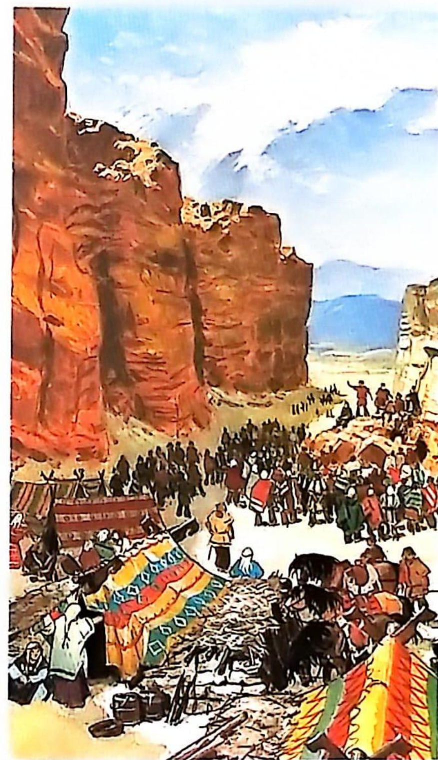
Godine 844. Vikinzi prodiru do Sredozemlja. Spaljuju Sevilju, zatim prelaze reku Gvadalkivir i spaljuju Kordovu i njenu čuvenu džamiju, koju je 785. sagradio Abd al Rahman.

Osvajanje Zapada

Glavni junaci ove pomorske epopeje su Norvežani. Među njima su prognanici, pobeđeni u borbi ili sudski kažnjeni, koji predstavljaju najsmelije posade u ovom traganju za novim svetom.

Čim su dospeli na američko kopno, Vikinzi su podigli kružni vojni logor u blizini reke Sen Lorens. Kuće, priljubljene jedna uz drugu, opasane su ogradom koja ih je štitila od „Skrelinga", Indijanaca. Oni su često napadali logor kako bi se domogli oruđa i oružje od gvožđa, koje nisu imali.

Svake godine u doba letnje dugodnevice Vikinzi sa Islanda okupljali su se u podnožju vulkanskih litica na jugozapadu ostrva. Ova prava „nacionalna skupština", koja je zasedala od 930. bila je istovremeno parlament i sud.

Vikinzi najpre otkrivaju Island gde se nastanjuje 10.000 kolonista između 870. i 930. g. Nošeni olujnim vetrovima moreplovci su otkrili i druge zemlje dalje na zapadu. Godine 982. Erik Crveni, osuđen zbog ubistva, pošao je na put preko mora. Ratnici, žene i deca iz njegovog klana ukrcali su se na 25 lađa natovarenih stokom, drvetom i namirnicama. Posle naporne plovidbe, petnaest lađa stiže na zapadnu obalu Grenlanda. Prelazeći iz fjorda u fjord, Vikinzi podižu prave kolonije na kopnu „zelene zemlje". Nekoliko decenija kasnije, oko 3000 Vikinga podiže tu svoj dom.
Lif, jedan od Erikovih sinova, prvi se osmelio da pređe Atlantik. Prvo dospeva do današnjeg Njufaundlenda, koji je zbog divlje loze nazvan Vinland.
Kasnije su pokušavali da se nastane na ušću reke Sen Lorens. Arheolozi su potvrdili sve ove događaje zabeležene u sagama: Vikinzi su zaista otkrili Ameriku pre 1000. godine.

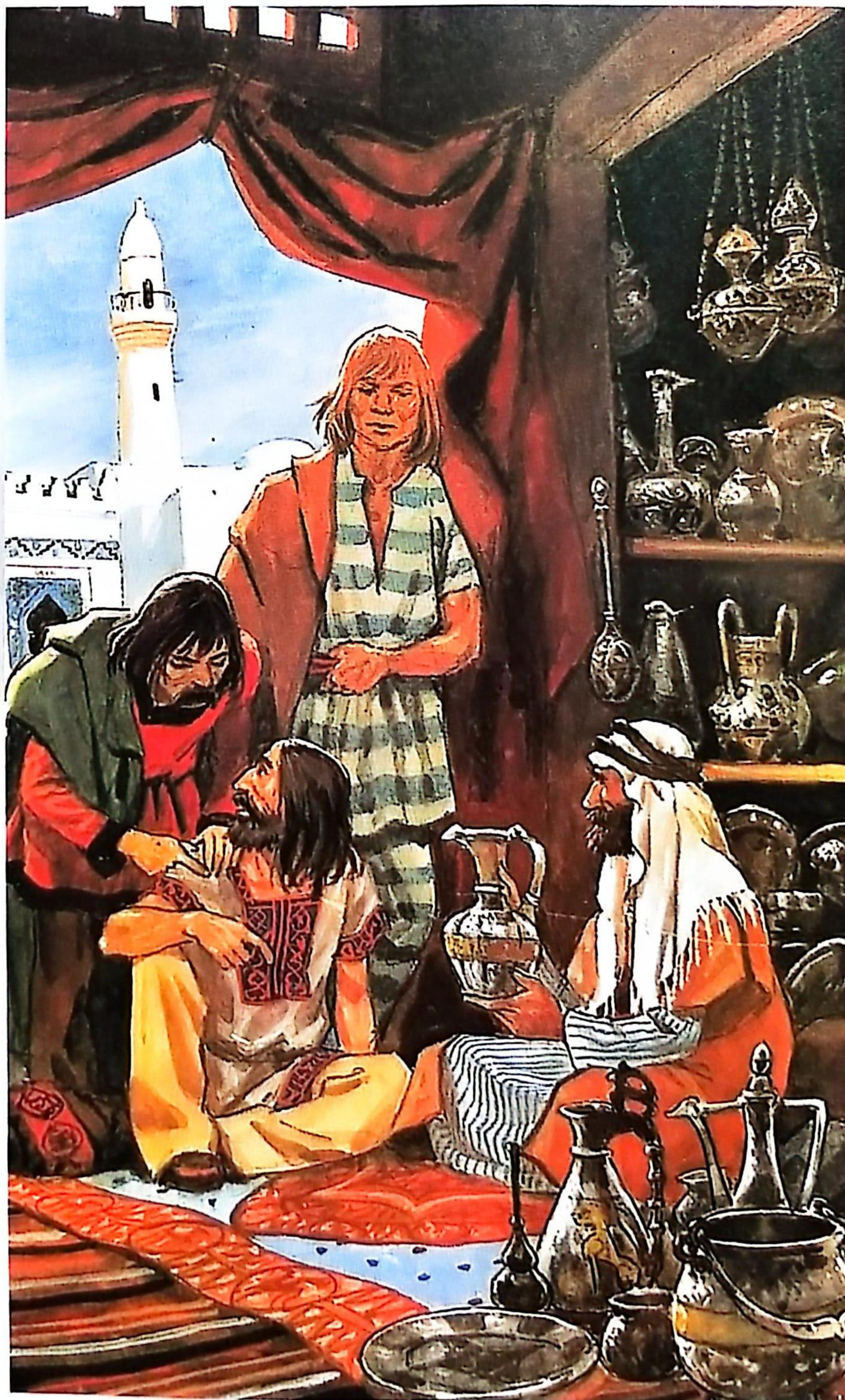

Smela posada kreće na zapad u potrazi za novim zemljama. Njihov vođa drži rukama veslo za upravljanje, postavljeno na zadnjoj desnoj strani drakara; njegovi drugovi sede na veslačkim klupama i veslaju.

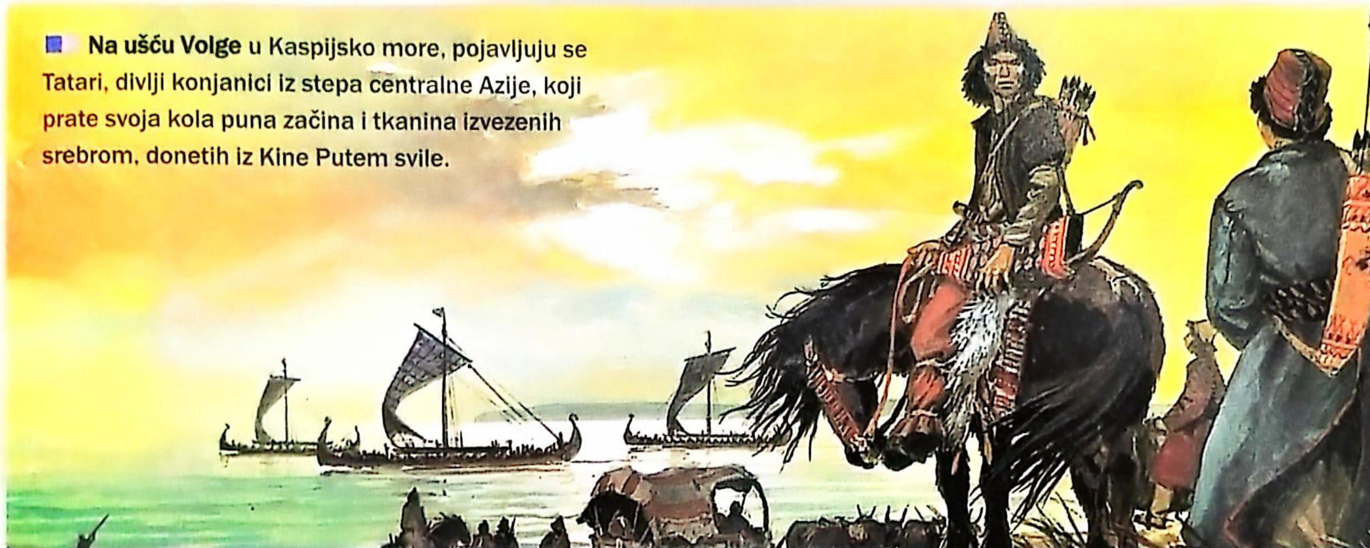
Putovanja na Istok

Vikinzi zalaze duboko na istok Evrope. Kada su prešli Baltičko more, plove po velikim rekama, kao što su Dnjepar ili Volga, kako bi dospeli do Kaspijskog mora, udaljenog više od 2000 km od njihove polazne baze.

Uporedo sa svojim napredovanjima, Vikinzi grade trgovačke centre i utvrđene vojne logore kojima brane unutrašnjost. Tako se razvijaju prave skandinavske kneževine usred Rusije, kao one u Smolensku, Kijevu ili u Novgorodu, koji predstavlja glavnu mesto susreta između trgovaca sa Zapada i Istoka. Tu se obavljaju razmene i mogu se kupiti robovi, kao i tkanine i posuđe iz Frizije, franački mačevi i rajnsko vino.
Mada se vikinški trgovci često trude da nauče jezik svojih poslovnih partnera, ponekad se služe i određenim znacima. Oni izlažu svoju robu duž rečne obale, crtajući po zemlji ono što traže za razmenu i vraćaju se kasnije da provere da li je posao obavljen.
Pošto su prokrstarili Rusijom, koja je dobila naziv po reči „Rus“ (kojom su označavani slovenski narodi), Vikinzi, ojačani ovakvom organizacijom, dospevaju najzad do Vizantije gde će ih car angažovati za svoju ličnu gardu.

U Bagdadu postoji veliki suk (pijaca), gde se mogu naći orijentalni proizvodi koji se odvoze u Skandinaviju.

Na ušću Volge u Kaspijsko more, pojavljuju se Tatari, divlji konjanici iz stepa centralne Azije, koji prate svoja kola puna začina i tkanina izvezenih srebrom, donetih iz Kine Putem svile.

Svake zime, vikinški trgovci dolaze na vašar u Novgorod da bi nabavili bogate svilene tkanine iz daleke Kine.

Vikinzi ne odbijaju nijedan strani novac pod uslovom da je od srebra ili, ređe, od zlata. Oni procenjuju njegovu vrednost proveravajući mu težinu na pokretnim vagama.

Pošto su prešli velike ravnice Rusije, Vikinzi se otiskuju na Crno more da bi stigli do bogatog grada Vizanta. Mada su uglavnom došli zbog trgovine, neki se tu i nastanjuju angažovani u službi cara.

Na pragu nove ere

Posle perioda avantura i vojnih pohoda, za Vikinge dolazi vreme nastanjivanja na osvojenim zemljama. Posle pljački i otimačina nastupa miran život posvećen poljoprivrednim radovima, u Engleskoj, Francuskoj ili u Rusiji.

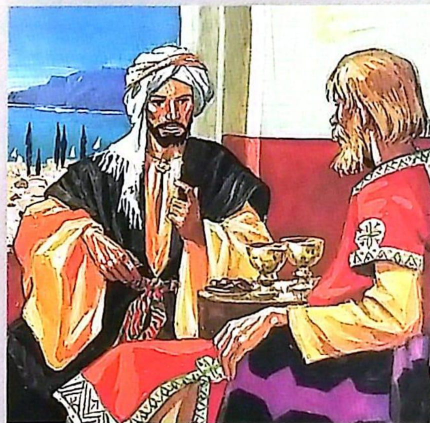
Normani Viljema Osvajača, vojvode od Normandije, predaju bitku Anglosaksoncima 14. oktobra 1066. u Hestingsu. Hronika kaže da je bitka bila strahovita: „Ljudi su bili toliko zbijeni da su mrtvi jedva padali na zemlju."

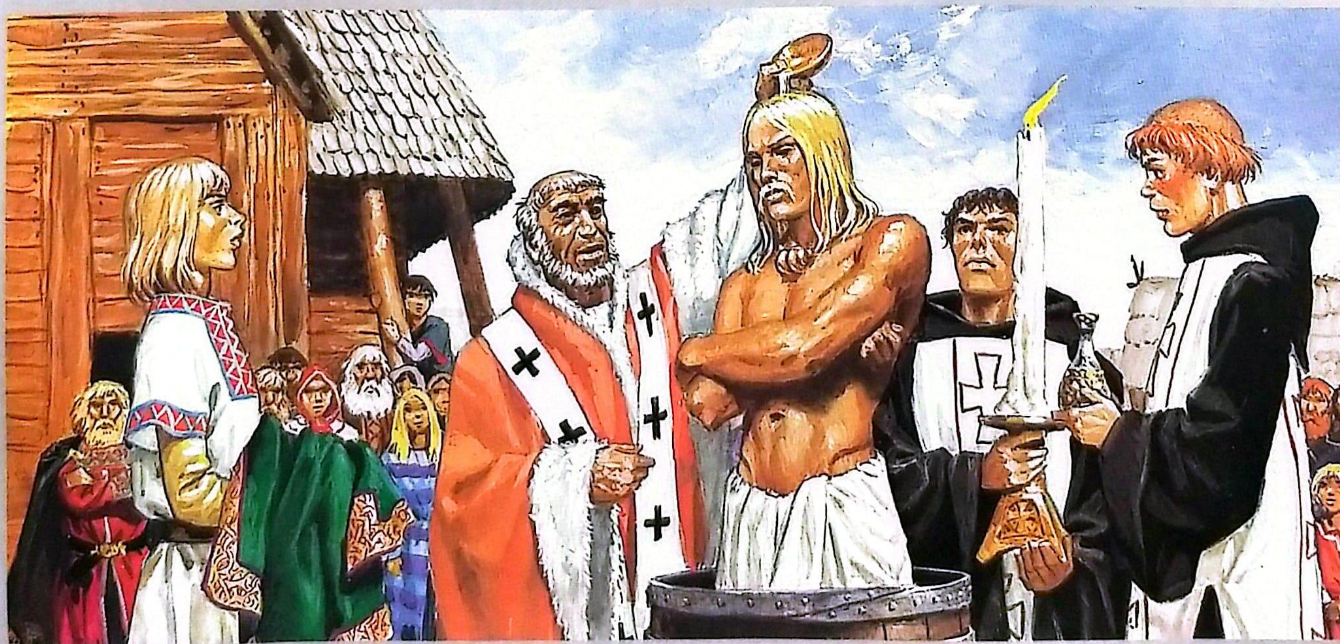
Vikinzi su počeli da liče na narode kojima su vladali. U zemlje Zapada, zahvaćene političkim potresima i anarhijom, oni unose preduzimljiv duh, smisao za organizaciju i poštovanje zakona. Vikinške vođe, iz ubeđenja ili iz interesa, mire se sa Crkvom, glavnim lokalnim moćnikom i prihvataju hrišćanstvo, kao Danac Rolon u Normandiji 912. i Šveđanin Vladimir u Kijevu 987. Zahvaljujući tome, Rolona je kao grofa od Ruana postavio na presto kralj Šarl Naivni. Otada će život naroda biti podređen jednostavnim pravilima pa će Normandija postati oblast sa naprednom ekonomijom, jakom vojskom i uzornim hrišćanstvom. Danci koji su primili hrišćanstvo uče romanski jezik i veze s njihovom otadžbinom malo-pomalo slabe. Spajanje Franaka sa Skandinavcima uspeva do te mere da, 1066. godine, vojvoda Viljem, Rolonov potomak, osvaja Englesku, postaje kralj i uvodi francuski jezik.

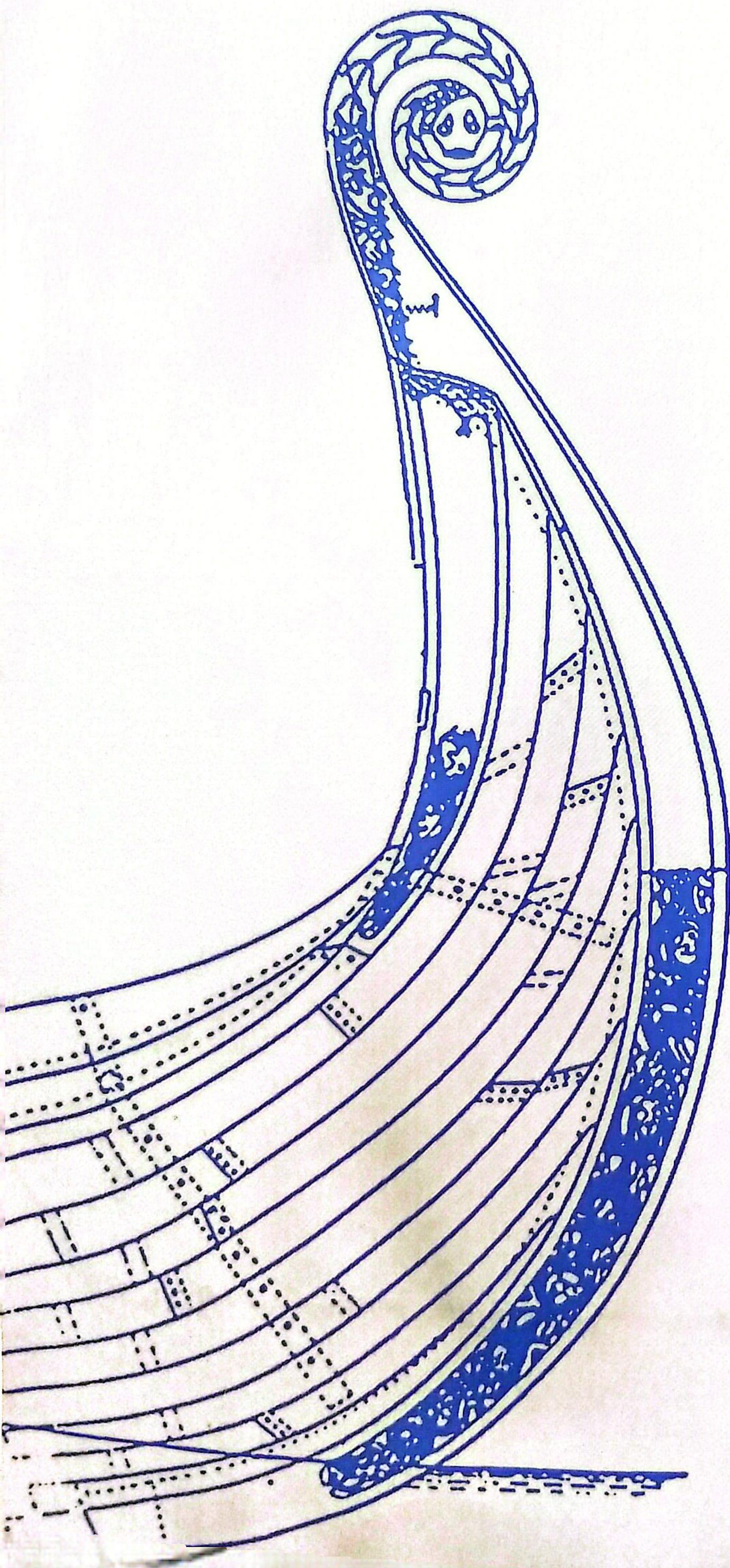
Slovenska plemena sa Dnjepra ne postižu sporazum. Zbog toga su se obratili vikinškom vođi Vladimiru „vladaru koji ume da vlada i da deli pravdu".

Normani, cenjeni trgovci, zamenjuju u svetu svoje prethodnike, Vikinge. U jednom bogatom gradu u južnoj Italiji, arapski trgovac nudi normanskom trgovcu pehar vina iz Salerna.

Po ugledu na Hlodoveha, vikinški poglavari nastoje da iskoriste snagu katoličkog klera da bi učvrstili svoju političku moć. Olaf Haraldson, koji će postati sveti zaštitnik Norveške, pokrštava se pred svojim podanicima.

Legenda o Balduru

Veoma davno, bogovi Severa su živeli u nebeskom carstvu Asgardru. Vrhovni poglavar bio im je bog Odin, jednooki starca u pohabanoj odeći, sa starim šeširom sa širokim obodom na glavi.
Na ramenima su mu sedeli njegovi najverniji pratioci, gavrani Hugin i Munin,
koji su svakog dana nadletali Zemlju i pričali svom gospodaru šta su videli.

Legenda o Balduru

Veoma davno, bogovi Severa su živeli u nebeskom carstvu Asgardru.

Na suprotnoj strani: slepi bog Hedr priprema se da ubije svog brata Baldura ne znajući šta čini.

Vrhovni poglavar bio im je bog Odin, jednooki starca u pohabanoj odeći, sa starim šeširom sa širokim obodom na glavi. Na ramenima su mu sedeli njegovi najverniji pratioci, gavrani Hugin i Munin, koji su svakog dana nadletali Zemlju i pričali svom gospodaru šta su videli.

Odin, najmudriji među mudrima, čarobnjak s čudesnim moćima, bdeo je nad svetom. Od svih njegovih žena Frig mu je bila najmilija. Imali su savršenog sina, Baldura, čija je zasenjujuća lepota i hiljadu i jedna vrlina izazivali opšte divljenje. Oženjen ljupkom Nanom, Baldur je živeo srećno u Breidhabliku, najčistijem mestu u Asgardru.

Jedne noći, Baldur je usnio čudan san koji mu je predskazao da mu preti velika opasnost. On je ispričao svojoj majci o tom lošem predznaku i Frig je odmah odlučila da zaštiti svog voljenog sina: naredila je svim bićima i svim stvarima na svetu da nikada ne ugroze Baldurov život.

Znajući da je Baldur neranjiv, bogovi su smislili jednu igru: zabavljali su se bezuspešno ga napadajući kamenjem, strelama, mačevima, kopljima, sekirama... jer nisu mogli da ga rane. Svi bogovi su voleli Baldura i radovali su se što je nepovrediv. Svi osim jednog, podmuklog i surovog Lokija.

Loki, zao i zavidljiv bog, mrzeo je Baldura i priželjkivao je njegovu smrt. Da bi otkrio tajnu njegove neranjivosti, prerušio se u staricu i otišao kod Frige.

– O, velika boginjo, da li znaš čime se upravo sada zabavlja tvoj sin?

– Naravno, služi kao meta svojim prijateljima jer vrlo dobro zna da mu ništa ne može nauditi.

– Ali, kako je moguće takvo čudo?

– Na moj zahtev, voda, vatra, zemlja, vazduh, metali, kamenje, biljke, životinje, bolesti i sve prirodne sile na svetu zakleli su se da

nikada neće ugroziti Baldurov život.
– Sve prirodne sile? Zaista?
– Pa, skoro. Samo jedan mali izdanak imele nije se zakleo ali sam smatrala da je toliko beznačajan da ni na koji način ne može da naškodi mom sinu.
Oduševljen ovim otkrićem, Loki je odmah krenuo da pronađe žbun imele. Pronašao ga je usred šume i pažljivo otkinuo jednu grančicu koju je potkresao u vidu strele. Zatim se vratio da se zabavlja sa ostalim bogovima, koji su se glasno smejali gledajući kako Baldura ne povređuje ništa od stvari bačenih na njega. U toj igri nije učestvovao samo Hedr, Baldurov slepi brat.
– Zašto se i ti ne zabavljaš? – zapitao ga je Loki bezazleno.
– Zato što ne vidim, a osim toga nemam ni oružje.
– To je prava šteta! Imam ideju, pomoći ću ti. Uzmi ovu strelicu od imele i baci je iz sve snage tamo gde ti ja kažem.
Hedr je po Lokijevim uputstvima bacio strelicu od imele i pogodio Baldura, koji je na mestu ostao mrtav.
Očajni, bogovi su briznuli u plač. Obuzela ih je beskrajna tuga. Jedino je Frig odbila da prihvati Baldurovu smrt:
– Nikada neću napustiti svog sina! Da li među vama postoji dovoljno hrabar bog da ode u Carstvo mrtvih i da zapita Hel, boginju pakla da li hoće da oslobodi Baldura?
Hermod, drugi Odinov sin, odmah se prihvatio tog opasnog zadatka. Uzjahao je Slejpnira, osmonogog konja svoga oca i pošao na put u Helino carstvo.
Za to vreme, drugi bogovi su se okupili na obali da bi organizovali Baldurovu sahranu: isekli su mnoštvo drvenih oblica koje su naslagali u pokojnikov brod da bi napravili lomaču. Kada su to učinili, hteli su da gurnu brod na pučinu, ali je on bio isuviše težak pa nisu mogli da ga pokrenu. Tada je došla gorostasna Hirokin, jašući na vuku, sa po jednom zmijom u svakoj ruci, koje su joj služile kao uzde. Sišla je sa vuka i prihvatila se da pomogne bogovima. Gurnula je brod takvom snagom da je Zemlja počela da

Bogovi su utonuli u duboku tugu saznavši za Baldurovu smrt.

Vikinški poglavari su odlazili na svoje poslednje putovanje na „onaj svet" na palubi svoga broda.

podrhtava, a od trenja broda počele su da iskaču varnice iz oblutaka po obali. Videvši kako gori brod njenog muža, Nana presvisnu od bola i bogovi je staviše na lomaču pored Baldura. Zatim su oko božanskog para rasporedili opremljenog Baldurovog konja i razne dragocenosti. Odin je na grudi svoga sina položio mitski zlatni prsten Dropnir koji se devet noći umnožava devet puta. U istom trenutku, bog groma Tor, čudesne snage, udario je nogom kepeca Lita koji je trčao pored njega i bacio ga usred plamena. Zatim su bogovi i boginje gurnuli zapaljeni brod na pučinu.

Hermod je u međuvremenu nastavio svoju očajničku trku. Prešao je tamne i žalosne doline i stigao na obale Gole koja deli svet živih od sveta mrtvih. Tu je video most pokriven zlatom i sreo Modgud, boginju koja je trebalo da ga čuva. Začudivši se što ga vidi živog, ona mu pokaza put:

– Čudni strančе, ako želiš da nađeš carstvo Hele pređi ovaj most i kreni putem ka severu.

Tako Hermod najzad stiže pred rešetke Helinog carstva. Slejpnir ih preskoči u jednom skoku i Hermod uspešno savlada ovu prepreku.

Zatim se sigurnim korakom uputio prema prebivalištu boginje

Savijeni pramac vikinškog drakara.

pakla. Kada je sreo Hel, tela pola crnog, pola belog, počeo je da je preklinje da oslobodi Baldura:
– Asgardr je utonuo u najveću tugu zbog Baldurovog odlaska. Bogovi su neutešni i sva bića oplakuju njegov nestanak. Preklinjem te, dopusti da se Baldur vrati među žive.
– U mojoj beskrajnoj dobroti, učiniću ti jednu ponudu: Baldur će moći da se vrati ako ga sva bića i sve stvari zaista iskreno žale i oplakuju njegovu smrt. Ako samo jedno biće to ne učini, on će zauvek ostati sa mnom.
Čim se vratio među svoje, Hermod je preneo Helin predlog. Bogovi tada šalju na sve četiri strane sveta glasnike da traže od svakog bića i svake stvari da prolije neku suzu. Ljudi, životinje, biljke, metali, stene, svi su prihvatili ... osim užasne grdosije Toka koji je živeo u dnu jedne pećine. Bio je to, u stvari, preobraženi gnusni Loki koji je odbio da plače, rekavši da njemu Baldur nikada ništa dobro nije učinio i da nema nikakvog razloga da mu pomogne. Tako je Baldur ostao Helin zarobljenik.
Razljućeni bogovi odlučiše da kazne Lokija. Bežeći od gneva bogova, Loki se povukao na vrh jedne planine gde je izgradio kuću sa četvoro vrata da bi mogao da gleda u svim pravcima. Danju se pretvarao u lososa i skrivao u jednom vodopadu. Uveče bi ostajao kod kuće i provodio vreme pletući mreže za ribe.
Sedeći na čarobnom prestolu Hlidskialfu, odakle je mogao da vidi i čuje celi svet, Odin je otkrio Lokijevo skrovište i poslao bogove da ga uhvate. Čim je čuo kako dolaze njegovi progonitelji, Loki je bacio svoju mrežu u vatru i pretvorio se u lososa. Mudri bog Kvasir odmah je prozreo lukavstvo njihovog protivnika:
– Pogledajte, prijatelji! Loki je napravio mrežu za hvatanje riba. I mi ćemo izraditi jednu i bacićemo je u vodopad da uhvatimo Lokija u njegovu sopstvenu zamku.
Posle dva neuspela pokušaja da uhvate Lokija, Tor uspeva da ga uhvati za rep. Bogovi ga tada odvlače u jednu pećinu da bi mu izrekli zasluženu kaznu. Čvrsto ga vezuju za tri šiljate stene pos-

tavljene pod njegova ramena, krsta i kolena i kače iznad njegovog lica zmiju čiji otrov kaplje kap po kap. Zatim prepuštaju Lokija njegovoj tužnoj sudbini a s njim ostavljaju i njegovu vernu suprugu Sigin. Ona provodi ostatak svog života držeći jedan pehar ispod zmije da otrov ne bi sagoreo lice njenog muža. Na nesreću, svaki put kada bi se pehar napunio, Sigin bi odlazila da ga prospe i otrov bi kapao na Lokija koji se uvijao od bola i izazivao snažne zemljotrese.

Pošto su osvetili Baldurovu smrt, bogovi su nastavili da žive svojim uobičajenim životom. Međutim, naslućivali su da je ova tragedija samo početak njihovih nesreća. U stvari, zloslutna proročanstva su im predskazala da svetu prete sile zla i da će on neizbežno nestati na dan Ragnaroka, sudnjeg dana. Stoga su morali da održavaju red u svetu što je duže moguće pripremajući se za borbu protiv svojih neprijatelja: džinova i čudovišta. Da bi ojačao snagu bogova, Odin odlučuje da okupi vojsku: bira među ljudima najhrabrije ratnike i šalje Valkire da ih dovedu. Sa zlatastim kacigama, u oklopima, naoružane kopljem i štitom, ove plavokose snažne mlade žene, jašući kao vihor preko bojnih polja, ubijaju ratnike koje im je označio Odin. Zatim donose mrtve junake u kraljevstvo Asgardr i spuštaju ih u Valhalu. Svakog jutra, ovi junaci uzimaju svoje oružje i vežbaju. Uveče, ranjenici čudesno ozdravljuju i nastaje slavlje za sve borce. Oni jedu meso čarobne divlje svinje Sehrimnir, koja se bez prestanka obnavlja, i piju u slast medovinu koja neprestano teče iz vimena koze Heidrun.

U kraljevini Asgardr, bogovi uveče pričaju o dramatičnim događajima koji će se desiti na dan Raganroka i o njihovom skorašnjem kraju:

– Prvo će – započinjao je zvonkim glasom sakati bog Tir, – strašna zima zavladati svetom. Za tri godine sunce će nestati, vetar će snažno duvati, a sneg i led će pokriti prirodu. Užasni ratovi će pratiti te katastrofe i ljudi će se međusobno poubijati.

– Zatim će doći – zagrmeo bi Tor, – dva strašna vuka i proždraće

Hrabri vikinški ratnici koje su okupile Valkire polaze u boj.

Sunce i Mesec. Zvezde će pasti s neba i zemlja će uzdrhtati. Drveće će biti iščupano iz korena i planine će se survati, oslobađajući sve sile zla. Zatim će džinovska zmija Midgardr izaći iz morskih dubina i izazvaće ogromnu plimu. Usred bučnih talasa pojaviće se Naglfar, brod napravljen od noktiju mrtvih ljudi. Na njegovoj palubi će se nalaziti gorostasi koje će predvoditi Loki, oslobođen svojih okova.

– Ti ćeš Hejmdale prvi videti ove strašne kataklizme – mirno je dodao Freir, bog ljubavi i plodnosti. – S vrha Bifrosta, mosta koji povezuje svet bogova sa svetom ljudi, zasviraćeš u tvoju trubu i dati znak za uzbunu. Tada ćemo mi, sa herojima Valhale, krenuti u borbu.

– Odin će se suprotstaviti vuku Fenriru koji je spreman da proguta svet – nastavio je Hejmdal. – Vuk će prožderati našeg vođu, ali će ga osvetiti njegov sin Vidar. On će baciti Fenrirovu njušku sve do neba i ubiće ga. Tor će se sukobiti sa zmijom Midgardr. Zahvaljujući njegovom čarobnom čekiću, koji mu se uvek vraća u ruke kada ga baci, on će uspeti da ubije čudovište. Na žalost, užasna zmija će mu baciti otrov u lice pre nego što ugine i Tor će izdahnuti. Freira će ubiti Surt, džin s plamenim mačem, a Tira će ubiti džinovski pas Garm. Ja ću se sukobiti sa Lokijem i tući ćemo se do smrti.

Ovaj izvanredni kljun drakara, izrađen od drveta, predstavlja zmaja.

– Dopustite mi da ja ispričam kakav će biti poslednji čas – umešao se Odin autoritativno. – Surt će baciti svoj džinovski plamen i izazvaće požar koji će uništiti naš svet! Ali, život neće u potpunosti nestati. Iz te kataklizme nastaće nova zemlja, zelena i lepa. Biće plodna i rađaće plodove koji će sami rasti. Šest bogova će preživeti Ragnarok: Torovi sinovi, Modi i Magni, moji sinovi, Vali, Vidar i Hedr, i naravno, moj dragi Baldur. Skriven na samom dnu Helinog kraljevstva, on će izbeći veliki požar i slediće svoju sudbinu. Postaće gospodar budućeg sveta i vladaće mudro Idavolom, kraljevstvom koje će zameniti Asgardr. Jedan čovek i jedna žena, Liftrasir i Lif, takođe će preživeti i doći će da ponovo nasele

Zemlju. Otada će ljudska bića i bogovi večito živeti u zlatnom dobu.

Ove reči su razvedrile bogove, uverene da njihova žrtva neće biti uzaludna i da će njihovi naslednici upoznati bolji svet, ispunjen mirom i ljubavlju. Ne predajući se melanholiji, nastavili su da uživaju u gozbi, nazdravljajući i pričajući o budućim događajima.

Sumrak bogova: kraj sveta.

A

Arsenal: mesto koje služi kao skladište oružja i municije.

B

Bard: kod Kelta i Germana, pesnik koji opeva podvige junaka.

Bordaža: spoljna oplata broda, daske koje spolja oblažu korito broda.

Bordunal: dugačak komad drveta, motka, koja na lađi služi kao katarka.

Bradva: velika sekira koju koriste drvoseče prilikom seče drveća.

Brodsko korito: kostur broda koji nosi brodsku školjku.

Burgija: alat za bušenje rupa u drvetu.

D

Danak: porez koji osvojeni narodi moraju da plaćaju osvajačima.

F

Filigran: kujundžijski nakit izrađen od isprepletanih i spojenih metalnih žica.

Fjord: nekadašnja lednička kotlina, uska i duboka, koju je more preplavilo.

Flotila: mala flota, grupa od više manjih lađa.

Frizija: nekadašnja obalska oblast koja skoro u potpunosti odgovara današnjoj Holandiji, nastanjena germanskim narodom Frizijcima.

G

Goemon: – morska alga.

K

Kabotaža: plovidba pored obale.

Kalfataža: zapušavanje kučinom i smolom pukotina između dasaka spoljne oplate broda da bi se sprečilo prodiranje vode u unutrašnjost broda.

Kanal: prirodni ili veštački prolaz kroz koji se može bezbedno ploviti.

Kavalkada: svečana povorka konjanika i kola.

Kolar: zanatlija koji izrađuje točkove za kola.

Korakl: mali čamac keltskog porekla, ovalnog oblika, napravljen od drvenog skeleta preko ko jega zategnuta goveđa koža.

H

Lauta: muzički žičani instrument, preteča gitare.

Loj: masna materija koju izlučuje ovčja koža i koja podmazuje vunu.

N

Nagvaždanje: beskonačna govorancija.

P

Panteon: zajednica bogova jednog naroda, religije.

Pleter: drvena ograda, lesa, granje upleteno horizontalno između dva vertikalna nosača.

R

Runa: staro germansko pismo. Najstariji zapisi potiču iz druge polovine I veka.

S

Sokla: vrsta podijuma na kojem leži osnova neke kuće ili građevine.

Stela: spomenik koji može da bude u obliku stuba ili ravnog kamena, na kojem su natpisi ili ugravirani ukrasi.

Stilet: šiljati instrument koji služi za pisanje ili za crtanje.

Strug: oštra alatka koja služi za glačanje površine drveta

ili za čišćenje kože pre nego što se stavi na sušenje.

Suk: velika pokrivena pijaca na ulicama Srednjeg istoka.

T

Trompeta: ratna truba.

Tumul: humka od kamenja ili od zemlje podignuta iznad nekog groba.

U

Usi: velike rožnate ploče ispod gornje vilice kitova pomoću kojih proceđuju vodu hvatajući male rakove kojima se hrane.

Ustoličiti: svečano dati nekom titulu, dovesti na presto

IZVORI ILUSTRACIJA I TEKSTOVA

PREISTORIJA

str. 59–67: La Guerre du feu, Joseph-Henri Rosny Aïné, „Le Livre de Poche Jeunesse“ © Hachette Jeunesse, 2002

str. 14: hronologija © Miss; neandertalci love mamuta, © Donald Grant, Hachette; siluete preistorijskih ljudi, © Manuel Aranjo, Hachette;
str. 59: logor Homo erectusa noću, © Donald Grant, Hachette;
str. 61: prizor iz lova, © Donald Grant, Hachette;
str. 62: prizor iz lova, © Donald Grant, Hachette;
str. 63: neandertalci, © fototeka Hachette;
str. 64: Homo habilis, © Donald Grant, Hachette;
str. 65: Homo habilis, © Donald Grant, Hachette;
str. 66: kameno sečivo, © fototeka Hachette;
str. 67: mamut, © fototeka Hachette;

Za prvo izdanje Preistorije © Hachette Livre, 1979

GALI

str. 117–125: Vercingéntorix, Jacques Marseille, zbirka „Histoire Juniors“ © Hachette Éducation, 1990
str. 117: citat o Vercingentoriksu, Julije Cezar, Bellum Gallicum (knjiga VII, glava 29), prevod dr Ahmed Tuzlić

str. 72: kartografija © Miss;
str. 117: „Pod vođstvom Vencigentoriksa Gali se dižu na oružje“, L'Histoire de France en images, © Fototeka Hachette;
str. 118: Galski ratnik, © Fototeka Hachette;
str. 119: „Druid podučava Vencingentoriksa“, L'Histoire de France en images, © Fototeka Hachette;
str. 121: „Vencingentoriks poziva Gale u borbu protiv Rimljana“, Histoire de France, Armand Colin © Fototeka Hachette;
str. 122: Galski vođa pre pobede Rimljana, © Fototeka Hachette;
str. 123: Galski konjanik posle invazije Rimljana, © fototeka Hachette;
str. 124: Tvrđava Alesija, © fototeka Hachette;
str. 125: Vercingentoriks se predaje Cezaru, akvarel J.-L- Beuzona, © fototeka Hachette; hotothèque Hachette.

Za prvo izdanje © Hachette Livre, 1981

VIKINZI

str. 130: kartografija © Miss;
str. 175: Tor , © Marcel Laverdet, Hachette;
str. 177: Hedr i Baldur, © Marcel Laverdet, Hachette;
str. 178: ožalošćeni bog, © Fototeka Hachette;
str. 179: vikinške vođe na svojim drakarima © Fototeka Hachette;
str. 180: drakar © Fototeka Hachette;
str. 181: vikinški ratnici, © fototeka Hachette;
str. 182: brodski kljun, © fototeka Hachette;
str. 183: sumrak bogova, © Marcel Levedet, Hachette;

CIP - Катлогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

930.85(02.053.2)
94(36) (02.053.2)
903 (02.053.2)

Od prvih ljudi do varvara / zbirku pripremio Pjer Mikele ;
safrancuskog prevela Ljubica Bojić . -
1. srpsko latinično izd. - Beograd : Akia M. Princ, 2007
(Slovak Republic : Neografija). - 185. str. : ilustr. ; 23 cm. -
Svakodnevni život ljudi)

Prevod dela: Des premiershommes aux Barbares. - Str. 7:
Predgovor / Pjer Mikel. - Tiraž 3.000. -
Sadržaj s nasl. str. : Preistorija. Gali. Vikinzi.

ISBN 978-86-84375-60-7
1. Микел, Пјер
а) Гали б) Викинзи ц) Праисторија
COBISS. SR-ID 137670156

OD PRVIH LJUDI DO VARVARA
Preistorija /// Gali /// Vikinzi

Naslov originala
Des premiers hommes aux Barbares
La préhistorie /// Les Gaulois /// Les Vikings

Izdavač
AKIA M. Princ, Beograd

Za izdavača
Asim Isabegović

Urednik
Vojin V. Ančić

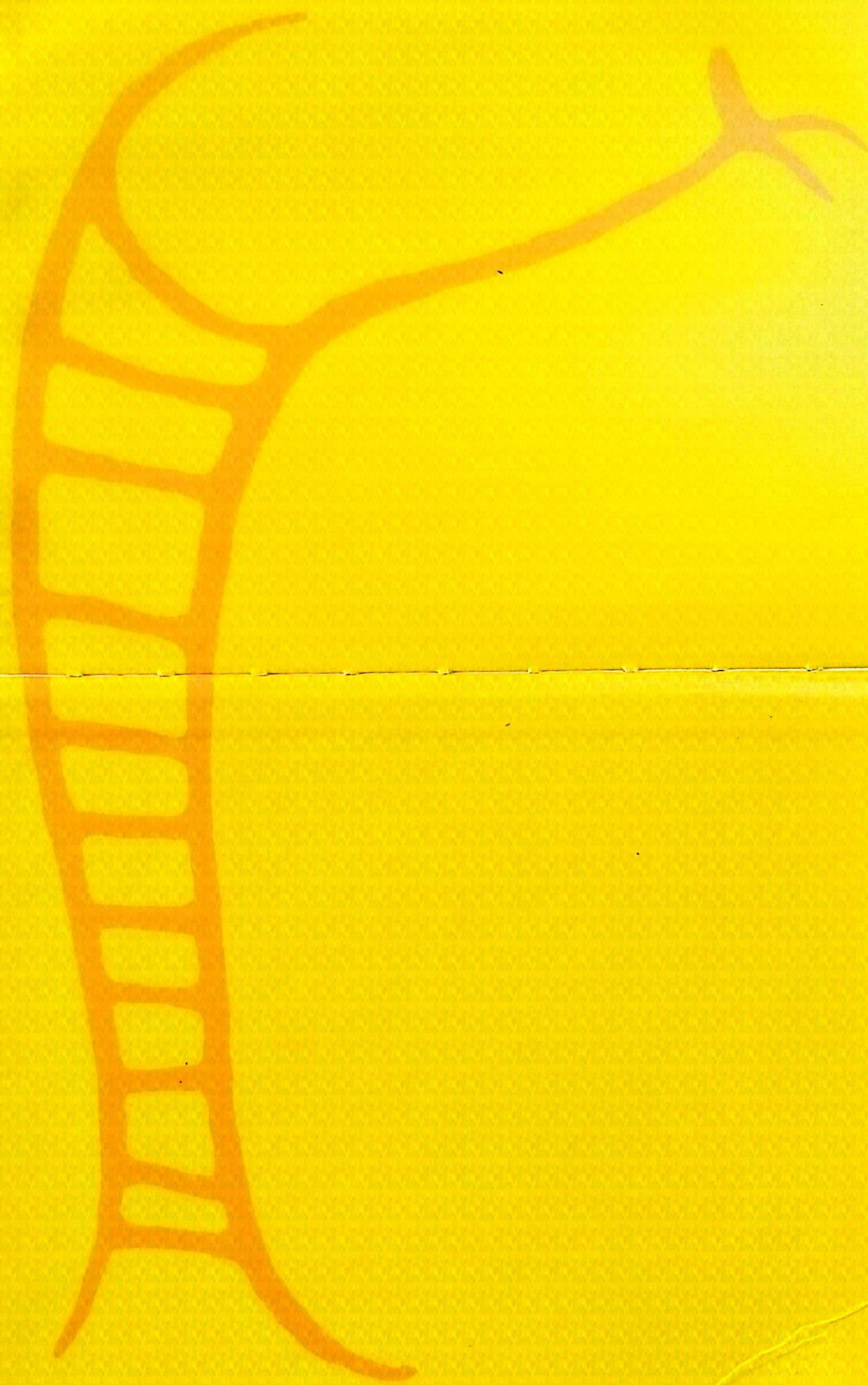
Prelom i priprema
Tatjana SimonovićLjubomirova

Prvo srpsko latinično izdanje

Tiraž
3000 primeraka

Štampa
Neografia, a.s. Slovak Republic

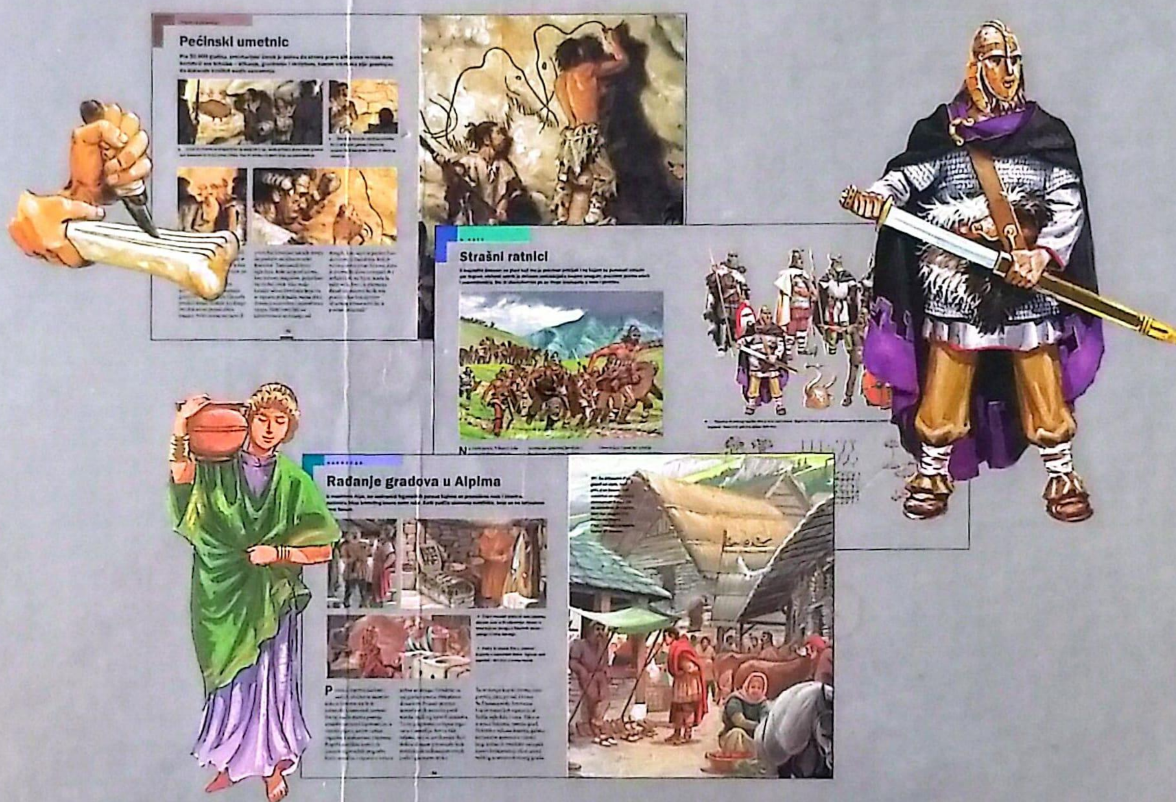
ISBN 978-86-84375-60-7

SVAKODNEVNI ŽIVOT LJUDI

OD PRVIH LJUDI DO VARVARA

LUJ-RENE NUŽIJE • IV KOA • PJER BROŠAR • PJER ŽUBER

Veličanstvena istorijska rekonstrukcija života preistorijskih ljudi, Gala i Vikinga ilustruje i pruža uvid u sve detalje njihovog svakodnevnog života. Svakodnevni život ljudi prati istorijski razvitak čovečanstva i predstavlja dragocenu istorijsku zbirku.

9 788684 375607